

İki Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi, sayı: 4

Demokratik Modernite
İki Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi
Yaygın Süreli Yayın / Sayı: 4
Ocak- Şubat 2013
ISSN: 2147- 1703
Roza Yayınları Adına Sahibi
Burcu Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Cahit Çakmakçı

Yayın Kurulu
Eşber Yağmurdereli, Nasrullah Kuran, Cengiz Çiçek, Hediye Özdemir, Mahmut Şakar

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.
demokratikmodernite@gmail.com

Grafik Tasarım
Sinan Balık

Basım Yeri:
Gün Matbaacılık Reklam Film Bas Yay. San. Tic. Ltd. Şti
Beşyol Mahallesi Akasya Sok. No:23/A Küçükçekmece – İstanbul
Tel: 0212 580 63 81

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 55 Euro
Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi
Burcu Özkaya
Hesap No: 10220918635
IBAN: TR 56 0006 4000 0011 0220 9186 35

Roza Yayınları
Hüseyin Ağa Mah. Tarlabaşı Bulvarı No:61/7 Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 256 57 69

İÇİNDEKİLER

Toplumsal Başkaldırı ve Komplo Tarihi

Varlık ve varoluş kendisini kavramaya çalışan herkes ve herşey için açık bir haldedir. Bize giz veya sır olarak görülen şey özünde kendi varlığımız üzerindeki perdelerdir. Fark edildikçe, kavrandıkça gerçekleşecek olandır. Yani, evrensel varoluş özünde hiçbir 'gizlilik' taşımaz, ne düzeni ne yasaları ne de anlamı.

Doğal olan açıktır, kavranmak istendikçe görülür. Yani evren de anlaşılmak,görülmek ister. O zaman gizlenmek ve saklanmak istenen şey nedir ve nasıl oluşmuştur? Güzel ve iyi olan kendisini göstermek isterken, kendisini gizleyen nedir? Toplumun, insanın; açık,şeffaf, görünür olmayandan bu kadar çekinmesi gizlenen şeyin amacındandır.

Gizli hesap, karar, uygulama anlamına gelen komplo sözü, tarihin belki de en lanetli anlamlarını taşıyor. Uygarlıkla başlaması, onunla gelişmesi, uygarlık tarihinin aynı zamanda bir komplolar tarihi olması bizi işin özüne götürmektedir. Uygarlığın temel karakteri 'yenmek' ve 'kazanmak' ise 'komplo'da bunun çalışan zihnidir.

İlk mitolojilerden, günümüzün özel-psikolojik savaş merkezlerine kadar, kötüyü , düşürmeyi, derdest etmeyi tasarlayan komplo zihinleri hep olagelmiştir. Muktedirin esas kaynağıdır komplo. Kim veya ne ki ışığı, aşkı, özgürlüğü, hakikati bilmiştir, kendisi 'o' olmuştur, tezgahlar hemen çalışmaya başlamıştır. Nerde güçlü bir hakikat, orada büyük bir komplo. Adeta bir diyalektik biçiminde gelişmiştir.

Büyük takipler, sürek avları ve karşısında büyük yürüyüşler, hicretler. Binlerce yıllık toplumsal tarihi belirleyen olaylar. Çoğunlukla muktedirin zafer gülüşü, toplumun ise büyük acısı. Komplo kişiye dönük görünse de, toplumsal öze dönüktür. Her komplo ve karşısındaki toplumsal direnişte, büyük çarpışmalar yaşanır. Karşı karşıya gelen iki tarih.

Komplo sızmaya çalışır, gizlice. Fark edilmesi zordur. Bilinci ve ruhu uyuşturmak, hareketsiz kılmak ister. Seni uzaklaştırmaya veya ortak etmeye çalışır. Yalnızlaştırmak ister yöneldiği şeyi. Yalnız bırakır ve yapmak istediğini yapar. Toplumsal bilinç zayıfsa, dostluğun gerekleri de yeterince yerine getirilmezse, her türlü tehlike baş gösterebilir.

Toplumsal gelenek, tüm tarihsel komplo girişimlerine karşı direnmiştir. Bazen bertaraf etmiş çoğunlukla da hile galebe çalmıştır. Fakat ne iktidar güçleri komplolardan vazgeçmiş ne de toplum direnişten. Komplo eğer toplumsal varlığa dönük bir yönelimse, toplumsal direniş de kendi varlığını korumadır. Özellikle, kendi özgür varlığını gerçekleştirmeye dönük geliştirilen tarihsel komploları sonuçsuz bırakmanın yolu da özgür varlığını korumak ve geliştirmek için çok yönlü direnebilmek ve yaratabilmektir.

Sınıflı toplumun, devletin, iktidarın yoğunlaşması olan komplo ve tuzaklar, toplumsal özsavunmayı olmazsa olmaz kılar. Toplumsal tarihe iz bırakmış birçok destan,öykü ve trajedide tarihsel komploları ve karşısındaki direnişi görebiliriz. Her biri, insanlığa adeta ders verircesine dile gelmişlerdir. Uygarlık tarihinin 'kazanılan savaşların'da yazılmayan,söylenmeyen, 'zaferin' esas öyküsünü ozanlar,dengbêjler söylemişlerdir.

Komplo ve tezgah kurmadan, devletçi uygarlığın ne bir zaferi ne de başarısı olabilir. İktidarın özü bir komplo gerçeğidir. Kendisini yalan,hile ve en sistemli haliyle komplolarla devam ettirir. Bu açıdan, başarıya ulaşamayan her komplo iktidar açısından bir kırılmayı yaratırken, direnenler açısından ise özgürlük imkanını hem çoğaltır hem de hızlandırır. Komplo gerçekliğini anlamak için, onu uygulayanı fark etmek gerekir, fark etmek artık karşısındakini bilmektir. Komplocu güçler açısından da en tehlikeli olan şey budur. Karşısındaki kafesi gören eğer özgür bir varlık olmaktan çıkmamışsa kafasını o kafese sokmayacaktır ve de o kafesi parçalayacaktır.

Sistem Karşıtı Güçlerin Durumu

Ali Fırat

Sistem karşıtlığı, kavram olarak çok problemlidir. Öncelikle uygarlığı da içermekte midir? Hangi yönleriyle içermekte veya dışlamaktadır? Sistemin moderniteyle ilişkisini nasıl görmektedir? Sistem modernitesine karşıt konum almadan, sistem dışında yeni bir sistem inşa edilebilir mi? Moderniteyi nasıl kavramaktadır, ikili karakterini tespit edebilmiş midir? Alternatif modernite kavrayışı var mıdır? Bu tür sorular yanıtlanmadan, sistem karşıtı güçler kavramı havada kalmış olur. Sadece geleceğe ilişkin projeleri değil, geçmişe ilişkin tarihleri de doğru çözümlenmeden, anlamlı bir sistem karşıtlığı geliştirmek zordur. …

Sistemi aşmayı değil, düzeltmeyi esas aldıkları belirtilebilir. Kapitalizmsiz bir modernite çoğunun programını karşılayabilir. Fakat bunun ancak bir ütopya olduğunu pek fark etmezler

Tüm sorunlu yapısına karşılık sistem karşıtı güçler bir gerçektir. En az sistem kadar çağımızı etkilemişlerdir. Belki kendi sistemlerini teorik ve pratik olarak realize edememişlerdir. Ama büyük tecrübe birikimine sahip oldukları tartışmasızdır. Geniş bir yelpazeye sahip olan sistem karşıtı güçlerin aralarında önemli farklılıklar olmakla birlikte, birçok ortak değeri de paylaştıkları açıkça belirtilebilir.

Sistemle kapitalizm kastedilmektedir. Moderniteyi tümüyle kastettikleri söylenemez. Modernitenin diğer iki boyutu olan endüstriyalizm ve ulus-devlet konusunda daha çok farklılaşmaktadırlar. Uygarlık konusunda bulanıktırlar. Karmaşık görüşleri ile çoğu kez karşıt kutuplarda yer alabiliyorlar. Gelecek ütopyalarının moderniteyi aştığı pek görülmez. Sistemi aşmayı değil, düzeltmeyi esas aldıkları belirtilebilir. Kapitalizmsiz bir modernite çoğunun programını karşılayabilir. Fakat bunun ancak bir ütopya olduğunu pek fark etmezler.

Sistem konusunda ve sistemin krizde olduğuna ilişkin genellikle ortak kanıya sahipler. Çıkış için ise aralarındaki farklar büyür. Evrimci değişimden devrimci değişime, barışçıl yöntemlerden savaşçıl yöntemlere kadar çok farklı yollar önerilir. Devlet ve iktidar değiştirmeyi devrim sananlar olduğu gibi, devletsiz ve iktidarsız toplumu önerenler de vardır. Hepsinin kökleri esas itibariyle Fransız Devrimi'ne dayanır. Düşünce yapıları milliyetçilikten komünizme, dincilikten pozitivizme, feminizmden ekolojiye kadar geniş bir perspektif sunar. Bunlarla oldukça iç içe oldukları halde bunu fark etmezler. Sosyal konumları hakkında yapılabilecek temel bir genellemeyle, orta sınıfın iktidar ve sermaye tekelleri dışında kalan ana kesimini oluşturdukları söylenebilir. Kapitalizm karşısında durumları gittikçe güçleşen, belli bir modern eğitimden geçmiş aydınların öncülüğünü yaptığı bu hareketler, toplumun ezici çoğunluğunu kapsamaktan uzaktır. Çıkarı kapitalizmde olanlar kabaca yüzde on ise, muhaliflerinin de oranı bu seviyededir. Toplumun yüzde sekseni her iki kesim açısından kapitalist olmayan toplum olarak, çözümleme ve çözümlerde özne değil nesne konumundadır. Kapitalizm, toplum üzerinde kârı hesaplarken, muhalifler toplumu ancak dışarıdan sürüklenilebilecek bir yığın gözüyle değerlendirirler. Kapitalist moderniteyi aşamamalarının temelinde bu gerçeklik yatar.

Sistemin (kapitalist modernite olarak) sürdürülemez bir kriz yönetiminde yaşandığını belirtirken, yeni bir 'devrimci durumdan' bahsetmiyoruz. Devrimin objektif şartları olarak da değerlendirilen bu tip durumlar geçmiş tartışmalarda çok istismar edildi. Pek başarılı sonuçlar çıkarıldığı söylenemez. Krizlerden bol bol kriz

yönetimleri çıkarken, daha sert karşıdevrimler de çıkabiliyor. Belki de şansı en yaver giden devrimdir. Kaldı ki, devrimlerin dönüşümlerdeki rolü genellikle abartılmış, çoğunlukla da yanlış çözümlenmiştir. Temel dönüşümleri devrimler değil, sistem farklılıkları gerçekleştirir. Devrimler ancak dahil oldukları sistem içinde anlamlı değişikliklere yol açabilir. Şüphesiz sistem karşıtı güçlerin bunalım ve krizlerden şiddetle etkilendikleri doğrudur. Fakat tüm umutları bunalımlardan çıkacak sonuçlara bağlamak yanlıştır. Geçmişte bu yönlü yanlışlıklara çokça düşüldü. Derin hayal kırıklıkları yaşandı.

Reel sosyalizmin, sosyal demokrasinin ve ulusal kurtuluş akımlarının bir yüzyılı bile pek aşamadan kapitalizme eklemlenmesi, sistem karşıtları üzerinde derin olumsuzluklara yol açtı. Hareketler güç kaybına uğradı. Bu durum aslında bünyelerindeki yetersizlikler, yanlış ideoloji ve programatik görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Zihniyet ve yapılanmaları incelendiğinde, liberalizm ve moderniteyi pek aşamadıkları görülecektir. Liberalizmin en sağı veya solu olmaları er geç liberalizmle sonuçlanmalarının önünde engel değildir. Kapitalist tekellere eklemlenmeleri ise, modernite anlayışlarıyla bağlantılıdır. Postmodernizm, radikal dincilik, feminist ve ekolojik hareketler daha çok bu gelişmelere duyulan tepkinin sonucu olarak ortaya çıkan yeni hareketlerdir. Fakat mevcut ideolojik ve pratik konumları daha eski olan sistem karşıtları kadar bile etkili olabileceklerini kuşkulu kılmaktadır. Neo liberalizm ve radikal dincilikler bu nedenle biraz etkili olabiliyorlar. Sistem karşıtlığının bu nedenlerle radikal entelektüel, ahlaki ve politik yenilenmeye ihtiyacı vardır. Bu ana çerçeve içinde sistem karşıtı güçleri daha yakından tanımak önemli, gerekli ve yararlıdır.

a-Reel Sosyalizmin Mirası

Kapitalist sisteme ilk bilinçli tepki veren hareketlerin başında gelmektedir. Kurucuları K. Marks ve F. Engels'in deyişiyle, üç ana kaynaktan beslenerek karşı-sistemini geliştirmeye çalışmıştır. Bunlar Alman ideolojisi, İngiliz ekonomi-politiği ve Fransız ütopik sosyalizmidir. Öyle anlaşılıyor ki, Alman ideolojisinden diyalektik materyalizm, İngiliz ekonomi-politiğinden değer teorileri, Fransız ütopik sosyalizminden sınıf mücadelesi teorileri alınmıştır. Marks ve Engels üçünden oluşturdukları sentezle kendi yorumlarını geliştirmişlerdir. Yaşadıkları ve ilk muhalefet yaptıkları dönem olan 1840-1850'lerin kapitalizmin ciddi bunalımına rastlaması, üzerlerinde etkileyici olmuştur. Sistemin hemen yıkılabileceğine dair umutlar belirmiştir. Almanya'nın ulusal birlik, Fransa'nın ise cumhuriyet sorunları gündemdedir. İngiltere sistemin hegemon gücü olarak zirve yapmaktadır. 1848 Avrupa halk devrimleri, umutlarının gerçekleşebileceğine dair işaret sayılmıştır. Komünist Manifesto bu devrimlerin genel programı olarak düşünülmüştür. Komünistler Ligi ise, .ilk genel enternasyonal parti veya örgüt olarak kurulmuştur. Bu iki çalışma kapitalizmin bunalımından ve halkçı devrimci hareketlerden başarı ve zafer beklediklerini açıkça göstermektedir.

Devrimler bastırılınca, kapitalizmi daha derinliğine inceleme gereği duymuşlardır. K. Marks sürgün olarak Londra'ya, kapitalizmin Kâbe'sine yerleşmiştir. F. Engels'le sıkça görüşmektedir. 1864 Birinci Enternasyonal çalışmaları bu dönemin ürünüdür. Devrimin gecikebileceği, dolayısıyla evrimci çalışmanın uzun süre alabileceği bu dönemin diğer önemli bir gelişmesidir. Sendika ve parlamenter çalışma uygun görülmüştür. 1871 Fransız Paris Komünü ayaklanmaları umutlarını tazelemişse de, ayaklanmanın erken bastırılması diktatörlük, iktidar ve devlet konularında daha çok düşünmelerine yol açmıştır. Merkezî ulus-devletten yana çıkmaları anarşistlerin muhalefetine yol açtığı gibi, ilk revizyon tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Şüphesiz sistem karşıtı güçlerin bunalım ve krizlerden şiddetle etkilendikleri doğrudur. Fakat tüm umutları bunalımlardan çıkacak sonuçlara bağlamak yanlıştır

İkinci Enternasyonal'in 1880'lerde yeniden ilanı ulusal şovenizmin gölgesi altında yapılmıştır. V. I. Lenin, Proletarya Enternasyonalizmi ve Dönek Kautsky adlı çalışmasıyla bu süreci revizyonistlikle suçlayacaktır. Alman Sosyal Demokrat Partisi (Birinci Parti) daha bu dönemde revizyonizmin (Bernstein) başını çekmekle suçlanacaktır. Rus Ekim Devrimi, komünist ütopyanın gerçekleşebileceğine dair (Paris Komünü'nün başaramadığını başarma) umutları daha da güçlendirmiştir. Bu devrim dünya çapında gelişmelere yol açmıştır. Anadolu Türk-Kürt ulusal kurtuluş hareketini destekleyerek, ulusal hareketler çağının daha üst düzeyde ve başarıyla gelişmesine katkı sunmak bu doğrultudaki ilk adımlardandır. Lenin'in erken ölümü, tasfiyecilikle mücadele denen dönem, sosyalist inşa, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki anti-faşist mücadele, soğuk savaş döneminde NATO'ya karşı kurulan Varşova Paktı, uzay çalışmaları, kapitalizmle ekonomik yarış ve ulusal kurtuluş hareketlerine verilen yaygın destek ana bilânçoyu oluşturur. Bu dönemlerde 1920'lerde Üçüncü Enternasyonal yenilenmiş, ama tıpkı İkinci Enternasyonal gibi ulus-devlet çözümsüzlüğü nedeniyle içten tasfiyeyi yaşamıştır. Sovyet Rusya yeni bir hegemonik aday olarak

dünyanın üçte birinde etkili olabilmiştir. Ulus-devlet içindeki sosyalist hareketleri kaderine terk ederek, aynı revizyonist yola (Birinci Alman Sosyal Demokrat Partisi) sapmıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi artık kapitalizmin yolcusudur. Kısa süreli Çin (1960-76 Mao dönemi) ve Arnavutluk direnişi sonuç getirmemiştir. Ulusal kurtuluş hareketleri ve sendikalist işçi hareketinin daha erkenden kapitalist sisteme entegre olmaları, 1980'lerde Çin'in ve 1990'da Rusya ve müttefiklerinin reel sosyalizmden vazgeçişlerini resmen ilan etmeleriyle bir dönem kapanmıştır.

Reel-sosyalistler olarak adlandırılmalarına yol açan yaklaşık iki yüz yıllık (Fransız İhtilâli'ni esas alırsak) deneyim, bu hareketleri değerlendirmemize imkân vermektedir.

1- Daha çok özel tekelcilere karşı çıktıkları, devlet kapitalizmini hem iktidar hem de sermaye tekeli olarak eleştiri dışı bıraktıkları anlaşılmaktadır. İktidar ve devlet tahlilleri konusundaki yüzeysellikleri bu ana temayülleri nedeniyledir. Kendileri devlet ve iktidar gücü olarak sosyalizmi inşa edebileceklerine derinden inanmışlardır. Başka yol düşünmemektedirler. Demokrasiyi bile her iki sınıf (burjuva-proletarya) açısından bir nevi diktatörlük olarak yorumlamaktadırlar. Dayandıkları İngiliz ekonomi-politiği nedeniyle çok dar bir kapitalizm çözümlemesi geliştirmişlerdir.

2- Modernitenin sınıf temelinden habersiz görünmektedirler veya çözümleme konusu yapmayı pek gerekli görmemişlerdir. Yaptıklarında ise tam bir sağ sapma örneği sergilemişlerdir. Modernitenin ilk ayağı olan kapitalizmi bile patron-işçi, kâr-ücret, değer-artı değer temelinin ötesine taşıramamışlardır. Kapitalizmin daha Sümerlerden beri varlığına rastlanan bir birikim tarzı olduğunu görememişlerdir. Üç yüz yıllık İtalyan şehir kapitalizmini sistemin başlangıcı saymamışlardır. 16. yüzyıl İngiliz-Hollanda kapitalist çıkışı bir nevi tarihin başlangıcı sayılmıştır. Modernitenin ikinci önemli ayağı olan endüstriyalizm övülmüştür. Kapitalizmle niteliksel bağı ve sonraki sakıncaları eleştiri konusu yapılmamış, tersine kurtarıcı rol atfedilmiştir. Ulus-devlet ayağı da ileri sayılarak daha sonra ulusal ve sosyal şovenizme kapıyı aralamışlardır. Konfederalizm yerine merkezi ulus-devleti yeğlemişlerdir. Geleneksel uygarlık tarihçileri gibi modernitenin diğer yüzünü 'gerilik, uykuda olma, barbarlık, gerici hareketler, tarihin çarkını tersine çevirme' olarak değerlendirmekten kendilerini alıkoyamamışlardır.

3- İdeolojik olarak pozitivizmin en kaba materyalist biçimini bilimsellik olarak kabul etmekle bu alanda da tarihsel bir yanlışlığa düşmüşlerdir. İnşa ettikleri sosyalizmi, Darwin ve Newton'un biyoloji ve fizik alanında gerçekleştirdikleri ile eş düzeyde bilimsel saymışlardır. Sosyolojik yaklaşımları kaba bir Darwincilik olmaktan öteye gidememiştir. Toplumsal doğanın niteliksel farkını belirleme gereği duymayıp, Birinci Doğayla aynı nitelikte kanunlara tabi olduklarına inanarak, katı bir determinizme kapıyı açık bırakmışlardır. Daha sonraki gelişme sürecinde izleyen güçler bu açık kapıdan yararlanarak en vulger yorumları bile katı bilimsel gerçeklerle eş saymışlardır.

4- Genelde iktidar, özelde ulus-devlet tahliline girişmemişler, sadece burjuvazinin işlerini çeviren komisyonlardan ibaret saymışlardır. İktidarın, özellikle ulus-devletin yoğunlaşmış tekelci kapitalizm olduğunu çözememeleri teorilerinin en eksik yanıdır. Yaptıkları çözümlemeler ise, ulus-devletin olumlanmasından öte bir şey değildir. Sosyalizmin en iyi ulus-devletle inşa edilebileceğinden emindirler. Hegel'in devlet çözümlemesini aşamadıkları gibi, ele geçirilmesi halinde devleti istedikleri her tür düzenleme ve özgürlük-eşitlik geliştirme aracı olarak kullanabileceklerinden dahi kuşkuları yoktur. Sosyalizm-demokrasi ilişkisi en yüzeysel ve yanlış değindikleri konuların başında gelmektedir. Çin ve Rus Devrimleri bu yaklaşımlar doğrultusunda gelişmiştir. Diğer ulusal kurtuluş ve sosyal demokrat iktidar uygulamaları da pek farklı olmamıştır. Özel kapitalizmden farkları, devlet kapitalizmini yeğlemiş olmalarıdır. İktidar uygulamaları bu gerçeği net olarak ortaya koymuştur.

5- Uygarlık eleştirileri çok daha sığ ve azdır. Kapitalist uygarlık aşamasının tarihsel uygarlıkların bir parçası, ana zincirin son halkası olduğundan pek bahsetmemişlerdir. İktidarın tarihsel kümülâtif birikim karakterini belirleme gereği duymamışlardır. Rahatlıkla kendi sistemlerinin de benzer bir iktidar ve uygarlık olabileceğini mesele yapmamışlardır. İktidarın birikmiş sermaye, kâr, savaş, yalan, çirkinlik, işkence olduğunu anlamak yerine, tarihte nasıl bir ilerleme aracı olabileceğine dair teori üretmeye çalışmışlardır. Tarih bu görüşlerinde haksız ve yanlış olduklarını kanıtlamıştır.

6- Tarihin ikinci yüzü, bağlı göründükleri tarihsel diyalektiğin ikinci kutbu olarak anti-uygarlık güçlerini çözümleme gereği duymamışlardır. Bu güçlere ilişkin yaptıkları yorumlar ise çoğunlukla olumsuzdur. Kapitalist sömürgeciliğin bile Amerika, Asya ve Afrika'daki ilerlemeciliğinden bahsetmekten geri kalmamışlardır. Karşıtlarını eski toplumu savunmakla eleştirmişlerdir.

Uygarlığın karşıt kutbunun muazzam bir ağırlığa, demokratik geleneğe, direniş ve özgürlüğe, eşitlik ve adalet arayışlarına, komünalite deneyimlerine sahip olduklarını görememeleri, burjuva ve küçük burjuva sınıf gerçeklikleriyle yakından bağlantılıdır. Göremezler, çünkü bu sınıflardan gelenlerin bu gerçekleri görecek gözleri yoktur.

7- Toplumsal doğaya ilişkin pozitivist evrenselci, çizgisel-ilerlemeci yaklaşım kendilerini er geç gerçekleşe-

cek bir sosyalizm anlayışına götürmüştür. Kutsal Kitaplardaki eskataloji (ahret inancı) bir nevi sosyalizm olarak yansıma bulmuştur. Toplumlar ilkel, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist olarak, düz bir çizgide gelişen modeller olarak tasvir edilmiştir. Burada bir nevi kader anlayışı söz konusudur. Derinden etkilendiğimiz bu dogmatik anlayışların kökeninde dinsel kaderciliğin ve ahret inancının yattığını fark etmek acı ve geç olmuştur. Toplumsal doğanın esas olarak ahlaki ve politik nitelikte olduğu, uygarlık sistemlerinin bu nitelikleri aşındırdığı, yerine kaba hukuk kuralları ve devlet idaresini yerleştirdiği, kapitalist modernitenin bu süreci derinliğine ve genişliğine sınırsız geliştirdiği, bunun ekonomik, toplumsal, iktidarsal ve devletsel kriz olduğu çözümlenememiştir. Doğru, iyi ve güzel olanın toplumun ancak ahlaki ve politik niteliğini tam sağlayan ve bunun için demokratik siyasetle yürüyen bir demokratik konfederal sistem olduğu gerçeği öngörülmemiştir. Bu yönlü

İktidarın birikmiş sermaye, kâr, savaş, yalan, çirkinlik, işkence olduğunu anlamak yerine, tarihte nasıl bir ilerleme aracı olabileceğine dair teori üretmeye çalışmışlardır

çözümleme ve çözümler geliştirilmemiştir. Özgür, eşit ve demokratik toplumun iktidar ve devlet aygıtlarıyla oluşturulamayacağını, tersine bu aygıtlarla çeliştiğini görememişler; her ikisinin ancak birbirlerinin varlığını kabul etme temeline dayanan ilkeli bir barışla bir arada yaşayabileceklerinin teori ve pratiğini geliştirememişlerdir. Temel paradigma devrim-iktidar-sosyalizm olarak öngörülünce, sonuçta devlet kapitalizminden başka bir şeyin oluşmamasına şaşırmamak gerekir.

Reel sosyalist hareketin devlet kapitalizmiyle sonuçlanmasının diğer bir anlamı sınıfsal temelleriyle ilgilidir. Tekrar belirtmek gerekir ki, özel tekellerden umduğunu bulamayan, sermaye biriktiremeyen, hatta eldekini de eriten burjuva ve küçük burjuvalarla çoğu bu sınıflardan gelme bürokrasinin tek seçeneği, devlet eliyle kolektif sermayedar olmaktır. Milli burjuvazi, milli kapitalizm denilen olgu da bundan başka bir şey değildir. Devlet kapitalizmiyle kolektif bir tekel, diğer bir söylemle ulus-devlet olarak çok güçlü bir konum kazanmış oluyorlar. Reel sosyalizmin ulus-devletçiliği bu nedenle daha güçlüdür. Bu maddi temel moderniteyle kolayca uzlaşma ve bütünleşmelerini de açıklıyor.

8- Feminizm, ekoloji ve kültürel hareketler sınıf mücadelesine engel olarak görülmüştür. Kadının sadece emeği ile değil, tüm beden ve ruhuyla yaşadığı ağır sömürgecilik kapsamlı çözümlemelere tabi tutulmamıştır. Burjuva hukukunun eşitlik ölçüleri aşılmamıştır. Tarihin en eski ve en yeni, çoğunlukla ücretsiz ve çok az ücretli olan bu emekçisi, erkek egemen tarihin gereği olarak nesne olmaktan öteye anlam ifade etmemiştir. Çözümlenen sınıfın erkek olduğu açıktır. Ekolojiye de benzer yaklaşılmıştır. Böylesi sorunlar öngörülemediği gibi, sınıf mücadelesinin bütünselliğine olumsuz yansıyabileceği ileri sürülmüştür. Kültürel hareketler ise eskinin canlandırılması, sınıf mücadelesinin diğer bozucu bir unsuru olarak değerlendirilmekten kurtulamamıştır. Sonuç tüm olası müttefiklerinden kopuk, ekonomizme boğulmuş soyut bir sınıfçılık olarak yansımıştır.

9- Sınıfsallaşma ahlaki ve politik anlamda olumsuz bir gelişme olarak görülmemiş; iyi, ilerici, özgürlüğün gereği olan zorunlu bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Objektif olarak sınıfsal oluşumu meşru görmenin iktidar ve devlet sınıflarına hizmet olduğu kavranamamıştır. Kölelik, serflik ve proleterlik tarihsel ilerleme ve doğaya karşı özgürlük için ödenmesi gereken bedeller olarak yorumlanmıştır. Tersine, her üç sınıflaşma biçiminin aynı özde olduğu, ilerleme ve özgürlükle alakalı olamayacağı, ahlaki ve politik toplumun bu oluşumlarla birlikte yaşayamayacağı, ancak bu yönlü sınıflaşmaya karşı ahlaki, politik ve entelektüel mücadele gerektiği karşı bir yorum olarak rahatlıkla belirtilebilir.

İki yüz yıllık reel-sosyalist hareketin bugünkü mirasçıları sınırlı da olsa özeleştirel bir konum almış olmakla birlikte, köklü bir dönüşüm yaşadıkları söylenemez. Büyük bir güven bunalımı ve zayıflama döneminden geçmektedirler. Yine de tarihte yeri olan bir harekettir. Kapitalist sistemi aşmamış da olsalar, oldukça uğraştırmışlardır. Bugüne gelinmesinde olumlu ve olumsuz pay sahiplerindendir. Yaşadıkları bunalım sistemin yapısal bunalımının bir parçasıdır. Yine de tüm sistem karşıtlarını en çok etkilemiş bir hareket olan reel sosyalizmi bir aşama kabul edip, mirasından çıkarılacak derslerle demokratik modernite inşasının bir parçası olarak değerlendirerek tavır ve ittifak geliştirmek en doğru yaklaşım olacaktır.

b- Anarşizmi Yeniden Değerlendirmek

Reel sosyalizmle yaşıt olan ve Fransız Devrimi'nde kök bulan anarşist hareketler, reel sosyalizmin çözülüşü, daha doğrusu sistemle bütünleşmesi sonrasında yeniden değerlendirilmeyi hak etmektedir. Ünlü temsilcileri Proudhon, Bakunin ve Kropotkin'in sisteme ve reel sosyalizme ilişkin eleştirilerinde tümüyle haksız olmadıkları bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Kapitalizmi yalnız özel ve devlet tekeli olarak değil, modernite olarak da eleştirmekten geri kalmayan bir hareket olarak, sistemin en karşıt ucunda yer almayla dikkat çekerler. İktidara hem moralist, hem politik açıdan yönelttikleri eleştiriler

önemli gerçeklik payı taşımaktadır. Geldikleri sosyal yapıların hareket üzerinde etkileri belirgindir. Kapitalizmin iktidardan düşürdüğü aristokrat kesimlerle eskiye göre göreceli olarak durumlarını daha da kötüleştirdiği şehir zanaatkârlarının sınıfsal tepkileri bu gerçeği yansıtır. Bireysel kalmaları, güçlü taban bulamamaları ve karşıt sistem geliştirememeleri sosyal yapılarıyla yakından bağlantılıdır. Kapitalizmin ne yaptığını iyi biliyorlar, fakat neyi yapmaları gerektiğini iyi bilmiyorlar. Görüşlerini kısaca toparlarsak;

1- Kapitalist sistemi en soldan eleştirmektedirler. Bu sistemin ahlaki ve politik toplumu dağıttığını daha iyi kavrıyorlar. Marksistler gibi kapitalizme ilerici rol atfetmiyorlar. Kapitalizmin dağıttığı toplumlara yaklaşımları daha olumludur. Bu tür toplumları gerici ve çürümeye mahkûm görmüyorlar. Ayakta kalmalarını daha ahlaki ve politik buluyorlar.

Geleneksel uygarlık tarihçileri gibi modernitenin diğer yüzünü 'gerilik, uykuda olma, barbarlık, gerici hareketler, tarihin çarkını tersine çevirme' olarak değerlendirmekten kendilerini alıkoyamamışlardır

2- İktidar ve devlet yaklaşımları Marksistlere göre daha kapsamlı ve gerçekçidir. İktidarın mutlak kötülük olduğunu söyleyen Bakunin'dir. Fakat her ne pahasına olursa olsun, iktidar ve devletin hemen kaldırılmasını talep etmeleri ütopik olup, pratikte fazla gerçekleşme şansı olmayan bir yaklaşımdır. Devlet ve iktidara dayalı sosyalizmin inşa edilemeyeceğini, bunun belki de daha tehlikeli bürokratik bir kapitalizmle sonuçlanacağını öngörebilmişlerdir.

3- Merkezi ulus-devlet inşasının tüm işçi sınıfı ve halk hareketleri için felaket olacağını ve umutlarına büyük darbe indireceğini öngörmeleri gerçekçidir. Almanya ve İtalya'nın birliği konusunda Marksistlerle giriştikleri eleştirilerde de haklı çıkmışlardır. Tarihin ulus-devlet lehinde gelişim göstermesinin eşitlik ve özgürlük ütopyaları için büyük kayıp anlamına geldiğini söylemeleri ve Marksistlerin ulus-devletten yana tavır almalarını şiddetle eleştirip ihanetle suçlamaları belirtilmesi gereken önemli hususlardır. Kendileri konfederalizmi savunmuştur.

4- Bürokratizme, endüstriyalizme, kentleşmeye yönelik görüş ve eleştirileri de önemli oranda doğrulanmıştır. Erkenden anti-faşist ve ekolojik tavır geliştirmelerinde bu görüş ve eleştirilerinin önemli payı bulunmaktadır.

5- Reel sosyalizme yönelttikleri eleştiriler de sistemin çözülmesiyle doğrulanmıştır. Kurulanın sosyalizm değil, bürokratik devlet kapitalizmi olduğunu en iyi teşhis eden kesimdir.

Oldukça önemli ve doğrulanmış bu görüş ve eleştirilerine rağmen, anarşist hareketin reel sosyalizme göre kitleselleşip pratik uygulama şansı bulamaması düşündürücüdür. Bu durum kanımca teorilerindeki ciddi bir eksiklik ve sakatlıktan kaynaklanmaktadır. Uygarlık çözümlemelerinin eksikliği ve uygulanabilir bir sistem geliştirememeleri bunda önemli rol oynamıştır. Tarihsel-toplum çözümlemeleri ve çözüm önerileri de pek geliştirilmemiştir. Ayrıca kendileri de pozitivist felsefenin etkisini taşımaktadır. Avrupa merkezli sosyal bilimin pek dışına çıktıkları söylenemez. En önemli eksiklikleri, bence demokratik siyaset ve modernite konusunda sistematik düşünce ve yapılanma içine girememeleridir. Görüş ve eleştirilerinin doğruluğuna ilişkin gösterdikleri titiz çabayı sistemleştirme ve uygulama konusunda sergileyememişlerdir. Belki de sınıfsal konumları buna engel olmuştur. Diğer önemli bir engel, teorik görüşlerinde ve pratik yaşamlarında her türlü otoriteye duydukları tepkidir. İktidar ve devlet otoritesine duydukları haklı tepkiyi tüm otorite ve düzen biçimlenişine yansıtmaları, demokratik moderniteyi teorik ve pratik olarak gündemleştirmelerini etkilemiştir. En önemli özeleştiri konusunun demokratik otoritenin meşruiyetini ve demokratik modernitenin gerekliliğini görememeleri olduğu kanısındayım. Ayrıca ulus-devlet yerine demokratik ulus seçeneğini geliştirmeyişleri de önemli bir eksiklik ve özeleştiri konusudur.

Günümüzde reel sosyalizmin çözülüşü, ekolojik ve feminist hareketlerin gelişmesi, sivil toplumculuğun genel bir kabarma sergilemesi şüphesiz anarşistler üzerinde olumlu etki bırakmıştır. Fakat haklı çıktıklarını tekrarlamaları fazla anlam ifade etmiyor. Yanıtlamaları gereken soru, neden iddialı bir sistem eylemliliğini ve inşasını geliştirmedikleridir. Bu da teori ile yaşamları arasındaki derin uçurumu akla getirmektedir. Çokça eleştirdikleri modern yaşamı acaba kendileri aşabilmişler midir? Daha doğrusu, bu konuda ne kadar tutarlıdırlar? Avrupa merkezli yaşam tarzını bırakıp, gerçek bir küresel demokratik modernliğe adım atabilecekler mi?

Benzer soru ve eleştirileri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan tarihte büyük fedakârlıklar göstermiş, önemli düşünürleri bağrında taşıyan, görüş ve eleştirileriyle entelektüel camiada önemli yer tutan bu hareketin ve mirasının tutarlı ve gelişebilir sistem karşıtı bir sistem içinde toparlanabilmesidir. Anarşistlerin reel sosyalistlere göre daha rahat bir özeleştiri ile güncel pratiğe yönelmeleri beklenebilir. Ekonomik, sosyal, siyasal, entelektüel ve etik mücadelelerinde hak ettikleri yeri almaları önemini korumaktadır. Ortadoğu zemininde

hızlanan uygarlık ve kültür boyutları da öne çıkmış bulunan mücadelelerde anarşistlerin hem kendilerini yenilemeleri, hem de güçlü katkılarda bulunmaları mümkündür. Demokratik modernite sisteminin yeniden inşa çalışmalarında ittifak geliştirilmesi gereken önemli güçlerden birisidir.

c- Feminizm: En Eski Sömürgenin Başkaldırısı

Türkçesiyle 'kadıncılık hareketi' anlamındaki feminizm kavramı kadın sorununu tam nitelemekten uzak olup, karşıtı erkekçilik olarak tasarlanacağından daha da kısırlığa götürebilir. Sanki sadece egemen erkeğin ezilen kadınıymış gibi bir anlamı yansıtmaktadır. Hâlbuki kadın gerçekliği daha kapsamlıdır. Cinsiyetin ötesinde kapsamlı ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları olan anlamlar içermektedir. Eğer sömürgecilik kavramını ülke ve ulus bazından çıkarıp insan gruplarına indirgersek, kadının konumunu rahatlıkla en eski sömürge olarak tanımlayabiliriz. Gerçekten ruh ve beden olarak hiçbir toplumsal olgu kadın kadar sömürgeciliği tanımamıştır. Kadının sınırları kolay belirlenemeyen bir sömürge statüsünde tutulduğu anlaşılmak durumundadır.

Tüm bilimlere olduğu gibi sosyal bilimlere de damgasını vurmuş erkeklik söyleminde kadından bahseden satırlar, gerçekliğe hiç dokunmayan propagandatif yaklaşımlarla yüklüdür. Kadının gerçek statüsü bu söylemlerle tıpkı uygarlık tarihlerinin sınıf, sömürü, baskı ve işkenceyi örtbas etmesi gibi belki de kırk kez fazlasıyla örtülmektedir. Feminizm yerine jineoloji (kadın bilimi) kavramı amacı daha iyi karşılayabilir.Jineoloji'nin ortaya çıkaracağı olgular herhalde teolojinin, eskatalojinin, politikolojinin, pedagojinin, velhasıl sosyolojinin birçok bölümlerine ilişkin loji'lerden daha az gerçeklik payı taşımayacaktır. Kadının toplumsal doğanın hem fizik hem de anlam olarak en geniş bölümünü teşkil ettiği tartışma götürmez. O zaman neden çok önemli olan bu toplumsal doğa parçası bilime konu edilmesin? Pedagoji gibi çocuk eğitim ve terbiyesine kadar bölümlenmiş sosyolojinin jineolojiyi oluşturmaması, egemen erkek söylemli olmasından başka bir hususla izah edilemez.

Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası aydınlanmamış olarak kalacaktır. Toplumsal doğanın gerçek ve kapsamlı aydınlanması, ancak kadın doğasının kapsamlı ve gerçekçi aydınlanmasıyla mümkündür. Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konumunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşmasında büyük katkıda bulunacaktır.

Şüphesiz kadının statüsünün açıklığa kavuşması meselenin bir boyutudur. Daha önemli boyut kurtuluş sorunuyla ilgilidir. Diğer deyişle sorunun çözümü daha büyük önem taşımaktadır. Toplumun genel özgürlük düzeyinin kadının özgürlük düzeyiyle orantılı olduğu çokça söylenir. Doğru olan bu deyimin içinin nasıl doldurulacağı önemlidir. Kadının özgürlüğü ve eşitliği sadece toplumsal özgürlük ve eşitliği belirlemiyor; bunun için gerekli teori, program, örgüt ve eylem düzeneklerini de gerektiriyor. Daha da önemlisi, kadınsız demokratik siyasetin olamayacağını, hatta sınıf politikacılığının bile eksik kalacağını, barışın ve çevrenin geliştirilip korunamayacağını da gösteriyor.

Kadını 'kutsal ana, temel namus, vazgeçilmez ve onsuz olunmaz eş' statüsünden çıkarıp bir özne-nesne toplamı olarak araştırmaya almak gerekir. Tabii bu araştırmaları aşk soytarılıklarından öncelikle korumak gerekir. Hatta araştırmanın en önemli bir boyutunu aşk adı altında örtbas edilen büyük alçaklıkları (başta tecavüz olmak üzere cinayet, dayak, bini bir para eden küfürler) sergilemesi gerekir. Heredot'un deyişiyle "Tüm Doğu-Batı savaşları kadın yüzünden olmuştur" sözü ancak bir gerçeği açıklayabilir. O da kadının sömürge olarak değer kazandığı, bu nedenle önemli savaşlara konu edildiğidir. Uygarlık tarihi böyle olduğu gibi, kapitalist modernite bin kat daha ağır ve çok yönlülük kazanmış biçimde kadının sömürgeleştirilmesini temsil ediyor; sömürgeciliği kadının kimliğine kazımış oluyor. Tüm emeklerin anası, ücretsiz emeğin sahibi, en düşük ücretli işçi, en çok işsiz, erkeğinin sınırsız iştah ve baskı kaynağı, düzenin çocuk doğurma makinesi, yetiştirme ebesi, reklam aracı, seks-porno aracı vb. olarak sömürgeleştirilmesi uzayıp gider. Kapitalizm, hiçbir sömürü düzeneğinde olmadığı kadar kadına ilişkin bir sömürü düzeneği geliştirmiştir. İstemesek de tekrar tekrar kadın statüsüne dönmek acı oluyor. Ama gerçeklerin dili sömürülenler için başka türlü de olmuyor.

Her ne pahasına olursa olsun, iktidar ve devletin hemen kaldırılmasını talep etmeleri ütopik olup, pratikte fazla gerçekleşme şansı olmayan bir yaklaşımdır

Feminist hareket bu gerçeklerin ışığında şüphesiz en radikal sistem karşıtı hareket olmak durumundadır. Modern haliyle yine kökenlerini Fransız Devrimi'ne dayandırabileceğimiz kadın hareketi birkaç aşamadan sonra günümüze kadar gelebilmiştir. İlk aşamada hukuki eşitlik peşinde koşulmuştur. Fazla anlam ifade etmeyen bu eşitlik günümüzde yaygınca sağlanmış gibidir. Ama içeriğinin boş olduğunu iyi bilmek gerekir.

İnsan hakları, ekonomik, sosyal ve siyasal haklar gibi diğer haklarda da biçimsel gelişmeler vardır. Görünüşte kadın, erkek kadar eşit ve özgürdür. Halbuki en önemli kandırmaca bu eşitlik ve özgürlük tarzında gizlidir. Sadece resmi modernitenin değil, tüm hiyerarşik ve uygarlık dönemlerinin tüm toplumsal dokularında zihnen ve bedenen tutsaklaştırdığı, en derin kölecilik altında çalıştırdığı kadının özgürlüğü, eşitliği ve demokrasisi çok kapsamlı teorik çalışmalar, ideolojik mücadeleler, programatik ve örgütsel faaliyetler, en önemlisi de güçlü eylemler gerektirir. Bunlar olmaksızın feminizm ve kadın çalışmaları sistemi rahatlatmaya çalışan liberal kadın faaliyetlerinden öte bir anlam taşımaz.

Kadın biliminin gelişmesi halinde sorunlarının çözümünü bir örnekle açıklamak hayli öğretici olacaktır: Cinsellik içgüdüsünün yaşamın en eski öğrenim biçimlerinin başında geldiğini anlamak gerekir. Yaşamın kendini sürdürme ihtiyacına cevaptır. Bireyin sonsuz yaşamasının olanaksızlığı, çözüm olarak birinde kendini tekrar üretme potansiyelini geliştirmeye zorlamıştır. Cinsel güdü denen şey, bu potansiyelin uygun koşullarda üreyerek yaşamı sürdürmesidir. Bir nevi soyun tükenmesi tehlikesine ve ölüme çare oluyor. Hücrenin ilk bölünmesi, bir olan hücrenin çoklaşarak kendini ölümsüz kılmasıdır. Daha da genelleştirirsek, evrenin kendini yutmak isteyen boşluğa, yokluğa karşı kendini sürekli çeşitlendirip çoğaltarak sonsuzlaşma eğiliminin canlı yaşamında devam etme olayıdır.

Bu evrensel olayın insan türünde devam ettiği bir veya birey daha çok kadındır. Çoğalma kadının bedeninde gerçekleşmektedir. Erkeğin rolü bu olayda son derece talidir. Dolayısıyla soy sürdürme olayında tüm sorumluluğun kadında olması bilimsel olarak anlaşılır bir husustur. Kaldı ki, kadın sadece cenini karnında taşımak, büyütmek ve doğurmakla kalmaz. Neredeyse ölümüne kadar bakım sorumluluğunu da doğal olarak taşır. O halde bu olaydan çıkarmamız gereken ilk sonuç, tüm cinsel ilişkiler konusunda kadının mutlak söz sahibi olmasıdır. Çünkü her cinsel ilişki kadın için potansiyel olarak altından kalkılması çok güç sorunları beraberinde getiriyor. On çocuk doğuracak kadının fiziksel olarak ve hatta ruhen ölümden beter hallere düştüğünü anlamak gerekir.

Erkeğin cinselliğe bakışı daha çarpık ve sorumsuzcadır. Bunda cehalet ve iktidarın körleştirmesi birinci derecede rol oynar. Ayrıca hiyerarşiyle ve hanedanlık devletiyle birlikte çok çocuklu olmak erkek için vazgeçilmez bir güç olma anlamına gelir. Çok çocukluluk sadece soyun sürmesini değil, iktidar ve devlet olarak kalmasının da garantisini oluşturur. Bir nevi mülk tekeli anlamına gelen devletin elden gitmemesi, hanedanlığın büyüklüğüne bağlıdır. Kadın böylelikle hem biyolojik varoluş, hem iktidar ve devletsel varoluş için çok çocuk doğurma aracına dönüştürülür. Kadın için korkunç sömürgeleşmenin birinci ve ikinci doğayla bağlantılı temeli böyle hazırlanmış olur. Kadının çöküşünü bu iki doğayla bağlantılı olarak çözümlemek büyük önem taşır. Fazla açmaya gerek yok ki, bu ikili doğa statüsü altında kadının ruhen ve bedenen uzun süreli dinç ve yıpranmamış olarak ayakta kalması mümkün değildir. Fiziksel ve ruhsal çöküş iç içe erken gelişir ve kadını başkalarının yaşamını sürdürme ve sağlama alma karşılığında acılı, kısa ve kahırlı bir yaşamla sonlandırmaya götürür. Uygarlık ve modernitenin tarihini bu gerçeklik temelinde çözümlemek ve okumak büyük önem taşır.

Sorunun kadın açısından vahametini bir tarafta tutalım. Diğer bir husus daha ağır etkilerini tüm toplumsal doğa ve ekolojik çevre üzerinde hissettiren aşırı insan nüfusu, yani demografik sorun boyutudur. Gerek kadın bilimi, gerek tüm sosyal bilimler açısından çıkarılması gereken en temel derslerden biri, insan nüfusunun 'içgüdüsel öğrenme' yöntemiyle sürdürülememesi, büyütülememesi, ender bazı durumlarda da küçültülememesi durumu ve gerçeğidir. İçgüdüsellik gibi en ilkel bir yöntemle soy sürdürmeyi uygarlık ve modernite tarihi boyunca geliştirilmiş bilimsel yöntemlerle desteklemek aşırı nüfus artışının temel nedenidir.

İnsan türünün toplumsal doğa olarak sadece içgüdüsel yollarla, özellikle cinsel güdünün itmesiyle varoluşunu sürdürmesi çok geri bir durumu ifade eder. Zekâ ve kültür düzeyi toplumsal varoluşları daha gelişkin nitelikte sürdürebilecek öğrenme potansiyelleri sunar. Birey ve topluluklar zekâ ve kültürleriyle, felsefi ve politik kurumlarla kendilerini en uzun sürelerde yaşatma olanağını kullanabilecek durumdadır. Dolayısıyla soyun cinsel içgüdü yoluyla çoğalarak sürdürülmesinin anlamı kalmaz. İnsanın kültür ve zekâsı bu yöntemi çoktan aşmış durumdadır. Dolayısıyla bu ilkellikten esas olarak uygarlık ve modernitenin kâr ilkesi sorumludur. Hiç şüphesiz aşırı nüfus artışı aşırı tekel ve iktirar'dır; o da eşittir aşırı, azami kâr demektir. Tarih boyunca insan türünün aşırı çoğalarak sadece toplumu değil, çevre ve doğasını da imhanın eşiğine getirmesi kesinlikle kümülâtif sermayeveiktidar birikimi ve dolayısıyla azami kâr kanunu'nun sonucudur. Diğer tüm etkenler ve nedenler tali, ikincil planda rol oynar.

O halde daha şimdiden devasa boyutlar kazanan kadın sorununu çözme ve ekolojik yıkımı önlemenin başta gelen yolu olan demografik sorunun çözümünde temel sorumluluk kadında olmalıdır. Bunun da ilk koşulu kadının tam özgürlüğü ve eşitliğidir, tam demokratik siyaset yapma hakkıdır; cinsiyetle ilgili tüm ilişkilerde tam söz ve irade hakkıdır. Bu gerçeklerin dışında kadının, toplumun ve çevrenin tam anlamıyla kurtuluşu, özgürlüğü ve eşitliği mümkün değildir. Aynı şekilde demokratik siyaset ve konfederatif siyaset biçim-

lenmesi de olası değildir.

Kadın ayrıca ahlaki ve politik toplumun asal öğesi olarak özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme ışığında yaşamın etiği ve estetiği açısından da hayati rol oynar. Etik ve estetik bilimi kadın biliminin ayrılmaz parçasıdır. Yaşamdaki ağır sorumluluğu nedeniyle kadının tüm etik ve estetik konularda hem düşünce hem uygulama gücü olarak büyük açılım ve gelişmeler sağlayacağı tartışmasızdır. Kadının yaşamla bağı erkeğinkine göre çok daha kapsamlıdır. Duygusal zekâ boyutunun gelişkinliği bununla ilgilidir. Dolayısıyla yaşamın güzelleştirilmesi olarak estetik, kadın açısından varoluşsal bir konudur. Etik (Ahlak teorisi, estetik = güzellik teorisi) açıdan da kadının sorumluluğu daha kapsamlıdır. İnsan eğitiminin iyi ve kötü yönlerini, yaşam ve barışın önemini, savaşın kötülüğü ve dehşetini, haklılık ve adalet ölçülerini değerlendirme, belirleme ve kararlaştırmada kadının ahlaki ve politik toplum açısından daha gerçekçi ve sorumlu davranması doğası gereğidir. Tabii erkeğin kuklası ve gölgesi kadından bahsetmiyorum. Söz konusu olan özgür, eşit ve demokratikleşmeyi özümsemiş kadındır.

Eğer sömürgecilik kavramını ülke ve ulus bazından çıkarıp insan gruplarına indirgersek, kadının konumunu rahatlıkla en eski sömürge olarak tanımlayabiliriz

Ekonomi biliminin de kadın biliminin bir parçası olarak geliştirilmesi daha doğru olacaktır. Ekonomi baştan beri kadının asal rol oynadığı bir toplumsal faaliyet biçimidir. Çocukların beslenme sorunu kadının sırtında olduğu için, ekonomi kadın için hayati anlam ifade eder. Kaldı ki, ekonominin kelime anlamı "Ev yasası, evi geçindirme kuralları" demektir. Bunun da kadının temel işi olduğu açıktır. Ekonominin kadının elinden alınıp tefeci, tüccar, para, sermayedar ve iktidar-devlet ve ağa gibi davranan yetkililerin eline verilmesi, ekonomik yaşama en büyük darbe olmuştur. Ekonomi-karşıtı güçlerin eline verilen ekonomi, hızla iktidar ve militarizmin temel hedefi haline getirilerek, tüm uygarlık ve modernite tarihi boyunca sınırsız savaş, çatışma, bunalım ve kavgaların baş etkenine dönüştürülmüştür. Günümüzde ekonomi, ekonomiyle ilgisi olmayanların, kâğıt parçalarıyla oynayarak kumardan beter yöntemlerle sınırsız toplumsal değer gasp ettikleri bir oyun alanı haline getirilmiştir. Kadının kutsal mesleği, tamamen kendisinin dışlandığı, savaş makinelerini, çevreyi yaşanmaz hale getiren trafik araçlarını ve temel insan ihtiyaçlarıyla pek fazla alakası olmayan kâr getiren fuzuli ürünleri üreten imalathanelere, borsalara, fiyat ve faiz oyunlarına çevrilmiştir.

Feminizmi de kapsayan kadın bilimine dayalı kadının özgürlük, eşitlik ve demokratik hareketi, açık ki toplumsal sorunların çözümünde başat rol oynayacaktır. Yakın geçmişteki kadın hareketlerinin eleştirisiyle yetinmeden, daha çok kadını yitik kılan uygarlık ve modernite tarihine yüklenmek gerekir. Eğer sosyal bilimlerde kadın konusu, sorunu ve hareketleri neredeyse yok derecesindeyse, bunun esas sorumlusu uygarlık ve modernitenin hegemonik zihniyeti ve maddi kültür yapılanmalarıdır. Dar hukuki ve siyasi eşitlik yaklaşımlarıyla belki liberalizme katkı sunulabilir; fakat bu tür yaklaşımlarla sorunun çözümü şurada kalsın, olgu olarak çözümlenmesi bile sağlanamaz. Mevcut feminist hareketlerin liberalizmden kopuk, sistem karşıtı güçler haline geldiklerini iddia etmek kendini yanıltmak olacaktır. Feminizmin baş sorunlarından birisi söylendiği gibi radikalizmse, o zaman öncelikle köklü liberal alışkanlıklarla, düşünce ve duygu tarzları ve yaşamlarıyla ilgisini koparıp, arkasındaki kadın düşmanı uygarlığı ve moderniteyi çözümlemesi ve bu temelde anlamlı çözüm yollarına yüklenmesi gerekir.

Demokratik modernite kadın doğası ve özgürlük hareketini temel güçlerinden birisi olarak bilip hem geliştirilmesini, hem de ittifak yapılmasını başta gelen görevlerinden sayarak, yeniden inşa çalışmalarında değerlendirmek durumundadır.

d- Ekoloji: Çevrenin Başkaldırısı

Uygarlık sisteminin yol açtığı temel sorunlardan biri, toplum-çevre ilişkisindeki kritik dengenin bozulmasıdır. Toplumsal doğa, yaşamı ve gelişiminin uzun evresinde, çevre ile uyumunda kritik dengeye hep bağlı kaldı. Kendinden gelişimde dengeyi köklü biçimde değiştirecek sapmaların görülmemesi doğal gelişmenin de bir gereğidir. Sistemler esas olarak birbirini yıkarak değil, besleyerek gelişirler. Sapmalar oluştuğunda sistem mantıkları tarafından aşılmak durumundadır. Uygarlık bu anlamda toplumsal doğa sisteminde bir sapma olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar uygarlık sistemi diyorsak da, bu deyimin ancak propagantadif bir değeri vardır. Kendini gerçek toplumsal doğa sisteminin yerine ikame etmek için uydurulmuştur. Sistem olana barbarlar, göçerler ve marjinal gruplar denilirken, toplumsal değerlerle asalakça beslenen şebekelere de 'uygarlık sistemi' adı yakıştırılmıştır. Nereden bakılırsa bakılsın, savaşlar, talanlar, yıkımlar, kırımlar, tekeller, haraç ve vergiler uygarlıksal gelişmenin ana belirtileri olup, gerçek barbarlık olarak değerlendirilmeyi hak ederler. Sürekli köy ve şehir yıkımları, milyonlarca insanın katledilmesi, toplumun büyük çoğunluğunun sömürü

sistemi altına alınması toplumsal doğa sisteminin doğal bir gereği olmayıp, ancak saptırılmış hali olarak değerlendirilebilir.

Beş bin yıllık uygarlık tarihi aynı zamanda bu sapmanın gelişme ve büyümesinin tarihidir. Ekolojik felaketlerin en çok uygarlığın geliştiği iddia edilen kapitalizm çağındaki patlamaları bu sapma gerçeğinin reddedilemez kanıtıdır. Toplumsal doğa yaklaşık üç milyon yıldır devam edegelen yaşam sürecinde bu tip felaketlere yol açmadı. Toplumla çevre sistemleri birbirini besliyordu. Uygarlığın kısa olan tarihinde patlak veren ekolojik krizler onun kâr amaçlı yıkıcı özüyle ilgilidir. Sadece kapitalist kâr değil, tüm uygarlık süreçlerindeki aşırı değer birikimleri de her iki doğanın yıkımıyla el ele yürümüştür. Piramitler de bir birikimdir. Ama ne tür toplumsal yıkımlar pahasına gerçekleştiği az çok tahayyül edilebilir. Buna benzer sayısız birikim çevre üzerine sürekli ilave yükler bindirdi. Toplumsal çöküş çevresel çöküşleri beraberinde getirdi. Kapitalist modernitenin sınırsız tekelci kâr yapılanmaları toplumun ve çevre ile dengesinin kaldıramayacağı ağırlıkları

Pedagoji gibi çocuk eğitim ve terbiyesine kadar bölümlenmiş sosyolojinin jineolojiyi oluşturmaması, egemen erkek söylemli olmasından başka bir hususla izah edilemez

biriktire biriktire, sonunda ekolojik kriz çağına girmiş olduk. Bunda endüstriyalizmin stratejik rolü belirleyici olmuştur. Fosil yakıtlara dayalı endüstrileşme ve modernizm bu belirleyicilikte esas etkendir. Ayrıca fosil yakıtların otomobildeki kullanımı dolaylı olarak trafik kazalarının yol açtığı felaketlere, o da beraberinde zincirleme yıkımlara götürebilmektedir. Böylece çevre felaketleri toplumsal felaketlere, o da tekrar çevre felaketlerine dönüşerek zincirleme reaksiyon oluşmaktadır. Kapitalizm çağına rasyonalizm çağı denilmesi bu nedenle yanlıştır. Birikimin gözü kördür. Tüm birikimin, tarih boyunca çevre-toplum rasyonalitesiyle değil, bilakis körlükle hareket ettiği sonuçlarıyla ortadadır. Belki analitik olarak rasyonel olabilir. Ama çevrenin biricik zekâsı olan duygusal zekâ açısından da analitik zekânın tam bir körlük ve yıkım zekâsı olduğu yeterince açığa çıkmış durumdadır.

Daha önceki açılımlarımıza dayanarak diyebiliriz ki, kent ve orta sınıfın iktidar odağı olmalarıyla ivme kazanan aşırı nüfus artışı ve kent büyümeleri çevrenin kaldıracağı olgular değildir. Toplum doğası da bu olgulara dayanamaz. İktidar ve devletin sermaye biriktirme süreciyle iç içe büyümeleri hiçbir toplum ve çevre dengesinin kaldırabileceği hacimler, ağırlıklar değildir. Çevre krizi ve toplumsal krizlerin de iç içe geçerek süreklilik kazanması her iki alandaki tekelci büyümeyle ilgilidir. İki kriz sistemi olarak birbirini beslemektedir. Tüm bilimsel tespitler bu sarmalın elli yıl daha devam etmesi halinde çöküşün sürdürülemez boyutlarda seyredeceği konusunda hemfikirdir. Fakat sermaye ve iktidar tekellerinin kör ve yıkıma yol açan karakteri bunu görmüyor, duymuyor, özü gereği böyle oluyor.

Çevrebilimi ve hareketinin nispeten yeni olan tarihi gün geçtikçe gelişiyor. Kadın gerçeğinde olduğu gibi çevre olgusuna ilişkin bilim geliştikçe bilinç, bilinç geliştikçe de hareket gelişiyor. Sivil toplumun en yaygın hareket alanıdır. Reel-sosyalistleri ve anarşistleri de gittikçe daha çok çekiyor. Sistem karşıtlığını en çok hissettiren hareket konumundadır. Tüm toplumu ilgilendirdiği için katılımlar sınıflar ve uluslar-üstü bir nitelik kazanmış durumdadır. Burada da hareket üzerindeki liberalist ideolojik hegemonyanın izlerini yoğunca görmek mümkündür. Liberalizm her toplumsal konuda olduğu gibi, ekolojik sorunda da yapısal özüyle ilgili yanı bastırıp teknolojiyi, fosil yakıtlarını, tüketim toplumunu sorumlu göstermeye çalışıyor. Halbuki tüm bu yan olgular kendi modernite sisteminin (sistemsizliğinin) ürünüdür. Dolayısıyla ekolojik hareketin feminist harekette olduğu gibi ideolojik netliğe büyük ihtiyacı vardır. Örgüt ve eylemliliğini dar kent sokaklarından tüm topluma, özellikle kırsal köy-tarım toplumuna kaydırması gerekir. Ekoloji esas olarak kırın, köy-tarım toplumunun, tüm konup göç edenlerin, işsizlerin ve kadınların eylem kılavuzudur.

Demokratik modernitenin de temelini oluşturan bu gerçeklikler, yeni inşa çalışmalarında ekolojinin ne denli önemli rol oynayacağını bütün açıklığıyla göstermektedir.

e-Kültürel Hareketler: Geleneğin Ulus-Devletten İntikamı

Kültürel hareketler tüm uygarlık çağları boyunca hiç eksik olmadı. Postmodernite döneminde kendilerinden yaygın bahsedilmesinin nedeni, ulus-devlet sınırlarının çözülmesiyle ilgilidir. Kültürel hareketleri başka bir söylemle geleneğin başkaldırısı olarak nitelemek yerinde olur. Ulus-devletin hâkim bir etnisite, din, mezhep veya başka bir grupsal olguya dayanarak toplumu, ulusu homojenleştirme sürecinde, çok sayıda gelenek ve kültür ya soykırımla ya da asimilasyon yöntemiyle yok edilmeye çalışıldı. Binlerce dil, lehçe, kabile ve aşiret-kavim, kültürleriyle birlikte yok edilmenin eşiğine getirildi. Birçok din, mezhep ve tarikat yasaklandı, folklor ve gelenekleri asimile edildi, asimile edilemeyenler göçe zorlandı, marjinalize edildi, bütünlükleri parçalandı.

Tüm tarihsel varlıkların, kültür ve geleneklerin ciddi bir tarihsel-toplum anlamı olmayan, son tahlilde modernitenin ticari, endüstriyel ve finansal tekellerin iktidar tekelleriyle ulus-devlet olarak yoğunlaşmasının örtüsü olarak kullanılan 'tek dil, tek bayrak, tek ulus, tek vatan, tek devlet, tek marş, tek kültür' milliyetçiliğine kurban edilmesi demek olan bu süreç, yaklaşık iki yüz yıl bütün hızıyla sürdü. Tarihin belki de en uzun süreli, en şiddetli savaş dönemi olan bu süreç, en büyük tahribatını binlerce yıllık kültür ve gelenekler üzerinde gösterdi. Azami örgütlenmiş tekelciliğin kâr hırsı hiçbir kutsal gelenek ve kültüre acımadı.

Liberal alışkanlıklarla, düşünce ve duygu tarzları ve yaşamlarıyla ilgisini koparıp, arkasındaki kadın düşmanı uygarlığı ve moderniteyi çözümlemesi ve bu temelde anlamlı çözüm yollarına yüklenmesi gerekir

Postmodernite denilen sistemsiz bazı hareketler modernitenin 'ulus-devlet zırhını' delince veya 'demirden kafesi'ni parçalayınca, bu yok edilmenin eşiğinde çoğunlukla marjinal düzeyde yaşama mahkûm edilmiş kültür ve gelenekler, çölde yağan yağmur sonrası çiçek açılması gibi yeniden çiçek açıp çoğalmaya başladılar. Bunda reel sosyalizmin çözülüşünün de önemli etkisi oldu. 1968 gençlik hareketi ise bu gelişmeyi ateşleyen fitil oldu. Ayrıca kapitalist sömürgeciliğe karşı direnen tüm ulusal kurtuluş hareketlerinin ulus-devletleşmemiş eğilim ve aşamalarının da bunda etkisi olmuştur. Zaten gelenek ve kültürün kendileri direniş demektir. Ya yok edilirler ya da yaşarlar, çünkü teslim olmayı bilmezler. Böyle bir özellikleri vardır. Fırsat buldular mı, daha yoğun direniş sergilemeleri özleri gereğidir. Ulus-devlet faşizminin hesaplayamadığı gerçeklik budur. Bastırmak, hatta asimile etmek bitmeleri anlamına gelmez. Kültürlerin direnişi kayaları delerek varlıklarını kanıtlayan çiçekler misalini andırır. Üzerlerine geçirilen modernite betonlarını parçalayarak tekrar gün ışığına çıkmaları bu gerçekliği kanıtlar. Çeşitli gruplara ayrıştırabileceğimiz bu hareketleri kısaca sıralarsak:

1- Etnisite ve Demokratik Ulus Hareketleri

Ulus-devletin bastırıp tam eritemediği kültürel hareketlerin başında etnik olguların mikro milliyetçiliği gelmektedir. Ulus-devlet milliyetçiliğinden farklıdır. Demokratik muhtevası ağır basmaktadır. Yeni bir devlet arayışından ziyade, kendi kültürleri etrafında demokratik bir siyasi oluşum haline gelebilmek en önemli amaçlarıdır. Bu da bölgesel veya yerel özerklikten farklıdır. Aynı kültürel varlığı paylaşanların mekân sınırlarına bağlı olmayan, sınır ötesinde de olsa gerçekleşen birlik ve dayanışmalarını ifade eder. Hâkim etnisiteye karşı varoluşlarını korumak da önemli amaçlarındandır.

Farklı ezilen etnisitelerin, diğer deyişle baskı altındaki halkların bir adım ötedeki hareketine Demokratik Ulus Hareketi demek, sosyolojik açıdan oldukça doğru ve anlamlıdır. Tek ezilen etnisite halinde ayakta kalmak, varoluşunu sürdürmek oldukça zordur. Benzer kültürlerin dil ve lehçeleri, coğrafi ve siyasi sınırları paylaşanların hareketi birkaç nedenden ötürü Demokratik Ulus Hareketi olarak nitelendirilmek durumundadır. Birincisi, ayrı bir devlet hedefinden ziyade, demokratik bir siyasi oluşum ve yönetim arayışındadır. Aynı devletin çatısı altında demokratik bir siyasi oluşum tarihte de en çok tanık olduğumuz siyasi varlık biçimidir. Tarih neredeyse ezici olarak farklı kültürel varlıkların siyasal oluşumlarıyla doludur. Her devlet veya imparatorluğun sınırlarında istenildiği kadar siyasi oluşum halinde yaşamak normal yönetim biçimidir. Anormal olan, bu siyasi oluşumları yok saymak veya bastırmaktır. Asimilasyon ise, pek başvurulan bir yöntem değildir. Roma, Bizans, Osmanlı, Pers-Sasani, Arap-Abbasi İmparatorlukları yüzlerce farklı siyasi ve idari birimleri varlık gerekçeleri saymışlardı. Yeter ki imparator veya sultanın meşruiyetini tanısınlar. Dil, din, folklor ve öz yönetimlerini koruyarak yaşamak asıl olandı. Fakat ulus-devlet canavarı (Leviathan) bu düzeni yok etti. Faşizme de bu temelde gidildi. Sonuç birçok kültürel ve fiziksel soykırım oldu.

Ezilen etnisite veya halkların ulus olma haklarını sadece ulus-devlet olarak yorumlamak hem liberalizmin, hem reel sosyalizmin büyük çarpıtması ve faciasıydı. Bu durum faşist milliyetçilikle totalitaryanizmin sonucuydu. Normal uluslaşmayı sınırlara mahkûm etmeden, kültürel temelli ve demokratik yönetim esasları üzerinde inşa etmek en doğru, insani ve toplumsal doğaya uygun yoldu. Tarihin gerçekleri de daha çok bu yolu açıklıyordu. Azami kâr peşindeki tekelci sermayenin hızlı sermaye biriktirme hırsı bu yolun kapatılmasında en önemli etken oldu. Normal olmayan yol olan ulus-devlet, uluslaşmanın normal yolu haline gelirken, normal olan demokratik uluslaşma yolu ise normal olmayan ve hatta yok sayılan yol biçiminde algılandı. Büyük çarpıtma buydu.

Ulus-devletin çok yönlü çözümsüzlüğü (dünya ve bölge savaşları, ulusal boğazlaşma, sermayenin ulusal duvarlara çarpması) ortaya çıkınca, normal yol olan demokratik uluslaşmalar yoğunca yaşanmaya başlandı. Tüm Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı, aslında ulus-devletçilikten demokratik ulusçuluğa dönüşümdür. ABD zaten her zaman demokratik ulusların ulusu olarak kalmayı başardı. Tekelciliğin birçok

ulus-devletçi çarpıtmasına rağmen, SSCB'de ulus-devletçilik ve demokratik ulusçuluk iç içe yaşandı. Hindistan'da da demokratik ulusal eğilimler güçlüdür. Afrika ve Güney Amerika'da demokratik ulusal eğilimler her zaman ağır basmıştır. Çok az sayıdaki katı ulus-devletçilik, Ortadoğu başta olmak üzere bazı mekânlarla sınırlı kaldı. Bunlar da hızla çözülüş sürecindedir.

İkincisi, iktidarcı ve devletçi uluslaşma esas alınmayınca, geriye ya ortaçağdan kalma bazı kurumlarla (ağalık, şeyhlik, tarikat, aşiret reisliği) çoğunlukla aile menfaatlerine dayalı işbirlikçi taşeron yönetimler esas alınıp modernleştirilerek devam edecek, ya da demokratik yönetimler geliştirilecekti. Birinci yol, tarihin de oldukça tanıdığı klasik işbirlikçiliğin modernleşmiş haliydi. İkinci yol ise, demokratik modernitenin esas hedefi olan yoldu. Ulus-devlet ve işbirlikçilerine karşı direnişin yönetimi ancak demokratik olabilir. Bu da demokratik uluslaşmaya götüren en sağlıklı özgürlükçü ve eşitçi yoldu.

Toplumsal çöküş çevresel çöküşleri beraberinde getirdi. Kapitalist modernitenin sınırsız tekelci kâr yapılanmaları toplumun ve çevre ile dengesinin kaldıramayacağı ağırlıkları biriktire biriktire, sonunda ekolojik kriz çağına girmiş olduk

Üçüncüsü, kültürlerin, dil ve lehçelerin çoğul karakteri de demokratik uluslaşmaya zorluyordu. Ulus-devlet gibi hâkim etnisitenin dil, lehçe ve kültürel tahakkümünü esas alması özüne aykırıydı. Tek seçenek çok dilli, kültürlü ve siyasi oluşumlu ulus olabilmekti. Bunun da demokratik ulus anlamına geldiği açıktı. Hatta birkaç demokratik ulustan tek bir demokratik ulus haline gelebilmenin yolu da açıktı. İspanya'da, Hindistan'da, bazılarının beğenmediği Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, hatta Endonezya ve birçok Afrika ülkesinde yaşanan buna benzer gelişmelerdir. ABD ve AB bile bir nevi demokratik ulusların ulusu olarak tanımlanabilir. Rusya Federasyonu benzer diğer önemli bir örnektir.

Dördüncüsü, ekonomik, sosyal, siyasal, zihinsel, dilsel, dinsel ve kültürel farklılıklar daha çok korunmak istendiklerinden, bunun yolunun demokratik ulustan geçtiği hemen anlaşılır. Her farklılık ayrılığa dönüştürülürse, bu hepsinin kaybı olur. Hâlbuki hepsi için ideal olan 'farklılık içinde birlik' halinin en uygun biçimi demokratik ulus olabilmektir. Yalnız başına bu çözüm potansiyeli bile demokratik ulus hareketinin muazzam çözüm gücünü ve ulus-devlete alternatif yapısallığını açıklamaya yeter.

Çözümsüzlüğü yaşayan ulus-devletin bir yandan küresel sermaye hareketleri tarafından üstten, diğer yandan kentsel, yerel ve bölgesel özerklik hareketleriyle demokratik ulus ve dinsel hareketler tarafından alttan sıkıştırılmasıyla yaşanan kaos yeni sistemler doğurmaya adaydır. Bunun birçok işaret ve kanıtları ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Liberalizm bir yandan klasik ulus-devletçiliği aşıp yeniden inşa etmeye çalışırken, öte yandan bu eylemini demokrasinin geliştirilmesi maskesi altında yürütmeye önem ve özen göstermektedir. Katı ulus-devletçiler ise, eskinin muhafazakârlarını geride bırakan bir tutuculuk ve gericilik içinde debelenip durmaktadır. Bu güçler bir nevi günümüzün gerçek muhafazakârları pozisyonunu takınmış durumdadır. Dinciler ise, geleneksel ümmet arayışı içindedir. Modernizmi din kisvesi altında yaşamsallaştırmaları ve din temelli bir ulus-devletçiliği inşa etmeleri güçlü olasılıktır. İran bu konuda öğretici bir örnektir.

Demokratik uluslaşma seçeneği günümüzün çok karmaşık ideolojik ve yapısal sorunları konusunda sunduğu yüksek çözüm potansiyeliyle gelecek vaat etmektedir. Özellikle AB'nin aldığı yol etkileyicidir. Demokratik modernitenin hem ideolojik bakımdan hem de yapısallık bakımından demokratik ulus seçeneğini temel boyutlarından biri olarak ele alması çok önemlidir. Bu yaklaşım uygarlığa hem katkı sunmakta, hem de kurtuluş şansı tanımaktadır. Demokratik modernitenin demokratik ulus üzerinden sağlayacağı yeniden inşa çalışmaları, temel toplumsal ve çevresel sorunların çözümü konusunda en umutlu projeler durumundadır.

2- Dinsel Kültür Hareketleri: Dinsel Geleneğin Canlanışı

Modernitenin ve özellikle ulus-devletçiliğin laikçilik kavramıyla sömürgeleştirmeye çalıştığı dinsel geleneğin de etnisitenin hayata tekrar dönüşü gibi bir canlanmayı yaşadığı gözlemlenmektedir. Şüphesiz bu eski toplumsal işleviyle aynı seviyede bir canlanış değildir. Bu gerek radikal unsurlarıyla gerek ılımlı kanatlarıyla resmi modernitenin damgası altında bir geri dönüştür. Modernitenin birçok özelliğini özümsenmiş olarak dönüş yapılmaktadır. Aslında konu biraz daha karmaşıktır. Her ne kadar dinin dünyevi yaşamdan, özellikle devlet işlerinden tam elini çekmesi olarak tanımlansa da, laiklik muğlak bir kavramdır. Söylendiği gibi laiklik ne tam dünyevidir ne de devlet dinden tam soyutlanabilir. Daha da önemlisi, dinler hiçbir zaman ahret yaşamını düzenlemezler. Asıl düzenledikleri dünyevi, toplumsal, özellikle de devletsel ve iktidarsal işlevlerdir.

Laiklik ortaçağda Yahudi yapı ustalarının Katolik dünyanın hegemonyasını kırmak için geliştirdikleri bir (Masonik) mezheptir. Her ne kadar pozitif bilimlerle iç

içe geliştiği gözlemlense de, Yahudi ideolojisinin Rabbanik unsurunun bir türevi olduğu kuşkusuzdur. Bu husus iyi anlaşılmadan, gerek laiklik gerekse yol açtığı sorunlar anlaşılamaz. En az diğer dinsel gelenekler kadar Rabbanik (Tanrısal, Yahudice 'efendi' anlamına gelir) unsur taşımaktadır. Fakat bu gerçeğini çok gizli ve özel ambalajlarla inşa etmek durumundadır. Ortaçağ Katolikliğinin amansız baskıları Yahudilerin bu tür yöntemler kullanmalarını zorunlu kılmıştır. Hollanda ve İngiliz Devrimleriyle hamle yapan laikler, Fransız Devrimi'nden çok daha büyük kazançlar sağlamışlardır. Ulus-devlet inşası ile birlikte devlet çekirdeğinin ulaşılması, tanınması ve iktidardan düşürülmesi en zor kesimi olarak örgütlenmişlerdir. Bu dönemden günümüze kadar bu hâkimiyetlerini sürdürmektedirler. Derin devlet olgusu bir yanıyla da bu gerçeği ifade eder. Dünyada bugün sayıları iki yüzü geçen her ulus-devlet laik olduğu kadar Masoniktir. Masonlar kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasının temel gücüdürler. Etkileri küreseldir. Bu konumlarını halen pekiştirerek sürdürmektedirler. Etkili oldukları diğer odaklar medya tekelleri ve üniversite öğretim üyeleri başta olmak üzere dünyanın stratejik gidişatında önemli pay sahibi olan birçok sivil toplum kuruluşudur. 'Laik dünya' dedikleri modernitenin akıl hocaları ve denetmenleri konumundadırlar. Dünyevi, seküler dedikleri işlevleri bu kapsamdadır.

Başta Katoliklik olmak üzere, Sünni İslam ve diğer katı dinî gelenekler modernitenin etkisiyle aşındıkça, laiklik bir ideoloji ve siyasi program olarak önemini yitirir. Geleneksel dinin yeniden canlanışı, özellikle İslamî geleneğin etkisini halen güçlü yaşayan toplumlarda laiklik-din tartışmasını alevlendirmiştir. Özünde ulus-devletle ümmetçilik anlayışı arasındaki ideolojik ve politik iktidar savaşıyla bağlantılı olan bu gelişmelerin sanki sadece modern yaşam tarzıyla ilgiliymiş gibi yansıtılması doğru değildir. Hıristiyanlık ile Musevilik arasındaki mücadelenin bir benzeri artık İslam dünyasıyla Musevilik arasında yaşanmaktadır. Ortadoğu'daki büyük çatışmaların altında bu gerçeklik yatmaktadır. Avrupa ve ABD türü bir Musevi-İslam uzlaşması gerçekleştirilmek istenmektedir. Radikal unsurlar uzlaşma karşıtı ve çatışmacı unsurları oluştururken, ılımlı unsurlar uzlaşmaya daha yakın görünmektedirler.

Yine de geleneksel din kültürünün canlanışını tümüyle gericiliğin hortlaması olarak görmemek önem taşır. Modernite ve ulus-devletçiliğe başkaldırdıkları oranda demokratik muhteva taşırlar. Ayrıca güçlü ahlaki damarları temsil ettikleri de göz ardı edilemez. Modernitenin üzerinde çok oynadığı ve sömürgeleştirdiği kültürlerden biri olarak dinsel gelenekteki bu gelişmelerle yakından ilgilenmek demokratik modernite açısından önem taşımaktadır. Benzeri canlanma her bastırılmış kültürde ve dinsel gelenekde görünmektedir. Konu küreseldir. Dolayısıyla sadece İslam-Yahudi çekişmesi olmayıp, küresel boyutta cereyan eden olaylarla ilgilidir.

Tıpkı farklı etnik kültürleri demokratik ulus kapsamında bir arada tutmak mümkün olduğu gibi, dinsel kültürün demokratik muhtevasını da demokratik ulus içinde eşit, özgür ve demokratik bir unsur olarak değerlendirmek ve kendisine çözümde yer vermek oldukça önemlidir. Demokratik modernitenin tüm sistem karşıtı hareketlere karşı geliştirdiği uzlaşmacı ittifak anlayışını demokratik muhtevalı dini kültür için de geliştirmesi, yeniden inşa çalışmaları açısından hayati önem taşıyan diğer önemli bir görev kapsamındadır.

3- Kentsel, Yerel ve Bölgesel Özerklik Hareketleri

Tarihte her zaman büyük ağırlığı olan kentsel, yerel ve bölgesel kapsamdaki özerk yönetimler, ulus-devletçiliğin kurban ettiği diğer çok önemli kültürel gelenekler arasındadır. Uygulanan tüm toplumsal ve devletsel yönetimlerde kentin, yerelin ve bölgelerin kendine has yönetimleri, özerklikleri hep olagelmiştir. Zaten başka türlü özellikle büyük çaplı devlet ve imparatorlukları yönetmek mümkün olamaz. Katı merkeziyetçilik esasında modernitenin tekelci karakteri olarak bir ulus-devlet hastalığıdır. Azami kâr kanununun bir gereği olarak dayatılmış, ur gibi büyüyen orta sınıf burjuva bürokratlarının iktidar olmaları için düzenlenmiş, bir değil binlerce krallık düzeni tesis etmek için ancak faşizmle yürüyebilen bir model olarak geliştirilmiştir.

Kültürlerin direnişi kayaları delerek varlıklarını kanıtlayan çiçekler misalini andırır. Üzerlerine geçirilen modernite betonlarını parçalayarak tekrar gün ışığına çıkmaları bu gerçekliği kanıtlar

Klasik modernitenin çözülüşünün hızlanmasında ve postmodernite türü çoğu liberal nitelikli de olsa bazıları radikal kopuş anlamına gelen kültürel hareketlerin gelişmesinde en büyük payı kentin, yerelin ve bölgelerin özerklik hareketleri omuzlamıştır. Aslında tüm çağlar boyunca güçlü şekilde yaşadıkları siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlar da taşıyan kültürlerine dönüş, bu kültürleri yeniden canlandırma söz konusudur. Çok önemli tarihsel-toplum anlamı olan ve olması gereken hareketlerin başında gelmektedirler. Kentin, yerelin, bölgenin kurtuluşu olmadan, ulus-devlet hastalığından kurtuluş mümkün değildir. Bunu en iyi anlayan ve uy-

gulamaya geçiren güçler AB üyeleridir. Gerek modernite adı altında yaşadıkları dört yüz yıllık barbarlıklar, gerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşları Avrupa kültürüne yeterli dersi vermiştir. İlk uygulamaya koydukları adımların kentsel, yerel ve bölgesel özerklik yasaları olması tesadüf değildir; ulus-devletçiliğin tüm ulusal ve kültürel varlıklar için ne menem bir soykırım olduğunu kavramalarıyla ilgilidir.

Bugün Avrupa Birliği'nde en gözde çalışmaların kentsel, yerel ve bölgesel kültürler kapsamında gerçekleştirilmesi, tüm küresel sorunların çözümünde en önemli unsurların başında gelmektedir. Fazla radikal olmasa da önemli, gerekli bir kültür hareketidir. Zaten dünyanın tüm kıtalarında merkezi yönetim homojenliği tam dayatılıp geliştirilemediğinden, birçok kentin, yerelin ve bölgenin özerkliği canlılığını korumaktaydı. Rusya Federasyonu'ndan Çin ve Hindistan'a, tüm Amerika kıtasından (ABD federaldir, Kanada'da özerklik yaygındır, Güney Amerika zaten bölgesel özerklik konumundadır) Afrika'ya (Afrika'da geleneksel aşiret ve bölge yönetimi olmadan devletler oluşup yönetemez) kadar özerk konumlar ve özerklik çalışmaları en aktif ve aktüel konulardır. Ulus-devletçiliğin bir hastalığı olan katı merkeziyetçilik sadece sayıları sınırlı bazı Ortadoğu devletlerinde ve diğer diktatörlüklerde uygulanmaktadır.

Modernizmi din kisvesi altında yaşamsallaştırmaları ve din temelli bir ulus-devletçiliği inşa etmeleri güçlü olasılıktır. İran bu konuda öğretici bir örnektir

Klasik modernitenin en önemli boyutu olan katı merkeziyetçi ulus-devlet yapılarının üstten küresel sermaye, alttan kültürel hareketler tarafından sıkıştırılmasıyla yaşadığı çözülmeler en çok kent, yerel ve bölgesel özerklik yönetimleriyle ikame edilmeye çalışılmaktadır. Günümüzün gittikçe güçlenen bu eğilimi, demokratik ulus hareketiyle de iç içe gelişmek durumundadır. Demokratik ulus, yönetim biçimi olarak konfederalizme çok yakındır. Konfederalizm bir nevi demokratik ulusların siyasal yönetim biçimidir. Güçlü kent ancak yerel ve bölgesel özerk yönetimlerle varoluş kazanabilir. Yönetim biçimi itibariyle her iki hareket de özdeş olup çakışma durumundadır. Demokratik uluslaşma ve uluslar kent, yerel ve bölgesel özerklikler olmadan yönetim gücü kazanamaz. Ya kaosa düşüp dağılır ya da ulus-devletçiliğin yeni bir modeliyle aşılır. Her iki duruma düşmemek için, demokratik ulus hareketi mutlaka kentsel, yerel ve bölgesel demokratik özerklikleri geliştirmek zorundadır. Buna karşılık kentsel, yerel ve bölgesel özerk yönetimler hepten yutulmamak, ekonomik, sosyal ve siyasal güçlerini tam kullanabilmek için demokratik ulusal hareketle demokratik ulus olarak bütünleşmek ihtiyacını duymaktadır. Her iki hareket ulus-devletçiliğin kendileri için sürekli kapıda tuttuğu ve dayattığı aşırı merkeziyetçi güç tekellerini ancak aralarındaki sağlam ittifakla aşabilirler. Aksi halde her iki hareket, olgu olarak geçmişte çokça yaşadıkları gibi yeniden homojenleştirme tehdidi altında tasfiye olmaktan ve erimekten kurtulamazlar. Tarihsel koşullar nasıl 19. yüzyılda daha çok ulus-devletçilikten yana idiyse, günümüz koşulları da -yani 21. yüzyıl gerçeklikleri de- demokratik uluslardan ve her düzeyde güç kazanmış kent, yerel ve bölgesel özerk yönetimlerden yanadır.

Liberalizmin tarihinde sıkça yaptığı gibi yeniden bu olumlu demokratikleşme eğilimlerini ideolojik ve maddi hegemonyası altında yozlaştırmaması ve eritmemesi için çok dikkatli olunması gerektiği açıktır. Demokratik modernitenin tüm sistem karşıtlarını olduğu kadar tarihsel-toplumun kentçi, yerel ve bölgesel siyasal oluşumlu akışını yeni bir ideolojik ve siyasal yapılanmayla bütünleştirmesi en önemli stratejik görevidir. Bu temelde kapsamlı teorik çalışmalarla iç içe program, örgüt ve eylem yapılanmalarını geliştirmek durumundadır. 19. yüzyılın ortalarında ulus-devletçilik tarafından tasfiye edilen konfederal yapıların akıbetini 21. yüzyılda bir kez daha tekrarlamamak, tersine demokratik konfederalizmin zaferine dönüştürmek için koşullar oldukça elverişlidir. Modernitenin finans kapital döneminde en çok derinlik ve süreklilik kazanan ve ancak kriz yönetimiyle ayakta tutulup sürdürülebilen bunalımından demokratik moderniteyi zaferle çıkarmak için yeniden inşa çalışmalarında entelektüel, politik ve ahlaki görevlerin başarıyla gerçekleştirilmesi hayati önem kazanmıştır.

Kul Olmaya ve İktidara Karşı Anarşizm

Prof. Dr. Kadir Cangızbay

Anarşizm: Kimsenin kimseye kulluk etmediği, kimsenin kimseye hükmetmediği, başkaları karşısında önceliğe/egemenliğe sahip olmadığı bir toplum düzenini, yani anarşiyi ön gören siyasal felsefe ve akım.

Anarşi Fransızca bir kelime; Eski Yunanca arkhe (otorite, iktidar, buyurma gücü, birincillik, önde/önce gelirlik) sözcüğü ile -sız anlamına gelen olumsuzlayıcı an- öneki temelinde oluşturulmuş.

Genellikle düzensizlik, karmaşa, kaos anlamında kullanılmış. Bir bakıma Durkheim'ın anomi kavramının gündelik dildeki karşılığı: Kuralsızlık, hiç kimsenin kimin nerede ne zaman nasıl davranacağını bilemez hâle gelmesinden doğan kargaşa, çatışma ve dayanışmasızlık durumu. Aynı zamanda, özellikle toplumu yönetme hakkını kendinde görenler açısından 'ayakların baş olması.' Bunlara ilaveten, XIX. Yüzyılın son çeyreğinde anarşistlerin baş vurduğu 'eylem üzerinden/yoluyla propaganda' yöntemi, yani uzun soluklu ve geniş tabanlı örgütlenmeyi reddedip anında ses getirecek ve halk kitlelerini sarsacak şiddet eylemleri gerçekleştirmiş olmaları, anarşizmin terörizmle, anarşistin de teröristle özdeşleştirilmesi sonucunu verecektir.

Anarşizm bütün dogmalara karşıdır; zira her dogma gerek gerçek/somut insan karşısında önceliğe, insan aklı karşısında da aşkınlığa sahiptir; oysa, anarşizm için her şey gerçek/somut insanın özgürlüğüyle başlar

Anarşistlerin, hiç değilse bir dönem için böylesi bir yöntemi benimsemeleri, anarşizmin felsefî temeliyle doğrudan ilişkilidir: Anarşist için başta gelen değer, bireysel özgürlüktür ve başta devlet olmak üzere her türlü hiyerarşik yapılanmaya karşı olmaları da işte bu özgürlük kaygısından kaynaklanır; anarşizmin davası peşinde dahi olsa siyasal parti türünden bir örgütlenmeye gitmek ise, zaman içinde iktidar ilişkilerinin oluşmasına yol açma rizikosu taşıyor olması açısından anarşizmin kendi kendisini kendi elleriyle dejenere/yok etmesi anlamına gelecektir.

Anarşistlerin doğrudan doğruya bireysel veya kalıcı olmayan küçük gruplar tarafından gerçekleştirilecek şiddet eylemlerine yönelmelerinde aslında şu iki husus da etkili olmuştur: Bir yandan otoriter ve dogmatik buldukları komünistlerle ölümüne bir karşıtlık içindedirler; diğer yandan ise, önlerinde parlamenter yollar açıldıkça oy manyağı hâline gelip her türlü devrimci ideal ve iddiadan kopmuş reformistler olarak görüp adeta tiksindikleri sosyal-demokratlarla da hiçbir işleri olamaz; ki böylesine bir çift yönlü yalnızlık içindeyken geniş kitlelere ulaşıp kendilerine kalıcı bir taban oluşturmaları da neredeyse artık imkansızdır.

Anarşistlerin en büyük itirazı, insanların barış ve huzur içinde yaşamalarını sağlayacak bir düzenin ancak siyasal bir otorite eliyle kurulup sürdürülebileceği iddiasınadır: İnsanlara hükmedecek bir otoritenin/devletin bulunmaması hâlinde ortaya çıkacak olan, pejoratif anlamıyla anarşi (anomi) değildir; tam tersine, insanlığın evrensel bir huzur ve düzene kavuşması, ancak ve ancak kendi kendilerini özgürce gerçekleştirmelerinin önüne yerine göre töre, yerine göre ahlâk, yerine göre yasa yerine göre de din adına türlü türlü engeller çıkartıp, karşı gelenlere ise yine türlü türlü yaptırımlar uygulayan iktidar yapılanmalarının tümüyle ortadan kalkması, yani gerçek –kelime- anlamıyla anarşinin tesis edilmesiyle mümkün olacaktır.

Anarşizm bütün dogmalara karşıdır; zira her dogma gerek gerçek/somut insan karşısında önceliğe, insan aklı karşısında da aşkınlığa sahiptir; oysa, anarşizm için her

şey gerçek/somut insanın özgürlüğüyle başlar ve mutlaka bu özgürlüğün fiilîleşmesi için olmalıdır. İşte tam bu noktadadır ki, anarşizm, aslında tam tamına farkında olmadan, dolayısıyla da açıkça telaffuz etmeden en önemli, en temel dogma yıkıcılığını gerçekleştirmiş olmaktadır; zira burada söz konusu olan –Batı dünyası itibariyle- öylesine içselleştirilmiş ve zihniyetin en temel yapı taşlarından biri hâline gelmiş bir dogmadır ki, insanlar, bunun bir dogma olduğunun bile farkına varmazlar: Hrıstiyanlığın 'ilk günah', yani insanın yaradılıştan günaha/kötülüğe meyilli olduğu inancı; ladinî ifadesiyle 'homo homini lupus' (insan insanın kurdudur) ilkesi.

Yahudi olarak Marx da "insanlık tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir" derken, aslında insanın insanın kurduğu olduğu ön kabûlünden hareket etmiş olmaktadır

Hobbes, Leviathan'ın yani süper kurt olarak devletin gerek ortaya çıkışını, gerekse varlığının kaçınılmazlığını bu ilke üzerinden açıklayıp meşrûlaştırır. Tamam, kendisi aynı zamanda Hrıstiyan bir din adamıdır; ama, değil hristiyan bir din adamı, en deklaresinden ateist bir Yahudi olarak Marx da "insanlık tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir" derken, aslında insanın insanın kurduğu olduğu ön kabûlünden hareket etmiş olmaktadır: İnsanlar daha ilk günden diğer insanları egemenlikleri altına alıp sömürmenin peşinde, yani kötülüğe yönelimli olmasalardı, tarih niye insanların sınıflar hâlinde birbirleriyle mücadelesiyle başlayıp bugüne kadar da sırf bu mücadelelerle gelmiş olsundu ki.

Anarşizm, insanların özgürce kendi doğal yönelimleri doğrultusunda var olma fırsatını bulduklarında, kargaşa ve çatışmanın değil düzen ve huzurun geleceğini iddia ederken, işte Hrıstiyanlığın bu dogmasını yıkmaktadır. Her türlü dogmaya karşı olan anarşist, kendisiyle tutarlı kaldığı ölçüde, sadece tanrının varlığı yönündeki değil, olmadığına ilişkin dogmaya da kendisini teslim etmeyecektir. "Tanrı yoktur" demek, "tanrı vardır" demekten daha az dogmatik değildir; zira her iki önerme de insanın öznesi olmadığı bilgilere tekabül eder; oysa, anarşist için razı olunabilecek en son şey, özne konumundan düşmektir: Bir iktidar odağı olarak, tabiî ki kilisenin her türlüsüne sonuna kadar karşıdır; ama, Tanrının varlığı-yokluğu konusunda "ben bilemem" der geçer; metafiziğe kesinlikle bulaşmaz.

Anarşistin 'bilemem'ciliği, yani agnostikliği arızî bir durum, yani olumsal (kontenjan, 'olabilir de, olmayabilir de') bir tercih değil, bugün burada yaşamakta olan somut insanı, insan-üstü/bura-dışı/şimdi-ötesi hiçbir referansın hipoteği altına sokmama ilkesinin zorunlu kıldığı tavırdır. İşte bu açıdan da anarşizm Fransız Aydınlanması ve Büyük Devrimi'nin en has çocuğudur: Fransız Aydınlanması tanrıyı saf dışı bırakır; ama, bunu yapmak için ne 'tanrı yoktur'u ispatlamanın peşine düşer, ne de tanrı yerine ona mümasil bir üst/aşkın belirleyici bulmaya, icat/imal etmeye girişir. İnsan, tamam, kadir-i mutlak bir varlık değildir; ama böyle olması, kendi dünyasını düzenlesin diye bu dünya dışında yer alan bir güce/güçlere –onların gerçekten var olup olmamasından bağımsız olarak- müracaat ve biat etmesini ne gerekli kılar, ne de meşrû. İşte bu anlayış doğrultusundadır ki, Proudhon, 'insan özgürlüğünün nihaî formülünü bulduğu iddiasındaki her düşünce, aslında ölüm kokar' der. Buradaki uyarı başta Marxizm olmak üzere, insanlığın gidişatını belirli bir tarih felsefesi üzerinden baştan sona bir bütün olarak açıklama iddiasında bulunan ve bu sözde açıklama modelini ileriye dönük siyasal stratejisini temellendirmede kullanan ideoloji ve hareketlere yapılmış bir uyarıdır.

"Ben bir anarşistim" lafını ilk telaffuz eden Proudhon, tabiî ki Büyük Devrim'in çocuğudur; ancak ondan çok daha önce bu devrimin 'özgürlük, eşitlik, kardeşlik' şiarının, başta din, devlet, özel mülkiyet ve evlilik olmak üzere bize kutsalmış gibi dayatılan, oysa gerçekte 'atalarımızın tutkularının, korkaklıklarının, kıskançlıklarının ve hırslarının ürünlerinden başka bir şey olmayan kurumlar'ın geride bırakılmasıyla mümkün olacağını söyleyen bir İngiliz, William Godwin vardır. Hakeza Fourier de, toplumdaki huzursuzluk ve çatışmaların, iktidar zafiyetinden değil, bizatihi iktidarın varlığından kaynaklandığı görüşündedir. İnsanların kendi doğal yönelimleri doğrultusunda yaşamalarına izin veren bir düzende insanlık gerek kendi içinde, gerekse doğa ile bütünleşip 'evrensel harmoni'ye ulaşırken, devlet de baskıcı bir güç olarak ortaya çıkmış olmayacaktır. Fourier, böyle bir dünyanın ideal örgütlenme modelini ince ince anlatıp adını bile koyar: Falanster.

Anarşizm sözcüğünü bir kez dahi telaffuz etmemiş olsalar da bu her iki düşünürde de anarşizmin günümüze kadar uzanan iki ana damarını apaçık görmekteyizdir: Serbest aşk/cinsel özgürlük ve çevre duyarlılığı/ekolojizm.

Anarşist düşüncenin XX. Yüzyılın ikinci yarısı itibariyle en etkili iki temsilcisinden Daniel Guérin'in (ö. 1988) öncelikli konularından birinin cinsel özgürlük olduğunu, Amerikalı Murray Bookchin'in (ö. 2006) ise çağdaş çevreci/yeşil hareketlerin adeta peygamberi görüldüğünü de dikkate alırsak, Godwin ve özellikle de Fourier'yi pek de öyle anarşistten saymayan çağdaşları ve doğrudan ardıllarının, aslında bu iki düşünüre bayağı bir haksızlık yaptıklarını söyleyebiliriz.

Ancak sol-sosyalist düşünce tarihinde kendisine en fazla haksızlık yapılan düşünür Proudhon'dur; hem de en başta bizzat Marx ve tabiî marxistler tarafından. Bidayette, kendisi Marx'ın gözünde de işçi sınıfının en yürekli savunucusu ve sosyalizmin en derinlikli düşünürlerinden biridir, hatta birincisidir. Ama ne zaman ki Marx'ın kendisini kendileriyle birlikte çalışmaya davet eden mektubuna (1846), bu teklifi reddetmemekle birlikte, kendisi için esas davanın işçi sınıfının kapitalistler karşısında muzaffer olup onlar üzerinde egemenlik kurması değil, kimlerin kimler üzerinde kurduğundan bağımsız olarak, her türlü egemenlik ilişkisinin ortadan kaldırılması olduğunun da altını çizerek bir cevap verir, işte o andan itibaren Kant'ından Hegel'ine hiçbir düşünürü ne tam okumuş ne de tam anlamış ("Kendisi zaten Almanca da bilmez" der, Marx), sathî, geveze, tutarsız, hatta neredeyse bunak, hayalci, ütopist, otodidakt küçük-burjuva vb… oluverir. Zaman içinde aldığı politik tavırlar itibariyle tutarsızlıkları (örneğin, esas odaklanılması gerekenin ekonomik alan olduğu, neredeyse kendi amentüsü iken, 1848'de ara seçimlerine katılıp parlamentoya girer) olmuştur/olabilir; ancak esas önemlisi, tutarsızlığın ötesinde birbiriyle çelişen önermeleri de vardır. 'Mülkiyet, hırsızlıktır' sözü kendisine aittir; ama, kendi üretim araçlarına sahip olmanın bireyin özgürlüğünün garantisi olduğu söyleyen de yine kendisidir: Ne kadar çelişik, değil mi; ama, ilk bakışta. İlk bakışta; zira, Proudhon'un hırsızlık olarak gördüğü mülkiyet, insanların kendi hayatlarını kazanmak/idame ettirmek, kendi kendilerini yeniden üretmek üzere kullanacakları üretim araçları üzerine her ne yoldan olursa olsun tekel konulup, onların bu araçlara ulaşmasının imkansız veya başka birilerinin iznine tâbi kılınmasıdır. Proudhon'un ve onu doğru anlayanların tabirlerini kullanırsak, 'propriété' nesneler üzerinde tekel iken, 'possession' nesneyi üretimde kullanma hakkıdır ve anarşizmin özyönetimle buluşup kuvveden fiile çıkmasının yolunu açabilecek anahtar da işte bu ayırımda gizlidir.

Marxist anlamıyla komünizm ile anarşizm arasındaki temel farkı da yine bu kavram ikilisi üzerinden formüle edebiliriz. Şöyle ki, komünizmde üretim araçlarının mülkiyeti (propriété) devlet tekelinde olup gerçek bireylerin bunlar üzerinde tasarrufta bulunması (possession) da ancak devlet tarikiyle gerçekleşirken, anarşizmin ön gördüğü çözümde sadece ve sadece gerçek bireylerin 'possession'undan arda kalan nesneler kamusal mülkiyete konu/umuma ait olacaktır. Bu formül üzerinden bakıldığında, her şeyden önce siyasal iktidarı/devleti ele geçirmenin komünizm açısından neden tartışılmaz şekilde birincil öncelik olduğu apaçık ortaya çıkar. Anarşistler ise, devrimi ekonomik düzlemde başlatıp sürdürecekler, dolayısıyla başlangıçta devleti ele geçirmelerine gerek olmadığı gibi, süreç ilerledikçe de zaten devlete ne yer kalacaktır ne de gerek. Tabiî, burada anarşistlerin önüne çıkan ve ne o gün, ne de bugün çözebilmiş oldukları ufak bir problem vardır: İleride nasıl olsa yok olacaktır ama, bugün buradaki mevcut devlet, anarşistlerimizin ekonomik devrimine izin verecek midir; üstelik sonunda kendisini ortadan kaldıracak bir gidişata neden izin versindir ki…

Anarşistlerin, Marx'ın ön gördüğü devrim sürecinin devleti ortadan kaldırmak bir yana, kamusalın (umuma/herkese ait olanın) tümünü peşinen işgal edecek olduğuna göre hiç kimseye de özel alan bırakmamış olacak devasa ve kadir-i mutlak bir canavar ortaya çıkartacağını söylerken ne kadar haklı olduklarını tarih zaten göstermiştir. Ancak, kendileri de "aman, böyle bir canavar ortaya çıkmasın" diye en etkili olabilecekleri ortam ve konjonktürlerde dahi siyasal iktidardan pay almayı reddedip kendilerini ekonomik alana (öncelikle fabrikalara) hapsettikleri ölçüde, toplumun tümünü kuşatıp dönüştürme şansını kendi elleriyle yok etmişlerdir. Bu, hem İtalya'da (1919-20 İşçi Konseyleri hareketi), hem de daha büyük ölçüde İspanya'da (1936-39 İç Savaş) böyle olmuştur. Bu başarısızlıklarında komünistlerin ve Sovyetler Birliği'nin kendilerine karşı hasmane tutumu da şu ya da bu ölçüde rôl oynamıştır; ancak, esas zafiyet, anarşistlerin toplumsal olan ile ekonomik ve siyasal olan arasındaki diyalektik ilişkiyi kavrayamamış olmalarından kaynaklanır: Siyasal olan, ekonomik olan toplumsal karşısında özerkleştiği, toplumsal olana emilir olmaktan çıktığı veya kendi kendisini toplumsaldan tecrit ettiği ölçüde varlık ve belirleyicilik kazanır; dolayısıyla siyasal iktidarı işlevsiz kılıp devleti söndürme işi, ekonomik olanı tek başına güçlendirmekten değil, tam tersine doğrudan doğruya toplumsal olana tâbi kılmaktan geçer.

Anarşizm sözcüğünü bir kez dahi telaffuz etmemiş olsalar da bu her iki düşünürde de anarşizmin günümüze kadar uzanan iki ana damarını apaçık görmekteyizdir

İktidarın yozlaştıcılığını vurgulayarak devleti ele geçirmekle özgürlüğe ve eşitliğe doğru yol alınamayacağını söylerken çok haklıdırlar ama, toplumun topyekûn özgürleşmesi de bireyin özgürlüğüne övgüler düzüp (Max Stirner) gönüllü katılım temelindeki birliklerin çoğalmasını teşvik etmekle kotarılacak bir iş değildir: XIX. Yüzyılın ikinci yarısı, özellikle de Proudhon'un ölümünden (1865) sonra, anarşistler için Marx'ın ve mar-

xistlerin kıvrak manevraları ve örgütlenmedeki büyük maharetleri karşısında işi Engels'in bir Alman olarak Slavlara karşı üstünlük taslamakla suçlamaya kadar vardıran (Bakunin) kısır polemiklerle geçecektir. Ayrıca yine Bakunin'e ait şu sözleri de alıntılayalım da, hem söz konusu polemiklerin ne seviyelere düştüğüne bir örnek olsun, hem de işin içine Zerdüştlüğü, Nusayrîliği katan bir siyasal söylem karşısında yeise kapılanlar birazcık teselli bulsun:"Bu Yahudi dünyası bugün çoğunlukla Marx'ın ve Rothschild'in komutası altındadır. Ben eminim ki bir taraftan Rothschildler Marx'ın faziletlerini takdir ediyorlar, diğer taraftan da Marx Rothschildler'e karşı içgüdüsel bir yakınlık ve büyük saygı besliyor. Bu tuhaf görünebilir. Komünizm ve yüksek finans arasında nasıl bir ortak nokta olabilir? Ho ho! Marx'ın komünizmi güçlü bir devlet merkeziyetçiliği istiyor ve bunun olduğu yerde – insanların emeği üzerine spekülasyonlar yapan – parazit Yahudi milleti daima varoluşunun anlamını bulacaktır…" Polémique contre les Juifs (Yahudilere karşı polemik), 1872.

Yazımıza "anarşizm, kimsenin kimseye kulluk etmediği, kimsenin kimseye hükmetmediği, başkaları karşısında önceliğe/egemenliğe sahip olmadığı bir toplum düzenini, yani anarşiyi ön gören siyasal felsefe ve akım" diye başlamıştık. Şöyle de diyebiliriz: Anarşizm, insanlar üzerindeki her türlü tekeli reddeder. Komünizmin reddettiği ise, birilerinin şeyler/nesneler üzerindeki tekelidir. Ancak, ister şeyler/nesneler üzerinden gerçekleşsin, isterse doğrudan insanı hedef alsın, tekelin her türlüsü mutlaka ve mutlaka bir emek sömürüsüne tekabül eder. İşte tam bu noktada, anarşizm ile komünizmi birbirleri karşısında nereye yerleştireceğimiz konusunda bize yol gösterecek olan sosyalizmdir; zira, nihaî hedefi emek sömürüsünün olmadığı bir dünya olduğuna göre, sosyalizmin dünyası, aynı zamanda hiçbir egemenlik ilişkisinin de bulunmadığı bir dünya olacaktır. Öyleyse, biz de yazımızı şöyle bitirelim: Komünizmin de, anarşizmin de hedefleri sosyalizmde mündemiç olduğuna göre, her ikisinin de aslında aynı hedefe ulaşmak üzere çizilmiş iki farklı yol; sömürüsüz bir dünya idealine adanmışlığın iki farklı tarikati olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyolojinin Kurguladığı Toplum ve Kadın

Esra Bilge

İktidar ve devlet zihniyetinin tüm toplumsal dokulara yayıldığı, yine her bireyin devlet ve iktidarı tüm ilişki sistemi içinde yaşattığı önemli bir gerçek. Bu gerçek doğrultusunda iktidar sanki tüm dünyaya hakim ve o olmazsa olmayacakmış gibi bir algı dünyası oluşturulmuştur. Bu algı dünyası insan zihnini sarmalamış olsa da, evrenin tümünde olduğu gibi insan zihninde de iktidar ve devletçi yöntem işlememektedir. Fakat bilimcilik, insan zihninde iktidarı olmazsa olmaz bir kaideymiş gibi inşa ettiği için tüm evren yorumlarımızda da iktidarsız bir yorumu bulmak mümkün değildir. Yalan ve yanlışlarla donatılan bu durum, kanıtlar ve ispatlar olmadığı halde bir olayı, olguyu iktidarcıymış gibi ele almamıza neden olur. Bunun sorumlularından biri de bilimsellik adına yola çıkan bilimcilerdir. Bilim dünyası kurguladığı yöntemleri mutlak yöntemler olarak ortaya koyarken, farklı düşünüş biçimlerini de sürekli doğruluk payı olmayan gerçekler olarak ele alıp, topluma empoze etmekten de geri kalmıyor. Tarihsel toplumsal düzleme baktığımızda görüyoruz ki şimdiye dek özgürlüğü, adaleti ve eşitliği getireceğini iddia eden bilimsel yaklaşımların büyük bir bölümü toplumsal eşitsizliği, sınıfları, kategorize etmeyi, 'ben' ve 'öteki'yi, iktidarı ve bir avuç insanın her türlü tasarrufunu büyütmekten öteye bir anlam ifade etmedi. O zaman anlaşılıyor ki bilimsellik adı altında geliştirilen düşüncelerin, kuramların ve kavramların yeniden tanımlanmaya ihtiyacı var. Spinoza'nın söylediği gibi "anlamlı yaşam özgürlüktür". Toplum biliminde geliştirilmesi gereken temel konu, anlamlı yaşamı ortaya çıkarmak ve onun sürekliliğini sağlamak olmalıdır.

Toplum biliminde geliştirilmesi gereken temel konu, anlamlı yaşamı ortaya çıkarmak ve onun sürekliliğini sağlamak olmalıdır

Agust Comte, menşeli sosyoloji; insan topluluğunun nasıl yaşaması gerektiğini araştıran, fizik, kimya, biyoloji gibi bir bilim dalı olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle onda insan topluluğunu, evrenin tüm canlılığı ve bütünlüğünün çok dışında bir ele alış vardır. Onun için Comte, sosyoloji bilimini inşa ederken toplumsal yapıyı, doğadan, koparan parçalı kurgulamıştır. Bu kurgu sonucunda insan kendisini her şeyin üstünde görür ve buna göre yaşamını oluşturur. Bu temelde şekillenen sosyolojinin inşası, erkek toplumsallığı olarak gerçekleşmiştir. Bu şekilde A. Comte'un inşa ettiği sosyal bilim fizik, kimya, biyoloji bilimlerinden bağımsız olarak ele alınması gereken bir alan olarak tanımlanmıştır. Bu bilimlerle bağı sadece ortaya çıkardığı ürünlerden faydalanma olarak tanımlanmıştır. Comte'un inşa etmeye çalıştığı bu bilim dalı içinde bilim adamı(!)'nın kimliği ise bağımsız ve objektif düşünebilmek şeklinde ele alınmıştır. Bu konu üzerinde çok yoğun duran Comte, bilimin toplumsal tarihsel düzlemi parçalı ele almasında önemli bir rol oynamıştır. Comte'un kurgulamış olduğu sosyoloji bilimi günümüze kadar, iktidar ve devletin sürekli yüceltildiği bir alan olma özelliğini taşıya gelmiştir. Dolayısıyla sosyal bilim, insanın varoluşunu daha fazla karmaşıklaştırıp, bir sorun yumağına dönüştürmüştür. Toplumun iktidar ve devletli kültürle obezit hale getirilmesinde modernitenin sosyolojik yaklaşımı başı çekmektedir. Oysa toplum kendisini yaşatabileceği kültür olan anlam gücünü sosyal bilimlerden almak durumundadır. Sosyolojinin toplumlar açısından önemi, onun anlam arttırıcı rolünde olmasındandır. O nedenle sosyoloji, toplumsal varlığın teminatı olan savunma gü-

cünü zayıflatıyorsa o sosyolojinin mutlaka sorgulanması gerekmektedir.

Yapısal ve anlamsal olarak toplumsal sorunların çözülmesinde sosyal bilim, hem kendi yarattığı sorunları görerek hem de iktidar ve devlet geleneğinin oluşturduğu sorunları aşma konusunda kendisini sorumlu görmek durumundadır. Sosyal bilimler açısından temel ele alınması gereken konuların başında da iktidar ve devlet sarmalından kurtulmak olmalıdır. Bu konuda sosyolojinin kendisi ciddi sorunları taşımaktadır.

Toplum bilimin sorunsal olarak gördüğü bir konu da, kadın-erkek sorunu olarak tanımlanan ve toplumsal bozulmanın yaratıldığı ilişki sistemidir. İlk ezilen sınıf, soy ve ulus olarak tanımlayacağımız kadın özgürlük sorunu, tarihin iktidar ve devlet geleneğinin kendisini kurguladığı ilişki sistematiğidir. Bu özgürlük sorunun giderilmesi konusunda, sosyal bilimin yapamadığını feminizm özellikle 1960'lı yıllardan itibaren yüksek sesle yapmaya çalışmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal alanda feminizm sesini duyurmaya başlamış olsa da çıkış tarihi Fransız devrimine kadar dayanır. Feminizm kelime kökeni itibariyle Türkçeye çevrildiğinde kadıncılık anlamını taşıyor. Kelime tanımı olarak bu anlamı taşıyor olsa da feminizm kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, kadının gerçekliğini toplumsal ve tarihsel düzlemde yeniden açıklama çabasını anlatmaktadır.

İlk ezilen sınıf, soy ve ulus olarak tanımlayacağımız kadın özgürlük sorunu, tarihin iktidar ve devlet geleneğinin kendisini kurguladığı ilişki sistematiğidir

Kelime anlamı bu olan feminizm, toplumsal-tarihsel alanda kadının hakikatini ortaya çıkarma ve savunma konusunda önemli çabalar geliştirmiş olsa da yeterli gücü ortaya çıkarmaktan uzaktır. Bunun temel nedeni ise, oluşturduğu kavramsal ve kuramsal çerçevedir. Yürütülen bir mücadelenin kavramları ve kuramlarının doğru ele alınması, mücadelenin özgürlük eğilimini de güçlendirmede belirleyici bir role sahiptir. Kavramlar doğru bir zemine oturtulmadığı müddetçe ne kadar özgürlük adına mücadele yürütüldüğü iddia edilse de modernitenin oluşturduğu sarmaldan kurtulmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla biz kadınların ilk görevi, özgürlük mücadelemizin kapitalist modernitenin oluşturduğu kavramlar ve kuramlardan kurtarılması olmalıdır. Ancak bu temelde, inşa edilen toplumsal-tarihsel zemini iyi, güzel ve doğru temelde eleştiri süzgecinden geçirerek kadının hakikatini ortaya çıkarmak mümkün olabilir. Hakikati ortaya çıkarma ve savunma mücadelesinde düşüncenin, sözün ve eylemin bütünlüklü ve birbirini tamamlar nitelikte olması önemini her zamankinden daha fazla koruyor. Özgürlük eğilimini geliştirip güçlendirecek bir hareket olma iddiasını taşırken bu bütünlüğü koruma kararlılığı, kendi kendini tanımlamada mücadeleyi belirleyecektir. Çünkü eylemi, sözü ve düşünceyi bütünsel değil parçalı ele alınışı aşılması gereken en ciddi tehlike olmaktadır. O nedenle kadıncılık hareketi olarak ortaya çıkan feminizmin belki de içine düştüğü en temel sorunlardan biri de olguları parçalı ele alarak modernitenin oluşturmuş olduğu kavramsal çerçevenin dışına çıkamamaktır. Toplumsal sorunlar bir bütündür. Toplumsal sorunların parçalı ele alınışı, "tek sorun en önemli sorun" biçimindeki değerlendirmeler toplumsal hakikatin parçalanması ile ilgili bir sorundur.

Günümüzde inşa edilen toplumsal yapı ele alındığında parçalı zihniyet kalıplarının paradigmaları belirlediğini görüyoruz. Paradigmanın parçalı inşa edilişi ise tüm yaşam alanlarında parçalılığı yansıtmıştır. Toplumsal yapının parçalanması sonucunda ortaya çıkan temel gerçek; erkeğin bir üst sınıf, biçiminde ele alınışıdır. İkili ele alışların temel sorunu da biraz da burada gizlidir. İktidarcı ve devletçi paradigmanın kendisini inşa ettiği temel yöntemlerden birisi de tekli düşünce biçimidir. Kadın-erkek ikileminin türevi haline getirilen; Biri ya da öbürü, ben ya da o, idealizm-materyalizm, felsefe-bilim, toplum-birey, doğa-toplum dualitesi düşünüş yapısına hakim kılınmıştır. Tekli düşünce yapısının belirleyici olduğu zihinsel yapılar mutlak anlamda birini tercih haline dönüştürmüştür. Biri diğerini olumsuzlanması üzerinden zihinler kendini varlık haline getirmiştir. Bu dualist paradigma ile inşa edilen düşünce biçimleri madalyonun bir yüzü halindedir. Oysa evrende her şey ikili halde kendini var etmektedir. Birbirini yok etme üzerinden değil, biri varsa diğeri de vardır. Her birinin karşıt haline dönüştürülmesi sonucunda iktidar ve devlet toplumsal doku içerisinde kendisini çok daha güçlü inşa etmiştir. Feminizm bu karşıtlıkları ortadan kaldırmak yerine madalyonun bir yüzü haline dönüşmüştür. Bunun temel sorumlusu ise yukarıda ifade ettiğimiz gibi, modernitenin yöntem sarmalından kurtulamamaktır. Modernitenin parçalı zihniyeti, hakikat yerine imal eden parçalı inşası, toplumun iktidar tercihli kurgulanmasına götürmüştür.

Anarko-feminizmin güçlü teorisyenlerinden biri olan Emma Goldman şöyle der: "Onun (kadının) gelişmesi, onun özgürlüğü, onun bağımsızlığı kendinden ve kendisi aracılığı ile olmalıdır. İlk önce, kendisini bir seks metası olarak değil, bir şahsiyet olarak değerlendirmesi ile. İkinci olarak, herhangi birisinin kendi vücudu üzerinde hak iddia etmesini reddederek;

istemedikçe çocuk doğurmayı reddederek, Tanrı'ya, Devlet'e, topluma, kocaya, aileye vb. hizmetçi olmayı reddederek; yaşamını daha basit, ama daha derin ve zengin yaparak. Yani, yaşamın anlam ve özünü tüm karmaşıklığı ile anlamaya çalışarak; kendisini toplumun değer yargılarının ve sınırlamalarının korkusundan özgürleştirerek." Evet, Goldman'ın ifade etmiş olduğu iktidar ve devletin kadına biçmiş olduğu toplumsal kimlikten kurtuluş sağlanmadığı müddetçe kadının kendi kimliği ile yaşayamayacağıdır. Fakat bu konuda en temelde yürütülmesi gereken mücadele, modernitenin anlamlar yüklediği kavramları çok eleştirel bir yaklaşımla ele almaktır. Bu nedenle toplumsal kaynak olan ve ahlaki-politik toplum olarak ifadeye kavuşturduğumuz doğal toplumu, derinliğine kavramak bir ihtiyaçtır. Tarihi de ele alırken modernist bakış açısının

Kadın-erkek ikileminin türevi haline getirilen; Biri ya da öbürü, ben ya da o, idealizm-materyalizm, felsefe-bilim, toplum-birey, doğa-toplum dualitesi düşünüş yapısına hakim kılınmıştır

oluşturduğu çemberi kırıp, dualist paradigmadan sıyrılmak gerekir. Kimlik ve tanımlamalar toplumun tüm özgürlük sorunları ile ilgili bir sorundur. İktidarın biçtiği rollerin dışına çıkabilmek için öncelikli olarak kadının ahlaki-politik toplum içerisindeki yerini görmek için iktidarcı-devletçi inşadan önceki tarihi doğru okuması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkıyor. Bu nedenle eğer tarihsel toplumsal yapı içinde kadını bilimsel olarak ele alacaksak, tarihle ve ahlakla bağını doğru kurmak önemli bir zihniyet biçimi oluyor.

Marily French (İktidarın Ötesinde'de), insan ırkının ilk önemli toplumsal katmanlaşmasının, kadının etkin olarak "daha düşük" ve "daha aşağı" bir toplumsal sınıf haline sokulduğu, erkeğin kadına hakim hale geldiği zaman oluştuğunu öne sürer. Bu önemsenecek bir çıkıştır. Kadının ikinci sınıf olarak kategorize edilmesi ile birlikte iktidar ve devlet, toplumsal dokuda kendisini inşa etmiştir. Mezopotamya merkezli uygarlık çıkış süreci bu konuda örnek kabilinden birçok mitolojik anlatımla doludur. Yine feminist epistemoloji ve metedoloji çokça tartışılmaktadır. Fakat yürütülen bu tartışmalar, sosyoloji ve genel olarak sosyal bilimlerin yaşadığı çıkmaz sokağı aştıramamıştır.Abdullah Öcalan "hakikat bütündür" demektedir. Hakikati ise ahlaki-politik toplum yapısı olarak tanımlamaktadır. Kadın da ahlaki-politik toplumun inşası, bu toplumun kendisini sürdürmesi ve koruması açısından önemli bir güçtür. Bu gücün hakikatini ortaya çıkarabilmek için bilimin de bütünlüklü olması gerekmektedir. Bu nedenle de toplum bilimin kendi içinde yaşadığı parçalılığın aşılması gerekir. Tarih, felsefe, epistemoloji, antropoloji, ekoloji, filoloji, psikoloji gibi tüm lojilerin bu hakikati ortaya çıkarmak için toplumsal yapıyı parçalayan değil birbirleri arasındaki bağı korumak durumundadır. İşin en can alıcı noktası ise inşa edilen kavramların iktidar ve devletten arındırıldığı kadar onların savunulmasında da kendisini örgütlemek durumundadır. Feminizm, kadının hakkını almak adına yola çıkmış olsa da adil, eşit ve özgür bir toplumun inşasında söz ve eylemin uyumluluğu konusunda sorunlu bir yapıya sahiptir. Akımlara göre değişiklikler göstermiş olsa da kendi içinde parçalı bir duruş topluma ve kadına da parçalı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Söylem düzeyinde kimi akımlar hakikati ortaya çıkarmada önemli bir veri ortaya çıkarmış olsa da toplumsal alanda hakikati örgütleme konusunda ciddi bir zayıflığı göstermişlerdir.

Kapitalist modernitenin zirve yaptığı ama aynı zamanda düşüşünün de yaşandığı günümüzde sorunun aşılması için bütünlüklü, bir bilimsel yaklaşıma ihtiyaç var. Abdullah Öcalan'ın AİHM'e sunmuş olduğu "özgürlük sosyolojisi" isimli savunmasında ahlaki-politik toplumun inşasında kadının rolüne vurgu yapmış ve bunun için kadının bir bilim olarak ele alınmasının bu konuda önemli bir aşama geliştireceğini belirtmiştir. "Kadını sosyal ilişki yoğunluğu olarak incelemek, bu nedenle sadece anlamlı değil, toplumsal kördüğümleri aşmak (çözümlemek) açısından da büyük önem taşır. Erkek egemen bakış bağışıklık kazandığı için, kadına ilişkin körlüğü kırmak bir nevi atomu parçalamak gibidir. Bu körlüğü kırmak büyük entelektüel çaba harcamayı ve egemen erkekliği yıkmayı gerektirir. Kadın cephesinde ise neredeyse varoluş tarzı haline getirdiği ve aslında toplumsal olarak inşa edilen kadını da çözmek, o denli yıkmak gerekir. Tüm özgürlük ve eşitlik mücadelelerinin, demokratik, ahlaki-politik ve sınıfsal mücadelelerin başarı veya başarısızlıklarında yaşanan hayal kırıklıkları (ütopya, program ve ilkelerin hayata geçirilemeyişi), kırılmayan egemen (iktidarlı) ilişki biçiminin (kadın-erkek arasındaki) izlerini taşır." Toplumsal sorunlara çözüm getireceğini iddia eden birçok akım, teori ve kuram, kadın özgürlük sorununa çözüm getiremediklerinden dolayı iktidarla donatılmış bir toplum kuruluşuna gitmiştir. Hele ki reel sosyalist gelenek bu konuda can alıcı bir örnektir. Reel sosyalizmde kadın kimliği ve hakikati bu mücadele tarafından yutulmuştur. Abdullah Öcalan aynı savunmada "Tüm bilimlere olduğu gibi sosyal bilimlere de damgasını vurmuş erkeklik söyleminde kadından bahseden satırlar, gerçekliğe hiç dokunmayan propagandatif yaklaşımlarla yüklüdür. Kadının gerçek statüsü bu söylemlerle tıpkı

uygarlık tarihlerinin sınıf, sömürü, baskı ve işkenceyi örtbas etmesi gibi belki de kırk kez örtülmektedir. Feminizm yerine jineoloji (kadın bilimi) kavramı amacı daha iyi karşılayabilir. Jineoloji'nin ortaya çıkaracağı olgular herhalde teolojinin, eskatalojinin, politikolojinin, pedagojinin, velhasıl sosyolojinin birçok bölümlerine ilişkin loji'lerden daha az gerçeklik payı taşımayacaktır." demektedir. Jineoloji kendisini inşa ederken aynı zamanda feminizmin ortaya çıkardığı özgürlükçü değerleri de miras olarak ele alır. Bu nedenle feminizmin ifade ettiği, eyleme geçirdiği değerleri, özgürlük ve adalet süzgecinden geçirerek hakikati inşa etme çabasını geliştirmek önemlidir. Hakikatin belki de en sade tanımı ahlaki-politik toplumdadır. Toplumu parçalayan ele alışlarla toplumun bir kesimini belli bir statü altında tanımlayıp, kadını toplumun içerisinde tanımlamamak bu hakikati parçalı ele almayı da beraberinde getirecektir. Dolayısıyla kadın tanımı yapılmadan toplum tanımı da sakat olacaktır. Yanlış tanımlanan kadın doğası toplumun özgürlük düzeyini etkileyip, toplumu iktidara açık hale getirebilir. Başta kadının sömürgeleştirilme tarihini, ekonomik, siyasal, sosyal, zihinsel ve estetik anlamda kadını yeniden tanımlaya ihtiyaç vardır. Charles Fourier "toplumsal ilerleme ve tarihsel devir değişimleri kadınların özgürlüğe doğru ilerleyişiyle orantılıdır ve toplumsal düşüş kadınların özgürlüğündeki azalma sonucunda gerçekleşir" bu deyim feminist hareket için önemli bir kaynak olmasına rağmen altını doldurmada zayıflıklar yaşanmıştır. O nedenle Jineoloji, iktidar eliyle sakatlanmış sosyal bilimlerin yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak için girişeceği temel mücadele, toplumsal hakikati ortaya çıkaracaktır. Çünkü üstü örtülen kadın hakikati ile birlikte iktidar ve devlet, kendisini güç haline getirip örgütlemiştir. Bu konuda düalist paradigmanın rolü belirleyicidir. Ötekilik kavramı, toplumsal gerçekliğin alt üst oluşuna neden olmuştur. Jineoloji bu paradigmanın radikal değişiminden kendisini sorumlu görür. Paradigma değişimi, toplumsal zihniyet, örgüt ve eyleminde köklü değişiklikleri de beraberinde getirecektir.

Düalist paradigmanın temel argümanlarından biri de özne ve nesne ayrışmasıdır. Kadının nesne, erkeğin ise özne konumunda tutulduğu sosyal bilim alanında çokça dillendirilir ve bunun üzerinden toplum inşa edilir. Sosyal bilimin oluşturduğu bu parçalanmanın önünü alıp, kadının toplumun ahlaki-politik yapı içerisinde savunmasını sağlayacak temel zihniyet alanı da jineolojidir. Bilimcilik adı altında toplumu ahlaki anlamda düşürme olarak tanımlayacağımız öznelik ve nesnelik dayanaklarını ortadan kaldırmak başlıca görev halindedir. Egemen sistemin devletin prototipi olarak tanımladığı aile kavramı da jineoloji kapsamında ele alınan konuların başındadır. Devletli yapının inşa ettiği aile kavramı kadını özgürlükten katbekat uzaklaştıran kavramlardan biridir. Bu paradigma ışığında aile içinde kadına biçilen statü çocuk doğurmanın ötesine geçmemektedir. Kadın, çocuk doğurur ve bakar, doğuracağı çocukların her biri kadının yaşamından bir ömür alsa da kaç çocuk doğurup, büyüteceği erkek tarafından belirlenir. Erkeğin kendi hanedanlığını büyüttüğü aile yapısı itibariyle de bir devletçik biçiminde inşa edilmiştir. Kadın, erkek karşısında ikincil bir konumda tutulmayı bu yapı içinde sürekli öğrenirken bir de koruyacağı namusu vardır. Bu namus da erkek ölçülerinde oluşturulmuş bir namustur. İnşa edilen bu kurumlaşmada değişikliğe gitmek jineoloji kapsamındadır. Erkek egemenlikli yaklaşımın besleyip, büyüttüğü aile kavramı yerine demokratik, özgürlükçü ve eşitlikçi bir sistemi inşa etmek günümüz toplumsallığı açısından kaçınılmaz görevlerin başında geliyor. Aslında burada şunu ifade etmekte fayda var ki kadını öteki, ikinci sınıf, bir ırk, ulus olarak ele alan modernist kavramların ve toplumsal yapıların tümü jineoloji kapsamında ele alınmak durumundadır. Fakat sosyal bilimlerin yaşadığı sıkıntıların başında da kavram karmaşası gelmektedir. Dolayısıyla modernitenin oluşturduğu bu sarmala takılmak yerine bazı kavramlardan başlayarak sorunlara çözüm gücü olmak ve bunlar üzerinden ortaya çıkan değerleri savunabilecek program, örgüt ve eylemler üzerinde durmak bir ihtiyaçtır. Ele alınması gereken konuların başında tarih, ekonomi, nüfus, etik ve estetik konuları gelir. Bu konuları ele alırken aynı zamanda paradigmatik yaklaşım da belirlenerek tarihsel ve güncel sorunlar bir arada çözümlenebilir.

Yararlanılan Kaynaklar

1) Emma Goldman, Anarşizm ve Diğer Makaleler, s. 211
2) Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

Ekolojik Mücadele Ya da Yaşamın Diğer Adı Üzerine Notlar

Metin Yeğin

"Ben İlk başta, kauçuk ağaçlarını kurtarmak için çalıştığımı zannediyordum. Sonra Amazon, yağmur ormanlarını kurtarmak için mücadele ettiğimi düşündüm. Şimdi insanlık için mücadele ettiğimin farkındayım."
Chico Mendes

20 yıl kadar önceydi. Ekvator da yağmur ormanlarının ortasında bir kulübe de posterini görmüştüm. 1988 yılında öldürülmüştü. Kauçuk ağaçlarını korumak için mücadele sürdürürken, büyük toprak sahipleri tarafından katledildi. Ülkemde 'Ekoloji' o günlerde, lüks tartışma malzemeleri arasına bile girmemişti. Ulus ötesi tekellerle birlikte, Amazon'u yağmalayan büyük toprak sahipleri, sadece o yıl, topraklarını, yurtlarını korumak için mücadele eden, çoğu yerel önderlerden 19 kişiyi katletti. Döndüğümde ekolojist mücadeleyi küçümseyenlere Chico Mendes'i anlatıyordum ve Amazonun yağmasını…

Kapitalizmin doğuşu soygun ve talandır. Amerika kıtasının, gümüşünü, altınını ve geride ne varsa, yükte hafif, pahada ağır ve hatta yükte de ağır, ne varsa gasp edenlerin soyudur kapitalizm

Kapitalizmin doğuşu soygun ve talandır. Amerika kıtasının, gümüşünü, altınını ve geride ne varsa, yükte hafif, pahada ağır ve hatta yükte de ağır, ne varsa gasp edenlerin soyudur kapitalizm. Avrupa'nın ticaret burjuvazisi, bu talanın üzerine serpildi. Bu birikim-kapital, yani altın, gümüş, bakır ve diğerleri, kıtaya işgalcilerin taşıdığı grip, frengi ve barutla, yani ölümle, Kapitalizmi doğurdu. Bu yüzden kapitalizm ölüm kültürü (!) dür. Burjuva medeniyeti, giyotinden elektrikli sandalyeye uzanan, hızlı ve temiz öldürebilme sanatından başka nedir ki?

Sao Poula yakında bir yerleşim yeriydi. Baraj inşaatının altında kalıyordu. Kente yakın ve çok verimli topraklardı. Orada yaşayan yüzlerce aile tabii ki evlerini, topraklarını terk etmek istemiyorlardı. MST-(1)- Topraksız işçi hareketi, topraksız aileler ile birlikte bir sabah oraya geldi. Baraj inşaatı tabelasını söktüler. Şenlikli bir şekilde inşaat tellerini yıktılar. 450 yeni aile oraya yerleşti. Bir yandan orada evlerini inşa ediyorlar, bir yandan toprakları işliyorlardı. Bu işgal ile bu çevresel yıkıma karşı mücadele ile barınma hakkı ve toprak mücadelesi birlikte yürümeye başladı. Dünyanın en büyük barajlarından birinin projesinin, en azından bu ayağı inşa edilemedi. Böylece baraja doğrudan karşı çıkanların sayısı, neredeyse iki katına ulaştı. Kendi yetiştirdiklerini birlikte yerken 'Bak bu toprağı öldürmek istediler.' Diyorlardı.

Dünyanın birçok yerinde ekolojist mücadele ile halkların direnişlerinin iç içe girmesi pek tesadüf değildir. Doğanın yağması ilk başından beri sömürgecilik ile birlikte yürür. Bu yüzden Güney Amerika'da yurtlarına barajlar, santraller, otobanlar inşa edilmek için sürülen Amazon yerlileri, Hindistan ya da Çin de yerel topluluklar, Türkiye de Kürtler, Lazlar, Hemşinliler, hesaplansa da, hesaplanmasa da çevresel yıkımın ilk hedefleri arasındadır. Kültür ve özellikle dil doğrudan toprağa bağlıdır. Bu çevresel yıkıma karşı direniş, her zaman, aynı zamanda bir kimlik direnişi durumundadır.

Diyarbakır da Ekoloji çalıştayı idi. Sonuç deklarasyonu tartışılırken bir şey önermiştim. 'Mesela Hasankeyf'e kredi veren bankanın, ülkede ki bütün şubelerine saat 14.30 da girip halay çekelim diyordum. Hiçbir

banka bütün şubelerinin yarım saat çalışamamasına dayanamaz.' Herkes coşkuyla kabul etti. Sonra hiçbir şey olmadı. Bütün bu forumlar, çalıştaylar kelimelerden ibaretti galiba.

"Ben kanlı çatılardan çığlıklar atıyorum. Elitler, şiişt..! komşuları uyandıracaksın diyor ama zaten benim istediğim bu. Onları uyandırmak."
Arundhati Roy

Hintli yazar Arundhati Roy; Booker Edebiyat Ödülü sahibiydi. 2004 yılında da şiddet karşıtı çalışmalarıyla Sydney Barış Ödülü'nü aldı.500 bin kişiyi yerinden edecek olan Narmanda barajının yapımına karşı direnişe, baştan itibaren katıldı. Bu direniş, Dünya bankasının, bu baraj için verdiği krediyi durdurmayı başardı. Egemenler yine de bu projeden vaz geçmediler. Endüstriyel toplum, hiçbir zaman tükenmeyecek enerji açlığını bastırmaya çalışıyordu. Barajın topladığı su, insanların evlerini doldurmaya başladığında bile evlerini, köylerini terk etmeme kararı aldılar. Arundhati Roy, kendini evlerine zincirleyen köylülere katıldı. Boğazlarına kadar su dolduğunda, bile direnişlerini sürdürdüler. Ancak polis müdahalesi ile zincirlenmiş evlerinden koparıldılar.

'Çevrecilik' ile 'ekoloji' ayrımını iyi vurgulamak gerekiyor. Saf çevre koruma düşüncesi, özellikle üst düzeyde çevresel yağmalardan sonra geriye kalan 'çevre müzesi' yaratılmasıdır

Brezilya Avrupa'dan büyük bir ülke. Arjantin Türkiye'nin yaklaşık 4 katı, Paraguay ise yarısı. Burada bütün bu ülkelerden daha büyük bir ülke ise Monsanto toprakları. Ulus ötesi tohum tekeli Monsanto, genleriyle oynanmış tohumlarla, insanları, toprağı ve dünyayı öldürüyordu. Buna karşı MST- Topraksız işçi hareketinin kadınları, 8 Mart dünya kadınlar gününde, uzun keskin bıçakları- machetalarıyla GDO'lu tohumlar üreten, geliştiren laboratuvarlara saldırdı. Daha sonra ki yılarda yine 1000 MST'li kadın okaliptüs ormanına aynı şekilde saldırı düzenleyerek tahrip etti. Bir Amazon bitkisi olmayan Okaliptus ağaçları, selüloz üretmek için büyük toprak sahipleri tarafından yetiştiriliyordu. Yağmur ormanlarının ekolojik dengesini hızla bozan bu üretime karşı, MST hareketi, özellikle kadınları, her yıl eylemler düzenliyordu. Dünyayı savunuyordu.

'Çevrecilik' ile 'ekoloji' ayrımını iyi vurgulamak gerekiyor. Saf çevre koruma düşüncesi, özellikle üst düzeyde çevresel yağmalardan sonra geriye kalan 'çevre müzesi' yaratılmasıdır. Bu kilometrelerce kareyi içeren bir alanı kaplayabilir. Ayrıca mutlak olarak o bölgenin yağması, yok edilmesine ilişkin değil de bir başka tarafa ait bölgenin vicdanını kurtarmak ya da halkla ilişkiler işlevi kullanılmak üzere gerçekleştirilebilir. Her ne kadar yine de kapitali, eninde sonunda karlı bir iş yaptığına ikna etmek zorunluluğu olmasına karşın bu işe ikna etmek durumunda olanlar da 'iyi' insanlardır. Ancak bu şekilde çevreci bir politika ile korunan alanlar genellikle ekolojik alanlar değildir. Bu yüzden ekolojik alanlar idari kararlarla değil yerel ile birlikte örgütlenme ve karar hakkı ile gerçekleşebilir. Mesela ABD'de doğal park ilan edilen bir bölgede yıllardır kerevit çıkaran yerliler, de bu işten men edildiler. Yerliler buna çok şaşırdı. Tanrı o kerevitleri biz toplayalım diye oraya koydu diyorlardı. Çevreci uzmanlar buna güldüler. Ancak yıllar geçince artık su altının hiç de eskisi gibi zenginliğinin kalmadığının farkına vardılar. Aslında kerevit avlarken yerliler su altının ekolojik dengesinin bir parçası durumundaydılar. Kerevitleri toplarken, bir çok yosunu ortadan kaldırıyorlar, yeni kerevit alanları açıyorlar, zayıf olanları ayıklıyorlardı. Bu diğer su altı canlıları içinde bir denge durumu yaratıyordu. Hiçbir zaman endüstriyel bir tüketim için kerevit avlamayan yerliler, su altı yaşamının bir parçası halinde yüzlerce yıldır yaşarken onları oradan çekip koparan saf çevre anlayışıydı.

Chico Mendes sadece doğanın korunma zorunluluğunu idari tedbirlerle sınırlı olamayacağını düşünüyordu. Ancak orada yaşayan insanların, doğa ile birlikte üretebilmesi, doğayı koruyabilirdi. İndian kooperatifleri oluşturarak, yağmur ormanının zenginliğini, halkın kolektif üretimiyle, doğanın yapısını bozmadan,insanlara doğrudan ulaştırılmasını örgütlüyordu. Örgütlenme ekolojik direnişin onsuz olmaz koşuludur. Belki hiçbir endüstriyel ürün kullanmadan ya da doğaya zararlı bir eylem gerçekleştirmeden bir yağmur ormanı parçasını korumanız mümkün olabilir ama bu ancak çevresel bir koruma tanımı altına girer. Ekolojik yaşam ancak toplumsal bir yapı içinde örgütlenme ile gerçekleşebilir. Bu nedenle örgütlenmeyi ve çocukların eğitimini de içeren bir süreç olarak yorumluyordu.

Meksika da Mazahua* halkının yüzyıllardır yaşadıkları topraklarından, başkent Ciudat Mexico' aya, 140 kilometrelik Cutzamala kanal sistemi inşa edildi. Yılda 480 milyon metreküp su başkente pompalandı. Ufak bir sorun vardı, Mazahua'lara içme suyu bile kalmadı. Yüzyıllardır kendi topraklarında kendi yiyeceklerini yetiştiren Mazahua'lar son çare olarak sularını korumak için 2004 yılında 'Mazahua kadın Zapatista ordusunu'kurdu. Av tüfekleri, tahta tüfekler ve machetalarıyla son sularını korumak için kararlı olduklarını gösterdiler. Uzun yürüyüşler, açlık grevleri ve kadın Zapatista

ordusu en sonunda Ciudat Mexico yönetimiyle görüşmeyi kabul ettirdi. Mazahua halkının mücadelesi devam ediyor. Bu ekim ayının 14-19 u arasında 'su hakkı' için düzenledikleri 5 günlük uzun bir yürüyüş de var.

Özellikle barajlarla boşaltılan köyler, yüzyıllardır yaşadıkları topraklarından kovulan halklar bir başka açıdan da mülksüzleştirilmekteler. Bu mülksüzleştirmenin manası, sermayenin bu toplulukları tümden kendisine dahil etmesidir. Sermaye bu toprakları gasp eder ve bunu halkların kimliksizleştirmesi ile birlikte gerçekleşir. Topraktan koparma, kent varoşlarına sürüklenen halklar, topluluklar, tarihte görülmemiş bir hızda asimilasyona tabii tutulması demektir. Baraj inşaatları ile sürülen halklar, milli eğitim sistemlerinin ya da toplama kamplarının hiçbir zaman beceremeyeceği bir süratle kent çeperinde marjinal bir yoksul topluluğa dönüşür. Burada kullanılan, ikinci dünya savaşında Nazilerin Yahudilere yaptığı, önce yakalarına işlenmiş sarı yıldızlar, ardından gettolar ve toplama kampları yerine baraj inşaatı yapılacağını bildiren tebligat, direnilirse polis copu ve nihayetinde dozer ve kepçelerdir. İşin farklı kısmı neredeyse bütün 'kalkınmacıların' alkışları, bu yıkıma, asimilasyona alkış tutar.

Arundhati Roy; Küresel düzeyde uygulanan neoliberal doğa gaspına karşı, bu tür yerel direnişler ve küresel mücadeleye ilişkin; ' Bununla karşı karşıya kalmak durumunda kalan insanların yalnız başlarına kaldıklarını düşünüyorum. Benim gibi isyanın küreselleşmesinden söz eden insanlar dahil bütün bu küreselleşmeyle mücadele konuşmaları; küreselleşmeye, savaşa karşı birkaç yıl önce yapılan büyük yürüyüşlerin hiçbiri kar etmedi. Aslında gerçek mücadele derinlerde cereyan ediyor. Örneğin Hindistan'dan bir örnek vereyim: Eyaletlerden birinde devasa demir cevheri kaynakları buldular. Büyük şirketler bu madeni çıkarmak istiyor, yerli halk bu bölgede yaşıyordu. Hükümet bu bölgede Maocuların olduğunu söyleyerek 4 bin köyü, 400 bin insanı polis kamplarına aldı. Bunları silahlandırıyorlar, "halk milisi" adı altında örgütlüyorlar. Yani Kolombiya'da olduğu en yoksullar en yoksullarla savaşıyor ve madenleri de büyük şirketler işletiyor. Yani bir tür iç savaş durumu yarattılar.' diyordu.(Metin Yeğin-Arundhati Roy ile söyleşi)

Yerel direnişlerin en önemli paradokslarından biri NGO-STK müdahaleleridir. Bir yandan diğer benzer yerlerde ki deneyimlerin bilgisine sahip STK'lar, direnişin ilk başında inisiyatifi alır ve insanları bilgilendirirler ancak bu inisiyatif alış, mücadelenin önündeki günlerinde genellikle olumsuz etkiler yaratır. Uzlaşmaya yakın, fazla yasalcıdırlar. Bu direnişi her zaman sınırlayacaktır. Hatta uzun süre, yerel halk ile birlikte yürüseler de keskinleşen durumlarda ya da ılımlı önerilerde hemen uzlaşmaya yakın olan STK'lar olacaktır. Bu her zaman yerel hareketi ikna edecekleri anlamına gelmez ama bu tür bir durumda önerinin kabul edilmesi ya da uzlaşılması, en azından birleşik direnişten bir ayrılma görüntüsü yaratır ki ekolojik mücadele de en önemli olan noktalardan biri olan toplumsal meşruiyeti zayıflatır. STK'lar genellikle sahip oldukları olanaklar, teknik bilgileri ve medya ilişkileri ile çok zor koşullarda mücadele sürdüren yerel hareketler için çok çekici etkiler yaratır ancak bu olanaklar aynı zamanda onların, zayıf yanlarını meydana getirir ki bu durum paradoksaldır. Bu nedenle her yerel hareket mutlaka, inisiyatifi kendi elinde bulundurmalıdır. Sık sık görünen bir başka durum; STK'larla ilişkili yerel önderler, öncelikle kendi sorunlarını anlatmak için toplantı, konferans, seminerlere katılmaya başladıklarında ortaya çıkar. Bir süre sonra, bu toplantıların parlak kişilikleri haline gelen yerel önderler, gerçek işlevlerini yitirip 'konuşmacıya' dönüşebilirler. Bu nedenle MST-Topraksızlar hareketi delegelerini özellikle yurt dışı toplantılara sürekli farklı insanları göndererek bir diplomat direnişçi durumunu ortadan kaldırmaya çalışır.

Baraj, otoban, nükleer santral ya da yeni bir kent inşasında 'iyi niyetliler', ortaya çıkacak yapının getirisi ve yıkımı karşılaştırılması yaparak, bunların uzun vadede karsız ve zararlı olduğunu kapitalistlere anlatmaya çalışmaktadırlar. Burada anlamadıkları şudur ki kapitalizm rasyonel değildir. Yani hiçbir kapitalist yaptığı bir yapının 20-30 yıl sonra yıkıma yol açacağını umursamaz. Çünkü şirket bu yılı, günü nasıl karlı kapatacağını hesaplamaktadır. Bu santrallerden hiç kimse yararlanmayacak, otobanlardan kimse geçemeyecek bile olsa bunların inşa edilmesi kapitalist-endüstriyel sistemin bir gereğidir. Bu çaba da ısrar etmek iyi niyeti saflığa dönüştürmektedir.

Kürt hareketinin 'Ekolojik Demokrasi', radikal katılımcı bir demokrasi, talep eden bir hareket olduğunu biliyor musunuz?

Kapitalist Moderniteye Karşı Komünalist Alternatif

Eirik Eiglad

Komünalizm nedir?

Her şeyden önce komünalizm nedir? Kendi kendini yöneten köy topluluklarının veya şehirlerin etrafında yapılanmış olan Ademi merkeziyetçi hükumetin müphem bir siyasal fikri olarak komünalizm en az organize insan toplulukları kadar eskidir. En az Anadolu ve Mezopotamya'da ortaya çıkan kentsel devrim ve ardından ilk 'şehir devletleri' kadar eskidir. Bu kentsel demokrasi geleneği tarihsel doruğuna Antikçağ'da, özellikle de her zaman çok ciddi tarihsel eksikliklerle gölgelense de Atina demokratik deneyiminde ulaşmıştır. Bir Adem-i merkeziyetçi eğilim olarak komünalist gelenekler insanlık tarihi boyunca istikrarlı bir gizli siyasal eğilim olarak – bazen daha güçlü bazen de daha zayıf – modern zamanlar dahil hep var olmuştur. Şimdi birçok tarihçi, komünalizmi tüm çağlar boyunca sürmüş olan çeşitli yerel yönetim sistemlerini tanımlamak için kullanışlı bir terim olarak görmektedir. Her ne kadar, bu geniş ve genel algı çeşitli bir tarihsel fenomeni tarif etmeye uygun olsa da bugün komünalizmi zamanımızın uygulanabilir siyasal bir alternatifi olarak tartışırken konuştuğumuz bu olmayacak.

Daha modern biçiminde komünalizm kendi ifadesini devrimci gelenekte buldu. Avrupa Rönesansı ve Aydınlanma halkın hayal dünyasını hareketlendirerek hükümdar ve feodal beylerin ilahi haklarına meydan okumayı beraberinde getirdi. Sıradan insanlar 'varoluşun büyük zinciri' içinde kendi yerlerinin ne olduğunu sorgulamaya başladı ve demokrasi yeniden ve çoğunlukla çok radikal biçimlerde ortaya çıktı. Belediye odaklı bir yaklaşım kesinlikle her demokratik ve sosyalist devrimin ilk aşamalarında var olan doğrudan demokratik yönleri renklendirdi. Bu hareket Büyük Fransız Devriminin bölge meclislerinde erkenden en yüksek noktasına ulaştı fakat komünalizm ilk defa 1871 Paris Komünu süresinde bilinçli olarak bir siyasal eğilim olarak dile geldi. Parisli radikaller Fransız topraklarında olası bir siyasal ve idari yapıyla ulus-devlet hegemonyasına doğrudan bir meydan okumayı teşkil ettiler. O zaman bu çatışmanın sonucu belirsizdi. Fakat hepimizin de bildiği gibi bu tarihsel düellodan ulus-devlet zafer kazanan siyasal model olarak ortaya çıktı. Günümüzde dünya ulus devletlere bölünmüş durumda ve gittikçe globalleşen dünyamızda bu temel siyasal ve idari bir çerçeve olmaya devam etmektedir. Fakat tabii diğer sosyal ve siyasal seçeneklerin tekrardan geçerli siyasal alternatif olarak ortaya çıkmaları önünde herhangi bir engel yoktur.

Son yıllarda komünalizm daha belirgin ve bağımsız bir radikal ideolojiyi daha çok da rahmetli sosyal kuramcı Murray Bookchin'in yapıtları üzerinden kazandı. Öncü ekolojik filozof olarak Bookchin, kapitalizm ve ulus devletin siyasal alternatiflerini arıyordu çünkü onları aslında toplumsal örgütlenmelerin anti-ekolojik ve anti-sosyal biçimleri olarak görüyordu. Kendisinin toplumsal ekoloji perspektifinden, komünalist toplumsal düzen daha insani ve ekolojik bir sosyal örgütlenme olarak gözüküyordu ki daha rasyonel ve etik idi. Daha farklı bir ifadeye kavuşturursak toplumsal ekoloji uygarlıkta ki sivil ve toplumsalı ortaya çıkarmak, özgür şehirler yoluyla medenileştirme özelliklerini geliştirmek istiyor. Bu nedenle onun temel fikirlerine daha yakından bir bakalım. Biz neyi hedefliyoruz?

Bazı Temel Fikirler

Komünalizm siyasal bir alternatif olarak kentsel demokrasiye dayalı yeni bir siyasal yapıya olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu alternatif beş aşamalı bir yaklaşımla izah edilebilinir.

Birincisi komünalistler varolan belediyeleri güçlendirmeyi hedeflerler – hem resmi hem de yasal olarak; biz siyasal iktidarı yerel düzeye çekmek istemekteyiz. Ulus devletlerin bugün sahip olduğu tüm güç daha kitlesel ve demokratik yönetim biçimlerinin pahasınadır. Bizce be-

lediye temel bir insan kurumudur ve o yeniden siyasal güç kazanmalıdır. Bu aşikarmış gibi gözükebilir: nihayetinde komünalizm belediyeler veya komünlere dayalı bir sistem anlamına gelmektedir. Yine de ben onun sadece uzak bir ideal olmaktan ziyade toplumu değiştirecek olan komünalist stratejilerin önemli bir parçası olduğunu iddia ediyorum. Biz gücü halka iade etmek istiyoruz ve bizce bu en iyi, toplumun gücünü iade etmek ile ifade edilebilir ve siyasal yaşamımıza insani bir boyut vermekle mümkün olur.

İkinci olarak, komünalistler, yurttaşlar arasında gücü paylaşarak varolan belediyeleri demokratize etme peşindedirler. Belediyeleri sadece güçlendirmek yetmez; onlar aynı zamanda esaslı bir şekilde yeniden yapılandırılmalıdırlar. Bu aşamalı olarak ve aralıklı adımlarla kendisini çeşitli komiteler, konseyler ve meclislere dayandırarak gerçekleştirilebilir. Demokrasinin siyasi ifadelerine biçim verilmesinde bölgesel gelenekler kesinlikle rol oynayacaktır. Biz komünalistler olarak hala belediyelerde temel karar verici birimlerin açık yurttaş meclisleri olmasını öneriyoruz. Meclis derken eklemeliyim, arada bir veya rastgele gerçekleşen halk toplantılarını kastetmiyoruz: biz tartışabilecek ve karar verecek olan daimi ve legal kuruluşlardan bahsediyoruz. Bunların topluluk yaşamında ki varlığı bugün ki belediye binası kadar merkezi olmalıdır. Buradaki yaklaşım sadece tüm yetkililer ve her çeşit kamu yönetimini denetim ve feshetmeye açık tutarak demokrasiyi daha şeffaf veya sorumlu hale getirmek değil ama aynı zamanda tüm toplumu bir bütün olarak yurttaşların siyasal ortaklaşması olarak güçlendirmektir.

Üçüncü olarak komünalistler belediyeleri bölgesel ağlar ve daha geniş konfederasyonlar biçiminde birleştirmek gerektiğini kabul ederler. Ve zaman içerisinde ulus devletlerin yerine belediye konfederasyonlarını koymak için çalışırlar. Hiçbir belediye kendi başına ne siyasal, kültürel ne de ekonomik olarak ayakta kalabilir ki kalsa bile biz de bunu istemeyiz. Kültürel ve ekonomik değiş tokuş konfederasyonun tüm tarafları açısından karşılıklı zenginleştiricidir. Buna rağmen biz komünalistler belediye demokrasilerini temel karar verme yapıları haline getirmeyi ve konfederasyonun daha 'üst' düzeylerinin ise ağırlıkta koordinasyon ve idari fonksiyonlarının olmasını sağlamakta ısrarcıyız.

Dördüncü olarak, komünalistler ilerici sosyal hareketleri yerel ve bölgesel düzeyde birleştirmeyi istemektedirler. Sadece sivil toplumu güçlendirmeyi – ki bu başlı başına önemlidir – hedeflemiyoruz fakat belediyesel demokrasi çağrımız tüm yurttaş inisiyatif ve hareketleri için ortak bir odak noktası bulmanın bir yoludur. Bu önerimiz her zaman ahenkli bir uzlaşma beklediğimizden değil – tam tersine – biz tartışma ve ihtilafdan yanayız. Toplum, tartışma ve çekişme üzerinden gelişir. Aslında bizce, yurttaş meclisleri sınıfsal eşitsizlikleri, baskıyı, cinsiyet hiyerarşilerini ve benzeri konuların dile geleceği önemli kuruluşlardır. Aynı zamanda hangi kültürel özellikleri geliştirmek hangilerini ortadan kaldırmak istediğimize dikkat çekeceğimiz yerdir de. Belediye meclisleri kesinlikle sınıf mücadelesinin bir alanı olacaktır.

Tam anlaşılması açısından şunu belirtmek gerekir; topluluklarımız içten bölünme halinde olduğu müddetçe – zengin ve fakir, kadın ve erkek, genç ve yaşlı, üretici ve tüketici ayrımları ve daha farklı ekonomik, ulusal, etnik veya kültürel engeller nedeniyle - insanların bir araya gelerek eşit düzeyde katılım sağlamalarını bekleyemeyiz. Yurttaşlığı eşit hakların resmi olarak tanındığı kavram olmanın ötesinde bir anlama kavuşturacaksak bireylerin ve grupların çağdaş toplumda yaşadıkları ve yakın gelecekte yaşayabilecekleri dezavantajları - dıştalanmışlık, marjinalleşme ve doğrudan ırkçılık gibi- telafi etmede yardımcı olmalıyız. Bununla beraber halkın ilgisini ortaya çıkarmak için eğitimi yoğunlaştırmalıyız. Aynı zamanda ve tartışmasız olarak biz laik siyasal yapılarda ısrarcıyız. Her ne kadar kültürel otonomi, inanç özgürlüğü ve bölgesel çeşitliliği teşvik etsek de komünalistler olarak siyaset ve yönetim üzerindeki dinsel etkilere karşı mücadele ediyoruz.

Avrupa Rönesansı ve Aydınlanma halkın hayal dünyasını hareketlendirerek hükümdar ve feodal beylerin ilahi haklarına meydan okumayı beraberinde getirdi

Beşinci olarak, özgürlük için gerekli olan maddi ön koşulların farkındayız. Umarım ki şunu açık ortaya koydum: Komünalizm toplumsal olarak önemli olan üretim araçlarının kolektif siyasal kontrolüne dayalı sınıfsız bir toplum öngörmektedir. Eğer tüm yurttaşlar için maddi güvenlik ve mutluluğu (sağlığı) güvence altına alacak bir ekonomik sistem yaratamazsak tüm önceki noktalar tartışmalı hale gelecektir. Ekonomik sistemimiz bu garantileri vermeli ve doğal dünyayla dengeli olan ekonomi ve teknolojileri geliştirmelidir. Kolektif siyasal kontrol çözümümüz hem ekonominin belediyeleşmesini önermekte ve hem de kaynakların bölgeler arası dengeyi sağlamak için de konfederal tahsisini.

Konfederalizmin temel fikirlerini şimdi çizmiş oldum. Umarım bu fikirlerin salt ulvi ilkeler olmadığı nettir. Bunlar bir alternatif siyasal çerçeve sunmaktadır. Dahası, bu idealler bizim stratejik yaklaşımımızın bir parçasıdır. Belediye odaklı, doğrudan demokrasi, konfederasyon, toplumsal özgürleşme ve ekonominin belediye tarafından kontrolü halk iktidarını tekrardan alacak olan stratejimizin ayrılmaz parçasıdırlar. Her bir ilke tek başına eksik ve

yetersizdir: Birlikte ele alındığında ise onlar oldukça etkilidir.

Zorlukları Karşılamak

Fakat şimdi bir de bugün karşı karşıya olduğumuz siyasal zorluklara komünalizmin cevap olup olmadığına bakalım. Buna cevap verebilmek için önce masaya önemli sorunlarımızı yatıralım. Toplumu esaslı değiştirmeye, adil ve özgür toplum yaratmaya çalışan herhangi bir radikal çaba bu tür zorluklarla karşı karşıya kalır. Kapitalist modernitenin alternatifini aramak için burada bulunurken belki de en acil sorunlardan bir tanesi kapitalizmin yerine – hem ekonomik sistem, toplumsal model ve hem de ki bu çok önemlidir bir kültür ve 'etik' sistemi olarak – neyin geçeceğini aramaktır. Biz zamanımızın krizinin çözümünün kollektivizmde yattığını ve ekonominin belediyeleştirilmesiyle ihtiyacımız olan demokrasi ile sosyalizm sentezinin ortaya çıkarılabileceğini öne sürüyoruz.

Diğer bir – aynı oranda önemli – problem ise modern ulus devletin yerine geçebilecek siyasal ve idari kuruluşları ortaya çıkarabilmektir. Ulus devlet kapitalist sisteme sadece bütünsel olarak bağlı değildir fakat onun merkeziliği, bürokratikliği ve kültürel homojenleştiriciliği gerçek bir demokrasi biçimine ulaşma mücadelemizi baltalamaktadır. Burada anlaşılması gereken önemli bir husus belediyelerin ulus devletin yerine geçmesi düşünülmemekte fakat onun yerine konfederasyon geçecektir. Konfederalizm – demokratik konfederalizm emin olabiliriz ki bizim ulus devlet için alternatifimizdir.

Bir farklı problem de ilerici toplumsal hareketleri birleştirmenin yollarını bulmaktır. Özellikle de ilerici feminist ve ekolojik hareketler ile yeni kentsel hareketler ve yurttaş inisiyatifleri ve aynı zamanda sendikalar ve yerel kooperatifler ve kolektiflerin farkındalıklarını birleştirme ihtiyacıdır. Bu noktada birbirimizden öğreneceğimiz çok fazla şey var ve birbirimizle işbirliği yapmanın ve çabalarımızı güçlendirmenin yollarını bulmalıyız. Komünalist fikirler olarak meclise dayalı demokrasi bu ilerici fikir alış verişini daha kalıcı bir şekilde mümkün kılacaktır ve daha direk siyasal sonuçları da olacaktır.

Tabii ki komünalizm bu radikal hareketleri birleştirmek için bir taktik değildir. Belediyesel demokrasi çağrımız akıl ve ahlakı kamu tartışmalarında ön plana çıkarma çabasıdır. İyi bir toplum nasıldır? Çocuklarımızı iyi yetiştirmenin yolu nedir; okullarımız nasıl olmalıdır? Yaşlılarımız ve hasta/engelli olanlara nasıl bakmamız lazım? Teknoloji ve endüstriyi nasıl kullanmalıyız? Yiyeceklerimizi nasıl üretmeliyiz? Halk meclislerinde bu tür sorular kapitalist olmayan bir çerçevede sorulup cevaplandırılabilir.

Tüm bunlar Kürt sorunuyla nasıl bir bağlantı içindedir? Apaçık ki eğer pratikleştirilirse Kürtlere kültürel otonomi ve siyasal ifade biçimini kesinlikle verecektir. Tabi ki şunu itiraf edeceğim belediyesel demokrasi – ne kadar güzel olsalar da – Kürt hareketinin karşı karşıya kaldığı zulümden dolayı son derece naif gelebilir. Liderlerimiz salt siyasal olarak aktif olduklarından dolayı zulüm görürken, tutuklanırken ya da hatta öldürülürken biz yerel politika nasıl yapabiliriz ki? Bu Kürdistan'a özgü bir durum değil fakat bu hareketin maruz kaldığı büyük baskı Batı medyası tarafından büyük ölçüde göz ardı ediliyor.

Her şeyden önce büyük baskının karşısında kollektif eylemin, hareket disiplinin ve gerçek liderliğin yerine konabilecek hiç bir şey yoktur. Komünalist siyaset her yerde her zaman mümkün olmayabilir ve koşullar bu fikirleri uygulamak için farklı stratejileri gerektirebilir.

Komünalizmin anlamlı olduğu başka yollar da vardır ve Kürt hareketini güçlendirebilir de. Bu politika sadece Kürt topraklarında siyasal örgütlenme için anlamlı değildir ama bu yaklaşım Türkiye'de ve Almanya gibi, Hamburg gibi şehirlerde dahil, önemli olacaktır. Eğer sürgün Kürt grupları sadece lobi grupları ve dayanışma ağları olarak değil de Almanya ve diğer yerlerde yerel ve bölgesel siyasal gruplarla daha yaygın olarak o ülkenin de siyasal coğrafyasını değiştirmek için çalışırlarsa önemli adımlar atılmış olur. Bu Batılı güçleri zayıflatmanın ve sıradan insanların ihtiyaç ve istemlerine daha duyarlı hale getirmenin bir yolu olabilir. Çok sıkça Batılı liderler dar ekonomik büyüme ve jeopolitik kontrol hedefleri için kendi demokrasi ve insan hakları ideallerine kendileri ihanet ettiler. Sosyal ekoloji ve demokratik konfederalizme yüzümüzü dönerek sadece Türk devletinin değil tüm ulus devletlerin hegemonyasını baltalamış olacağız. Günümüzde ulus devletler askeri olarak son derece güçlenmişken ve kapitalist sistemle esasta evliyken her zamandan daha fazla onların meşrutiyetine meydan okumak ve yerel ve bölgesel siyasal yapılar inşa ederek içlerini oymak gereklidir.

Komünalüzmin Uygunluğu

1980'ler ve 90'larda komünalist demokrasi eleştirmenleri Murray Bookchin'in fikirlerinin kendi siyasal bağlamında geçerli olduğunu iddia ederdi. Bookchin nispeten merkezi olmayan ve seyrek nüfuslu olan Vermont eyaletinde – ki buranın kasaba toplantı demokrasisinin eski bir geleneği vardı - yaşadı. Onlar onun siyasal yaklaşımının benzersiz olarak Vermont'un demokratik geleneklerine uygun olduğunu ve başka bir yerde geçerliliği olamayacağını savundular.

Ben her zaman bu itirazı garipsedim. Benim için komünalizm fikirlerini kendi tarihsel ve kültürel bağlamımda nasıl uygulayabileceğim aşikardı. Aslında, bu fikirler İskadinavya'nın konumu açısından oldukça geçerli fikirlerdir. Topluluklarımız sadece belirgin bir insani düzeyi korumadı aynı zamanda kültürel ve tarihsel olarak İskandinavya ülkelerinin Norveç, İsveç, Danimarka ve

Kuzey de ise Sami ve Finliler ile aralarında bu sınırları aşan birçok ortaklığı var. Yine İskandinavya da belediye kurumları hem siyasal hem de ekonomik açıdan nispeten güçlüdür. İskandinav toplumsal ekolojistler var olan demokratik kurumların nasıl ilerletilebileceğini ve yerli geleneklerin üzerine nasıl inşa edilebileceğini tartışmaya başladılar. Burada toplumlarımızın bir program dahilinde değiştirilmesinin mümkün olduğunu vurguladılar. Sonrasında eleştirmenlerimizin İskandinavya'da da mümkün olabileceğini itiraf etmeye başladılar çünkü iyi gelişmiş bir toplumsal alt-yapı, hoşgörü mirası ve belirgin belediye geleneği mevcuttu. Yine de başka bir yerde mümkün olabileceği düşünülmüyordu. Bence katılımcı demokrasinin evrensel geçerliliği vardır – insan hakları gibi – ve komünalizm tarafından önerilen uygulama birçok yaratıcı biçimleri açığa çıkarabilir.

Bu idealler için çabalanması gerekmektedir ama aynı zamanda savaşılması gereken gerçek mücadelelerin izini kaybetmemek önemlidir. Özgür belediyecilik vizyonumuz – ki belediye insan özgürlüğünün fiiliyata geçirmenin ve kolektif karar alma süreçlerinin asal odağı – günümüzde var olduğu biçimiyle, muazzam çeşitlilikteki belediye ve bölgelerle ve kültürel ve politik bağlamda ki çeşitlilikle meşgul olmayı gölgede bırakmamalıdır. Teorik yaklaşımlar ile pratik tecrübe arasında bir denge açığa çıkarılmış mıdır? Yalın cevabımız hayırdır. Marksizm'in veya anarşizmin tecrübesini nasıl değerlendireceğiz? Başarılı oldular mı? Teori ve pratik arasında net bir denge kurabildiler mi? Uzun bir sicile rağmen, şimdiye kadar kapitalizme karşı koymak için gelişen tüm radikal girişimler tarihsel başarısızlık olarak kabul edilmelidir. Kapitalizm hala burada ve şu ana kadar gerçekleşen sosyalist deneyler sınıfsız ve özgür bir toplum yaratamadılar. Komünalizm tam da sivil toplum ve belediye kurumlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir ve bunu dünyanın her tarafında var olagelen güçlü geleneklerin üzerine inşa ediyoruz. Birçok bölge – Batı da, Doğu da, Güney de ve Kuzey de – hâlihazırda az çok iyi işleyen belediyelere, güçlü bir topluluk duygusu ve çok çeşitli sivil toplum kuruluşlarına sahiptir. Biz bu var olan eğilimlere daha bilinçli bir demokratik biçim vermek istiyoruz.

Şu an yürürlükte olan herhangi bir komünalizm modeli yok. Komünalizm, demokrasi veya katılımcı yönetim ve federalizm veya konfederalizm kavramlarımız tarihsel olarak sınırlıdır. Her ne kadar sürekli bir tarihsel varlığı olsa da örnek alabileceğimiz herhangi bir form halinde olmamıştır. Hiçbir biçimde daha önceki ve basit yaşam tarzlarınıza dönme ihtimalimiz yok – demokrasi ve konfederasyon fikirlerinde var olan potansiyeli açığa çıkaracak daha yüksek bir sentezi ortaya çıkarmalıyız. Daha sofistike bir demokrasi fikrine ihtiyaç vardır ve Kürt hareketi tarafından başlatılan çalışma sanayileşmiş Batı'da ki doğrudan demokrasiyi uygulamaya çalışan aktivistler için oldukça ilham vericidir.

Kürtlerin durumu ve Kürt liderlerin ortaya koydukları çözüm önerileri oldukça önemlidir. Konfederal fikirlerin sadece Kürdistan – ve var olan Türkiye, Suriye, İran ve Irak gibi ulus devletler - üzerinde değil Ortadoğu'nun genelinde büyük etkisi olabilir. Bugün insanları etnik, dini ve ulusal sınırlar üzerinden ayıran anlaşmazlıklar onları kültürel otonomi ve doğrudan demokrasiye izin veren yeni konfederal yapılarda, potansiyel olarak, bir araya getirmeye yardımcı olabilir.

Başka Bir Demokrasi Mümkündür!

Mücadelemiz zorludur. Bazen komünalizm ya da sol-özgürlükçü siyasetin genel olarak tarihsel fırsatlarını kaybettiğini düşünebiliyorum. Günümüzde, demokrasi devlet idaresi, özgürlük, bireysel tüketim ve federalizm ise halkın denetimi dışında olan devleti aşan yapılar anlamına gelmiş durumdadır. Sanıyorum ki bu Kürt aktivistlerin sıkça hissettiklerine benzemektedir; son bir kaç yüzyıldır sınırlar oluşturulup ve diğer ulusal kimliklerin galip gelerek kendi bölgesel hegemonyalarını alıp uluslararası tanınma elde etmesiyle beraber belki bir ulusal topluluğu oluşturmak için tarihsel fırsatlar kaybedildi. Bazen insan kapitalizmin ve günümüz ulus devletlerinin köklülüğüne bakıp çaresizliğe düşebilir.

Fakat dünyanın her tarafında demokrasi ve hümanizm idealleri büyümektedir – bazen bu pratikte olmasa dahi kesinlikle bizi yönlendiren ve ilham veren idealler olarak. Burada bir paradoks var gibi, o da şayet herkesin – Kürtler ve herkesin – kültürel olarak kendi kaderini tayin ve siyasal ifade hakkını garanti altına alabilmek için bizler bu hakkın bazı temel evrensel ilkelere – demokrasi ve toplumsal özgürlük ile insan hakları ve hukukun üstünlüğü- dayandığını kabul etmeliyiz.

Dünya ilgisini Kürt sorununun barışçıl ve demokratik çözümüne çevirmelidir: Burada Abdullah Öcalan tarafından öne sürülen öneriler meşru ve cömerttir. Dahası, Kürt hareketi, şayet kapitalist moderniteye karşı alternatif oluşturma arayışını sürdürürse dünyanın her tarafında ki radikaller için ilham kaynağı olabilir. Bugün Kürdistan, Almanya ve Norveç de güçten düşürülmüş kitlelere seslenir.

Tarih her zaman değişiyor ve gelecek henüz yazılmadı. Hepimizin onu daha iyisi için değiştirme gibi bir görevi ve ihtimali vardır. Farklı bir demokrasi mümkündür. Burada hazır olan herkese özgür ve demokratik bir Kürdistan, özgür ve demokratik bir dünya mücadelesinde kuvvet ve onu devam ettirecek cesaret diliyorum.

*Bu metin, 3-5 Şubat 2012 tarihinde Hamburg'da yapılan, 'Kapitalist Moderniteye Karşı Alternatif Konseptler ve Kürtlerin Arayışı' başlıklı konferansta yapılan konuşmanın dökümüdür. Türkçeye Havin Güneşer tarafından çevrilmiştir.

Plurinasyonalite ve “Buen vivir” Sosyal, Feminist, Adil ve Ekolojik Demokrasi Konseptleri

Murat Çakır

“Demokratik Modernite” dergisi Latin Amerika’daki sistem karşıtı hareketler konusunda bir yazı istediğinde, yazıp yazmama konusunda tereddüt ettim. Tereddüt ettim, çünkü Latin Amerika konusunda benden çok daha ehil kalemler var. Örneğin raflar dolusu çalışmaları kaleme almış bir uzman olan Metin Yeğin gibi isimler var. Ama beni asıl tereddüt ettiren, Latin Amerika’daki anarşist, feminist, ekolojist, sosyalist ve antikapitalist hareketler üzerine, var olan hareketleri ve hedeflerini sıralamaktan öte gidemeyen, genellikle de Avrupa merkezci bakış açısının sınırları içerisine tıkılı kalan benzerlerinin tekrarı olan bir yazının çıkmasıydı.

Kuşkusuz Anadolu-Mezopotamya coğrafyasındaki emekçilerin ve ezilen halkların Latin Amerika’daki çeşitli hareketler ve mücadelelerden öğrenecekleri, daha doğrusu ilham alabilecekleri çok deneyim var. Kanımca hangi Latin Amerika ülkesinde, hangi oluşum, nasıl ve neden örgütlendiğinden ziyade, gelecek tasavvurları ile hangi tartışmaları yaptıklarına, hangi tahayyüller çerçevesinde hangi konseptleri geliştirdiklerine, bunları nasıl uyguladıklarına bakmak çok daha öğretici olacak.

Şüphesiz Bolivya’dan, Ekvador ve Venezüela’ya, Topraksız Köylü Hareketi MST’den Zapatistalara ve Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi FMLN’e kadar hükümete girmiş veya muhalefetteki hareketlerin deneyimleri birebir Anadolu-Mezopotamya coğrafyasına uygulanamaz. Zaten tartışmalara katkı olarak kurgulanan bu yazının niyeti de, kopya çekmeyi önermek değil. Yazının amacı, bilhassa indigen hareketlerin geleceği şekillendirmek için geliştirdikleri konseptlerden bir iki kesit sunmak, ilham kaynağı olabilecek noktaların altını çizmektir. Bu çerçevede, Türkiye’de “Yeni Anayasa” ve Kürdistan’da “Demokratik Özerklik” tartışmaları ışığında dikkate alınması gereken ve indigen hareketlerin mücadeleleri sonucunda Latin Amerika’da, bilhassa Bolivya ve Ekvador’da, anayasa bilimine girmiş iki terime değinmek gerekiyor: Plurinasyonalite ve Buen vivir.

Bu konseptlere değinmeden önce, Latin Amerika’daki sistem karşıtı hareketlerle ilgili bir kaç noktayı öne çıkartmak, konseptlerin özüne bakışımızı yoğunlaştırmak için önemli olacak. Bir kere bu konseptlerin asıl taşıyıcılarının, sosyaldemokrat ve sosyalist reform partileri veya ulusalcı-popülist akımlar ile hükümetlerin değil, tüm farklılıklarına ve tek tek hareketlerin aynı çatı altında birleştirdikleri çeşitliliğe rağmen sistem karşıtı hareketler olduğunun bilinmesi gerekiyor.

Latin Amerika’daki sistem karşıtı hareketlerin ortak özelliği, sadece neoliberalizmi reddetmekle ve kapitalist üretim ilişkileri içerisinde kısmî iyileştirmelerle yetinmemeleri, aynı zamanda kapitalizm karşıtı ve antiemperyalist olmalarıdır.

Bu hareketler genellikle elektriğin, suyun, sağlığın, eğitim ve öğrenimin özelleştirilmesine karşı yürütülen mücadeleler içerisinde oluşmuşlardır. Bölgesel özellikler göstermekle birlikte, çoğunlukla marjinalleştirilmiş kesimlerden, enformel sektör çalışanlarına, orta katmanlara ve bölgesel KOBİ sahiplerine kadar geniş ittifaklar hâlinde ortaya çıkmaktadırlar. Latin Amerika’da özelleştirmelere karşı sosyal mücadeleleri inceleyen Anne Tittor bu hareketlerin “katılımcılığa (sosyal yurttaşlık) ve (sosyal olan) demokrasiye olan yönelimlerini” özellikle vurguluyor. (1)

Sahiden de bu hareketlere yakından bakıldığında, genellikle yerelde oluştuklarını, farklı kesimleri birleştirdiklerini, kolektif eylem yetisine sahip olduklarını ve radikalleşerek özelleştirmelere karşı ülke çapına genişleyen bir direniş potansiyeli oluşturduklarını görmek olanaklı. Sendikaları da içerilerine alan sistem karşıtı ha-

(1) Bkz.: Anne Tittor / Dieter Boris / Stefan Schmalz (Derl.): “Lateinamerika: Verfall neoliberaler Hegemonie?” (Latin Amerika: Neoliberal hegemoninin çöküşü mü?), Hamburg 2005, VSA-Verlag, S. 40 – 68.

reketler, var olan partilerin dışında oluşmuş ve partilerin, özellikle iktidara gelen reformcu sol partilerin ciddîye almaları gereken veto gücü hâline gelmişlerdir.

Sistem karşıtı hareketlerin Bolivya, El Salvador, Peru veya Uruguay gibi ülkelerde kısmî, ama somut ve önemli başarılar elde ettikleri görülmektedir. Neoliberal yönetimlerin alaşağı edilmesinde ve ittifaklar oluşturarak, sol hükümetlerin işbaşına gelmesinde önemli rol oynamışlardır.

Örneğin Bolivya'da özelleştirme karşıtı olarak oluşan hareket, genişleyerek hem indigen bir sosyalist olan Evo Morales'i iktidara taşıdı, hem de doğalgaz kaynaklarının toplumsallaştırılmasının önünü açtı. Aynı şekilde Brezilya'nın Topraksızlar Hareketi, Ekvador'daki indigen çatı örgütü CONAIE, Paraguay'daki Campesino Birlikleri veya Arjantin'deki Fabrika İşgal hareketi doğrudan mülkiyet ilişkilerini mücadelelerinin merkezine oturtmaktadırlar. Partilerden bağımsız olarak gerçekleştirilen geniş toprak ve fabrika işgalleri veya kitleselleşen toprak reformu talepleri, üretim araçlarının üretilenlerin eline geçmesini hedeflemektedir.

IMF'in Arjantin'in borçlarını, yeni ayaklanmalardan çekinerek silmesi, Chávez'in başkanlığını bizzat halkın darbeye karşı çıkarak koruması ve akabinde sokağın Chávez'i radikalleştirmesi veya uluslararası enerji tekellerinin Bolivya'da dize gelmesi, en başta Latin Amerika'daki sistem karşıtı hareketlerin verdiği antikapitalist mücadele sayesinde gerçekleşmiştir. Sokak ile reformları uygulamaya hazır olan parlamento çoğunluğu/hükümet arasındaki karşılıklı etkileşmenin, bu başarının önemli bir ayağı olduğunu da unutmamak gerekiyor herhalde. Ama öyle ya da böyle, hangi Latin Amerika ülkesinde olursa olsun, sokağa dayanan, katılımcı, geniş ittifaklar kurabilen, bugün ve burada halkın çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için reformları zorlayan bu radikal demokrat hareketlerin geliştirilmesine ön ayak oldukları bu iki konsept, fazlasıyla dikkate alınmayı hak etmektedirler.

Çoğul Ulus, Demokrasiyi Demokratikleşme Aracı Olarak Plurinasyonalite

Plurinasyonalite Bolivya ve Ekvador anayasalarında yer alan bir terimdir ve tek ülke sınırları içerisinde yaşayan farklı "ulusların" yanyana var oluşunun bütünsel bir biçimde toplumsal örgütlenmesi anlamını taşır. Bolivya'da nüfusun belirgin çoğunluğunu ve Ekvador'da üçte birini oluşturan indigenler, yani yerli halklar, "etnik azınlıklar" olarak tanımlanmayı kabul etmediklerinden ve binlerce yıldır yaşadıkları coğrafyada, kendi özgün kültürleri ve öz yönetim biçimleriyle var olmalarının siyasî ifadesi olarak kendilerini "uluslar" olarak nitelendirmektedirler. Yerli halkları "uluslar" olarak gören plurinasyonalite konsepti, özünde ayrılmayı, yani kendi ulus devletini kurmayı içermemektedir. Plurinasyonalite buna rağmen bütün devletsel süreçleri ve kurumlarını, siyaset yapma yollarını ve iktisat biçimi ile toplumsal yaşamın yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir. Plurinasyonaliteyi kabul eden bir toplumda, salt kendi geleneklerini yaşatma hakkına sahip "etnik azınlık" tanımı yoktur. Aksine o ülke sınırları içerisinde yaşayan nüfusun tarihsel çeşitliliği, bütün toplum ve devlet kurumlarının, diskursların ve pratiklerin içeriğini belirlemektedir.

Bir örnek vermek gerekirse: Örneğin Ekvador'da Kichwa yerlilerinin yaşadığı bölgelerde sadece Kichwa çocukları anadillerinde ve İspanyolca eğitim görmemekte, aynı zamanda kent ve kasabalarda yaşayan, anadili İspanyolca olan öğrenciler de Kichwa dilinde ve İspanyolca eğitim görüyorlar. Okulda verilen derslerin bütünü ise çokkültürlü içerikte. Kichwa dili, İspanyolca'nın yanısıra ülkenin ikinci resmî dilidir.

Plurinasyonalite anayasalarda yer almasına ve Kichwa örneğinde olduğu gibi eğitim alanında uygulamaya sokulmuş olmasına rağmen, bu konseptin tam olarak ne Bolivya'da, ne de Ekvador'da radikal anlamda yaşama geçirilebildiğinden henüz bahsedilemez. Gene de, Potekizli sosyolog Boaventura de Sousa Santos'un "bu projenin ütopik karakteri, plurinasyonalite konseptinin adil bir topluma giden dönüşümün siyasî tartışmalarında, kopartılamayacak derecede kökleşmesini sağlamıştır" [2] tespitine katılmamak olanaksız.

Sosyalizme İndigen Gözlerle Bakmak

Latin Amerika'da reformcu sol hükümetleri iktidara taşıyan sistem karşıtı hareketlerin geliştirdiği plurinasyonaliteyi anlayabilmek için (bence aynısı Abdullah Öcalan'ın "Demokratik Konfederalizm-Demokratik Özerklik" konsepti için de geçerli) ilk önce yapmamız gerekenin, Avrupa merkezci gözlüğü çıkartmak olduğu kanısındayım. Çünkü ancak bu şekilde, Latin Amerikalı sistem karşıtı hareketlerin sadece kapitalizmle değil, aynı zamanda da sömürgecilik sonuçlarıyla da mücadele ettiklerini, modern ulus devlet anlayışını aştıklarını, eşitlik ilkesi ile farklılıkların kabullenilmesi ilkesini birleştirip, ekolojiyle tamamladıklarını ve ulus devleti, uluslar kolektifi aracıyla özerk uluslar devletine dönüştürmeyi amaçladıklarını anlayabiliriz. Bu açıdan Bolivya ve Ekvador anayasalarının, tek dil-tek kültür-tek ordu-tek ulus algılı merkezî devleti "otonomist devlete" (özerk uluslar devletine) yönlendiren, dönüşümcü anayasa

(2) Bkz.: Miriam Lang (Derl.): "Demokratie, Partizipation, Sozialismus – Lateinamerikanische Wege der Transformation" (Demokrasi, katılım, sosyalizm – Dönüşümün Latin Amerika yöntemleri), RLS Manuskripte 96, Berlin 2012, Karl Dietz Verlag, ISBN: 978-3-320-02282-2, S. 17 – 27.

metinleri olarak nitelendirebiliriz.

Çünkü plurinasyonalite, de Sousa Santos'un vurguladığı gibi, sadece "teritoryal örgütlenme biçimi değil"dir. "Teritorya salt bir idarî birim değil, aksine jeopolitik alandır. (...) Plurinasyonalite, liberal ve cumhuriyetçi akıldaki versiyonlardan uzaklaşarak, ulus-yurttaş-birlikte yaşama algısını pozitiften başlayarak değiştiren bir konsepttir". (3) Bolivya'nın yeni anayasası, bazen içiçe geçen coğrafyalara (teritoryalara) dayanan dört farklı özerklik alanı yaratarak, de Sousa Santos'u doğruluyor. Bunlar departman, bölge ve belediye düzeyindeki özerklikler ile yerli halkın yaşadığı yerlerdeki indigen özerkliklerdir.

Bolivya ve Ekvador'daki toplumsal ihtilaflara bakarak, plurinasyonalite konseptinin işleri karmaşıklaştırdığı söylenebilir. Ancak karmaşıklığın derecesi, ihtilaf konularına kimin gözüyle bakıldığına bağlıdır. Örneğin alışageldiğimiz sosyalizm tasavvuru, Avrupa merkezci bakış açısıyla-genelleme yaparsak-iktisadî ve sosyal adaleti öncellerken, indigen bakış açısı daha ileri giderek, farklı bilgi biçimlerinin adaleti olan "bilişsel adaleti", türler arası adalet anlamına gelen "ontolojik adaleti" ve sömürgeci geçmişten kaynaklanan ayırımcılığa karşı "tarihsel adaleti" iktisadî ve sosyal adalet ile eşit düzeyde öncellemektedir. Tam da burada indigen halkların ilericiliğinin, salt geleceğe bakmakla yetinmediğini, aynı zamanda tarihsel anımsamayı yüzleşme ve unutmama aracı yaparak, geleceği şekillendirmede kullanılan bir kaynağa dönüştürdüğünü görmekteyiz.

Plurinasyonalitenin bir diğer özelliği de, temsilî demokrasi ile yetinmemesidir. Örneğin Bolivya anayasasında üç demokrasi tanımı yer almaktadır: temsilî, katılımcı ve komünal demokrasi. Bu noktada sistem karşıtı hareketlerin, temsilî demokrasinin yapısal sınırlarını aşma iradesi belirleyici olmuştur. Sınırları aşma iradesi kendisini "burjuva demokrasisinin demokratikleştirilmesi" şiarı ile ifade etmektedir.

Burjuva demokrasisinin demokratikleştirilmesi ise her anlamda kapitalizm karşıtı bir anlayış üzerinde temellenmektedir. Gerek Bolivya'da, gerekse de Ekvador'da yanıt aranan soru, demokrasinin her düzeyde bireysel ve kolektif katılımın sağlanması ve farklı demokrasi biçimleri üzerinden nasıl zenginleştirilebileceğidir. Sorunun karmaşıklaştığı nokta da burada yatmakta.

Çünkü bireysel ve kolektif katılım koşulları henüz tam olarak oluşturulamadı. Brezilya'daki "katılımcı bütçe" pratikleri bunun güzel bir örneğidir: Yoksulların bütçe oluşturma tartışmalarına katılmaları, çocuklarını evde yalnız bırakma ve 12-14 saatlik iş gününün ardından, kişisel gereksinim işlerine vakit ayıramadan toplantılara katılma durumunda olmaları nedeniyle neredeyse olanaksızlaşmıştı. Özellikle hem evde, hem de ev dışında çalışan kadınlar açısından çözülemez bir sorun oluşturmaktaydı. Profesyonel (seçilmiş) yöneticilerin bilgileri paylaşmaması ve tartışmalarda giderek belediye memurlarının belirleyici olması, halkta resignasyona ve geri çekilmeye yol açmıştı.

1990 Porto Allegre sürecinin deneyimleri yeni arayışlara ve denemelere neden oldu. Şu anda Bolivya ve Ekvador'da katılımın yerelden ülke düzeyine güvence altına alınabilmesi için, kolektif ve doğrudan veya delegasyon sistemi, komün, yerel yönetim, indigen ve köylü örgütleri, sendika ve hareket temsilcileri üzerinden dolaylı kolektif katılım yolları denenmektedir. Bu denemelere ve kurulan geniş ittifaklara rağmen, sınıf farklılıklarından ve sınıf çıkarlarından kaynaklanan ihtilaflar ülke düzeyinde katılımcı demokrasinin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Gene de bu denemeler ve plurinasyonalitenin uygulamaya sokulması çabaları ışığında, Latin Amerika'daki demokratikleşme süreçlerinin, alışılagelmiş (ve neoliberal dönüşüm içerisinde giderek otoriterleşen) burjuva demokrasilerinin ötesine geçtiğini teslim etmek durumundayız. Çünkü bu süreçler aynı zamanda ekonominin demokratik kontrol altına alınması çabasını da içermekte, "tekçi" ulus devleti reddetmekte ve sosyal-feminist-adil ve ekolojik demokrasi anlayışını öne çıkartmaktadır. Plurinasyonalite bununla birlikte, sistem karşıtı hareketlere dayanarak Venezuela'da (Bolivarcı Devrim), Ekvador'da (Yurttaş Devrimi) ve Bolivya'da (Komünal Devrim) kendilerini devrimci olarak tanımlayan hükümetlerin temsilî demokrasi aracılığıyla iktidara gelmesiyle, devrim ve demokrasiyi bütünselleştiren yeni tip bir devrim anlayışını da ortaya çıkarmıştır.

Plurinasyonalitenin geri döndürülemez bir biçimde kök saldığını söylemek için henüz çok erken. ABD'nin Latin Amerika'daki gelişmeleri "güvenlik tehdidi" olarak nitelendirmesi ve politikalarını bu niteleme üzerine kurması, "arka bahçesinde" olanları engellemeye çalışmaya devam edeceğine ve bunun da demokratikleşme süreçlerini zorlayacağına işaret ediyor. Ama tekrarla, gene de plurinasyonalitenin "başka bir dünya" arayışına yönelik tartışmalardan, denemelerden ve kapitalizmi aşma çabalarından "kopartılamayacak derecede kökleşmi" olduğunu görmek gerekiyor.

İyi yaşamın tanımı: "Buen Vivir"

Latin Amerika'da neoliberal yıkım siyasetine karşı geliştirilen çeşitli yanıtları içerisinde toplayan ve Avrupa'da da hararetli tarışmalara yol açan diğer konsept ise, Türkçe'ye iyi yaşam olarak çevrilebilecek "Buen Vivir" ya da "Vivir Bien" konseptidir.

Batı'nın refah tanımına indirgenemeyecek olan konsept, Ekvador Anayasa Kurucular Kurulu başkanı Alberto Acosta'nın dediği gibi, "sadece maddî emtialar

(3) a.g.e.

değil, bilgi ve deneyim, toplumsal ve kültürel tanınma, topluma ve doğaya karşı etik ve hatta manevî/ruhanî davranış normları, insanî değerler ve gelecek tasavvurları gibi değerler sillesinin iyi yaşam için belirleyici faktörler olduğundan" [4] hareket ediyor. Bu anlayış farklı ülkelerde ve farklı toplumsal aktörler arasında farklı rol oynamasına rağmen, "Buen Vivir" konseptinin ortak bir temel kaygı üzerine kurulu olduğunu gösteriyor.

Bolivya dışişleri bakanı David Choquehuanca "Buen Vivir"i, "halklarımızın yaşam tarzını yeniden gerçekleştirmek, kaynaklarımıza ve kimliklerimize sahip çıkmak, doğa anne ile karşılıklı saygı ve tam harmoni üçerisindeki bir yaşam kültürünü yeniden kazanmak" olarak tanımlıyor ve Buen Vivir'in, "başkalarının sömürülmesini veya çalışmadan kazanmayı öngörmeyen (...) hiç kimsenin dışlanmadan, herkesin toplumsal süreçlere katılmasına çaba gösterildiği bir değerler ve ilkeler konsepti olarak" kapitalist krizler döneminde diğer halklara da bir alternatif olarak önerildiğini vurguluyor. [5]

"Buen Vivir" tanımı aktif sistem karşıtı hareketlerin ve güçlenen indigen halkların katılımı sayesinde, önce Ekvador (2008), sonra da Bolivya (2009) anayasalarına alındı. "Buen Vivir", Ekvador'daki Kichwa halkının "sumak kawsay" ve Bolivya'daki Aymara halkının "suma qamaña" olarak tanımladıkları iyi yaşamın İspanyolca çevirisi. İndigen halkların kullandığı bir tanımlamanın modern ulus devlet anayasalarına alınması, bildiğim kadarıyla bir ilk. Örneğin Bolivya anayasasının devletin ilkerinin, değerlerinin ve hedeflerinin tanımlandığı 8. Maddesi'nde, Bolivya'nın "çoğulcu toplum ilkelerini takip ve teşvik ettiği" belirtilirken, indigen halkların çeşitli tanımlamalarına eşit haklı tanımlamalar olarak atıfta bulunuyor ve "Buen Vivir"e birlik, eşitlik, içerme (inklusion), onur, özgürlük, dayanışma, karşılıklılık, saygı, katılımda sosyal ve cinsiyet eşitliği içerisinde adalet, genel refah, sorumluluk ve sosyal adalet gibi klasik değerlerle eşit muamele gösteriyor. [6] Dahası, anayasanın 306. Maddesi'nde Bolivya'nın "devletin elde edilen fazlalıkların farklı sosyal tedbirlerle eşit dağılımına yükümlü olduğu dayanışma ve karşılıklılık ilkesine bağlı bir iktisat modelini" hedeflediği belirtiliyor.

Ekvador anayasası ise, beslenme hakkı, sağlıklı çevre, içme suyu, iletişim, eğitim-öğrenim, konut ve sağlık hakları gibi çeşitli hakları içeren "iyi yaşam hakkı" (derechos del buen vivir) tanımını kullanıyor. Bu haklar, aynı kişilerin ve öncelikli muamele görecek grupların, komünlerin, halkların ve ulusların hakları, katılım ve özgürlük hakkı ile doğanın korunması ve doğanın hakları gibi haklar ile eşit değerde anayasada yer alıyorlar.

Ekvador anayasası aynı zamanda "iyi yaşam hakkını", bir tarafta sosyal içerme ve eşitlik ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğal kaynakların koruyucu bir biçimde kullanılmasını düzenleyen "iyi yaşam rejimi" (régimen del Buen Vivir), diğer tarafta da 275. Madde'de "sumak kawsay'ın, iyi yaşamın gerçekleştirilmesini güvence altına alacak iktisadî, siyasî, sosyokültürel ve ekolojik sistemlerin örgütlü, sürdürülebilir ve dinamik bütünlüğü« olarak tanımlanan "gelişme rejimi" (régimen de desarrollo) ile anayasal bağlantı içinde tutuyor.

Yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, adil, demokratik ve dayanışmacı bir iktisadî sistemi, katılımın ve toplumsal kontrolün teşvik edilmesini, doğanın korunması ve yenilenmesini anayasal hedef olarak tanımlayan Ekvador anayasası, bu anayasal hedefler ile kişilerin, komünlerin, halkların ve ulusların haklarını, çok kültürlülük, çeşitliliğe saygı ve harmonik birlikte yaşam çerçevesindeki sorumlulukla bağlıyor.

Bolivya ve Ekvador anayasalarındaki belirgin fark ise, Bolivya anayasası »iyi yaşamı« etik ve ahlâkî ilkeler konsepti olarak tanımlanırken, "iyi yaşam" Ekvador anayasasında iki anlamda rol oynuyor: bir tarafta çeşitli hakların üst başlığı olarak, diğer tarafta da bu hakların sadece devlet tarafından değil, aynı zamanda toplum tarafından da-nasıl örgütleneceğinin ve yaşama geçirileceğinin tanımlanması olarak!

Ekvador anayasasında yer alan "sumak kawsay" tanımının bir önemli özelliği de, 72. Madde'de doğayı bir hukuk öznesi/hakkı olan bir özne olarak kabul etmesidir. "Doğanın hakları" hem indigen bilgiye verilen önemi, hem de doğaya, varlığına, tüm yapılarına ve yaşam ile evrim süreçlerine saygıyı vurguluyor.

"Buen Vivir" konsepti, gerek Bolivya, gerekse de Ekvador'da kapitalist gelişme teorilerini sorguluyor, refahın tek dayanağının kâr, tüketim ve iktisadî büyüme olduğu iddialarını reddediyor. Refahın sadece piyasa üzerinden sağlanacağını iddia eden ve yaşam kalitesini tüketim ile mülkiyete indirgeyen kapitalizme karşı çıkan "Buen Vivir", bir plurinasyonal sosyalizm, daha doğrusu ekososyalizm yolunda küçümsenmemesi gereken alternatif bir konsept olarak tarihe yazılmayı hak ediyor.

Peki, ya Realite?

Latin Amerika'daki gelişmeler, sistem karşıtı hareketler ve Bolivya'da, Ekvador'da, Venezüela'da iktidara gelen reformcu sol hükümetler, meşruiyetini seçimlerle yenileten bir "devrim" anlayışı üzerine kurulu 21. Yüzyıl Sosyalizmi arayışlarını popüler hâle getiriyor. Bu kıtada halklar plurinasyonalite ve "Buen Vivir" konseptleri ile kapitalist büyüme ve tüketim tarzlarını aşmaya, merkezî devletin müdahale ve tedbirleri, ademî merkeziyetçi pi-

(4) Bkz.: umwelt aktuell dergisi, Sayı 4-2010, Alberto Acosta: "Eine Verfassung für das gute Leben" ("İyi yaşam" için bir anayasa), S. 6 – 7.

(5) Bkz.: 10 Kasım 2012 tarihli "taz" gazetesinde Wolf-Dieter Vogel'in David Choquehuanca ile yaptığı röportaj: "Wiederaneignung unserer Ressourcen und Identitaet" (Kaynaklarımıza ve kimliklerimize sahip çıkmak).

(6) Bolivya anayasası için bkz.: libresdelsur.org.ar/archivo/IMG/pdf/NUEVA.pdf (İspanyolca).

yasalar ve kooperatifler/kooperatif benzeri oluşumlar ile krizlere yanıt vermeye çalışıyorlar.

Ancak teorinin gri, gerçek yaşamın ise rengârenk olduğu, Latin Amerika'da da kanıtlanıyor. Tüm ilerlemelere, iyileştirmelere ve değişimlere rağmen, hâlen esaslı bir dönüşümden, anaysal hedef olan "iyi yaşam ekonomisinden" bahsetmek mümkün değil.

Örnek verilecek olursa: Ekvador hükümeti kabul ettiği anaysal ilkelerden uzaklaşıyor. Demokratikleşme süreci devam ettirilmiyor. Başkan Correa, siyasetine yönelik her türlü eleştiriyi, "vatan hainliği" olarak tanımlıyor ve sosyal hareketleri "terörizm" suçlamasıyla koğuşturtuyor. 2008-2010 yılları arasında sendika üyelerine, öğrencilere ve indigen örgütlere karşı 17 "anti-terör-davasının" açılmış olması, Correa'nın kendi iktidarının oluşmasına olanak sağlayan sistem karşıtı hareketlerden uzaklaştığına işaret ediyor. [7]

Bolivya'da da iyileştirmeler radikal söylemin gerisinde kalıyor. Anayasada yer alan "Buen Vivir" hükümet pratiğinde giderek daha az rol oynuyor. Morales hükümetinin sosyal ve indigen hareketlerle olan ilişkisi giderek otoriterleşiyor. Her ne kadar indigen kurumlar, köylü ve kadın örgütleri hükümet politikalarında etkin olsalar da, aşağıdan yukarıya demokratikleşme sürüncemede kalıyor. Aksine parti, hükümet ve farklı hareketlerin ileri gelenlerinin bürokratikleşmesi, demokratikleşme süreçleri önünde engel teşkil ediyor. Venezüela'daki Bolivarcı Devrim'de de tökezlemeler görülüyor. Ülkenin petrol ihracatına olan bağımlılığı ve büyük ölçüde tüketim maddeleri ithalatı yapmak zorunda olması, ülke ekonomisinin yapısal sorunlarının çözümünü zorlaştırıyor. Chavez hükümeti de alışılagelmiş merkezî devlet perspektifini terk etmekte zayıf davranıyor. Petrol ihracatına dayalı olan ekonomi ve doğal kaynaklar üzerindeki devlet tekeli, bir tarafta bürokratikleşmeyi aşırı derecede teşvik ederken, diğer tarafta da iktidara yakın durmak zorunda olan serbest girişimcilerin ve sermaye sahiplerinin yönlendirdiği yolsuzluğun artmasına neden oluyor. Hükümet aşağıdan yukarıya toplumsal girişimleri örgütlemekte giderek daha isteksiz davranıyor. 2005'den sonra kurulmuş olan 180 binden fazla kooperatiften, bugün geriye sadece birkaç yüz tanesinin kalmış olması, toplumun da resignasyona düşmüş olduğunu gösteriyor.

Sonuç yerine

Hiç kuşku yok ki, Latin Amerika deneyimleri, neoliberal yıkım politikalarına karşı uygulanabilir ve sürdürülebilir alternatifler olduğunu, kapitalizmin insanlık tarihinin son sözü olamayacağını ve beyaz Avrupa medeniyetinin hedeflenecek yegâne gelecek olmadığını yeterince kanıtlayabilmişlerdir. İnsanı ve doğayı merkezine alan sosyal, iktisadî ve kültürel politikalar, olanaklı olmakla birlikte, modern ulus devlet sınırları içerisinde yaşayan insanların gerici ulusçuluk anlayışını yıkarak, adil, barışçıl, eşit, özgür ve doğayla uyumlu bir refah içerisinde bir yaşam kurabileceklerini, bugün ve burada çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilebileceğini göstermektedirler.

Tüm bunlar geniş toplumsal direnç, baldırı çıplakların aktif mücadeleleri sonucunda ve radikal bir siyasî proje çerçevesinde olanaklı olmuşlardır. Halkların, bilhassa yoksulların, ezilenlerin, emekçilerin ve kadınların vereceği etkin mücadele ile egemen iktidar ve mülkiyet ilişkilerinin alt-üst olabileceği ve değişimi, dönüşümü hükümet programı olarak deklare eden "devrimci" güçlerin iktidara gelebileceği, hatta "devrimi" demokratik seçimlerle her defasında yeniden meşrulaştırabilecekleri kanıtlanmıştır. Amma velakin, reformcu sol ve/veya devrimci hükümetlerin, her ne kadar siyaset değişiminde etkin rol oynasalar da, gerçek kurtuluşun yegâne ve merkezî aktörü olamayacakları ve salt anayasa metinleri ile kurtuluşun güvence altına alınamayacağı da kanıtlanmıştır. Toplumsal muhalefet, kendi iktidarını kursa bile, etkin ve mücadeleci toplumsal muhalefet olarak kalmak zorundadır. Her düzeyde hiyerarşi ve iriliufaklı iktidarlar ancak demokratik toplumsal kontrol sayesinde alaşağı edilebileceklerdir.

Kanımca Latin Amerika deneyimlerinin dünyanın diğer bölgeleri, bilhassa ortak teritoryamız olan Anadolu-Mezopotamya coğrafyası için ortaya çıkardığı en önemli öğreti, demokrasinin hiç bir zaman tam olgunlaşmış bir yapı olamayacağı, aksine kendisini her gün yenileyen, farklı demokrasi biçimleriyle zenginleştiren, meşruiyetini kaybetmemek ve bürokrasi batağına saplanmamak için bu meşruiyeti en radikal bir biçimde aşağıdan yukarıya olanaklı olan en geniş temel üzerine kuran, yaşamın her alanında demokratik toplumsal kontrol mekanizmalarını işler kılan ve insan ile doğayı merkezine koyan bir demokratikleşme süreci olacağıdır. Ve bu sürecin tek garantörünün, hükümetler ne kadar devrimci, ne kadar demokrat olursa olsun, iktidarlar karşısında konumlanan geniş toplumsal direnç mekanizmaları olduğudur.

Anadolu-Mezopotamya coğrafyası, kadim halkları, tarihsel deneyimleri, yoksul ve emekçi halkları, kadın-erkek-trans*-LGBT-bireyleri ve farklı inanç gruplarıyla böylesi bir demokratikleşme süreci için verimli topraklar olarak var olmaya devam etmektedir. Bu verimli topraklarda gerçek demokratikleşme sürecinin filizlenmesini ve gelişmesini sağlamak için asıl önemli olan ise, toplumsal direnç mekanizmalarının organik unsurları olması gereken hareketlerin, "milletim insanlık, vatanım yeryüzü" anlamında gösterecekleri basirettir.

(7) Bkz.: Le Monde Diplomatique, Ekim 2012, (Almanca nüsha), Raul Zelik: "Sozialdemokratie unter radikalen Vorzeichen?" (Radikal belirtili sosyaldemokrasi mi?).

Topraktan gelip Toprağa Gidecek Olanların Hikayesi: Zapatistalar

Seyran Ali Şahin

Meksika'nın Güneydoğu dağlarının, ormanların kuytuluklarının herhangi bir yerinde yoksul, aç, yerli ya da göçebe halklardan herhangi birinin çocuğu olarak doğdular. Toprağa bağlı, toprakları için canlarını veren büyük büyük dedelerinin torunları olarak büyüdüler. Çocuklukları, gençlikleri tıpkı dedelerinki, atalarınki gibi geçti. Yoksullukları topraklarının verimsizliğinden değildi. Yoksulluklarının nedeni, bir avuç sömürgecinin topraklarına el koyup onları kendi topraklarında köle gibi çalıştırmasıydı. Ancak bunu hiçbir zaman kabul etmediler. Ve bir gün mutlaka tıpkı isyancı dedeleri gibi topraklarını korumaya, halklarına güzel bir yaşam sunmaya yeminliydiler. Tıpkı bir avuç toprağı, yoksul halkının ekmeği, ilacı için yıllarca sistemle çatışan dedeleri Zapata gibi bir gün onlar da başkaldırıp kavgaya duracaklardı. Bu kavga için yeminliydiler. Onların da kavgası dedelerinin ki gibi aynı amaçlı olacaktı.

Henüz otuz yaşındayken Anenecuilco köy meclisinin başkanlığına seçilir. Çünkü o devlet ve bir avuç elitle iktidarı eline geçirmek isteyenlerin tersine yönetimin halkın elinde olmasına inanır ve bunu uygulamaya çalışır

Çünkü kendilerinde önce dedeleri baş koymuştu bu yola. Zira dedeleri topraklarının üzerinde kendi yönetenleri olacak bir öz yönetim de kurmuştu. Onlar da dedelerinin izinde yürüyeceklerdi. Yaklaşık seksen yıl gibi bir zaman sonra nihayet ortaya çıktılar. "Ve biz bir isyan ve çığlık olduk hep. Öyle de kalacağız. Çünkü bizden öncekiler öyle yaşadılar" diyerek kavgalarını dedelerinin izinden başlattılar.

Dedelerinin amacını, hayallerini, özlemlerini gerçekleştirmek için Meksika'nın güneydoğusunun dağlarına doğru yola çıktılar. Zaten birçoğu da oranın yabancısı değildi. Çünkü oraların çocukları olarak doğup büyümüşlerdi. Peki dedeleri kimdi, nerede doğdu, ne yapmak istemişti, neler yapmıştı ve neler yapamamıştı? Onlara hangi mirası bıraktı? Onlar şimdi hangi mirasın üzerine yola çıkıp dağlara tırmanmıştı?

"Diz Çökerek Yaşamaktansa Ayakta Ölmek Yeğdir"

Zapatistaların yani İkinci Komutan Marcos –ki onlarda birinci komutan hep halk ve kendilerinden önceki komutan dedeleridir- ve yanında Güneydoğu Meksika dağlarının ormanlıklarında, cangıllarında gerillacılık yapanların dedeleri, EmilianoZapata, 8 Ağustos 1879'da Meksika'nın Morelos Eyaleti'ne bağlı Anenecuiclo Köyü'nde doğar. Zapata ailesinin geçmişi, Meksika'nın tarihiyle yakından bağlantılı bir şekilde gelişir. 16. yüzyılda ilk Avrupalıların ülkeye ulaşmasıyla birlikte sömürgeciler adım adım yerli halkın topraklarını yağmalamaya başlar. Sömürgecilik sonucu yoğun göç nedeniyle ülkenin etnik yapısı da değişir. Bu nedenle de, EmilianoZapata'nın ailesi de yarı yerli, yarı Avrupa kökenlidir.

Okuma-yazma oranının % 2 civarında olduğu bu dönemde tarlada çalışan genç Emiliano, zaman zaman köy okuluna gidip, okuma ve yazmayı öğrenme şansına sahip olur. Ancak henüz 15 yaşındayken annesini, bir yıl sonra da babasını kaybedip, üç kardeşiyle yetim kalır. Yetim kalan Emilano kardeşi Eufemio ile birlikte iki kız kardeşine bakmak zorunda kalır. 1884 yılında, yerli halkı topraklarından eden Diktatör Porfirio Diaz ikinci kez ülkenin başına gelir. Zapata'nın da yaşadığı bölgede 'Hacienta' denilen büyük toprakların sahipleri, şiddetle köylülerin topraklarına el koyup, köylüleri kendi tarlalarında çalıştırmaya zorlarlar. Köyünün yakınlarındaki büyük toprak sahipleri ile sık sık zıtlaşan Zapata'nın Diaz reji-

mine karşı tepkisi de giderek büyür.

Zapata 20. yüzyılın ilk yıllarında sorunların konuşularak çözülebileceğine inanır ve köylülerin gönderdiği heyetlerle birlikte başkente gidip, halka şiddetle saldırı talimatlarını veren Hacienda sahibi Pablo Escandon hakkında şikayet başvurularında bulunur. Ancak hükümet seslerine kulak vermez. Morelos'taki durumlar daha da ağırlaşır. Eyaletteki bütün topraklar toplam on sekiz ailenin elinde bulunur ve şeker üretimi kırk yıl içinde beş kat artar. Eyalette artık neredeyse sadece şeker üretilir. Oysa yerli halkın temel gıdası mısır ile fasulyedir. Toprakları ellerinden alınan köylüler, artık kendi ihtiyaçları çerçevesinde üretimde yer alamayıp, toprak sahiplerinin tarlalarında çalışmak zorunda kalırlar.

Emiliano Zapata Morelos'ta köylü halktan bir çeşit gerilla hareketini oluşturur. Silahlı köylüler büyük toprak ağalarını kovar, toprağı köylere ve çiftçilere iade eder ve bir çeşit öz yönetim sistemini geliştirirler

1909 yılı, EmilianoZapata açısından belirleyici bir yıl olur. O dönemde neredeyse bütün Meksika halkı rejime karşı olmasına rağmen, örgütlü bir mücadeleden söz edilemez. Diaz'ın iktidarına karşı ciddi bir tehlike oluşturan tek muhalefet, Francisco Madero liderliğinde ABD'de yaşayan sürgündeki Meksikalı aydınlar olur. Madero, 1909 yılında ülkesine dönüp, Anti-reelectionista Partisi'ni kurar ve başkanlık seçimlerinde partisinin adayı olur. Zapata ise bu dönemde yerel düzeyde sesini duyurur. Henüz otuz yaşındayken Anenecuilco köy meclisinin başkanlığına seçilir. Çünkü o devlet ve bir avuç elitle iktidarı eline geçirmek isteyenlerin tersine yönetimin halkın elinde olmasına inanır ve bunu uygulamaya çalışır. Bu yüzden köy meclis başkanlığına seçilir. Köy meclis başkanı olarak valiye sık sık başvurup, cemaatinin toprak ve su haklarını savunur. İktidara göre eyalet valisi halka karşı yeterince mesafeli olmadığı nedeniyle valilik seçimlerine gidilir, muhalefetin düzenlediği seçim etkinlikleri sırasında halka karşı şiddet uygulanır, çok sayıda insan tutuklanır. Bu gelişmelere paralel olarak Zapata da daha aktif mücadele edilmesi gerektiği sonucuna ulaşır. O yüzden 1910 yılında Madero liderliğindeki devrimcilere katılır. Ama devlet tarafından susturulmak istenerek askere alınır. Kısa bir süre orduda kaldıktan sonra firar edip, Morelos'e döner. Askerden firar edip ekim zamanında geldiği Morelos'ta köylere ait tarlalara da el konulduğunu, köylülerin resmen köle gibi çalıştırıldığını görür. Zapata bunun üzerine yaklaşık 80 kişilik bir silahlı güç oluşturup, büyük toprak ağaları tarafından el konulan tarlaları işgal eder ve halka devreder. Bu, aynı zamanda Meksika tarihindeki ilk toprak işgali olarak bilinir. Yeni vali bunun üzerine köy meclislerini yasaklar. Bunun yerine kendi adamlarını görevlendirir ve böylece halkta kalan son parça özerkliği de ellerinden alır. Halk ise bu baskılara karşı Zapata'yı Anenecuilco, Villa de Ayala ve Moyotepec cemaatlerinin savunma meclisi başkanlığına seçer. Bu meclis, köylerin toprak haklarını savunmak için oluşturulan bir komite niteliğindedir. 1910 ve 1911 yıllarında köylüler daha geniş toprakları işgal ederler ve Zapata köylülerin haklarını savunan bir lider konumuna gelir.

Kısa bir süre sonra Meksika'nın güneyinde ayaklanmalar başlar. Rejim direnişi kırmak amacıyla şiddetle halkın üzerine gider. Ancak baskı ters teper ve direniş giderek daha fazla büyür. Zapata da bu dönemde Madero tarafından kaleme alınan devrimci manifesto niteliğindeki San Luis Potosi Planı'nı halka okutup, harekete katılmak için halkın onayını alır. Birçok köyde yapılan bu toplantılara polis silahlarla saldırır, halka ateş açar. Halk ise Madero'yu destekleme kararını verir. Ancak polis köyleri ve şehirleri işgal eder. Şiddetsiz bir çözümü tercih eden Zapata, diyalog çağrılarının hiçbiri sonuç vermeyince işgal edilmiş şehirleri zaptetme ve polisi kovma kararını alır. Emiliano Zapata Morelos'ta köylü halktan bir çeşit gerilla hareketini oluşturur. Silahlı köylüler büyük toprak ağalarını kovar, toprağı köylere ve çiftçilere iade eder ve bir çeşit öz yönetim sistemini geliştirirler.

EmilianoZapata, Rus anarşist PiotrAlekseyeviçKropotkin'in düşüncelerinden çok etkilenip, şiddet, hiyerarşi ve egemenliği aşmış, kollektifçibir toplumu yaratmayı amaçlar. "Toprak ve Özgürlük" sloganını kullanan Zapata, bu nedenle sadece toprakları halka iade etmekle kalmaz. Aynı zamanda komünlerin öz yönetimine dayalı, yeni ve özgürlükçü bir toplumun oluşması için mücadele etmeye başlar.

1911 yılında Madero liderliğindeki Meksika Devrimi gerçekleşir ve diktatör Diaz istifa edip, ülkeyi terk etmek zorunda kalır, Madero da başkan olur. Ancak Zapata açısından büyük öneme sahip toprak reformu sürekli ertelenir. Çünkü San LuisPotosi Planı'nın hangi şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkar. Zapata ciddi bir baskı uygulamaz. Madero'nun yeni görevine adapte olduktan sonra konuyu ele alacağını düşünür. Ancak devrimin lideri Madero iktidara geldikten sonra gittikçe halktan kopar. Zapata toprak sorununu gündemleştirmek ve halk üzerinde hala baskı uygulayan güvenlik güçleri sorununu çözmek için defalarca Madero ile biraraya gelmesine rağmen, pratikte herhangi bir sonuç elde edemez.

Zapata bunun üzerine en yakın yoldaşları ile birlikte Ayala Planı'nı oluşturur. Hareket bu programda ilk defa

ulusal hedefleri formüle edip, yerel bir direniş grubu olmaktan çıkar. Plan somut olarak büyük toprak sahibi ağaların topraklarının istimlak edilmesini ve toprağın eşit bir şekilde köylülere dağıtılmasını öngörür. Ayrıca bu planda ilk defa devrimden söz edilir. Bir de demokratik komünalizm ve cinsler arası eşitlik hedefleri de somutlaştırılır. Bütün Zapatistaların üzerine yemin içtiği plan açıklandığı zaman Zapata'nın gerilla hareketinde 20 bin savaşçı yer alır. Zapata, planı açıkladıktan sonra son bir kez başkente gidip, Madero ile sorunun barışçıl çözümünü konuşmayı dener. Ancak Madero'nun devrimci ideallerini kaybettiğini anlayan Zapata, Meksika başkanının sorunun çözümü için adım atmayacağını gördükten sonra, gerilla örgütlenmesini geliştirmeye başlar. Zapatistalar 1912 yılının Ocak ayında sadece askeri hedefleri kapsayan eylemlerine başlarlar.

Francisco Madero 1913 yılının Şubat ayında askeri darbenin ardından başkanlığından istifa etmek zorunda bırakılır. Yerine General VictorianoHuerta başkan olur. Bunun üzerine ülkenin kuzeyindeki direniş büyür. Ülkenin güneyinde örgütlenen Zapatistalar da halktan gittikçe daha fazla destek alır. Temmuz 1914'te kuzeydeki direnişçiler başkente gelip, darbe gerçekleştirirler. Fakat ardından ortak bir çizgi geliştirilemez ve iç sorunlar nedeniyle fraksiyonlar arası işbirliği Zapata açısından imkansız hale gelir. Kendisi Morelos'a döner ve orada Ayala Planı'nı yerel düzeyde uygulamaya karar verir. Resmi hükümete alternatif olarak yeni bir eyalet hükümeti oluşturur. Tarımsal bir kredi bankası kurulur ve toprağın dağıtımı konusunda köylülere karar yetkisi verilir. Dağıtılmamış topraklar ise kamulaştırılır. Fabrikalara el konulur ve eşit bir çalışma düzeninin hakim olduğu kamu iş hanelerine dönüştürülür. Bu atölyelerden elde edilen gelirlerle ise hastaneler açılır, yaşamını yitirmiş olan savaşçıların ailelerinin geçimleri sağlanır.

Beş yıl gibi bir süre böyle devam eder. Bu 5 yıllık süre kimi zaman sakin kimi zaman ise çatışmalı geçer. Ancak Zapata'nın iktidara karşı direnişi kırılamaz. Ve Zapata 1919 yılında şansın kendilerinden yana olduğunu düşünür. Çünkü rejimde önemli çelişkiler baş göstermeye başlar. Rejimde baş gösteren çelişkileri öğrenen ve bu çelişkilerden yararlanmayı düşünen Zapata, General Gonzales ile sorunları bulunan ve çok önemli bir görevde olan bir subayın kendilerine katılması durumunda Morelos'taki kontrolün yeniden ele geçirilebileceğini düşünür. Bu amaçla söz konusu subaya bir mektup yazar. Ancak mektup subayın değil, General Gonzales'in eline geçer. 10 Nisan 1919 günü subayla görüşmek üzere verdiği randevu yerine giden Zapata, Gonzales tarafından yerleştirilen 600 keskin nişancının açtığı ateş sonucu katledilir. Ancak arkasında halkın öz yönetimini içeren komünlerden oluşan güçlü bir miras bırakır. Zapata "diz çökerek yaşamaktansa, ölmek yeğdir" diyerek hep direndi. Topraklarını, halkını ve Güneydoğu Meksika dağlarında yaşayan yerli ve göçebe halkları savunmayla yaşamını geçirdi. Sonunda kalleşçe bir komplo ile katledilse de gelecek kuşaklara büyük bir miras bıraktı.

Bir Asır Sonra Torunları Sahneye Çıktı

Zapatistaların atası, dedesi ve büyük komutanları EmilanoZapata'nın bir komplo ile vurulmasının ardından Güneydoğu Meksika dağlarında yaşayan halklar, uzun süre örgütsüz ve mücadelesiz kaldı. Meksika'da birçok yönetim el değiştirdi. Ama Meksika güneydoğusunda yaşayan halkların durumunda hiçbir değişiklik olmadı. Onların topraklarına el konulmuş ve kendi topraklarında köle gibi çalışmaya mahkum bırakılmışlardı. Dedelerinin bir komplo ile vurulmasından 60 yıl sonra yani 1983 yılında torunları Güneydoğu Meksika'nın en büyük eyaleti olan Chiapas'ta EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) adında bir hareket kurarak dedelerinin bıraktığı yerden mücadeleye devam etmeye aday oldular. Hareketi kurmak için 17 Kasım 1983'te altı profesyonel devrimciden oluşan bir grup, bir gerilla merkezi ve üssü oluşturmak üzere Chiapas'a gider. İlk işleri, kendi başlarına cangılda hayatta kalmayı öğrenmektir. Bir yıl sonra, sonradan "Koca Antonio"diye tanınacak kişi, onları keşfedip cemaatlere takdim eder. Bu ilk dönemde insanların kendilerine "Sözcükleriniz fazla sert," dediği söylenir. Bu nedenle de gerillaların 'köşeli' fikirleri törpülenecek ve ilk hallerinden önemli ölçüde farklılaşacaklardır. O yüzden "EZLN"nin ilk köklü eylemi, dinlemeyi ve konuşmayı öğrenmektir" diyor Zapatistalar.

"Toprak ve Özgürlük" sloganını kullanan Zapata, bu nedenle sadece toprakları halka iade etmekle kalmaz. Aynı zamanda komünlerin öz yönetime dayalı

EZLN'yi Diğer Devrimci Hareketlerden Ayıran Özellikler

EZLN'yi ya da Zapatistaları kendilerinden önceki devrimci hareketlerden ayıran çarpıcı ve önemli bazı özellikler vardır.

EZLN 100 bine yakın insanın yaşadığı San Cristobal gibi bir şehri ele geçirdiği gün, tüfeklerinden çıkan kurşun seslerini, global pazarın tüm köşelerine duyurmuş oluyorlardı. O güne dek hiçbir isyan hareketinin başaramadığı bir şeyi başarmışlardı. Salvador'da gerillalar en güçlü oldukları dönemlerde bile, nüfusu birkaç bini

geçen yerleşim birimlerinde bile denetim sağlayamamışlardı. EZLN'nin ayaklanması Latin Amerika'da iktidarların alışık olduğu türden bir isyan değildi. Bu isyanla yerliler yalnızca kendilerini sömüren zenginleri tasfiye edip topraklarını geri almaya çalışmıyorlardı. EZLN'nin ayaklanması, dağlardan inerek şehirleri işgal etmeye çalışan iktidar heveslisi bir hareket değildi. Devlet denetimini ele geçirmeye çalışmıyordu. Sosyalist bir devlet kurmaya da çalışmıyordu.

EZLN'nin amacı, Chiapas'ta ve Meksika'nın geri kalan kısmında ülkeyi temelden dönüştürecek geniş tabanlı bir sivil toplum hareketi başlatmaktı. Yani yukarıdan, iktidar koltuğundan esen rüzgara, aşağıdan-yerden esen rüzgarla karşı koymaya çalışıyorlardı.

Plan somut olarak büyük toprak sahibi ağaların topraklarının istimlak edilmesini ve toprağın eşit bir şekilde köylülere dağıtılmasını öngörür. Ayrıca bu planda ilk defa devrimden söz edilir

EZLN'nin ayaklanma için seçtiği tarih ve uyguladığı savaş stratejisi, tüm bunlara kanıt teşkil eder niteliktedir. 30 yıl önceki yer altı gerilla hareketleriyle çok fazla ortak noktası olmayan EZLN'nin Meksika Hükümeti'ne ve yenidünya düzenine karşı ilettiği ölümcül mesaj şu olmuştur: EZLN, San Cristobal'da asla başaramayacağı ve tüm Meksika halkını karşısına almasına neden olacak bir şeyi, iktidarı ele geçirip bir devrimci diktatörlük kurmayı hedeflemek yerine, adil seçimlerin düzenlenmesini ve Meksika'da gerçek bir demokratikleşme sürecinin başlatılmasını istemiştir.

EZLN'yi kendinden önceki gerilla hareketlerinden ayıran temel unsurlardan biri de, mücadelenin Batista ya da Somoza gibi tipik bir diktatöre karşı değil, ülkede siyasal, iktisadî ve toplumsal yapıyı denetim altında tutan PRI (Anayasal Devrimci Parti) iktidarına karşı yürütülüyor olmasıdır. EZLN'nin hedefi, bir tiranı devirmekten çok, ülkedeki insanların devrimci düşüncelerini yeniden harekete geçirmektir. Geçmiş ulusal kurtuluş hareketlerinin, daha çok merkeziyetçilikle sonuçlanan demokratik merkeziyetçi tutumlarının ötesine geçmeye çalışan EZLN, merkeziyetçilikten önemli ölçüde kopması boyutuyla da ilginç bir yapıdadır.

EZLN ayaklandığında, yayımladığı '10 Nokta' adlı paketle ilan ettiğideklarasyonla, temel insani haklar için mücadele ettiğini beyan etmiştir. Yalnızca Meksika'daki yerlilerin değil, tüm dünyadaki insanların insanca yaşamak için ihtiyaç duyduğu haklar için mücadele ettiklerini duyuruyorlardı. Bu temel hakları da şu şekilde sıralıyorlardı: İş, toprak, gıda, konut, sağlık, eğitim, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, adalet ve barış...

Meksika'da 20. yüzyılın başında iyimserlik ve umutla başlayan devrim, yüzyılımızın diğer tüm devrimleri gibi felaket ve kederle sonuçlandı. Ancak Zapatistalar Fukuyama ve onun gibilerin söylediklerine pek itibar etmiyorlardı. Herkes "umutsuzluğun ve konformizmin sesine kulak vermiyor"du (Marcos&TheZapatistas, 1994: 12). Tarihin Sonu'nun ardından tarih sürmeye devam etti. Zapatista hareketinin önemi, yalnızca EZLN'nin mücadelesiyle değil, aynı zamanda bu insanların içlerinde taşıdıkları güç ve umutla kendisini kanıtlıyor. Zapatistalar, Berman'ın (1992) söylediği gibi, "Modern dünyada insanların kaybettikleri dünyalardan daha iyi bir dünya kurmak için gerekli güce sahip olduklarını kanıtlıyorlar. Daha derin ve radikal yenilikler sağlamak için mücadele ediyorlar. Modern dünyada insanların, kendilerini değiştiren ve nesneleştiren dünyayı değiştirmek ve o dünyanın özneleri olmak için mücadele etme gücüne sahip olduğunu gösteriyorlar. Zapatistalar, modernizmin yarattığı hayal kırıklıklarına ve umutsuzluklara rağmen, insanlara umut kaynağı ve güç veren bir yapıya sahip olduğunu kanıtlıyorlar. Amaçlarının gerçekleşebileceğini biliyorlar. Dünyanın bugüne dek bunca değişmiş olduğu gerçeği, bundan sonra da değişebileceğine dair bir kanıt teşkil ediyor.

Zapatista ayaklanması, modern dünyada her şeyin mümkün olabileceğinin simgesidir. Zapatistalar, ölmek pahasına, cesaret ve umutla, evrensel nitelikteki isteklerini hayata geçirebilmek için, yaşadıkları dünyanın özneleri olabilmek için, bir fark yaratabilmek için, dünyayı kendilerinin kılabilmek için savaşıyorlar."

Ve Halk Adına İşgal ve İşgal Edilen Yerlerin Halka Devredilmesi

Zapatistalar 1983 yılında hareketlerini kurduktan sonra yerli halkların cemaatları içinde kök saldılar. İzleyen yıllarda, bu cemaatler ellerindeki her türlü yasal aracı, bütün toplumsal, iktisadi ya da siyasal örgüt biçimini denediler. Yürüyüşler, oturma eylemleri vb. gibi her şeyi denediler. Hatta çağrılarına kulak verecek birilerini bulmak için Chiapas'tan Başkent Mexico City'ye iki bin kilometrelik yolu yürüdüler. Ancak bu yürüyüşleri sorunlarının çözümü için gerekli ilgiyi bulamadı, kendilerine kulak asılmadı. Toplumda ve devlet nezdinde gereken etkiyi yaratamadı.

1994 yılına kadar denedikleri eylem türleri ve geliştirdikleri örgüt modelleri sonuç almayınca, başka bir yolu denemek zorunda kaldılar.

Yani artık silahlı mücadeleye başlayarak yaşadıkları yerleri denetimlerine almayı düşünüyorlardı. Tam da o sırada yani 1 Ocak 1994 gece yarısı, Meksika, ABD ve Kanada arasında imzalanan NAFTA -Kuzey Amerika

Serbest Ticaret Anlaşması- yürürlüğe girdi. Henüz iki saat geçmemişti ki, keserler, sopalar ve az sayıda tüfekle silahlanmış binlerce yerli, Meksika'nın Guatemala sınırındaki Chiapas Eyaleti'nin büyük kentlerinden dördünü işgal edip Meksika hükümetine savaş ilan ettiler. İsyancılar farklı etnik gruplara mensup, kendilerine EjércitoZapatista de Liberacin(Nacional (EZLN-Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) adını veren yerliler olduklarını açıkladılar. 500 yıllık baskıların ve 50 yıllık "kalkınma"nın son bulması çağrısında bulunuyor ve yeni bir siyasal rejimin komünlerini geri almalarına, kendi yönetim ve yaşam tarzlarını oluşturmalarına olanak sağlayacağına olan umutlarını dile getiriyorlardı. Zapatistalar savaşa başladıkları andan günümüze dek amaçlarını bildiren yüzlerce, belki de binlerce bildiri yayınladılar. Bu bildirilerin hepsinde ne istediklerini, kimler için istediklerini, nasıl yaşamak istediklerini kamuoyuna duyuruyorlardı.

Çıktıkları ilk andan itibaren dünyadaki birçok aydın, yazar, siyaset uzmanı, filozof ve dünya ezilen halklarının dikkatlerini üzerlerine topladılar. Birçok filozof onları yakından takip etti, incelemeye çalıştı.

Bunlardan biri dünyaca ünlü sosyal bilimci ImmanuelWallerstein EZLN hareketi, Komutanları Marcos ve genel adlarıyla Zapatistalar için şunları söylüyor: "EZLN ve Marcos, sadece yerli halkların hakları için değil, tüm Meksikalıların hakları için mücadele ettiklerini, kendilerinin Meksikalı yerliler olduklarını ısrarla vurguladılar. Marcos'un kendisi Meksikalı bir yerli değil; çok sayıda yerli komutan var ve Marcos işte bu nedenle Komutan Yardımcısı. Ahlaki hegemonya etnik grupçulukla uyumlu değildir."

Wallerstein yazdığı makalede EZLN hareketinin Lideri Marcos'u Güney Afrika'nın zenci lideri Nelson Mandella ve dünyada pasif direnişiyle Hindistan halkına öncülük eden Mahatma Gandi'ye benzetiyor. Geliştirdikleri eylem türleri ve elde ettikleri başarılarıyla dünyada alışılagelmişin dışındaki yöntemlerle başarıya giden üç hareket ve lider diye tanımlayan WallersteinMarcos ve Zapatistalara ilişkin şunları söylüyor: "Her üç hareket de geniş toplumsal vizyonlar üzerinde ısrar ettiler ve içerik zaman içinde genişledi. Bugün EZLN'den Komutan Esther, yerli kadınların mücadeledeki merkezi rolünü vurguluyor; çünkü yerli kadınların "yerli, kadın ve yoksul oldukları için üç kat sömürüye maruz kaldıklarını söylüyor." EZLN'nin bildirisi bize mücadelelerinin "yerli onurunun yürüyüşü, toprak rengindeki insanların yürüyüşü" olduğunu söylüyor. Marcos bir söyleşisinde şöyle der: "İktidarı ele geçirmek hiçbir şey sağlamaz." EZLN'nin istediği siyasetin "yurttaşlaşması" (citizenization). Bu noktaya gelindiğinde EZLN'nin, "Marcos figürü" gibi, ortadan kalkacağını söylüyor.

Uzun yürüyüş sürecinde yolda yapılan bir toplantıda, yerel bir lider tarafından yürüyüşü örgütleyenlerin emirlerinin ne olduğu sorulduğunda, Marcos'un verdiği yanıt oldukça dikkat çekicidir: "MexicoCity'e sizinle ve başka birçok insanla beraber gidiyoruz... Yerli halkların haklarının anayasal olarak tanınmasını elde etmek amacıyla gidiyoruz. Ve bir daha hiçbir zaman hiç kimseden emir almayacağız." "Marcos 'yerli halkların tarihin bekçileri olduğunu' ısrarla söyledi." der Wallerstein.

Dünyada Olup Bitenlerden Rahatsızdırlar

Zapatistalar, küreselleşme, yeni dünya düzeni ve neoliberalizm politikalarından ötürü dünyanın önde gelen sömürgeci güçlerinden rahatsız olduklarını, mücadelelerinin buna karşı olduğunu, mücadelelerinde zorunluluktan ötürü Meksika ulus devletinden yana tavır koyduklarını ileri sürüyorlar. Açıklama ve değerlendirmelerinden ulus devleti pek savunmadıkları açığa çıkıyor. Ancak küresel sermaye ile ulus devlet arasında sıkıştıkları da anlaşılmaktadır.

Zapatistalar yayınladıkları, bildiri, bildirge, mektup,

10 Nisan 1919 günü subayla görüşmek üzere verdiği randevu yerine giden Zapata, Gonzales tarafından yerleştirilen 600 keskin nişancının açtığı ateş sonucu katledilir

değerlendirmelerle sürekli dünya kamuoyunun gündeminde olmayı başardılar. Denilebilir ki ilk defa bir devrimci hareket bu kadar kendisini gündemde tutmayı başarabilmiştir. Bunda izlediği zengin ve yaratıcı yöntemler etkili olmuştur. Örneğin yazdığı bir bildirinin herhangi bir gazetede yayınlanabilmesi için de iki sayfaya yakın da o bildirinin hangi zor koşullarda yazıldığına, hangi tehlikeli yollardan geçirilerek kitlelere ulaştırıldığına dair bir izahat mektubu yazılıyor. Bununla etki yaratarak bildirilerinin yayınlanmasını sağlıyorlar. Bir diğer yöntem ise şu ana kadar hiçbir devrimci hareketin dağdan, dağlardan başaramadıkları telekonferans yöntemiyle amaçlarını; sistemden, ezen ve sömürenlerden rahatsızlıklarını duyurmayı başarmalarıdır.

Zapatistalar yayınladıkları çok sayıdaki bildiri, bildirge ve deklarasyonlarla dünya kamuoyuna kendilerini tanıtırlarken, öte yandan niçin ve neden savaştıklarını da açıklamaya çalışmışlardır. 2000'li yıllarda 'Niçin Savaşıyoruz?'adıyla yayınladıkları bildirilerinde karşı çıktıkları ve savaş açtıkları hususları şu şekilde sıralıyorlar: "Zenginliğin yoğunlaşması ve yoksulluğun dağıtımı, globalleşme ve sömürü, göç, başıboşluk ve kabus, mali globalleşme ve suçun genelleşmesi, yasadışı bir iktidarın

yasal şiddeti, mega politik güçler karşısında halkların cüceleştirilmesi".

Zapatistler, Meksika'da, ulusal egemenliği savunmanın ve ona yeniden sahip olmanın anti-neo-liberal devrimin bir parçası olduğunu ileri sürüyorlar. Ama paradoksal bir biçimde EZLN ülkeyi bölmek istemekle itham ediliyor.

Zapatistalar ise bölünmeyi talep edenlerin kendileri olmadığı, bunun aksine bölünmeyi talep eden yegane kesimin, petrolce zengin Tabasco Eyaleti'nin girişimcileri ve Anayasal Devrimci Parti'ye (PRI) üye Chiapas kökenli federal milletvekilleri olduklarını söyleyerek kendilerini savunuyorlar. Zapatistler, globalleşmeye karşı ulusal devleti savunmanın zorunluluğunu ve Meksika'yı küçük parçalara ayırma girişimlerinin, yöneten kesimden kaynaklandığını düşünüyorlar.

EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) adında bir hareket kurarak dedelerinin bıraktığı yerden mücadeleye devam etmeye aday oldular

EZLN ve yerlilerin ulusal hareketi, Kızılderili halkların Meksika'dan ayrılmasını istemiyor. Onlar, kendi özgünlükleri ile ülke bütünlüğünün bir parçası olarak tanınmayı bekliyorlar. Demokrasi, adalet ve özgürlükle yönetilen bir Meksika'yı istiyorlar. EZLN'nin ulusal egemenliği savunmasına karşılık, Meksika Federal Ordusu onun maddi temellerini tahrip eden ve ülkeyi uyuşturucu kaçakçılarına olduğu gibi yabancı büyük sermayeye de peşkeş çeken bir hükümeti öngörüyor ve kurmaya çalışıyor.

Zapatistalar Güneydoğu Meksika dağlarında onların dışında birilerini arayanlara "burada neo-liberalizme karşı direnenlerden başkası yok" diye cevap verirler. Neoliberalizme karşı Meksika'nın öteki bölgelerinde olduğu gibi, Latin Amerika'da, ABD'de, Kanada'da, Maastricht Antlaşması Avrupası'nda, Afrika'da ve Asya'da giderek bu direniş cephelerinin çoğaldığını belirtiyorlar.

Zapatistalar kurulan ve her geçen gün sayıları giderek artan bu direniş cephelerinin hepsinin kendi ayrı hikayesi, özgüllükleri, benzerlikleri, kendi talepleri, kendi mücadeleleri ve kendi başarıları olduğunu söylüyorlar. Ancak kendilerinin başlattığı direniş cephesinin ardından bu cephelerin arttığı ve giderek de çoğalmaya başladığının bilinmesini de istiyorlar. Ardından, eğer insanlık hayatta kalmak ve kendini iyileştirmek istiyorsa, onun yegane umudu, dışlananların, hesaptan düşülenlerin, 'kaldırılıp atılabilir' olanların meydana getirdiği bu cepheler olduğu ve herkesin bu cepheler içerisinde yer alması gerektiği çağrısında da bulunuyorlar.

Zapatistalar her fırsatta zenginlik, farklılık, renklilikten yana olduklarını belirterek, bu durumun yaratılan direniş cephelerinde de rahatlıkla görülebildiğini söylüyorlar.

Meksika Ordusunun Yönü Chiapas'a Döndü Ama Kazanan Yine Marcos Oldu

Zapatistalar, Aralık 1995'ten itibaren Zapatista bölgesinde özerk belediyeler yaratmaya başladı. Askeri kuşatma ve diğer dış baskılara karşın, Zapatistalar buralarda her bir belediyeyi oluşturan her bir cemaatin içinde bir yönetim konseyi örgütleyip denetlediği her bir belediyede özerklik uyguladılar.

Zapatista bölgesindeki özerk belediyelerin faaliyetleri Juntas de BuenGobierno (İyi Yönetişim Konseyi ya da Heyetleri) aracılığıyla uyumlulaştırmaya çalışılıyor. Bu yeni özerk birimler, "Zapatista topraklarında yönetenlerin izlenme suretiyle yönetmesini sağlamak için" yaratılmıştır. "Her bir isyan bölgesinde, bölgenin her bir Özerk (belediye) Konseyi'nden gelen bir ya da iki delegenin oluşturduğu bir Junta bulunacak". Bu öz denetim, öz yönetim, halkın kendi kendisini yönetmesi ve denetlemesi anlamına geliyor.

Böylelikle özerk cemaat ve belediyeler kendi yapıları içinde işlemeyi sürdürürken, birkaç belediyeyi kapsayan Juntas de BuenGobierno'lar da eklendi yeni yapılarına. Junta'lar, her birinin yürütme bölgesindeki çelişki ve zorlukları gözetmekle yükümlüydü. Cemaat ya da belediyesinde bir haksızlık olduğunu ya da işlerin gerektiği gibi, cemaat iradesi ve itaat yoluyla yönetim ilkesi uyarınca yürümediğini düşünen herkes, bu yeni birime başvurabilecek. Bu juntalar aynı zamanda 'sivil toplum'la ya da gerektiğinde hükümet görevlileriyle ilişkileri de üstlenen yapılardır.

Zapatistaların elde ettikleri bölgelerde, askeri kuşatmaya ve süregiden paramiliter tehditlere karşın, yapmak istediklerini, başından beri açıkladıkları şeyleri yapmaya çalışıyorlar. Ortak arazilerini geri kazandıktan sonra, kendi yönetim biçimlerini canlandırıyorlar. Özerk olarak işleme ve yaşam koşullarını hükümetten herhangi bir hizmet ya da fon almaksızın düzeltmeyi başardılar. Gerçekte piyasa ve devletin mantığının ötesinde, sermayenin mantığının ötesinde yaşıyorlar.

Meksika'nın birçok alanında etkili olmaya başlayan Zapatistalar, dünyanın önde gelen siyasetçileri, aydınları, sistem karşıtları, diplomatları, ulusal kurtuluş ile sınıfsal hareketlerin ilgisini çekmeye devam ediyor.

Zapatistaların bu gelişimi bazı kesimler tarafından ataları olan 'Mayaların dönüşü' olarak da adlandırıldı. Ne var ki Zapatistaların bu gelişimi karşısında Meksika hükümeti, ordusu da sessiz kalmadı.

Meksika hükümeti ve ordusu Zapatistaların etkilerinin olduğu alanlarda etkilerini kırmak, etkilerinin olmadığı alanlarda etki yaratmamaları için operasyonlar başlatır. Bu operasyonlar kuşatmalar biçiminde başlatılır. On yıl boyunca, 50-60 000 kişilik birlikler, yani Meksika ordusunun üçte biri tarafından kuşatılmış olsalar da Zapatistalar, hükümetin kendilerine karşı yürüttüğü 'düşük yoğunluklu savaş'a karşı bir direniş sergiler.

Meksika hükümeti ve ordusunun operasyonları 2000 yılına kadar sürmesine rağmen Zapatistaların etkisi azalma yerine daha da artar. Bu arada aynı yıl iş başına gelen Meksika'nın yeni yönetimi yerli halkların sorunlarının savaşla çözülemeyeceğini dillendirmeye başlayarak Zapatista gerillalarıyla çözüm için diyaloga hazır olduklarını açıklar. Yoğun saldırılar ve on yılı bulan bir kuşatma altında olmalarına rağmen barışçıl çabaları sürdürmelerinin sonuç verdiğini gören Zapatistalar, görüşmeye, sorunları barışçıl-diyalog yoluyla çözmeye hazır olduklarını kamuoyuna duyururlar. Ardından Komutan Yardımcısı Marcos öncülüğünde görüşme amaçlı Meksiko City'e yürüyüşe geçmek için hazırlıklara başlar.

Tarihe Yüzleri Maskeli, Ağızlarında Pipolarıyla Şehir Merkezindeki Gerillalar Olarak Geçtiler

2001'de, Komutan Yardımcısı Marcos ve 25 Zapatista komutanı ve halktan yüzlerce delege ile hükümetle görüşmelerde bulunmak için MexicoCity'e yürürler. Geçtikleri yerlerde büyük bir coşku ve sevinç gösterileri ile karşılanan Zapatistalar, böylelikle tarihteki bir ilke de imza atmış oldular. Meksiko City'e girince, milyonlar, ilk kez onları görüp dinleme fırsatını bulur. Kalabalıklar hiçbir şekilde diğer Zapatistaların ya da yerel yerli önderlerin konuşmasına izin vermeyerek "Marcos! Marcos!" diye inletirler ortalığı. Başkasını değil, onu dinlemek istediklerini haykırırlar.

Marcos'un konuşmaya başlamasıyla Hidalgo'dakiTepatepec Meydanı'nda yeni bir efsane başlar. İki yıl boyunca bölgeye tek bir damla yağmur düşmemiştir. Marcos'un konuşmasına başladığı an yağmur bastırır. Bir yaşlı kadın; "Bu adam siyasal sistemimizi altüst ediyor. Yağmura neden komuta etmesin" diyerek Asi Yardımcı Komutan Marcos'un büyüleyici gücünü vurgular.

Asi Yardımcı Komutan Marcos, meydanda toplanan milyonlara hitap ederek, geldikleri bölgede halkın yaşadığı sorunları, çektiği acıları, özlemlerini, beklentilerini anlatır. Halkla birlikte büyük bir umut yarattıklarını, büyük bir mücadele verdiklerini, verdikleri mücadele sonucunda yüzyılların özlemini yaşayan yerli ve azınlık halklarla birarada mutlu oldukları bir sistem oluşturduklarını, neo-liberalizm ve küreselleşme karşısında durarak bunu yaptıklarını anlatır. Bulundukları bölgede yaşayan yerli halkların hepsinin tek tek isimlerini vererek mücadelelerinden önce duydukları özlemi dile getirir.

Ve o alanda olması gerekenlerin kendileri değil, yerli halklar ile sürdürdükleri mücadelede yaşamlarını yitiren arkadaşlarının olması gerektiğini söyleyerek, Meksika hükümetiyle barış içinde yaşamanın görüşmelerini yapmak, yerli halkların haklarının bazı anlaşmalarla güvenceye alınması için geldiklerini belirtir.

Atlarının sırtında yüzlerinde maskeleri, ağızlarında pipolarıyla girdikleri bu Meksika kentinde halkın büyük sevinç ve mutluluğu altında konuşmasını bitirir.

"Talepler Bizim Değil, Onlarındır"

Sıra mecliste hükümetle görüşmelere geldiğinde, ilk önce hükümet tarafından yetkililer konuşmalar yaparak taleplerini sıralar. Hükümet yetkililerinin sözcüleri konuşmalarını bitirdikten sonra gözler yetkililerin konuşmalarını cevaplamak, yerli halkların talep ve isteklerini dile getirmek için Asi Yardımcı Komutan Marcos'u arar. Ancak Marcos'u arayan gözler, onun yerine kürsüye bir yerel yönetimin halk konseyinden delege olarak gelen bir köylü kadının yürüdüğünü görür. Kadın konuşmasını bitirdikten sonra kürsüden iner. Birkaç gün süren görüşmelerin sonunda Zapatistalar atlarına atlayarak üs bölgelerine geri çekilmeye başlarlar. Hareket etmeden önce gazeteciler meclis görüşmelerinde neden kendisinin değil de halktan bir kadının konuştuğunu sorunca, "talep ve istemler bizim değil onlarındır. O yüzden onlar bizden daha iyi kendi talep ve ihtiyaçlarını bilirler. Onları dile getirmek de benim değil onların görevidir. Benim, bizim görevimiz mücadele ederek onların taleplerini dile getirecek ortamları sağlamak. Onlara barışı getirmek. El konulan topraklarını onlara geri vermek. Ve kendilerini yönetme görevlerinin yetkisini onlara vermektir" diye konuşur.

EZLN'nin amacı, Chiapas'ta ve Meksika'nın geri kalan kısmında ülkeyi temelden dönüştürecek geniş tabanlı bir sivil toplum hareketi başlatmaktı

"Her Şey Herkes İçin, Bizim İçin Hiçbir Şey"

Sürekli olarak kamuoyu dikkatini üzerlerine çekmeyi başaran Zapatistlerin amaçları arasında iktidarı ele geçirmek yok. Şimdi ya da gelecekteki bir kamu görevine gelmeyi reddediyorlar. Sözcüklerle ve sivil itaatsizlikle ateş eden, şiddetsiz bir ordu istiyorlar. EZLN, küresel bir erimle derinlemesine yerel kültüre kök salmış bir örgüt-

tür. Bir yandan demokratik ilkelere bağlı, yine de demokrasinin en radikal eleştirmeni olan bir gruptur. Kadim Maya geleneklerine derinlemesine kök salmış, yanı sıra çağdaş fikir, sorun ve teknolojilere belenmiş bir halk yaratmak peşindedirler.

Zapatistalar köktenci ya da mesihçi bir hareket değildir. Safları içerisinde çoğu gelenekleri içine kök salmış çok farklı inanç ve dinler uyum içinde birlikte var olabilmektedir. İnisiyatiflerinin erimini yerli halklara, bir

Safları içerisinde çoğu gelenekleri içine kök salmış çok farklı inanç ve dinler uyum içinde birlikte var olabilmektedir

"azınlığa" ya da kendilerine, kendi iddialarına indirgememektedirler: "Her şey herkes için, bizim için hiçbir şey" ile sadece bir sloganı dile getirmiyorlar. Aynı zamanda siyasal bir tutum ve pratik olarak gerçek düşünce ve felsefelerini ortaya koyuyorlar.

Kendini 'Asi Yardımcı Komutan' olarak ilan eden Marcos bir yerli değil. Ancak yerlilerin kavgasına insanlık adına öncülük ettiğini ve bunu tarihi bir görev olarak kabul ettiğini belirtiyor. 1996 yılında Meksika'da bir grup genç onlardan etkilenerek katılır. Katılmadan önce şöyle bir açıklamada bulunuyorlar: " Marcos'u umutsuzca arama ve putlaştırmaya gerek yok. Hepimizin kendi tarz ve mekânımızda, kendi yüz ve saygınlığımızla, kendi mücadelemizde Marcos olduğumuzu biliyorlar. İsyancılar birbirini arar. Birbirine doğru yürür... Kendilerini tanımaya... ve yorucu yürüyüşlerini sürdürmeye başlarlar; şu an gerektiği gibi, yani mücadele ederek yürümek..."

"Kendini Komutan Sıfır İlan Etti"

Zapatistalar çok şey başardılar. Halkın öz yönetimi, topraklarının geri alınıp devredilmesi, yerlilerin hepsinin kendi için bulduğu, ifade ettiği bir sistemi, ihtiyaçlarının tamamının karşılanabildiği imkanlar yaratmayı başardılar. 2001 yılında milyonların katılımıyla gerçekleştirdikleri Meksiko City yürüyüşünden ise sonuç almayı başaramadılar. Aradan geçen yıllara rağmen hükümet verdiği sözlerin birçoğunu yerine getirmedi. Tıpkı dedeleri EmilanoZapata gibi kendileri de kandırılmak istendi. Beklentiye sokularak bıktırılmak isteniyorlardı. Bunu fark eden Marcos, bu süre zarfında yaşanan bütün olumsuzlukların, kayıpların sorumluluğunun kendisine olduğunu, bu yüzden de kendini 'komutan sıfır' ilan ettiğini, bunun özeleştirisini verdiğini belirterek, kaldıkları yerden silahlı mücadeleye yeniden başladıklarını bir bildiri ile kamuoyuna duyurdu.

"Kırmızı Alarm" adıyla yayınlanan bildiride sadece öz eleştiri ve mücadeleye kalınan yerden devam edileceği bilgisi yoktu. Bunun yanı sıra elde ettikleri tüm yerlerin, kurumların, belediyelerin, hizmet merkezlerinin saldırı tehdidi altında olduğu, bu yüzden bu kurumların bir kısmının savunma amaçlı yer altına çekildiği, geri kalanlarının ise saldırılara karşı direnerek hizmetlerine devam edeceklerini duyurdu. Bunun yanı sıra "Kırmızı Alarm" ilan edildikten sonra yapılacak olanların da sıralandığı bildiride Marcos, kendilerine yönelik geliştirilen saldırılara karşı dünya halklarının sessiz kalmamalarını da isteyerek, dünyanın herhangi bir yerindeki ezilen halkları, kültürleri, toplulukları, cinsleriyle bu süreçte daha fazla ilişki geliştireceklerine yer vermeyi de ihmal etmez.

Şimdi yeniden Lacandona ormanlarında omuzlarında silah, çantalarında kitap yüreklerinde sevgi ile silahlı mücadelelerine devam ediyorlar…

Latin Amerika'nın Bugünkü Durumundan Önceki Halk Hareketleri:

Entegrasyon Halk İktidarı ve Bağımsız Sol (Arjantin örneği)

Francisco Longa

Kürt Hareketi Üzerine

Dünyada ve özellikle de Latin Amerika'da devrim süreçlerinin/hareketlerinin zafere ulaştığı, devrimler bakımından umut veren '60'lı ve 70'li yılların kapitalist sistemi alt etmenin mümkün olduğu hayaline kapı aralamasının ardından geçen süreçte bölgemizde solcu halk güçlerinde büyük bir geri çekilmenin yaşandığı bir sürece girilmiştir. Bölgeyi şekillendiren askeri diktatörlüklerin çökmesinin ardından, demokratik burjuva hükümetlerinin yeniden iktidara gelmesi, merkezi ülkelerdeki (sömürgeci ülkeler) kapitalist güçlerin dayattıkları uyum (düzenleme) reçetelerini yeniden gündeme getiren neoliberal birikim ve düzenlemeler yoluyla gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte, 90'lı yıllar, Latin Amerika'nın halkların mücadelesine yeni dönüşüm hareketleriyle katkıda bulunduğu, neoliberalizme karşı direniş yılları olmuştur. Bu yolda, Güney Meksika'daki EZLN, Brezilya'daki MST, Bolivya'daki yerli halk hareketleri, Arjantin'deki Piketero hareketi ve İyileşmiş Fabrikalar Hareketi (Fabrika İşçileri Hareketi) günden güne sömürü ve adaletsizliklerden kurtulmuş bir toplum yaratmayı amaçlayan yeni politika örneklerine dönüşmüşlerdir.

Bu paralelde, birkaç on yıl önce başlayan ve Kürt hareketinin baş rolünü oynadığı mücadele ve direnişlerin bu onurlu tarihi, çoğu kez örtük de olsa, bizim hareketlerimiz ve halklarımızın mücadele açısından bir kaynak teşkil etmiştir. Bugün neoliberal bir yapılanmaya giden Türk Devleti içerisinde karşımıza çıkan Kürt halkının mevcut durumu, tabii olarak Kürt hareketinin yeni mücadele stratejileri yaratmasını, sosyal dayanışma ve işbirliğine yönelik ilişkilerini derinleştirmesini gerektirmektedir. Kürt halkının baş rolünde yer aldığı bu uzun onurlu mücadele tarihini tanıyoruz ve Kürt halkının özgür kadın ve erkeklerden oluşan bir toplum yaratma yolunda, kapitalizmin bu baskı/zulüm aşamasının üstesinden gelebilecek stratejik güce (kapasiteye) sahip olduğuna inanıyoruz.

Latin Amerika'nın güneyinden yoldaşça ve mücadele dolu selamlar.

Francis Longa

(Halkçı Gemi Ateşçileri Örgütü- Arjantin)

60 ve 70'li yıllarda Latin Amerika'da halk hareketleri ve devrimci hareketler/süreçler

'60'lı ve '70'li yıllarda Latin Amerika'da halk hareketleri genel olarak yoğun bir politik mücadele döneminden geçmişlerdir. Sader, Latin Amerika solunun tarihini XX.yy'dan itibaren dört döneme ayırarak kavramsallaştırmıştır. Yazarın 'üçüncü dönem' olarak adlandırdığı dönem iki kısa savaş dönemi içermektedir: "Birinci dönem, temelde Küba'daki gerilla mücadelesine oldukça benzeyen, kırsal gerilla mücadelesi modelli Küba, Nikaragua, Venezüella, Peru ve Guatemala mücadelelerini içine almaktadır (Sader, 2006 66) Latin Amerika ölçeğinde, 1959'da Küba devriminin zafere ulaşması ve 1970'te Şili sosyalizminin iktidara gelmesi, dünyanın çeşitli yerlerinde, Afrika'da ve Asya'da anti-kolonyal mücadeleler ve 68 Fransa işçi-öğrenci hareketi gibi devrim hareketlerinin filizlenmesine katkıda bulunmanın yanı sıra, Latin Amerika kıtasının diğer ülkelerinde de silahlı mücadelelerin gelişmesi için uygun bir iklim oluşturmuştur.

Bugün hâlâ sosyalist bir devlet rejimini ayakta tutan/yaşatan Küba dışında 60'lı ve 70'li yıllar arasında Latin Amerika'da filizlenen diğer dönüşüm deneyimlerine gelince

Bu çerçevede "kentsel ve kırsal biçimleriyle (formlarıyla) Kolombiya'nın yanı sıra şehir gerillalarıyla Uruguay, Arjantin ve Brezilya ile köylerdeki mücadeleyle Meksika'da yeni kendisine yeni yöntemler katarak bu kez Guatemala, Peru ve Venezüella'da" ortaya çıkan kısa süreli ikinci silahlı mücadele dönemi yer tutmaktadır (Sader, 2006: 66).

Bugün hâlâ sosyalist bir devlet rejimini ayakta tutan/yaşatan Küba dışında 60'lı ve 70'li yıllar arasında Latin Amerika'da filizlenen diğer dönüşüm deneyimlerine gelince, bu deneyimler ağır yenilgiler olmasa da bir gerileme dönemini başlatmıştır. 70'lerin ortalarından itibaren Latin Amerika alt kıtasını harap eden acımasız askeri diktatörlükler, bu devrimci hareketlerin geliştiği hemen hemen bütün örneklerde (ülkelerde/her durumda) devrimci süreçlerin/hareketlerin ilerleyişini durdurmuş ve sol örgütleri/örgütlenmeleri ağır askeri ve özellikle de politik yenilgiye uğratmıştır.

Zapatista isyancıları, devletten herhangi bir ödenek veya kaynak almaksızın 18 yıl boyunca kendi toplumlarında sağlık, beslenme, eğitim ve güvenlik gibi bütün sosyal ve politik alanlarda kendi kendilerini yönetmişlerdir

80'li yılların başlarında, Güney Amerika'nın çoğu ülkesinin diktatörlük rejimlerinin yönetimi altına girdiği ve sayısız sol fraksiyon militanının öldürüldüğü, kaybedildiği veya sürgün edildiği bir bölgesel senaryosuyla karşı karşıya kalıyoruz.

80 ve 90'lardaki Siyasi Gerileme

Bu bağlamda, 80'lerin sonları ile 90'lı yıllar boyunca, askeri diktatörlük kurmayı amaçlayan askeri gücün baskısı altında, politik bir sahnenin yokluğu ve bölge toplumlarının bu süreçte apolitize edildikleri, içinde diktatörlük rejimlerinin parmağının olduğu apaçık olan bir zafer kazanılması üzerine halk mücadeleleri savunmacı bir karaktere bürünmeye ve kendisini böyle tanımlamaya başlamıştır.

"Çok uluslu kredi kuruluşlarının (IMF, DB, IADB) dayattığı neoliberal ekonomilerin ortasında sırası gelen hükümetin birbiri ardına aday gösterilmesi dışında, bölgedeki demokratik geçişler, Washington Konsensüsü" (Vilas, 2000) çerçevesinde öngörülen geleneksel ekonomik reçeteleri yeniden gündeme getirmek için çalışıyorlar. Bunun yanında, Latin Amerika toplumlarının genelinde, geleneksel işçinin, sendika benzeri ve muadili kuruluşların bağlı olduğu sendikal bağlantılar aşınmıştır.

Sosyal planda, neoliberal proje, toplumsal bağların parçalanmasını ve toplumun 'ortaklaşmamasını' (dekolektivizasyon), bireyci ve tüketime dayalı bir kültürün teşvik edilmesini ve özendirilmesini içerir (Svampa 2005) 'Toplumsal olanın derinden bireyselleştirmesi' anlamına gelen neoliberal sistemin birikim modelinin bazı özellikleri (Fitoussi ve Rosanvallon 1997), bize göre 90'lardan bu yana kıtada seçilen yeni toplumsal hareketlerin seçilmelerinin ardındaki nedenleri anlamamızda kilit öneme sahiptir.

80'lerin sonlarında ve 90'ların başlarında Nikaragua'da Sandinizm hareketinin yenilgiye uğraması, Arjantin'de Menem'in, Brezilya'da de Collor de Mello'nun (Fernando Collor de Mello) iktidara gelmesi ve daha sonra tabii ki 1989'da Berlin duvarının yıkılmasıyla hem dünya genelinde hem de Latin Amerika özelinde "bir politik kültürün çöküşüne ve dünyayı değiştirmek üzere yeni bir toplumsal hareketin yavaş ve kuşkulu doğuşunu" (Zibechi, 2004 65) temsil eden yeni bir politik döneme şahit oluyoruz.

Neoliberalizm'e Direniş ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Yükselişi

Bu şekilde 60'lı ve 70'li yıllarda, Küba gerilla mücadelesinin, Şili demokrasisi yolunda sosyalizmin, Çin'de ve çeşitli ülkelerdeki halk isyanlarının zafere ulaşmalarının kazandırdığı devrimci deneyimleri; Latin Amerika'daki militanların kendilerine özgü oluşlarının temelini oluşturmuşlardır; 90'lı yıllar boyunca ve Sovyet Sosyalist kampın çöküşüne ve Küba Sosyalizminin krize girmesine neden olan hayal kırıklıklarından sonra yeni radikal direniş deneyimleri gün yüzüne çıkmaya başlamış ve yeni kuşaklar için yeni bir siyaset türünün temel kaynağı olarak kendisini göstermiştir.

90'lı yıllarda, neoliberal politikaların Latin Amerika'da uygulanmasıyla birlikte, devletin 'refah devleti' olarak adlandırılan dönem boyunca teşvik ettiği, devletin sosyal görevlerinin dağıtılmasını beraberinde getiren devletin yeniden yapılandırılması süreci derinleşmiştir. Aynı zamanda, bu on yılda geleneksel kolektif eylem biçimleri de zayıflamış ve çok geniş toplum kesimlerinin dışarıda bırakılmasına doğru bir gelişim göstermiştir ve bu da kurumsal politik sistemin sürekli temsil sorununu güçlendirmiştir (O'Donell 1997) Bu çerçevede, 'yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan' hareketlerin yükselişi, politika oluşturmanın farklı biçimlerini ve diğer karakteristik özelliklerinin yanı sıra dikey ve bürokratik uygulamalara saplanmış siyasi partilerin ve sendikal yapıların geleneksel şemalarına yönelik eleştirileri de görünür kılmıştır (Touraine 1987).

Aynı şekilde, 90'ların ortalarından itibaren görünür hâle gelen ve kendilerini izlenmesi gereken rol modeller olarak ortaya atan yeni direniş deneyimlerinin ortak bir karakteristik özelliği vardır: Başta ikincil ekonomik sektörlerin kurtarılması ve otonomi düzeylerinin destek-

lenmesi yoluyla devlet kurumları dışında politika oluşturulması. Yine benzer şekilde, Latin Amerika'da 90'lı yıllar boyunca büyük gelişme ve görünürlük düzeyine ulaşan ve kıtanın geri kalanında üyelikler yoluyla büyük bir katılım sağlayan iki otonomi oluşturma hareketi (deneyimi) olmuştur. Burada, Güneydoğu Meksika'daki Ulusal Kurtuluş Zapatista Ordusu (EZLN) ve Brezilya'daki Topraksız Kır İşçileri Hareketinden (MST) bahsedebiliriz.

EZLN tarafından kurulan yapıya gelince, 1 Ocak 1994'te Güney Meksika'nın Chiapas bölgesinde silahlı ayaklanma başlattıktan sonra, bu köylü yerliler hareketi, devlet iktidarını ele geçirme amacı gütmeyen, komüniter bir kendi kendini idare etme biçimini ve toplumda Meksika Devleti'ne ve özel sektöre karşı tam otonomi temelinde sosyal ve siyasal yapının kurulmasını teşvik etmiştir. Zapatista isyancıları, devletten herhangi bir ödenek veya kaynak almaksızın 18 yıl boyunca kendi toplumlarında sağlık, beslenme, eğitim ve güvenlik gibi bütün sosyal ve politik alanlarda kendi kendilerini yönetmişlerdir.

MST hareketinde ise, 1984 yılında kurulan ve şimdilerde 26 yılını dolduran hareketle karşılaşırız, fakat örgütlü 2 milyon köylüyü bünyesinde barındırmasıyla şimdilerde dünyanın en büyük toplumsal hareketi olarak düşünülecek kadar genişleyip büyümesi 90'lı yıllara rastlar (Rocchietti, 2002). MST, latifundistlerin ellerindeki toprakların işgali karşılığında kırsal alanlara dönen örgütlü köylüler, topraksız kır işçileri ve varoşlarda yaşayan işsizlerden oluşan bir harekettir. Tarım kooperatiflerinin, agroekoloji okulu ve politika oluşturma eğitimi vb. yoluyla geleceği planlayan bir toplum yapısı yaratmayı amaçlamaktadırlar. Devletle ilişkisi ve otonomi fikrine bakacak olursak, MST köylülerin topraklarında günlük hayatın inşasına yoğunlaşarak kurumsal katılımdan uzak durmaya karar vermiştir. EZLN'den ayrıldığı nokta ise, devletle olan akışkan ilişkisi ve Brezilya Devleti'nden fon alması, siyasal otonomisini savunurken, iktidarı ele geçirme isteğini bir kenara atmamaktadır.

Bu iki deneyimin etkisi, devlet kurumlarına katılımın reddedilmesi ve seçim sürecinin reddi, bunun yerine, doğrudan eyleme geçme, yeni örgütsel ve otonomi biçimlerinin oluşturulması ve kurumsal yapıların kolayca asimile ettiği kişilere karşı yeni eleştiri biçimlerinin geliştirilmesiyle karakterize yeni bir "üye ethosunun" (Svampa, 2005) yaratılmasını sağlayacaktır.

Bu bağlamda, bölge ülkelerinin çoğunda, Arjantin'deki mahalle meclisleri ve piquetero hareketi , Bolivya'daki Su, Yaşam ve Mahalle Konseyleri Koordinasyon Komitesi, Ekvador Yerli Uluslar Konfederasyonu (CONAIE), Venezüella'da Ezequiel Zamora Ulusal Köylü Cephesi ve Simon Bolivar Komünal Cephe gibi toplumsal hareketler ve yerli koordinasyon komiteleri ve bölgesel meclislerden oluşan bu uzun listedeki gibi, kendilerini Latin Amerika topraklarında devlet kurumları dışında sosyal ve siyasal yapılar oluşturmaya adayan otonom yapıyı savunan toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır.

Devletin Yeniden Meşrulaştırılması ve Toplumsal Hareketlerin Dönüm Noktası

Kriz dönemlerinden sonra gelişen ve büyük sokak protestoları ve iktidardaki hükümete halk muhalefeti karşısında genel olarak sona eren neoliberal deneyimlerin geliştiği krizden sonra, XXI. yüzyılın ilk on yılının ortalarına doğru genel olarak Latin Amerika'da, özel olarak ise Arjantin'de ilerlemeci hükümetlerin veya merkez-sol tarafından iktidara aday gösterilen (Sader 2009) hükümetlerin başa geçmesiyle bir dönüm noktası yaşanmıştır (Svampa 2008) Arjantin'de Nestor Kirchner'in 2003 yılında başkanlığa yükselmesi ve daha sonraki Christina Fernandez hükümetleri (2007-2011 ve 2011'den bugüne kadar), ülkedeki siyasi tabloyu değiştirecek talepler dışında, halkçı kesimlerin tarihi taleplerinden bazılarını yerine getiren bir politikayı başlatmıştır (Cheresky 2004)

Ancak, ne bölgedeki ilerlemeci hükümetlerin hepsinin benzer yapıları vardır ne de hepsi, başlangıçta savundukları temel görüşleri korumuşlardır. Aslında, nihaî söylemde, sadece Venezüella, Ekvador ve Bolivya kapitalist sistemi alt edip başka bir sistem kurma amaçladıklarını dile getirmişlerdir. Bu anlamda, Venezüella devlet başkanı Hugo Chavez XXI. yy sosyalizmini' başlatmış; aynı zamanda Bolivya ve Ekvador'da sırayla Evo Morales ve Rafael Correa hükümetleri de bazı yerli ulusların önerileri için bir ufuk oluşturan "iyi yaşam" konusunda olumlu görüşler ortaya koymuşlardır.

O noktadan itibaren, Arjantin, Uruguay ve Brezilya örnekleri; kapitalizmi aşmak iddiası taşımayan, aksine, Arjantin devlet başkanı Cristina Fernández de Kirchner'in de pek çok fırsatta ifade ettiği gibi 'ciddi kapitalizm' modelleri kurmayı amaçlayan ilerlemeci hükümetlere örnek teşkil etmektedir.

Bölgesel senaryoyu bu şekilde kısaca özetledikten sonra, şimdi, bu örnekler arasından, toplumsal güçler, devlet ve halk iktidarına yönelen siyasal yapılar arasındaki güncel durumun bir gizli gerilimden çok daha fazlası olduğuna inandığımız Arjantin örneğine odaklanmak ve bu örnek üzerinde derinleşmek istiyoruz.

Arjantin: Kirchenerist Uzlaşıdan Önceki Toplumsal Hareketler

Sosyo-politik literatür, genel itibariyle, toplumsal hareketlerin en büyük zaaflarından birinin, savunmacı karakterden, protesto hedeflerinin ötesine geçen, kendi talepleri içerisinde hapsolmaktan kaçınan yapıcı tipte yeni bir harekete geçmekte zorlanmaları olduğunu doğ-

rulamaktadır (Munck 1995) Öte yandan, bugün senaryoları Latin Amerika merkez solunda görülebileceği gibi (Saint-Upéry 2008), iktidarı devletten almak üzere bir araya gelen toplumsal hareketlerin karşılaştıkları diğer büyük zorluklar (açmazlar) gibi kurumsallaşma eğilimi de, kendisini genellikle, beraberinde ortaya çıkan devletleşme riskiyle göstermektedir (Unger 1987)

Görüldüğü gibi, Latin Amerika'da ilerlemeci hükümetlerin ve merkez solun ortaya çıkışıyla birlikte, devlet yapılarını tartışarak kurumsal yapıya yerleşmek amacıyla, 90'lı yıllarda bağımsız bir şekilde politika yapmaya başlayan bazı toplumsal hareketler ortaya çıkarmıştır (Boyanovsky 2010, Natalucci 2010).

Entegre Hareketler: Devletin Kuruluşu

Arjantin'de geniş bir yelpazedeki toplumsal hareketlerin büyük bir bölümü, hükümetin, başta insan hakları ve kültür alanlarında gösterdiği ilerlemeler karşısında, Kirchner hükümetine entegre olmuşlardır. Bu alanlarda, Kirchnerist hükümetler, son yaşanan diktatörlüğün sorumlularının yargılanmasından başlayarak, (aynı cinsiyetten bireyler arasında evliliğe ve evlat edinmeye izin veren) Eşit Evlilik Kanunu, ayni şekilde medya tekellerini sınırlandırmayı ve toplumsal iletişim araçlarına görünürlük kazandırmayı amaçlayan yeni Görsel İşitsel İletişim Hizmetleri Kanunu gibi insan haklarını genişleten bir "ilerici program" uygulamışlardır.

Ekonominin bazı alanlarında devletin aktif bir varlık ortaya koymasıyla, 90'lı yılların neoliberal devletini geride bırakmaya çalışan Kirchnerizm hareketi, başta yukarıda söz edilen politikalardan dolayı, genel olarak merkez-sol yapılanmasıyla nitelenerek, ilerlemeci bir hükümet olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

Bunları dengeleyecek biçimde, doğal kaynakların (petrol, doğalgaz, lityum ve altın) çıkarılmasına odaklanması ve endüstriyel tarımı (temel olarak transgenik soya üretimi yoluyla) teşvik etmesi nedeniyle neo-kalkınmacı (Féliz, 2012) olarak karakterize olmuştur. Bu bakımdan, Kirchenist hükümetler, doğal kaynaklarını kapitalizmin geldiği aşamayı en iyi gösteren "sahipsizleştirme yoluyla biriktirme" stratejisinin pençesine düşürmek suretiyle, ülkeyi, bu durumdaki çevre ülkelerin bulundukları yere gerileten uluslararası ekonomi reçetelerini kabul etmişlerdir (Harvey, 2004). Bu duruma bugünkü kritik istihdam durumunu (ücretli çalışanların yarısı,'kayıt-dışı' olarak çalışıyorlar; bu da ne sosyal güvencelerinin olduğu ne de sosyal sigorta yardımı aldıkları anlamına geliyor.) ekleyecek olursak, bu hükümeti, 90'lı yılların neoliberal hükümetleriyle benzer kılan devam politikaları gün yüzüne çıkmış olur.

Fakat hükümetin yukarıda bahsedilen 'insan hakları' politikası ve ekonomik açıdan kötü durumdaki kesimleri sosyal yardımlarla desteklemesi (en öne çıkanlar arasında Uluslararası Çocuk Sözleşmesinin yürürlüğe konulması ve işsiz, bekâr annelere uluslararası bir sigorta sağlanması) kesime üye çok sayıda insanı, bakanlıkların, müsteşarlıkların ve seçilecek adayların listelerini birleştirerek Kirchner hükümetinin aktif bir parçası olmaya çekmiştir. Bugün, Kircherist hareketin politik alanının eyaletlerdeki ve ulusal bazdaki en ateşli savunucularının ve devlet memurlarının kayda değer bir bölümü, otonomi döneminden beri kurulmuş olan toplumsal hareketlerden gelmektedir.

Bağımsız Sol: Halk İktidarına Giden Yol

Kirchner hükümetine katılan kesimler dışında, neoliberalizm yıllarına direnen toplumsal örgütlerin büyük çoğunluğu, kirchnerist projesiyle uzlaşmamışlardır; toplumsal örgütler, bölgesel hareketler ve sol sendikal akımlar Kirchnerist hükümetlerin dışında kalmışlardır. Hükümetten bağımsız (otonom) yapılanmalarına izin verilen örgütler, bu yıllarda kırsal bölgelerde, üniversitelerde ve sendikal ortamlarda halk gücünü örgütlemeye devam etmişlerdir.

Stratejisinin pençesine düşürmek suretiyle, ülkeyi, bu durumdaki çevre ülkelerin bulundukları yere gerileten uluslararası ekonomi reçetelerini kabul etmişlerdir

Yoksul mahallelerde kooperatiflerde kendi kendini yönetme çalışmalarında bulunan, hükümetten bağımsız öğrenci merkezlerini ve üniversitelerde siyasi partileri örgütleyen ve sendikalar arasında sınıf bilinçli ve mücadeleci olanların listelerini hazırlayan ve hegemonyacı kircher projesine göre, bir azınlık olarak kalan bağımsız sol kesim, müdahalelerin olduğu çevrelerde (yoksul mahallelerde, üniversitelerde ve günlük ücret karşılığı çalışan özel sektör çalışanları ve özellikle de kamu çalışanları arasında) kendisini, halk iktidarına dayalı sağlam yapılar kurmaya adamıştır.

Bunlar arasında, son yıllarda büyük toplumsal hareketlerde koordinasyonun oluşturulmasında belirgin bir şekilde kendisini gösteren bölünmeyi aşma düşüncesi bu hareketlerin yeni bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında, 2010'da kuruluşunu ilan eden, Darío Santillán Halk Cephesi, Marea Halk Hareketi, Halkçı Gemi Ateşçileri Örgütü ve Devrimci Sol Hareket gibi örgütleri aynı çatı altında toplayan "Halk Örgütlerinin ve Hareketlerinin Koordinasyonu" (COMPA) üzerinde özellikle durabiliriz. Halk Egemenliği Seferberliği ve Kurtuluş Projesi Forumu gibi projelerle COMPA,

solun, Kirchner hükümetinden ve geleneksel sol partilerden bağımsız bir şekilde kendisini ifade edebileceği en geniş alan olarak konumlanmayı başarmıştır.

Kurumsallaşma Tartışması ve Toplumsal Hareketler: Güncel Tartışmalar

Kirchner hükümetinden bağımsız olarak faaliyet gösteren devlet kurumlarının yeniden meşrulaştırılmasından önce, Arjantin'deki toplumsal hareketler, toplumsal hareketlerin bir araya gelmesiyle oluşturulacak bir seçim atılımını gerçekleştirme konusundaki sınırlılıklarının ve imkânlarının ne düzeyde olduğuyla ilgili ciddi bir iç tartışma yaşamışlardır ve şimdilerde de bunu yaşamaktadırlar. Politik taktikle ve stratejiyle ve bir seçim atılımının halk iktidarını sağlama stratejisinde nasıl bir yer tutacağına ilişkin tartışmalar, farklı akımların ve örgütlerin yürüttüğü tartışmalardan bazılarıdır. Bu karmaşık ve kapsamı geniş olan tartışma içinde en fazla sentez ve tanımı içerdiğini düşündüğümüz iki görüş üzerinde duracağız.

İlk olarak, bağımsız sol örgütlerinden bazıları, temel yapılarını kaybetmek demek olmayan seçimler için toplumsal hareketlerin atılım yapma zamanının artık geldiğine işaret eden bu aşamada yapının 'toplumsal' yanının aşınacağını düşünmektedir (Ogando, 2011) Bu görüş, sosyal hareketlerin seçim hamlesini yapabilmesi için koşulların nesnel bir olgunluğuna ulaştığı anı beklemek gerektiğini savunan aşamacı görüşü eleştirmektedir. Bu argümanlardan, kurumsal alanda bir yer işgal etmenin toplumsal hareketlerin 'toplumsal alanda' halk iktidarını kurmalarına katkıda bulunabileceği olasılığı ortaya çıkmaktadır…

İlk görüşe paralel olup bazı farklılıklar gösteren ikinci bir ses ise, söz konusu farkların olduğunu varsaymakta ve stratejiyle ilgili bir takım problemleri kesin çözüme kavuşturmadan, yukarıda öngörüldüğü gibi bir seçim stratejisini benimsemenin beraberinde getirebileceği sınırlamalara dikkat çekmektedir. Bu hareketler, seçim aracının, stratejik sentez aracıyla karıştırılması riskine dikkat çekmektedirler (Orchani, Gómez y Solana, 2012). Bu görüşten, toplumsal hareketlerin, ancak ve sadece seçimlerin ötesine geçtiği ve toplumsal hareketler için halk iktidarını kurmaya yönelik devlet ve devlet kurumları dışında stratejik bir araç oluşturduğu ölçüde seçim taktikleri uygulamaktadırlar.

Kapanış Düşünceleri: Bağımsız Solu Tartışmak

Halk hareketleri genel olarak Latin Amerika'da, özeldeyse Arjantin'de politik sahnenin etkin başrol oyuncuları haline gelmişlerdir. Neoliberalizme karşı direnişin öncülerini temsil eden, toplumsal hareketler, klasik siyasi partilerin siyasi otonomilerinin kurulmasından beslenen yeni yollar aracılığıyla kendilerini görünür kılmayı başarmışlar ve devlet kurumlarının dışında halk iktidarını inşa etmeyi başarmışlardır.

Bölgede iktidara gelen ilerlemeci hükümetler tarafından yönetilen devlet kurumlarının bölgede yeniden meşrulaştırılmasından önce, toplumsal hareketler, başta devlet tarafından sindirilmeme geriliminin üstesinden gelmek ve aynı zamanda siyasi öngörülerde bulunmasını ve büyümesini engelleyebilecek kendi talepleriyle kuşatılma riskinden sıyrılmak zorunda olduğunun bilincinde, politik stratejilerinin ve taktiklerinin yeniden sorgulandığı bir senaryoya katılmışlardır.

Arjantin örneğinde, Kirchnerist hükümetin en son seçimlerde oyların büyük çoğunluğunu, %54'ünü kazanması, solu, seçim süreci karşısında taktiksel açıdan kendisini nasıl konumlandırması gerektiği ve devlet içerisindeki hareketlere saldırma sınırlarının ve ihtimallerinin neler olduğu konusunda kendi içinde bir tartışmaya itmiştir.

Ülkede bu politik alanı, kısa vadede seçimlere katılma seçeneğinden, seçimleri, her durumda, ne temeldeki çalışmayı yerinden etmek ne de eksikleri telafi etmek zorunda olunan, politik taktiğin geçici, basit bir anı olarak algılayan düşüncelere kadar uzanan bir alan olarak ortaya koyan teorik-politik tutum ve tavırlar, burada halk iktidarının kurulması için bir güvence olarak anlaşılır olmuştur. Her iki durumda da, toplumsal hareketlerin birliği çerçevesinde stratejik bir hedef olarak halk iktidarını oluşturmak, hareketlerin er ya da geç ilgilenmeleri gereken görevler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arjantin'de geniş bir sosyal kesimi, aydınları, aktivistleri, sendika başkanlarını ve genel olarak örgütlü halk kesimlerini ilgilendiren bu ilginç politik tartışma senaryosunun, bölgedeki ilerlemeci hükümetlerle toplumsal hareketlerin stratejik yapılanması arasında kurulan genel ilişkilerin her bölgeye ait gerçeklerin dayattığı farklılıkların ve özelliklerin göz ardı edilmeden incelenmesinin verimli olacağına inanıyoruz.

Arjantin'de geniş toplumsal kesimleri, aydınları, aktivistleri, sendika başkanlarını ve genel olarak örgütlü halk kesimlerini içine alan bu ilginç politik tartışma ve irdelemenin, her bölgenin gerçeklerinin düşünmeyi kaçınılmaz kıldığı farklılık ve özelliklerini gözden kaçırmadan, bölgedeki ilerlemeci hükümetler ve toplumsal hareketlerin stratejik kuruluşları arasındaki genel ilişkilerin incelenmesinin faydalı olacağına inanıyoruz.

Çeviri: Remziye Alparslan

Dipnot;

1-Yazar,Arjantin Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Ulusal Konseyi'nde (CONICET) araştırmacıdır ve Toplumsal Hareketler ve Halk Eğitimine Yönelik Çalışma Grubu'nun (GEMSEP) üyesi ve bir bağımsız sol üyesidir.

2-Adını Augusto Sandino'da alan, Amerika karşıtı, emperyalizm karşıtı ve devrimci söylemleriyle diğer Latin Amerika ülkelerindeki toplumsal hareketlerle benzerlik gösterirken, devrimin kırsal bölgelerde başlayacağı vurgusuyla Nikaragua'ya özgü özellikler taşıyan bir toplumsal harekettir.

3-Latifundist: Latin Amerika'da geniş topraklara sahip toprak burjuvazisi.

4-Piqetero Hareketi: 1966'dan sonra örgütlenmeye başlayan işsiz işçiler hareketidir. Birçok örgütten katılımcıdan oluşan bu hareket adını eylem biçiminden, yani yol kesmek anlamına gelen "piquetes" sözcüğünden alır.

5-Daha küçük, fakat güçlü bir gelişme gösteren toplumsal hareketlere ait diğer bir gruplama "Corriente de Organizaciones de Base La Brecha y el Frente Pueblo Unido" çatısı altındadır.

Yararlanılan Kaynaklar

Boyanovsky Bazán, Christian (2010). El Aluvion del piquete al gobierno. Movimientos Sociales y Kirchnerismo. Sudamenricana, Buenos Aires.

Cheresky, Isidoro (2004). "Elecciones fuera de lo común. Las presidenciales y legislativas nacionales del año 2003". En Cheresky, Isidoro y Blanquer, Jean-Michel. ¿Qué cambió en la política argentina? Elecciones, instituciones y ciudadanía en perspectiva comparada. Homo Sapiens, Rosario.

Féliz, Mariano (2012). Proyecto neodesarrollista en la Argentina. Editorial El Colectivo y Ediciones Herramienta, Buenos Aires, Argentina. ISBN 978-987-1505-28-9, 128 páginas.

Fitoussi, Jean-Paul y Pierre Rosanvallon (1997). La nueva era de las desigualdades, Ed. Manantial, Buenos Aires.

Harvey, David (2004). El nuevo imperialismo. Sobre reajustes espacio-temporales y acumulación mediante desposesión, pp. 17-29. Herramienta - n. 27 - vol. 9 Buenos Aires.

Munck, Gerardo (1995). "Algunos problemas conceptuales en el estudio de los movimientos sociales", en Revista Mexicana de Sociología Año LVII/Núm. 3, Julio-Septiembre, UNAM, México.

Natalucci, Ana (2010). "Entre la movilización y la institucionalización. Los dilemas de los movimientos sociales (Argentina, 2001-2010)", en: http://www.revistapolis.cl/28/doc/art11.doc.

O´Donnell, Guillermo (1997). "¿Democracia delegativa?", en Contrapuntos. Ensayos escogidos sobre autoritarismo y democratización, Bs. As. Paidós, 1997.

Ogando, Martín (2011). Una incitación a la incomodidad, en Batalla de Ideas, año 2 Nº 2. ISSN 1853-2047.

Orchani, Federico, Joaquín Gómez y Pablo Solana (2012). ¿Qué tipo de herramienta política para qué estrategia? En Batalla de Ideas, año 3 Nº 3. ISSN 1853-2047.

Rocchietti, Ana María (2002) "Tierra viva: el movimiento de los trabajadores sin tierra (MST) del Brasil, sus orígenes y el carácter de su lucha" en Herramienta - n. 18 - vol. 6 pp. 111-128. Buenos aires.

Sader, Emir (2006). América Latina en el siglo XXI. En Política y movimientos sociales en un mundo hegemónico. Lecciones desde África, Asia y América Latina. Boron, Atilio A.; Lechini, Gladys. CLACSO, Buenos Aires.

Sader, Emir (2009). El nuevo topo. Los caminos de la izquierda latinoamericana. CLACSO Coediciones. Siglo XXI de Argentina, Buenos Aires.

Saint-Upéry, Marc (2008). El sueño de Bolívar. El desafío de las izquierdas sudamericanas. Paidós, Barcelona.

Svampa, Maristella (2005). La sociedad excluyente: La Argentina bajo el signo del neoliberalismo, Taurus, Buenos Aires.

Svampa, Maristella (2008). Cambio de época. Movimientos sociales y poder político. Siglo XXI Editores, Buenos Aires.

Touraine, Alain (1987). El regreso del actor, ed. Eudeba, Buenos Aires.

Unger, Roberto (1987). False Necessity. Anti-Necessitarian Social Theory in the Service of Radical Democracy, Cambridge University Press, Nueva York.

Zibechi, Raúl (2004). Genealogía de la revuelta. Ediciones del FZLN, México D. F.

Bir Direniş Dinamiği Olarak Etnisite ve Demokratik Ulus Hareketleri

M. Aydın Söğüt

"Yanlış tarihle doğru yaşanmaz. Kendi özgürlük tarihlerini doğru yazamayanlar özgür yaşayamazlar"
Abdullah Öcalan

Tarihi, sınıf temelli çatışmalarına dayandırmak, dil, din, kültür, etnisite ve ırk gibi verili ya da edinilmiş toplumsal kimlikleri ya görmezden gelmeyi ya da bu farklılık ve dinamiklerin endüstriyalizmin dönüştürücülüğü, tek pazar ve toplumsal mühendisliğin homojenleştirici etkileri altında yok olacağını varsaymayı gerektirir. Nitekim öyle de davranıldı. Sınıf temelli toplum çözümlemesi gelişimi ve ilerlemeyi etnik, ırki, dini ve diğer özgünlüklerden arınmış ve türdeşleşmiş bir çelişki ve çatışma olarak algıladı. Aydınlanma, Rasyonalizm ve ilerlemecilik başta olmak üzere, Liberalizm ve karşıtı Marksizm'in görüş birliğine vardığı önemli noktalardan biri de bu homojen toplum algısıydı. Liberalizm "birey" kimliğine indirgenmiş ve esasta toplum dinamiklerini köreltmeyi ve yok saymayı öngören bir "özgürlükler ve haklar" perspektifini tedavüle sürerken; Marksizm, toplumdaki en sömürülen sınıf olarak görünen proletaryayı tarihin motor gücü olarak niteleyip direnişi salt buna bağlamıştır. Toplumdaki ideolojik kimlik farklılıklarının yanı sıra köylülük, gençlik, kadın gibi temel toplum tabakaları işsizlik ordusu ve göçmenler ile "iç sömürge" statüsündeki farklılıklar etkisiz elemanlar kabilinde sayıldı.

Liberalizm "birey" kimliğine indirgenmiş ve esasta toplum dinamiklerini köreltmeyi ve yok saymayı öngören bir "özgürlükler ve haklar" perspektifini tedavüle sürerken

Kadın, gençlik ve köylülük gibi tabakalaşmalar tanımlanmış ve sınırları çizilmiş olan tek Pazar / ulus- devlet homojenliğinde bir nebzeye kadar "rasyonalize" edilebilmiştir. Fakat Egemen ulusun apaçık etnik, mezhebi, dini, kültürel kimliğine ve tarifine uymayan farklılıklar için bir izahat bulunamıyordu. Asimilasyon politikası ancak güçlü ve zengin bir toplumsal kültür baskın ise başarılabilirdi. Kısmen "başarılı" örnekler de yaşandı. Ama kapitalist modernitenin varlığı gereği toplumun kültürel olarak yozlaştırılması, dağıtılması ve bireyciliğin öne çıkarılması icap ettiğinden, farklılıkları asimile edebilecek merkezi bir toplumsal yapı kalmıyordu. Kültür endüstriyalizmi toplumsal bağları parçalayıp geçici stereotipiler yaratıyordu, ama bu tehlike farklı kimliklerin daha da içe kapanmasına ve korunma refleksine yol açıyordu. Sonunda, başvurulan "çare" farklılıkları dışlamak ve onları ötekileştirmek oldu. Bunun sonucunda, tarihin ilk evrelerinden itibaren, devletli uygarlık güçleri karşısında da temel bir direniş dinamiği olan etnik kabilesel kimlik yeniden gün yüzüne çıkmaya ve direniş odağı olmaya başladı. Şu anda dünyanın dört bir yanındaki çatışmaların ve direnişlerin önemli bir bölümü etnik karakterlidir. Bu Latin Amerika'daki yerli kalkışması ve demokratik yönetim deneyimlerinden Çin'in Sincan'ına; Avrupa'daki toplumsal çatışmalarından reel sosyalizm sonrasıçelişkilerine; Kafkaslardan, Afrika'ya ve oradan da Ortadoğu'daki etnik ve mezhepsel çatışmalara kadar böyledir.

Çatışmanın şiddeti ve biçimi farklı coğrafyalarda farklı düzeylerde seyrettiğinden yanlış algılanmaları da söz konusu olabiliyor. Sanıldığın aksine, son yüzyılda etnik çelişkinin en yoğunca yaşadığı ve yaşanacağı coğrafyalar Afrika, Ortadoğu ve Kafkasya'dan çok Batı Avrupa ve Amerika'dır. Azınlık halde kalmış toplulukları ulus-devletin siyasal varlığı içindeki "iç sömürge" olarak tanımlayan Michael Hechter, bunu modernizimin yapısına bağlar; "Modernliğe geçiş devlet (ve tekeline aldığı top-

rak-ülke parçası) yüzeyini kat eden ve ilk önce etkilenen bölgelere yarar, çevre bölgelere ise zarar getiren bir dizi eşitsizlik dalga biçiminde gerçekleşir." Genelde de görüldüğü gibi, "merkezi etnik yapıyla çevredeki etnik yapılar farklıysa, sömürgeyi tanımlayan eşit olmayan bir değişim ilişkisi gelişir." Bu da ileri kapitalist ülkelerde esas eşitliksizlik olgusu olarak etnik tabakalaşmanın sınıfsal tabakalaşmanın yerini alması demektir. Bu azınlıkları, Hechter, "maddi ve kültürel sömürülme biçimleri altında ezilen, henüz doğuş halindeki birer ulus" ve " 'Birinci Dünya'nın kalbindeki üçüncü dünya müfrezeleri" olarak tanımlar.

Demokratik uluslaşma alternatifi, çözüm için bir nefes olmanın ötesinde, mevcut karmaşa ve tıkanıklığa karşı da adeta bir zorunluluktur

Çağımızın çok kültürlü başkaldırılarının Amerika, Britanya ve hemen sonrasında Avrupa ve Avustralya'da 1960'larda ortaya çıkması bunun kanıtıdır. Tarımsal sistemlerdeki geleneksel yapının (adını koymak gerekirse köylülük ve etnik–kabilesel kimliklerin) sanayi toplumunun içine çekilerek eritilmesi, bir kapitalist modernite projesiydi. Hem bu nedenle ve hem de ucuz iş gücü hesabıyla, gerek eski sömürgelerde ve gerekse "Güney" den "Kuzey" e göçlerle geleneksel toplum zeminlerinden merkezi kapitalist kentlere akış teşvik edildi, hatta kitleler buna zorlandı. Resmen itiraf edilmese de devlet ulusunun belli bir dine, mezhebe, etniğe dayandırılması zaten içerde merkez-çevre ve egemen–azınlık kimlikleri çelişkisini ortaya çıkarmıştı. Göç dalgaları herhalde bunun panzehiri olarak da düşünüldü. Zira yeni gelen yurtsuz yurtsuzlar kendileriyle maddi-manevi geleneklerini getiremeyeceklerinden, egemen homojen kimlik içerisinde rahatlıkla özümlenebileceklerdi. Düşündüklerinin aksine, göç olgusu da temel bir gerginlik sebebidir. Tarihin tüm çağlarında göçler gerginliğe yol açmıştır, ama günümüzün egemen ulus ırkçılığı soruna farklı bir boyut katmıştır. Yakın zamanda Avustralya'da bir Bakan'ın şu sözleri konuyu özetler niteliktedir; "Biz homojen bir millet yaratmak istiyoruz. Makul biri buna karşı çıkabilir mi? Her hükümetin temel hakkı milletin birleşimine karar vermek değil midir? Bir aile reisinin evinde kimin yaşayacağına karar vermesinden farklı bir yargılama değildir."

Milletin birleşimine karar verme hakkı hükümetinmiş! Aborjin uyanışına ve ekonomik sebepli göçlere karşı böyle bir ifade kullanılıyor. Hem atalarının yakın zamanda göçmen olarak gelip yerleştiği bir coğrafya için… Hem de o coğrafyanın yerlilerine karşı… Bu durum, akla Freud'un "sapkınlık" teorisini getiriyor. Zira bu yaklaşım tarihsel- toplumsal olgu açısından bir sapkınlıktır. Freud, "sapkının klinik olarak sapkın olmayanlar tarafından anlaşılmasının imkânsız olduğunu, çünkü irrasyonel bir davranışın rasyonel düşünmeye çalışan biri tarafından anlaşılamayacağını"söylemişti. Bir halkı, bir dini veya bir kültürü " pis, çıkarcı, geri, hırsız vs" ile suçlamak irrasyonel bir davranıştır, ama bu davranışın sahibini ikna etmek zordur. Yani Avustralyalı Bakan'a Aborjinlerin, Nazilere, Yahudilerin, Türk ırkçılarına, Kürtlerin Beyaz ırkçılara, Zencilerin " hırsız, vahşi, barbar, geri" olmadığını ve bunu böyle görmenin akıldışı olduğunu izah etmeye ve kanıtlamaya çalışmanın pek yararı yoktur. " Rasyonalizm" sloganıyla başlamış ulus- devletçiliğin en "irrasyonel" bir söylem ve zihniyete kapılmış olması belki de tarihin bir cilvesi!

Kapitalist modernitenin boğazlaşmalara sebebiyet veren ve kesinlikle de bir çözüm olarak görülmeyeceği bugün ortaya çıkmış olan homojen ulus-devletçiliğine karşı, A. Öcalan'ınDemokratik Modernite perspektifi çok kültürlülüğe, ahlaki- politik topluma, yerel- komunal demokrasiye ve ekolojik duyarlılığa dayalı demokratik uluslaşma alternatifi, çözüm için bir nefes olmanın ötesinde, mevcut karmaşa ve tıkanıklığa karşı da adeta bir zorunluluktur. Her alternatif kendisini sağlam tarihsel temellere dayandırır. Devletçi iktidarlar bu yönlü uydurma tarihleriyle namlıdır. Bu gerçeklik, tarihsel temellere dayanmayı boşlamaz, aksinegerekliliğini gösterir. Yerel-komunal demokrasiye dayalı olmak demek, en temel tarihsel ve doğal toplumsal formlara duyarlı olmak; her farklılığın kendini geliştirebilmesine olanak açmak; hiç biri lehine bir diğerini ötelememek ve dolayısıyla çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli, çok dilli ve daha bir çok çokluluk içinde ekonomik-ekolojik Saiklerle veya ideolojik- siyasal programlarla bir araya gelmeyi öngörmek demektir. Tarihe dönerek de bunun olanaklarına, mümkün olup olmadığına toplumsallığa güç verip veremeyeceğine ve cennet tasarımlarından gelecek ütopyalarına kadar bir çeşitlilik arz eden özgürlük ve eşitlik arayışına bir cevap verip veremeyeceğine kanaat getirmek gerekiyor.

Köleci uygarlıkların köle seferlerine karşı direnişin ağırlıkta etnik- kabilesel renkte olmak lazım geldiği açıktır. Zira devletlerin köle kaynağı çevre topluluklarıdır, yani ova, çöl, orman ve dağ kuytularındaki "barbar"lardır. Devletlerarası savaşlarda ele geçirilen esirlerin de bir köle kaynağı olduğu doğrudur. Ama sadece devasa Çin Seddi'nin, Mısır Piramitleri' ni, Mezopotamya Zigguratları' nı ve daha bir sürü tanrısallaşma egosunu ifade eden eserleri ele aldığımızda bile, o za-

manların nüfus gerçekliği iş gücü kaynakları için coğrafyanın çeperine en yüksek yerlerine ve derinliklerine kadar emperyalist seferler düzenlemesini gerektirir. Kabileler buna karşı direnmek durumundadır. Bu direniş yeri geldiğinde konfederasyonlara, karşı saldırılara ve aynı türden ganimet seferlerine kadar da varır. Bu durumda A. Öcalan'ın tespit ettiği gibi, kabileler yani etnisiteler hem uygarlıkçı- devletçi mecrada hem de antiuygarlıkçı çizgide temel bir rol oynar. Gordon Childe'nin uygarlığın doğusunda da kabilelere benzer bir rol biçtiğini biliyoruz. Yukarı Mezopotamya'dan taşınan tarım- köy toplum kültürü Aşağı Mezopotamya'da kentleşmelere varır. Aşağıdan Amorit ve yukarıdan da Aryen kabilelerin bu merkezlere akınları sonrasında sınıflaşmalar belirginleşir, askeri bürokrasi oluşur ve devletleşme, ardından da imparatorluklar türer. Kabile yaşamı eşitlikçi ve komünaldır. Ama uygarlık merkezleriyle karşılıklı etkileşim, askeri teknolojinin verdiği güç

Çok kültürlü, çok dinli, çok dilli ve daha bir çok çokluluk içinde ekonomik-ekolojik Saiklerle veya ideolojik- siyasal programlarla bir araya gelmeyi öngörmek demektir

ve daha büyük orduları dizayn etme gerekliliği kabile aristokrasinin oluşmasına, kabile içinde de sınıflaşmaya ve devletçilik kopyası tabakalaşmalara yol açar. Bundan sonra uygarlık merkezlerine yapılan saldırılara da kabile aristokrasisinin devletçilik labirentinde yer edinirken, diğer tabakalar (savaşı kazanmış olmalarına rağmen) ya erir, ya köleleştirilir, ya asker kalır veya coğrafyalarına geri çekilerek yeniden yapılanır. Bu bir gerçekliğe daha işaret ediyor. Büyük uygarlık ve namlı imparatorluklar kabile- etnisite akınlarıyla kuruldukları gibi, yine benzer akınlarla dağılmışlardır. Amoritlerin Sargon'uyla kurulan Akad imparatorluğu Guti akınlarıyla; Babil ve devamı Asur imparatorlukları Hurri, devamı Med ve İskit akınlarıyla dağıtılmıştır. Aynısı Mısır-Huksoslar ve Roma –Gotlar/Cermenlar diyalektiğinde de vuku bulmuştur. Yani öyle sanıldığı gibi tarihteki büyük dönüşümler iç- sınıf çatışmaları değil, "barbar" kabile ve etnisite akınlarıyla gerçekleşmiştir. Bu akınlar ister askeri sefer niteliğinde isterse kitlesel göç biçiminin de olsun, ulaşılan merkezlerde tarihsel dönemeçlere vesile olurlar. Bunu belki de ilk fark edip teorileştirenlerden biri de Türkiye devrimci hareketinin önderlerinden Dr. Kıvılcımlı'dır. Tarihi sınıf çatışmalarıyla başlatma nosyonunu yetersiz bulan Kıvılcımlı, "Tarih ancak kapitalizmle birlikte sınıfların mücadelesinin tarihidir" deme ihtiyacı duyar. Bu çerçevede, göz ardı edilen etnik, kabilesel, dini dinamik ve farklılıklara; "barbarlar" a özellikle dikkati çekerek devrimi " tarihsel devrim" ve "sosyal devrim" olarak iki kategoriye ayırır. Tarihsel devrim barbar toplulukların devlet merkezlerine saldırısıyla, sosyal devrim ise içteki sınıfsal iktidar savaşlarıyla gerçekleşir. Barbarların eşitlikçi, komünal, kolektif mülkiyet yapısına ve sınıfsızlığına özellikle vurguda bulunur.

Yukarıdaki tarihsel özetten şu sonuca varmak istiyoruz. Etnik kabilelerin tarihteki devindirici rolü artık yadsınamaz. Kabile aristokrasisinin iktidarcı eğilimi bulunmakla birlikte, genelde kabile yapısı anti- uygarlıkçı, dolayısıyla anti- köleci, anti- devletçi ve anti- emperyalisttir. Bunu kategorize edilmiş dönemlere vurduğumuzda da etnisite hem köleci, hem feodal ve hem de kapitalist uygarlığın karşısında yer almıştır. Hatta dinimezhebi renge bürünmüş direnişlerin çoğu da etnik tabanlıdır. İbrani kabilesinden Arap kabilelerinin İslam'ına; kendini Şialık biçiminde ifade eden Fars etnisitesinden Kürtlerin Yarsaniliği'ne veya Türkmenlerin Aleviliği'ne kadar sayısız örnek sıralamak mümkündür. Tarihte böylesine birçok sahip bu dinamiğin kapitalist modernite çağında yok sayılmasıyla silinip gideceğini sanmamak lazım. O halde, çağımızın direniş perspektifinde de bu gerçekliğin yansımasını ve ifadesini bulması elzemdir. Ama bu elbette ki antik çağların veya feodalitenin içe kapanmacı topluluklarını geri çağırmak anlamına gelmez.

Etnisiteden Çokkültürlülük ve Demokratik Uluslaşmaya Doğru

Tarihsel materyalizm belki de ancak kültürel- tarihsel yaklaşımla kaynaştırıldığından daha anlamlı sonuçlara vardırabilir. Alman K. Lamperchť'in formüle ettiği kültürel yaklaşım, tarihi incelemenin, insanların psikolojik geçmişlerini, kitle psikolojisini, topluluk halinde yaşayan insanların ortaklaşılmış, paylaşılmış amaç ve eylemlerini tarihsel seyir içinde ele alma yoluyla yeterli sonuçlara varabileceğini ifade eder. Buradaki kilit nokta kolektif duygu, paylaşım, fikir demek günümüzün bilgi yapısına da uygundur. Topluluğun maddi zeminiyle karşılıklı etkileşim içindeki bu özellikler tarih çarkının döndürücüleridir. Dolayısıyla da tarihi anlamak ve bugüne dair sonuçlar çıkarmak için söz konusu kolektif birikimi göz önünde bulundurmak şarttır. Bu özellikler en bariz biçimiyle etnik-kabilesel toplumlarda baş gösterdiği ve bugün itibariyle mirasının en iyi şekilde bu tür toplumlarda taşındığı için, etnisitenin veya etnik yapının-olgunun temel bazı özelliklerine değinmekte fayda var.

Sözlüklerde etnisite, "ortak bir ekonomi, toplum ve aile düzenine sahip olan ve birliği grup bilincine, dil ve

kültür ortaklığına dayanan insan topluluğu veya kavim" olarak tanımlanır. "Grup bilinci" ve "dil, kültür ortaklığı" belirlemelerinde vurgu yapıp A. Öcalan'ın " kavimsel kimlikler, tarih boyunca ortak bir dil ve kültür kökenine dayalı aşiretlerin daha üst düzeyde gelişmiş biçimlenişi olarak gelişirler" tanımıyla tamamlayalım. Bu ortaklık doğal olarak ilerleyen aşamalarda bir mekânla yani yurtla özdeşleşmeyi getirir. Bunun bir sonraki adımı sistemleşen bir siyasal yönetimin kurumlaşıp sürekli̇leşmesi olur ki, çağımızda bu süreklilik "ulus" olarak forma kavuşmuştur. Yanı sıra, bu aşamaların herhangi birini tamamlamamış, her hangi birinde ısrar etmiş veya kalmaya zorlanmış toplumlar da olmuştur. Günümüzdeki "devletsiz ulusların" ve yine "iç sömürge" konumundaki azınlık toplumların birçoğu böyledir. Merkezi bir siyasal sisteme kavuşmamış olmak devletçi- iktidarcılığın kirlerinden kurtarmışsa da " tarih- dışı kalma veya kimliksizleşmeye zorlanma gibi tehlikeleri de barınmıştır.

Antropolog C. Levi- Strauss'nun " İspanyollar kıtaya ayak bastığında İsles yerlileri kendilerine bunların tanrı mı yoksa insan mı olduklarını sorarken, beyazlar da kendilerine yerlilerin insan mı yoksa hayvan mı olduklarını soruyordur" bulgusu, herhalde binlerce sayfalık külliyatla yapamayacağımız izahatı yapabilmektedir. " Beyaz uygarlık"la bulanmamış toplumların zihniyet dünyasıyla "uygar zihniyet" arasındaki farkı apaçık bir biçimde ortaya koymaktadır. Biri, karşısındakini tanımlarken en aşağı ihtimal olarak çıtayı kendisi gibi, kendi eşiti insan seviyesinde tutarken, diğeri en yüksek derece olarak " insan" sıfatını layık görüyor. Çokça sözünü ettiğimiz ben- merkezciliğin, bireyciliğin, bencilliğin, çıkarcılığın, kendi dışındaki her şeyi " nesne"leştirmenin yansıması ancak böyle olabilir.

Tarihi sınıf çatışmalarıyla başlatma nosyonunu yetersiz bulan Kıvılcımlı, "Tarih ancak kapitalizmle birlikte sınıfların mücadelesinin tarihidir" deme ihtiyacı duyar

Bu ipucu bizi uygarlık sistemi öncesi veya uygarlık sürecinde ve sonrasında da bir şekilde dışarıda kalıp kendini koruyabilmiş doğal- etnik- kabilesel toplum özelliklerine götürüyor. Literatürde "etnik felsefe" diye bir alan var; ama "etnik felsefe" derken bizim kast edeceğimiz etnik topluluğun düşünüş, davranış ve yaşayış tarzı; dünyaya bakışı, algılayışı, hissedişi ve eylemidir. Yazılı bir geleneği olsa dahi (çoğunun yoktur) bu toplumların kolektif hafızası sözlüdür; geleneklere dayanır, felsefelerde, deyişlerde, dini veya ekonomik töre ve törenlerde, inançlarda, masallarda, müzikte, toplumsal ahlakta, toplumun tartışma ve çözüm mekanizmalarında ve günlük yaşam pratiklerinde yaşanır. Temel değerler öylesine doğal bir şekilde yaygınlaşmış ve sistematize olmuştur ki bildiğiniz anlamıyla "bireysellik" yoktur; komünal bir ve bütün kavme-etniğe-kabileye aittir. Ahlak ve değerler sistemi en ahım- şahım anayasa- hukuk sisteminin sağlayamayacağı kadar bir ilkeler bütünselliğine sahiptir. Toplum içinde doğal otoriteler, yani maddi-sınıfsal bir ifadesi olmayan öncelik ve öncülükler mevcuttur. (uygarlıkla tanışma oranında bir bozulmanın gerçekleştiğine yukarıda işaret etmiştik.) kafalarımızdaki gibi bir bireyselliğin olmayışı, bireyin tamamen erimiş olduğu anlamına gelmez. Aksine her birey kendi gücü, yeteneği ve eğilimine göre kimlik edinmek ve kendini ispatlamak durumundadır. Ama burada bireyselleşme demek toplumsal yararlılıkta etkin rol almak demektir. Günümüzdeki bireysellik ise toplum aleyhine daha fazla maddi çıkar elde etme, "rahata kavuşmak" ve toplumsal yükümlülüklerden azade olmak anlamına geliyor. Geleneksel toplumda en büyük ceza toplum dışına itilmek iken, günümüz bireyselliği için bu elitlere ait bir lükstür. Yer yer toplumsal yapı çok katı ve muhafazakar karaktere de bürünür. Ama en gaddar devletin bile başaramadığı bir mutlakıyetin kendiliğinden oluşması bu kolektif ruhun gücünü de gösterir. Aşırı içe kapanma (muhafazakârlaşma) içte bir mutlakıyetçi otoriteye, dışa karşı ise ben-merkezciliğe ve dolayısıyla herkesi kendi vizyonundan, kendi değerlerinin terazisinden ele alan bir etnik-merkezciliğe yol açabilir. Tarihteki konfederasyonlaşmalar ve Pazar ilişkileri devletli merkezlere karşı bir cephe amaçlı olduğu kadar, söz konusu etnik-merkezciliğe karşı bir tedbir olarak da rol oynamış veya rol verilmiş olabilir. Her halükarda, ben-merkezciliğin batılı uygarlığın karşısına çıkan ilk farklılığı "hayvan" olarak algılaması düzeyinde yozlaşmamış olduğunu hatırlatmakta fayda var. Kanlı kabile savaşları olmuştur ama antropolojik araştırmalar yine göstermiştir ki, sembolik düzeyde kalan ve yalnızca kısmi yaralanmalarla sonuçlanan kabile-klan savaşları da az rastlanan bir olay değildir. Diğerleri büyük ihtimalle iktidarcılıkla kirletilmiş olanlardır. Çağımızın sosyal bilimleri kapanmacı kabileciliğin otoriterliğe ve ırkçılığa yol açtığını iddia eder oysa tarihsel dayanaklarıyla da sabittir ki, otoriterlik ve mutlakıyetçilik bir devletçi-iktidarcı saiktir ve ırkçılığın en alası egemen kapitalist modernite ulus-devletçilikleriyle sergilenmiştir. Bugün dahi ırkçılık daha çok batının kapitalist devlet toplumlarında yaygınca baş göstermektedir. Ortadoğu'da yaşanan durum ise ırkçılıktan çok mezhepçiliktir ve bu yönden baktığımızda bile, çoğu Avrupa ulus-devletinin gerçekte birer mezhep devleti olarak doğduğu karşımıza

çıkar.

Tüm bu gerçeklikler tarihsel bir direniş ve dönüşüm dinamiği olup temel doğal toplumsal değerleri bağrında taşıyan etnisite ve onun gibi mezhep vb. farklılıkları çağımızın sosyalizm mücadelesinin ve diğer özgürlük ve eşitlik hareketlerinin kazanımlarıyla buluşturma, günümüzün ihtiyaç zeminlerine göre formülasyona kavuşturma gerekliliğini de önümüze koymaktadır. Yerel doğrudan demokrasi, kolektif, kendine yeterli üretim ve eşitlikçi paylaşıma, özyönetime dayalı Konfederalizm projesini tasarımlarken bile M. Bookchin, aşırı yerelliğin ve kapalı ekonomiye kayma eğiliminin territoryalizme ve bölgesel bağnazlığa yol açma tehlikesini gözden ırak tutmamakta ve kendine yeterlilik ile özyönetim ilkeselliğinin yanına karşılıklı bağımlılık ve dayanışmayı da koymaktadır. Aynı negatif olasılıklar ve gerekli ideolojik- siyasi-örgütsel tedbirler etnisite hareketinin formülasyonu içinde geçerlidir. Ne kadar devletçi uygarlığın lanetli etkilerine bağlasak da karşımızda uluslaşmacılık güç bir yansıma ve taklidi olarak gelişen bu durum gerek Afrika ve Asya'da, gerekse Ortadoğu'da kanın gövdeyi götürmesine yol açıyor. Gerekli paradigmatik dönüşümler, zihniyet devrimi ve siyasal tedbirler etkinlik göstermediği takdirde, reel sosyalizm örneğinde olduğu gibi, kapitalist modernitenin değirmenine su taşıyıcı kanal işlevi görmekten kurtulamayacaklardır. Ortadoğu zeminindeki son isyanların da bir türlü sonuç alıcı kılınmamasının gösterdiği gibi, er veya geç Demokratik Modernite çözümüne gelmek gerekecektir. Ama bundan önce, yukarıda açımladığımız tarihsel dayanaklara ek olarak günümüzdeki bazı dayanaklara ve parametrelere değinmek yararlı olacaktır.

Homojen ulus- devletçiliğin dışladığı ve modernitenin merkezindeki "Üçüncü Dünya Müfrezeleri" olarak tanımlanan farklı toplumsallıklara değinmiştik. A. Öcalan bunu modern kölelilik olarak tanımlıyor :"Başka ulusların, doğrusu devlet, yönetime sahip ulusallıkların yönetimi altında olan halklara, kabileler toplamına ulus değil, köleler toplumu denir." 20. yy. son yarısıyla beraber bu köleler toplamı bir uyanış ve kalkışma içerisine girmiştir. Literatürde çok kültürlülük hareketleri olarak geçen mücadeleler bu kalkışmanın parçalarıdır. Ve azımsanmayacak bir teorik- pratik deneyim vardır: tıpkı Feminizm gibi, tıpkı ekoloji hareketi gibi, tıpkı alternatif kolektif ekonomi gibi, tıpkı özerk toplum deneyimleri gibi, tıpkı cinsiyet hareketleri gibi gerek kendiliğinden ve gerekse örgütlü- programlı bir biçimde harekete geçmiş dinamikler söz konusudur. Eksik olan, bunları marjinalize olmaktan kurtaracak bütünlüklü bir paradigmatik bakış, ideolojik perspektif ve siyasal programdır. Devlet ulusçuluğuna karşı "farklılıklar temelinde birlik" ve homojenleştirmeye karşıda "azınlıkları koruma" şiarıyla başlayan çok kültürlülük hareketi özellikle Batı'da taban bulmuş ve kazanımlar elde etmiştir. Çok kültürlülük bütün kültürleri fark gözetmeksizin değerli, kimlikli, ilkeli, değerler sistemli ve orijinal bulur ve hepsinin kendisini örgütleyebilmesini, geliştirebilmesini, kamuda yer edinebilmesini ve siyasal karar mekanizmalarında etkin olmasını savunur ve bunun için mücadele eder. Her kültür farklı anlam ve değerler sistemine sahiptir. Dolayısıyla her birinin eşit yaşama hakkı vardır. Her kültür bu açıdan eşsizdir ve birinin tükenmesi yaşamın eksilmesidir. Yanı sıra her kültür esasta yine kendi içinde çoğulcudur, farklı gelenek ve toplumsallıklarla tarihten beri karşılıklı bir diyalog ve etkileşim içindedir. Devletçi müdahale bu doğal dengeyi bozmaktadır. Farklılıklar derken, sadece egemen-ulus içindeki farklı etnisitelerden değil, diğer tüm farklılıklardan söz edilir. ABD'deki siyahlar veya Hispanikler, Latin Amerika'daki yerliler, Müslümanlar; Müslüman ülkelerdeki Hıristiyanlar ve diğer inançlılar-inançsızlar; Avrupa'daki Müslümanlar, göçmenler, Romanlar veya yerli ulus-devletsizler; Ortadoğu'daki Kürtler, Filistinliler veya Asurîler, Ezidiler; Rusya'daki Müslümanlar veya Kafkas halklar vs… Bunların her birinin özgürlük, eşitlik veya kimlik/farkındalık mücadelesi, doğal olarak eşitlikçi toplum mücadelesidir. Kendi içlerinde mutlakıyetçi olmaları bir demokratik toplum sorunudur, ama egemen sisteme karşı duruşları objektif bir misyon taşımaktadır. Sözünü ettiğimiz paradigmatik dönüşüm ve zihniyet devrimi, içte demokratik toplum hareketi olma özelliğini de kazandıracaktır. Bunun öncellikli adımı da egemen paradigmanın zihniyetinden, kavram, kuram, yöntem ve araçlarından kopmaktır. Uluslaşmayı bir kapitalist pazara ve devlete bağlayan kuramdan, "bağımsızlık" ve "özgürlük" gibi kavramlara kadar, her şeyi yeniden tanımlamak ve formüle etmek gerekecektir. Klasik Marksizm'de önceleri köylülüğün , günümüzde ise etnisitenin – etnik hareketlerin sınıf savaşımına darbe vuran öncüler olarak görülmesi yaklaşımının da aşılmasını gerektirir. Bunu çözümlediğimizde altından burjuva ulus- devletçiliğinin veya burjuvazinin geleneksel iktidar yapılarıyla girdiği çatışmanın etkileri-çıkacaktır. Yani burjuvazinin iktidar mücadelesindeki toplumsal mevzilenmesi Marksizm'e de sirayet etmiştir. Manevi inançların, kültürel farklılıkların ve kadının öte-

Kavimsel kimlikler, tarih boyunca ortak bir dil ve kültür kökenine dayalı aşiretlerin daha üst düzeyde gelişmiş biçimlenişi olarak gelişirler" tanımıyla tamamlayalım

lenmesi buradan kaynaklanır. Zaten şuan o bilinçteyiz ki, burjuva ve ulus homojenliğine karşı tersinden bir homojenlikle ne mücadele edebilir ne de bundan toplumsal özgürlükler beklenebilir.

Buradan bir sonuca daha varıyoruz; Nasıl ki çok kültürlülük anlayışı herhangi bir kültürü diğerinden üstün veya aşağı olarak tanımlamayı reddediyorsa, herhangi bir toplumsal mücadele dinamiğini de diğerlerinden üstün veya aşağı tanımlamayı ret edeceğiz. Sınıf mücadelesi özünde bir ekonomik eşit paylaşım mücadelesidir. Farkındalık mücadeleleri de kültürel eşitlik ve özgürlük savaşımı olduğuna göre, bunlar ancak birbirini tamamlayıcı, besleyici olabilir. Ama farkındalık mücadelelerinin sosyalizm kadar formüle edilmediği ve bir strateji ve programa kavuşturulmadığı ve bu nedenle devletçi işlevi gördürdüğü de doğrudur. Buna rağmen Latin Amerika halklarının son on yıllardaki mücadelesi bu açıdan umut vericidir. ABD'nin Ortadoğu batağına saplanıp çıkamamış olmasının etkisiyle artık yeterli dış desteği alamayan faşist rejimlere karşı peşpeşe halk zaferleri gerçekleşmektedir. Etnik yerli hareketin sınıf mücadelesiyle içi içe ve alternatif yerel belediyecilik, demokratik özerklik gibi siyasal programlarla beslendiği bu coğrafyada siyasal rejim olarak çok ulusluluk da denenmeye başlamıştır. Bolivya, Venezüella ve takipçileri çok uluslu yapıya resmen geçiş yapma sürecindeler. Tüm kıtaya yayılan mücadele birlikleri ve konfederasyonlar güçlenmektedir. Adeta tarihteki aşiret konfederyasyonlarının egemen uygarlık merkezine karşı cephe alışı gibi, bu coğrafyada da ALBA (Latin Amerika için Bolivarcı Alternatif) gibi konfederasyonlar, yine yerel birlikler (Brezilya'da MST, Meksika EZLN, Kolombiya'da FARC, Bolivya'da Fejuve, Ekvador'da CONAIE, Venezüella'da Bolivar çemberleri, Komünal Konseyler vb gibi) özelde gerici burjuva kalıntılarına ve genelde de dünya- sisteme karşı bir cephe duruşu yaşanmaktadır.

Ortadoğu özgünlüğünde on yıllardır süregelen Kürt ve Filistin özgülük hareketleri ortada. Günümüzde de mezhep kavgasına dönüşen isyanlar devam ediyor. Sadece Suriye somutu için yapılacak bir çözümleme bile çarenin demokratik ulus olacağını gösterecektir. Kürtler bu yönlü ilk pratikleştirme adımlarını atmıştır. Devletsiz, radikal toplum demokrasine dayalı perspektifleriyle Kürtler, diğer azınlıklarla beraber etkin oldukları alanlarda halk meclisleri, kadın meclisleri, gençlik federasyonları yoluyla örgütlenmek, öz savunma güçlerini de oluşturarak rejim sistemini işlevselleştirmeye başladı. Savaş devam etmekte. Hem rejim tarafından hem de devletçi sisteminin beslenmesi çeteler tarafından silahlı ve ideolojik saldırılar yaygınca sürdürülüyor. Halk meclisleri buna karşı da direnerek demokratik uluslaşma sürecini başarıya götürmeye çalışıyor.Bu sistemde tek dil, tek bayrak, tek mezhep, tek din tek millet ve diğer hiçbir tekleme ve tekerleme savunulmayacaktır. Diğer tüm unsurlar da sonu belirsiz bu mezhep ve etnisite dövüşünün anlamsızlığını şimdiden görüyorlar ve ister beğensinler ister beğenmesinler, ister işlerine gelsin isterse gelmesin eninde sonunda çokluluk temelli demokratik ulus projesine sahip çıkmak zorunda kalacaklardır. Bu Mısır içinde, İran için de, Irak içinde, İsrail-Filistin içinde, yine Türkiye için de geçerlidir. Diktatörlüklerden "kurtarılan" Arap ve Kuzey Afrika ülkeleri yeniden bir ulus devlet taklitçiliğiyle merama eremeyeceklerine göre, Kuzey'den Güney'e doğru bu demokratik ulus akımının Afrika'da da yayılma şansı vardır, İran'dan Asya'ya doğruda… İrlanda'dan Bask'a ve Korsika'ya, oradan Balkan ve Kafkaslara Hindistan ve Çin'e kadar, süregelen ulus- devletleşmemiş halk mücadeleleri yeni ulus- devletler oluşturmak yerine çoklu ulusal kimliklerin bir arada yaşayabileceği, katılabilecek demokratik yapılanmayı tercih edecektir. Egemen ulus- devletler ya Sri Lanka gibi bu farklılıkları tümden katletmeyi öngörecek (ki bu fiziksel olarak da mümkün değil) yada kendi tekçi yapısından taviz verip demokratik topluma duyarlı hale gelecektir. Ezilen toplumlar da ya kendi tekçi devletlerini kuracak (ki dünya dengesi - alternatif bir bloğun bulunmayışı sebebiyle de buna çok elvermiyor) ya da özgürlüğün ve bağımsızlığın illa bir devlet kurmaktan geçmediğini öngören katılımcı, çok kültürlü demokratik ulus toplumsallığını geliştirecektir. 21.yy'da ortaklaşabilecek beki de temel noktalardan biri de bu olacaktır. Dünyadaki tüm hareketleri tek tipliliğe çağırmak zaten yanlıştır. Her yerde eş zamanlı tek bir biçimle çözüm aramak gerçekçi olmayacaktır. Ama bütünsel bir perspektif, karşılıklı ilişki ve gerekli durumlarda askeri-siyasi cepheleşme de olasıdır. "çokluk, farklıklar temelinde birlik" gibi esnek sisteme yaklaşımı, mekânsal ve zamansal farklılıkta da esnekliği kabul etmek durumundadır. Kutsal kitaplara geçmiş, "yetmiş iki milletli Babil efsanesi" 21.yy'ın rejimi olmaya adaydır.

Toplumun Özgürlük ve Adalet Arayışı

Nasrullah Kuran

"Sende seyretmek istersen eğer,
Berrak bir ışıkla
Olduğu gibi gerçeği,
çok çakıllı patikadan
Doğru yolu izle!"
Boethius

İnsanlığın yaşam arayışı, varlığını anlamlandırma ve yeniden tanımlama çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Yaşam arayışının açığa çıkardığı her yeni anlam ve tanım, insanın kendinin bilincine vardığı bir öz bilinç oluşturur. Bu öz bilinç, varlığın yokluğa karşı direnme vasfı kazandığı toplumsal zaman ve mekândan, toplumsal varoluştan başka bir şey değildir.

Devlet ve iktidar yapılanmalarının hayata sirayet etmeye başlaması, özne-nesne ayırımında roller çarpıtılıp bilim adına meşrulaştırılarak toplumun hücrelerine kadar indirgenmesi, doğal toplum yaşamına ve doğaya indirilmiş en büyük darbe olmuştur

Her koşulda insani varlık, toplumsal bir varlıktır. Toplumsallık insanın insanla, insani ilişki, eylem, tahayyül ve tasarım içerisinde gerçekleştiği doğadır. Bu anlamda yaşam, toplumsallıkla kendi değerinin bilincine varan insanın, aynı zamanda kendi dışındaki bilmeyi ve farkındalığı anlamlandırma ve değerli kılma girişimidir. İnsan ve yaşam arasındaki bu değer oluşturma ilişkisi, doğa ve evrenle bağ içerisinde bütünselliğini gerçekleştirme ve hakikatini açığa çıkarma çabasını içerir. İnsan toplumsallığı, toplumsal anlamla donanmış mikro evren olan insanı ve hakikati üretir.

Tüm kök toplum gerçekleşmeleri böylesi bir diyalektik ilişki üzerinden gelişmiştir. Varoluş iddiası, arayışın hareket ve canlılık içeren değişim dinamiği temelinde kendi doğasının ve evrenini oluşturmuştur. Bu nedenle bütün kök toplumlar özgür toplumlardır. Çünkü varoluşla ilgili her tercih ve kendi olma durumu, özgürlük bilincini gerektirir. Özgürlük bilincine ulaşan varlık ancak kendisi hakkında düşünme ve varoluşuyla ilgili eylemde bulunma yeteneğini gösterebilir. Buna bağlı olarak, "Özgürlük, eşittir insani varoluşun, toplumsal doğanın gerçekleşmesi" demek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte toplumsallığımızı meydana getiren özü sadece özgürlükle tanımlamak, anlamlandırma çabamızı sınırlandırır. Kaynağını özgürlükten alan, ahlakın yön verdiği adalet duygusu ve ilkesi bir diğer önemli olgu olarak karşımızda durmaktadır.

Doğaya indirilmiş büyük darbe ve özne-nesne değişkenliği;

Toplumsal doğanın dört temel erdemden biri olarak ifadeye kavuşturduğu adalet olgusu, yasadan bağımsız olarak toplumsallığın ortak iyisi olarak yaşam bulmuştur. Adil davranmayı ve doğruluğu koşullayan toplumsal adalet anlayışı, toplumun komünal yaşam tarzının ve özgürlük bilincinin meydana getirdiği ahlaki yapılanmanın bir sonucudur. Yalnız burada adalet, doğal toplumun sadece kendi iç ilişkilerinde pratikleştirdiği bir ortak iyi ile sınırlı değildir. Toplumsal adalet, insanın doğa ve evrenle ilişkilerini de düzenler. Canlı-cansız ikilemini reddeden doğal toplum, doğada ifadesini bulan bitkiden diğer tüm varlıklara kadar olan her şeyi canlı kabul eder ve onlarla ilişkisini de edindiği adalet anlayışı doğrultusunda şekillendirir.

Devlet ve iktidar yapılanmalarının hayata sirayet etmeye başlaması, özne-nesne ayırımında roller çarpıtılıp bilim adına meşrulaştırılarak toplumun hücrelerine kadar indirgenmesi, doğal toplum yaşamına ve doğaya

indirilmiş en büyük darbe olmuştur. "Toplum insan ihtiyaçlarının, devlet ise kusurlarının ürünüdür" deyişinde olduğu gibi; iktidar, tekel ve sömürü üreten "kusur"lar, toplumsal doğadan sapmanın ve kopuşun sistemlerini oluşturmuştur. Toplum üzerinde tahakküm geliştiren güçlerin ortak birikimi olarak Kapitalist Modernite, bunun en son güncelliğini koruyan yapısal zirvesidir. Doğal toplumdan günümüze kadar gelen tarihsel süreç, bu bağlamda tahakkümcü güçlerle doğal toplum sürdürücülerinin mücadele içerisinde geçirdikleri süreçlerdir. Doğal toplumun bozuma ve sapmaya uğratılması, toplumsal değerlerinde yitimini beraberinde getirmiştir. A. Öcalan'ın deyişiyle, "Toplumsal öz, varlık olarak paramparça edilirken, anlam ve hakikat olarak da bir kaosa sürüklenmiş ve bu kaos, içerisinde yaşamaya mahkum edilmiştir."

Kendine yabancılaşan öz;

Tarih ve zaman içerisinde yaşanan bu toplumsal gerilemeye ve süren saldırılara rağmen, insanın doğal toplum özlemi ve bu uğurdaki özgürlük ve adalet arayışı sürüyor. Uygarlık sistemi karşıtı direnişler, köle ayaklanmalarından Karmati'lere, Paris Komünü girişiminden sosyalizm denemelerine ve günümüzün devletsiz, demokratik komünal toplum inşa çabalarına kadar uzanmakta, varlığını korumaktadır. İnsanlık, toplum karşıtı sistem olarak kapitalizmin yarattığı tahribatlar sonucunda her gün insanlığından bir şeyler yitirmenin, kendine yabancılaşmanın sancısını yaşıyor. Yaşanılmaz hale getirilen ve çığırından çıkarılan hayatın içinde yaşatılan yoksulluk ve işsizlikle her gün yeniden bir işücret karşılığında insanın nasıl teslim alınarak sistemin her şeyi yapmaya hazır, edilgen bir nesnesi haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Bütün bu gerçekleşmeler insanı, yaşamını ve varlığını yeniden sorgulamaya ve yeni bir bilinç edinmeye yöneltmektedir.

Anlamak, özgür yaşamaktır;

Dünyaya gözlerini toplumsal bir varlık olarak açan insan, kapitalizmin ve her türden ideolojik türevinin yaşattığı anlamsızlık durağında kendisine dayatılanın doğasını reddetme olduğunun bilincine varmış görünmektedir. İnsan yaşamını toplum olmadan tasavvur etmeye kalkışmak, düşünen, eyleyen, düzen ve maneviyat kuran varlık olarak insan doğasını inkâr etmekle eşdeğerdir. Toplumsal bir varlık olma bilincine ulaşarak yaşam iradesi ve isteği kazanmanın kendisi, bizatihi toplumsal kültürün yarattığı bir sonuçtur. Bu manada, toplumsallığın tüm insansal yaşam alanlarını özgürlük ve adalet anlayışının varlık bulduğu anlam alanları olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Toplumsal tarihi böylesi bir algı gözüyle değerlendiren Ali Şeriatı, "İnsan özgürlük demektir" vurgusunu yaptıktan sonra, "İnsan açlık durumunda eksiktir, insan istismar edilme, sömürülme durumunda eksiktir. İnsan eğitimden mahrum olma durumunda eksiktir. Fakat 'insan'dır. Ancak özgürlükten mahrum olan insan, insan değildir" açıklamasına yönelir. Spinoza ise, özgürlüğü ulaşılan anlam gücüyle tanımlar; "Anlam özgürlüktür" der. Özgür insanı ve bilgeliğini de, yaşam üzerine yoğunlaşma, tefekkür etme hali olarak değerlendirir. Marx'ın özgürlüğe dair tanımları çeşitlik içerse de, "Özgürlük, insanın sürekli olarak kendini aşma kendi bilinçli faaliyeti aracılığıyla kendi doğasını dönüştürme yetisi olarak ortaya çıkar" tanımı insan hakikatine daha yakın durmaktadır. Her üç özgürlük tanımını A.Öcalan'ın "Anlayabilmek yaşamaktır. Yaşayabilmek anlamak içindir. Hiçbir güç anlam gücünden daha güçlü olamaz veya anlam karşısında sahte gösterilen olmaktan kurtulamaz" tespitiyle yan yana getirdiğimizde, aslında

İnsanlık, toplum karşıtı sistem olarak kapitalizmin yarattığı tahribatlar sonucunda her gün insanlığından bir şeyler yitirmenin, kendine yabancılaşmanın sancısını yaşıyor

yaşam–anlam ve anlam–özgür yaşam bağlantısını, diyalektiğini de kendiliğinden kurmuş oluruz. Spinoza' da anlam özgürlük iken, A.Öcalan' da yaşam farkındalığının özgürlük olarak tanımlanması burada bir çelişki yaratmaz. Çünkü her ikisi de aynı bildirimde bulunur. Hepimizin idrak edebildiği gibi anlamak, farkına varmak ile mümkün hale gelebilir. Farkına varamadığımız bir şeyi anlamamız eşyanın tabiatına aykırıdır.

Nasıl ki farkına varmak anlamayı doğruyorsa, her anlama süreci de beraberinde bir anlayışı, yapma eylemini koşullar. Doğru ve özgür yaşamı inşa etme iradesi, bu farkındalığın ve anlam gücünün açığa çıkması sonucu gelişir. Özgür yaşama biçilen değerin ifadesi olarak anlamı yapma eyleminden yoksun bıraktığımız vakit, kendi öz değerlerimiz doğrultusunda yaşama hakkımızdan vazgeçerek, varlığımızı tahakküm arayışındaki güçlerin sömürüsüne ve her türden başkalaştırıcı, kültür kırımcı, işgallerine terk etmiş oluruz. Sömürü ve işgalin coğrafik olanından ziyade, ruhta, duyguda ve düşüncede gelişerek zihniyet oluşturmuş olanı çok daha tehlikelidir. Coğrafik işgal, sınırlı ama iyi örgütlenmiş bir askeri güçle de bertaraf edilerek sökülüp atılabilir. Fakat ruh, duygu ve düşüncede yer bularak zihniyet halini almış olanını, dünyanın en büyük askeri gücüne ve tekniğine sahip olsanız da söküp atamazsınız. Ancak onun anlam düzeyini aşan bir kavram ve kuram gücüne, bun-

larla donanmış bir zihniyet yapılanmasına ulaştığımız takdirde kendinizi bir alternatif olarak var edebilir, sürdürebilirsiniz. Bu nedenle zihniyet savaşları, 'savaşların savaşı' olarak toplumsal tarihte belirgin bir yer almış, bazen peygamber, bazen filozof bazen de siyasal önder ya da bir isyan, özgürlük ve adalet talebi olarak kendini ifadelendirmiştir.

Halkların demokratik komünal toplum olma veya özünü koruma mücadelesi de, tarihsel bir damar olarak bu özelliği gösterir. Her alternatif olma, farklılığını koruma iddiası bir zihniyet inşasını gerektirir.A.Öcalan'ın deyişiyle, "Ot kökeni üzerinde yeşerir."Halkların tarihi böylesi örneklerle dolu olsa da, Ortadoğu toplumlarında bu çok daha yoğun ve derinliklidir. İbrahimi çıkışın yön verdiği peygamberlik geleneği,komünal toplum inşaları, Dervişlik kültürü, özgünlüğünü korumayı amaçlayan tarikat yapılanmalarının tümü, verili sisteme karşı yani zihniyet oluşturma, farklılığını koruma çabalarının bir sonucudur. Günümüzde açığa çıkan ve "Arap baharı" olarak nitelenen çıkışları, tüm yetersizliklerine karşın söz konusu toplumların derin tarihsel mücadele kökenlerinden bağımsız olarak ele alamayız. Yine Kürt Özgürlük Hareketi'nin geliştirdiği alternatif sistem oluşturma mücadelesi, bu gerçeğin devinim halindeki en açık göstergesidir.

Kuantum ile Demokratik Modernite inşası

Zamanımızın sorusu şudur; Tarihsel köklere sahip toplumsal mücadele geleneğinden gelen güçler, öz örgütlenmelerine dayanarak tahakkümcü zihniyet kuşatmasını kırabilecek ve mücadelesiyle özgürlük ile adalet sahası toplumunu yaratabilecek midir?

A.Öcalan ve Kürt özgürlük hareketinin bu soruya verdikleri yanıt oldukça güçlüdür. Demokratik Modernite paradigmasıyla hem kuramsal hem de örgütsel bağlamda evrensel karakterdeki alternatif sistem inşaları, özgürlük ve adalet arayışındaki toplumlara yeni bir ufuk açmış ve geleceği an'da özgücüne dayanarak gerçekleştirme olanağı sunmuştur. Özgünlüğü evrendeki çoğullaşma, çeşitlenme ve farklılaşma olarak tanımlamayı toplumsal ahlakın gereği sayan Demokratik Modernite paradigması, doğada var olan uyum, bütünlük ve tamamlama özelliklerinden hareketle "kendini var etme, her türün, her maddenin çıkış ilkesidir. Varolma, yokluk karşısında varolma eyleminde bulunmak ve bunu başarmak temel ilkedir" tespitini esas alır. Paradigmanın kendisini bilimsel ve felsefi temelde kuantumik bir izaha ve örgütlenmeye kavuşturması onu sistemler mücadelesinde daha farklı ve güçlü bir konuma getirmiştir. Kuantum felsefesinin örgütlenme tarzından nasıl ki önce parçacıklar bir araya gelip ekip oluşturuyor ve sonra benzer tarzda bir kaç ekip bir araya gelip bir başla ekip oluşturuyorsa, Demokratik Modernite'nin örgütlenme tarzı da aynı mantığı ortaya koymaktadır. Bu mantık 'dağınık ve güçsüz olanları bir araya getirme, onları güçlendirecek tarzda örgütleme ve örgütlülükleri bir üst örgütletmede bütünleştirme' biçiminde işlemektedir. Evrende ve doğada yürürlükte olan özgürlük ve adalet işleyişi, "kendi farkına varan doğa" olarak gelişmiş doğa parçası insan toplumsallığı açısından geçerlidir. Klasik çelişkilerin birbirini yok etme, kırıma uğratma tezine burada yer yoktur. Aksine, yıkma, yok etmeye yol açmadan yaratımı esas alan "çeşitlilik içinde birlik" ve birlikte gelişme diyalektiğini esas almaktadır. Yaşam daha demokratik ve bol seçenekli kılınmakta, hayat evrensel ve toplumsal doğamızın bütünlüğü içerisinde kavranmaktadır.

A.Öcalan'ın "Anlayabilmek yaşamaktır. Yaşayabilmek anlamak içindir. Hiçbir güç anlam gücünden daha güçlü olamaz veya anlam karşısında sahte gösterilen olmaktan kurtulamaz"

Demokratik Modernite kuramının kurucusu ve örgütleyicisi olan A.Öcalan, "Özgürlük adeta evrenin amacıdır diyesim geliyor... Özgürlüğü sadece insan toplumunda derin bir arayış olarak söylemleştirmek bana hep eksik gelmiş; mutlaka evrenle ilgili bir yönü vardır diye düşünmüşümdür. Evrenin temel taşları olarak parçacık-enerji ikilemini düşündüğümüzde, enerjinin özgürlük demek olduğunu çekinmeden vurgularım" derken, aslında buraya kadar belirttiklerimizin özgün bir vurguya dönüştüğüne işaret etmektedir. Parça-enerji ikilemi, insan-eylem, eylem-anlam ve özgürlük doğrucu ilişki, içerisinde ele alınmaktadır. "Madde'nin amacı anlamlaşmak, anlamın amacı maddeyi aşmaktır" vurgusu da, kendi farkına varan doğa olarak insanın vardığı anlam düzeyiyle kendini aşma arzusunu açık etmektedir. Varlığın, düşünen varlık olarak insanın iç devinimi doğrultusunda bir anda büyük değişim ve dönüşümler sergileyebileceği ve bu potansiyele sahip olduğumuz bilinmektedir. İnsanın en gelişmiş doğa parçası olarak görülmesi de buradan ileri gelmektedir. Bu, Nietzsche de "üst-insan", doğu felsefesinde ise "insan-ı kâmil"dir. Evren ve insan ilişkisi, doğası özgürlük olan bir bütün ve bu bütünün varoluşsal ilişkisidir.

"Sömürge tarlasında özgürlük yeşermez"

Öz örgütlenme, bütün maddelerin temel varoluş koşuludur. Varoluş, insanın yaşadığı zamana sığdığı anlam

ve değerler bileşkesiyle ancak mümkündür. A.Öcalan'ın deyişiyle kendi "anlam zamanı"nı yaratabildiğin ölçüde var olabilirsin. Bu da zamanı, her anı oluşum olan bir çaba ve mücadele ile karşılaman durumunda olasıdır. Ancak her anı değişim, oluşum ve anlam bulma olan bir yaşam söz konusu olduğunda yokluk karşısında direnebilirsin. Demokratik Modernite, böylesi bir öz örgütlenmeyi özgürlük ve adalet arayışına bir yanıt olarak geliştirilmiştir. Tarih ve zaman göstermiştir ki uygarlık sisteminin tahakküm, sömürü ve zorbalık yetiştirilen tarlalarında toplumsal özgürlük ve adalet yeşermez. Uygarlık sisteminin geliştirdiği ideoloji ve örgütlenmeler, toplumun parçalanması yoluyla toplumun ihtiyacı olan özgürlük ve adaletin ya çarpıtılarak ya da yerine sahte özgürlüğü ve hukuku ikame ederek ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Toplumların özgürlük, adalet ve barış talepleri bu nedenle hep çatışmayla, savaşlarla karşılanmaktadır. Kaos ve savaşla, toplumsal özgürlükçülerin biz-öteki ayırımını aşan ve herkesçe paylaşılabilen özgürlük anlayışlarını ve kendi tarihlerini yaşamalarının, yaşam alanlarını inşa etmelerinin önüne geçilmek istenmektedir. Özgürlük ve adalet arayışı iddiamızı sürdürmek ve bu yönlü inşalarda bulunmak istiyorsak, kendi anlam zamanımızı yaratmak ve öz örgütlenmemizi bu anlam zemini üzerinden bina etmek durumundayız. Hayat kimseye durduk yerde özgürlük ve adalet bahşetmez. Öyle olsaydı bin yıllardır tanrı duasına duranlar, özlemini duydukları özgürlük ve adalet sağanağına tutulur, bu özlemlerini cennet-cehennem icatlarına ertelemek zorunda kalmazlardı. Hareket ve inşa canlı doğa gerçeğinin temel yasasını oluşturur. Bizler için bu, mücadele ve emekle kendini inşa etmekten başka bir şey değildir. Ancak böyle bir anlam ve eylem ilişkisiyle varlığını koruyabilir, özgürlüğümüzü sağlayabiliriz. Özgürlük sağlandığında adalet ve barış da gelir. Ya da Spinoza'nın deyimiyle "özgürlük yoksa barışta yok"tur.

Devletin Hukukuna Karşılık Toplumun Adaleti

Mahmut Yamalak

Adaletin Terazisi

Antik Yunan'da dört temel erdemden biridir adalet. Ötekiler; nedenin iştahlarına aklın denetlemesine dayanan itidal; tehlikeye karşı aklın buyurduğu şekilde karşılık vermeye dayanan cesaret ve iyi, güzel ve adil olanı ayıracak şekilde aklı eğitmeye dayanan bilgeliktir. Adalet ise itidal, cesaret ve bilgelik erdemlerini denetleyen ve koruyan ilkedir. Ahlakın içinden çıkan adaletin temel ilke olarak kabul edilmesinin toplumsallıkla bağı olmaması düşünülemez.

Adaletin timsali terazidir, bu da hâkimiyet ve eşitlik demektir. Terazinin iki kefesi arasındaki düz çizgi kural ve düzenleme, doğruluk ve düzenliliği temsil eder

Toplumsallık içinde tanımlanması da, konumlandırılması da zor bir kavramdır adalet. Toplumsal yapılardan, sistemlerden, ideolojilerden bağımsız olarak bir tanıma ulaşılamaz. Bergson, "Adalet her zaman eşitlik, orantı, ödünleme fikirlerini uyandırmıştır" der (1) Adaletin içerdiği bu özelliklerin uygulanma biçimi dünyaya bakış açısıyla bağlantılı oluşur. Adalet, Hak ve özgürlükleri, üretilen malları, görev ve mevkileri dağıtırken herkese eşit davranmak mıdır, yoksa herkese ihtiyacına göre dağıtmak mıdır? Mevkiye, yapılan işe, katkıya, yeteneğe veya çabaya göre dağıtmak mıdır? Toplumsal iyiye, sözleşmeye, anayasaya göre paylaştırmak mıdır? Emeğe denk bir karşılık var mı? Suça denk bir ceza var mı? Bunlar sağlanamıyorsa, hak ve özgürlükleri dağıtmada nasıl adil davranılabilir?

Adaletin timsali terazidir, bu da hâkimiyet ve eşitlik demektir. Terazinin iki kefesi arasındaki düz çizgi kural ve düzenleme, doğruluk ve düzenliliği temsil eder. Klasik adalet anlayışının sevdiği bu analoji basit, kabul edilebilir ve adil gözüküyor. Doğal toplumda ortaya çıkan trampanın toplumu ve insan ilişkilerine indirgenmesine dayanan bu adalet anlayışının özü "kısasa kısas" ilkesidir. Cinayete karşı cinayet, zarara karşı zarar, verilen mala karşılık başka bir mal… Komünal toplumun kötü bir taklidi olarak uygulanan bu adalet anlayışı devletli iktidar tarafından yozlaşarak uygulanır. Komünal toplumda bir cinayete karşılık verilmezse toplumsal bütün dağılabilir. Bu, toplumsallığın yasasıdır. Kural uygulanırken denetleyen toplumdur. Toplumdaki ahlaki normların yaşaması için bu yasaya başvurulur. Devletli toplumda kısasa kısas yeni bir niteliğe bürünür ve sınıfsal bir karakter kazanır. Sınıflar arasında uygulanan farklılık kazanır. Ölen köleyse efendi cezalandırılmaz. Köle eşittir efendi değildir. Aynı sınıf içinde de cinsiyet ayrımı uygulanır; erkek eşittir kadın değildir. Kısacası yeni bir oran uygulanmaya başlanır. Terazi her sınıfı, her cinsi eşit çekmemeye başlar. Devletli uygarlık güçleriyle toplum arasında, ezen-ezilen arasında uygulanmaya başlanan bu oranın formülü değişmeden bugüne ulaşmıştır.

Aristoteles, köle ve efendi için farklı olan bu adaleti, "eşite eşit, eşit olmayana farklı muamele" biçiminde formüle eder. Her sistem kendi "eşit"ini yaratır, tanımlar, ardından buna göre de hak ve özgürlükleri dağıtmaya başlar. Devletli toplumun doğasına göre bu doğrudur. Dört ilkeyi yetersiz gören Aristoteles, adaleti de denetleyecek bir erdem daha olduğunu söyler. Bu, muhakeme erdemdir, der. Muhakeme erdeminin entelektüel bir kuvvet olduğunu söyleyen Aristoteles, bunun uygulanmasında belli bir ölçü olmadığını, zamana ve mekâna göre değiştiğini söyler. Böylece adaleti göreceli kılar. Buna karşın Stoacılar ve sonra dinler adaletin zamana

ve mekâna göre değişmediğini, evrenin her bir parçası geçerli olan sabit bir adalet ölçüsü olduğunu ileri sürerler. Onlara göre değil adil olmak, bu ölçüyü bulmak-anlamaktır. Rönesans'la birlikte ise adalet, doğal hukukun normlarıyla ifadelendirilir. Locke' a göre insanlar, insan olduklarından dolayı ahlaki eşitliğe sahiptirler. Bireysel faaliyetlerin bir fonksiyonu olan adalet tarafsızdır ve yasayla güvenceye alınması prensiplerine dayanır. Yasayı yapanı lehine işleyen bu adalet devletli sistemin adalet formülünün çağa uydurulmasını ifade eder. Sistemin eşitlik ve orantı anlayışı neyse uygulanacak adaletin formülü de ona göre değişiktir. Bu durumda adalet, sistemdeki "eşitlik" anlayışının pratikleşmesi oluyor.

Arapça bir kelime olan adalet, eşitlik ve dengeyi ifade eder. Bu eşitliğin nasıl sağlanacağı sorusuysa farklı cevaplara sahiptir. Ancak her cevap yeni soruları da beraberinde getirir

Bergson, mutlak adaletin derece derece gelişen bir adalet anlayışı olduğunu söyler. Ona göre insanlık tarihi boyunca adalet giderek yetkinleşmiştir. Komünal toplumda toplumun zoruyla, sınıflı toplumda eşitsizce uygulanan adalet geçmiş deney ve tecrübelerden çıkarılan derslerle, bireysel planda yetkince uygulanacaktır. "Modern adalet fikri böylece aynı atılımla canlanmış çok sayıdaki çabayla başarıya ulaşmış bir seri bireysel yaratılarla gelişmiştir." (2)der.

Arapça bir kelime olan adalet, eşitlik ve dengeyi ifade eder. Bu eşitliğin nasıl sağlanacağı sorusuysa farklı cevaplara sahiptir. Ancak her cevap yeni soruları da beraberinde getirir. Devletli sistemin baştan beri uyguladığı adalet "cezalandırıcı, ıslah edici adalet"in eşitlik anlayışı toplumsal bir doğru içermez; sistemde aksayan yanları, toplumda yükselen tepkileri yeniden sistem lehine düzenlemek için cezalandırır. Uyguladığı adaleti de kendisi belirlemiştir. Sistemin adaleti onun hukukundan beslenir. Caydırıcılık, cezalandırma, pişman etme, ıslah etme, boyun eğdirme gibi Saiklerle hareket eder. Bu sert, buyurgan, eril ve anti-toplumcu yapı da hukuk ile simbiyotik ilişki içindedir.

Devletin Hukuku

Devlet için "Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı"nda A. Öcalan'ın geliştirdiği tanım şöyledir: Devlet= artık ürün + değer + ideolojik araçlar + zor aygıtları + yönetim sanatı… Bu tanım bize devletin iktidar, güç, baskı, hiyerarşi demek olduğunu söyler. Bu devletin hukukunda sınıflara bölünmüştür, sınıflaşmıştır ve devletin güvencesine hizmet etmektedir. Komünal toplumda ahlak toplumun güvencesine hizmet etmektedir. Komünal toplumda ahlak toplumun güvencesini sağlarken, devletli sistem kendini hukukla korumaya alır. Öcalan, "Tanım olarak hukuk devletin siyasi güç eyleminin kalıcı, kurumlu bir biçimi almış hali olarak değerlendirilebilir"(3) der.

Komünal toplumdaki ahlakın taklit edilmesiyle ortaya çıkan hukuk, ahlaka göre bir ilerleme değildir. Toplumsal bütünlüğün bozulduğu yerde, egemen olanın lehine devreye giren bir yasalar bütünüdür. Kentlerde egemen olan devletin karmaşık ilişkilerini iktidar lehine düzenler. Devlet, hukuk yoluyla iktidarını güvenceye alır, meşruiyet sağlamaya çalışır, eşitsizlikleri uygular. Sınıflara bölünmüş toplumu iktidarın ihtiyaçlarına göre düzenlemede başat rol hukukundur.

Devletin hukuku komünal toplumun ahlakının alternatifi değildir. Hukuk iktidar ilişkilerine, ahlak eşitlik ilişkilerine dayanır. Bu nedenle karakteristik olarak farklıdırlar. T. Hobbes, hukukun kaynağının "egemenlerin buyruğu" olduğunu söyler. Doğal olarak da bu kaynak "bir özne, bir konuşmacı"dır. Pozitif hukuk daha somut olarak hukukun kaynağını "devlet ve iktidar kliği" olarak gösterir. Her durumda hukukun kaynağı egemen sınıfların öznel çıkarlarıdır.

Hukuk sistemi, onu düzenleyenlerin çıkarına göre belirli bir düzene konulmuş yasalar, kurallar ve normlar sistemidir. Varoluşu toplum-dışıdır; onu besleyen kaynak topluma rağmen oluşmuştur. Bu normatif sistemin özü topluma yabancılaşmış bir egemen sistemin çıkarlarının korunmasıdır. Toplumdan değil, iktidardan beslenir ve iktidarı topluma karşı korur.

Hukuk sistemi kendi kaynağından beslenen kapalı bir sistemdir; kendi kendini üretme ve sürdürme dinamiklerini içerir. Elemanlarını, normlarını ve değişme kapasitesini kendi içinde üretir. Toplumla kurduğu ilişki, onun üzerinde egemenlik kurma ilişkisidir. Topluma karşı donmuş olan hukuk herhangi bir toplumsal alandan etkilenmeme ama onları baskılama özelliği taşır.

Hukuki yargı yazılı yasa, kural ve normlarla sınırlıdır. Oluşmasını sağlayan muktedir onun uygulanma esaslarını da belirler. J.Habermas, hukuk normlarının yapılandırılmasında gözetilen şeyleri şöyle anlatır. "Hukuk normları öyle yapılandırılmış olmalı ki, farklı aşılardan bakıldığında hem bağlayıcı yasalar, hem de özgürlük yasaları olarak ele alınabilsin." (4) bu yanılsamalı durum hukukun yapısal özelliğidir. Yasanın sahibi (devlet) bir yandan yaptırımlar ve caydırıcı önlemlerle yasanın uygulanmasını garantiye alırken, diğer yandan onu meşrulaştırıp benimsetecek yöntemler üretir.

Topluma dayatılan hukuksal yükümlülükler özgürlüklere getirilen kısıtlamalarla elde edilen "hak" larla oluşturulur. Hukukun öznesi olan güç özgürlükleri kı-

sıtlarken "ötekinin hakkı" nı öne sürer. Muktedir olanın tanıdığı sınırlar çerçevesinde özgür olma hakkı, taraflara "toplumsal uyum" diye sunulur. Hukuk ile özgürlükler ters orantılıdırlar, özgürlükler kısıtlandıkça hukuki yükümlülükler artar.

Sistemin "evrensel" ve "toplum-üstü" gösterdiği hukuk, özünde zaman-mekân sınırlarına hapsolmuştur. Kaynağı olan yasa koyucunun etki sahası ve zamanı kadar yaşar. Sınırlılığı kendine de yöneliktir. Yalnızca dışa yansıyan davranış hukuku ilgilendirdiğinden zihin, yoğunlaşma, irade, istek gibi normlarla ilgilenmez. Onun için önemli olan toplumsal alanın yasa koyucuya göre düzenlenmesi ve toplumun buna uyumunun sağlanmasıdır. Bu yanıyla problem çözücü yanı yoktur. Toplumsal problemleri özelliklerine göre değil, yasa koyucunun öznel çıkarlarına uygun olarak çözer.

Sistemin kendini topluma kabul ettirme, meşrulaştırma araçlarıyla zor araçları iç içedir. Davalar, duruşmalar, mahkemeler, kolluk kuvvetleri, hapishaneler vb. ile uygulanan hukuk, bu yolla bir "meşruiyet" oluşturur. Bunun geçerliliği de yasa koyucunun zor-şiddet araçları ve gücüyle sınırlıdır. Tüm bu özellikleriyle devletli hukukun adaleti uygulayabilmesinin zemini ve olanağı yoktur. Devletli sistemin uyguladığı adalet, yine onun oluşturduğu ölçülerde bir eşitlik sağlanacağından dolayı, ancak kendi klanına hizmet edebilir. Adaletin devlet klanına göre uygulanması demek, eşitsizliğin, iktidarın baskı ve sömürüsünün uygulanması demektir.

Pazarın Hukuku

Liberal adalet teorileri bu sert, buyurgan, cezalandırıcı hukuka dayalı adaletin katlanılabilir hale getirilmesi arayışında ortaya çıkar. Efendi ile kölenin aynı çıkarlar etrafında bir araya getirilmesi arayışında ortaya çıkar. Efendi ile kölenin aynı çıkarlar etrafında bir araya getirilmesinin hak ve özgürlükler bağlamında mümkün olmadığı bir zeminde, efendiyi köleye kabul ettirme arayışıdır. İngiliz deneycilerinden çağdaş adalet teorisyenlerine uzanan bir çizgide gelişen teoriler kapitalist hegemonyanın devamına dönük olmuştur. " Piyasacı" ya da "usulî adalet" denilen liberal adalet anlayışı, farklı amaçların çatışmasız bir arada yaşayabilmesini sağlamaya yönelir. Eşitsizlikleri kabul eden ve onların eşitsizlik olarak bir arada yaşamasına dayanan bir adalet anlayışıdır bu. Eşitlik ise, yalnızca kanunla önündeki eşitlik olarak kabul edilir. Elbette bu "kanun" kapitalist devletin hukukundadır.

Kapitalist uygarlığın son çağdaki adalet anlayışı Amerikalı teorisyen John Rawls tarafından teorize edilen "doğruluk ya da haktanırlık olarak adalet" formülüdür.(5) Rawls, iki temel ilke tespit eder: 1) Her insan alabildiğine geniş temel özgürlükler karşısında eşit haklara sahip olmalıdır. Bu, Rawls'ın bireysel özgürlük ilkesidir ve temel ilkesi budur. 2) Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler en çok sayıda insanın yararı gözetilerek giderilmelidir. Bu da eşitlik ilkesidir, dezavantajlı olanların yararına işler. Rawls Amerika fırsat eşitliği sloganını formülleştiriyor. Liberal adalet anlayışının sunduğu "cennet" fırsat eşitliğidir, bireylerin rekabet ve diğer piyasa etkileri karşısında eşit olmalarına dayanır. Eğer bireyler, topluluklar arasında bir eşitsizlik varsa, bu durumda adaleti "en kötüden yana" çalıştırarak hâkimiyeti gözettiğini ileri sürer.

Toplumun ilk hali olan klanda ahlaki değerler sistemi ve bunlar ışığında toplumsal yaşamın düzenlemesi gibi iki ana parametreyi içerir

Aşağı yukarı bu görüş ve ilkeler kapitalist modernitenin adalet anlayışını temsil eder. Liberal teori devletin siyasal alanını sınırlandırmak, onu düzeni korumak ve kamusal hizmetlerle sınırlı bir alanda tutmak ister. Eşitlik ve özgürlük gibi iki ana prensibi pazar etrafında tanımlamaya çalışır. Buna göre adalet karların nasıl bölüştürüleceğiyle değil, kaynaklarına karşı bireysel hakların korunmasıyla ilgilenir. Hukuk ise adaletsizliği önlemeye çalışır. Bu anlayış cezalandıran, önleyen, caydıran hukuk ve adalet anlayışının yumuşatılmış halidir. Devletle toplumun bozulan ilişkilerine yeni bir sözleşmeyle düzen kazandırmak ister.

Toplumsal Adalet

Adalete ilişkin teorilerin etrafında döndüğü sorular benzer olsa da, esas olarak cevaplarda ayrışmalar yaşanır. İnsanlığın ortak kaygıları her kesimde farklı bulur. Bu teorik yaklaşımlar içinde yüzü topluma dönük olanı bulup açığa çıkarmak için; 1) Toplum tanımında netleşmek, 2) Adalete dair sorularda seçici olmak gerek. Bu sonuncusu " devletin adaleti", "egemen-ezilen adaletinin uzlaştırılması" gibi kavram ve yaklaşımları direkt reddederek işe başlamak için gereklidir.

Toplumsallık eşittir komünalitedir. Klanın oluşmasıyla başlayan toplumsallık ahlaki ve politik değerler üzerinden var olur. Toplumun ilk hali olan klanda ahlaki değerler sistemi ve bunlar ışığında toplumsal yaşamın düzenlemesi gibi iki ana parametreyi içerir. Klan ayakta kalmak için kendi yasalarını, eş deyişle ahlakını oluşturur. Üretim ve bölüşümün şartlarını, öz savunma esaslarını, bir arada yaşama esaslarını oluşturur. Ahlakla " ortak iyi"yi oluştururken, politikayla bunu her tür faaliyetin özüne yedirerek yaşama uyarlar. Bunun üzerin-

den yükselen toplumsal adalet de bu kolektif var olma halinin yaşamasına hizmet edecektir.

Toplumsal adaletin temel konusu paylaşımdır. Kaynaklar, görevler, hak ve özgürlükler paylaştırılırken toplum ve bireyin optimal dengesi gözetilerek hareket eder. Bu amaçla bazı temel sorulardan hareket eder. Paylaşım için karar verirken hangi değerler ve ölçüler öncelikli olacak; hak edişe göre mi, liyakate göre mi yoksa her ikisini de kapsayan daha üst bir tespite göre mi? Temel alacağı adalet anlayışı ne olacak? Devlet ve adalet arasındaki ilişkilere dönük yaklaşımı ne olmalı? Muhafazakâr-devletçi anlayış devlete karşılamamasını, ceberut devlet anlayışının korunmasını ister; liberal anlayış devleti pazardaki "eşitliğin" uzağında tutmak ister; devletleşen sosyalizm ise adalete ve diğer her şeye dair çözümü proleter devlete devreder. Toplumsal adaletin devletle ilişkisini netleştirmek yapılması gereken en önemli şeydir. Bunlarla birlikte adaletin özgürlük ve eşitlik kategorileriyle de ilişkilerinin açığa kavuşturulması gerek.

Devlet, topluma rağmen oluşmuş ve toplumu baskılayarak hayatta kalan bir iktidar kliğidir. Dolayısıyla devlet eliyle toplumsal adalet uygulanmaz

Bu gibi sorulara cevap ararken toplumsal problemle uğraşmak zorunlu hale gelir. Adalet tarafında dönen tartışmalar, toplumsal sorun etrafında dönen tartışmalarla bütünleşir. Eşitlik-özgürlük ilişkisi; devletin toplumla toplumsal yaratımlarla ilişkisi; paylaşımın nasıl organize edileceği; üretimdeki ücret, değer, piyasa, mülkiyet, sermaye gibi konulardaki düzenleme; kaynaklarının adil dağılımı vb. gibi tartışmalar bizi direkt toplumsal problemi tartışmaya götürür. Toplumda adaleti sağlamak, toplumsal probleme çözüm bulmakla başlar. İktidarın ortaya çıkmasıyla birlikte toplumsal problem başlar toplumsal bütünlük kaybolur, parçalanır, doğal akış kesintiye uğrar. Toplumsal adalet özellikle bu soruna dair çözümler içerir.

Toplumun kendisi, tüm yaratımlarıyla birlikte değişip-dönüştüğünden, adalet ve toplum bu dönüşüm kapasitesinin içindedir; onunla değişir, diyalektik akış karşısında statik kalmaz. Değişim ihtiyaçların güncellenmesi, yaşamı sürdürme kapasitesinin korunmasını içerirse doğaldır. Adalet de bu değişimin bir öğesidir.

Toplumsal adalet ile devletin karşılaştırılması yanlış bir karşılaştırmadır. Devlet, topluma rağmen oluşmuş ve toplumu baskılayarak hayatta kalan bir iktidar kliğidir. Dolayısıyla devlet eliyle toplumsal adalet uygulanmaz. Eril, totaliter ve iktidara devlet kliği toplumdan uzak tutuldukça toplum kendi adaletini uygulayabilir. Toplumu tahakküm altına alan her şey bu adaletin hedefinde olduğuna göre, toplumsal adalet de ilk önce devletle arasına mesafe koyarak işe başlar.

Eşitlik, ezen-ezilen kesimlerin arasında uzlaşma arayarak oluşmaz. Efendi köleyle asla eşit olmaz. Öncelikle eşitliğin farklılığı içerdiğini, ancak hiyerarşik rol dağılımına izin vermediğini görmek gerek. Farklılık bir arada yaşamanın koşuludur. Paylaşılan noktaların çoğaltılıp, zıtlaşılan konuların birer antagonist çelişki olmaktan çıkarılması esasına dayanır. Her bir özne kendini var edip koruyarak, kendi varlığıyla çelişkiye düşmeden ötekiyle ilişki zeminini oluşturabilirse, farklılıklar arasında eşitlik sağlanabilir. Toplumsal özgürlüklerin çerçevesi de bu tarz bir ilişkiyle korunabilir. Dolayısıyla toplumsal bağlamda eşitlik ve özgürlük toplumsallığın korunmasında eşit rollere sahiptir.

Toplumsal adalet esas olarak toplumun değerlendirme ve anlam verme ölçütüdür. Devletle birlikte yabancılaştırılmış, devlet hukukuyla baskı altına alınmış toplumun gerçeğe dönüşünün de panzehiridir.

Yararlanılan Kaynaklar

1) Henry Bergson, Ahlakın ve Dinin iki Kaynağı, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Doğu-Batı yay. Ekim 2004, sy. 60
2) Age sy.69
3) A.Öcalan Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı, ÇetinYayıları
4) J.Habermas, Öteki OlmaK, Ötekiyle Yaşamak, Yapı Kredi Yayınları, sy, 169
5) Yeni Sol yeni Sağ, Derleyen: Armağan Öztürk, kapitalizm ve Adalet, Buğra kalkar, Phoenix

Toplum Mühendisliği

Halil Dağ

Hobbes "insan insanın kurdudur" demişti ve hemen ardından toplumu parçalarına ayırıp birleştirebilme esasından hareketle ele almış ve böylece politikaya bir teknisyen kesinliği taşıyarak, toplumsal düzenin ne olduğunu ve nasıl tesis edileceğini, toplumun nasıl kurulacağını göstermeye çalışmıştı. Kendisi ve ardıllarının bu söylemden yola çıkarak önerdikleri şey, insanın doğasında kötülüğün var olduğunu, bu kötülüğün "düzen bozucu" niteliğinin ortadan kaldırılması için onu disipline edecek, düzenleyecek yeni tip bir otoriteye ihtiyaç olduğuydu. Söz konusu otorite yasal bir temele dayanacak ve "insanın kötü doğası" karşısında meşru bir otorite olacaktı. Dolayısıyla da insanı ve toplumu biçimlendirme, ehlileştirme konusunda muazzam araçlara sahip olacaktı. Bu yeni otoritenin kendisini dayandırdığı akıl mühendislik aklıydı ve pozitivist bilimcilik gibi bir arka plana dayanıyordu. Elde, doğa bilimlerinden edinilmiş yığınca "mutlak" bilgi vardı, bu bilgi neden toplumu düzenleme sürecinde kullanılmadı? Daha sonra gelişen Diderotçu mekanikçilikte bu anlayışın zirvesi oldu ve toplum mühendisliği pratiği günümüze kadar süren bir anlayışa dönüştü…

Toplum mühendisliği kavramı ve buna içkin kılınan, toplumu otoriter-düzenleyici değerler etrafında dizayn etme politikası en sistemleşmiş haliyle Fransız devrimi ve onunla paralel kurumsallaşan ulus devlet projesine dayandırılmaktadır

Toplum mühendisliği kavramı ve buna içkin kılınan, toplumu otoriter-düzenleyici değerler etrafında dizayn etme politikası en sistemleşmiş haliyle Fransız devrimi ve onunla paralel kurumsallaşan ulus devlet projesine dayandırılmaktadır. Kökeni Hobbes'ten başlayarak ortaçağın sonlarına uzanan ve daha sonra kapitalizmle buluşan diderotçu mekanikçiliğin tıpkı doğayı olduğu gibi toplumuda bir mühendislik çalışmasının alanı olarak gören anlayışı, toplumsal doğayı tahrip ederek ulus-devlet determinizmini kutsallaştırıp günümüze kadar ki hemenhemen tüm ulus-devlet sistemlerinin ekonomi, eğitim ve kültür politikalarına damgasını vurmuştur.

Mühendislik pratiği başlangıçta üretim sürecinde yada yönetimde bilim ve tekniğin temsilciliği olarak gelişirken zaman içinde toplumsal alana ilişkin projeler oluşturarak onu belirleyen bir uğraş alanı olmuştur. 'ussal olanın gerçek, gerçek olanın ussal' olduğu ilkesinden hareket eden bu mühendislik algısı üretim, teknoloji ve bilimsel çalışmalara uygulanan rasyonalitenin tüm toplum ölçeğine yaygınlaştırılabileceği inancından yola çıkarak, toplumsal alanın ve insanında tıpkı bilimsel-teknik çalışmalarda olduğu gibi belirli bir takım rasyonel ilkeler üzerinden biçimlendirilebileceğini savunur. Kavramınliteratüreyerleşmesi ve bir ilerleme yöntemi olarak yaygınlaşmasında başka bazı isimlerin yanı sıra tornetsinveblen'in rolüne vurgu yapılmaktadır. Veblen, mühendisleri rasyonel ve bilimsel uygulamaların-değerlerin taşıyıcıları ve öncüleri olarak kabul ederken, onların üretim, ekonomi ve kültür alanlarında iktidar olmasını ister. Buna göre herhangi bir zamanda o güne kadar icat edilmemiş teknoloji harikası bir makinanın projelendirilmesinde ve yapımında rol oynayan mühendislik yeteneğinin yaratıcılığı, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde de kullanıla bilinir ve bu yolla toplumsal yaşamda harikalar yaratıla bilinirdi.

Mühendisliğin İki Unsuru: Toplum Tasarımcılığı Ve Otoriterizm

Toplum mühendisliğinin 'düzenleme' pratiğinin iki unsuru vardır. Bunlardan birincisi, doğanın ve toplu-

mun idari düzenlenişi ve standartlaştırılmasıdır. Bu standartlaştırma sürecinde uzmanlar sınıfı ve devlet asli bir rol oynar. Aslında modern devlet denilen unsur devlet sisteminin idari yapılanması ve bu idari yapılanma sürecinde kullandığı maddi-manevi araçlara bakıldığında söz konusu 'düzenlemenin' nasıl yürütüldüğünü anlamak daha kolay olacaktır. Söz gelimi hukuk, eğitim sistemi, yasal ve bürokratik prosedürler, günlük yaşama varıncaya kadar her şeyin üstten dizayn edilmesi, bireyin duygusal ve eylemsel süreçlerini belirleyen soyut kurallar silsilesinin oluşturulması… Bütün bunlar 'düzenleme' süreçlerinin araçlarıdır ve sadecebürokratikbir düzene dayanmanın ötesinde, arkasında bu idari anlayışa yön veren ciddi bir akademisyen, aydın ve uzmanlar eliti, yani toplum mühendisleri vardır.

'Düzenleme' pratiğinin ikinci ve en önemli unsuru ise modernist ideolojidir. 'üst modernizm' olarak nitelendirilen bu unsur, birinci unsurun, yani doğanın ve toplumun idari düzenleyişini sağlayan aklın ve oluşumların fikri temelini oluşturur. Batıda ortaya çıkan pozitivist bilimcilik ve buna dayanan 'ilerlemecilik' fikri bunu ifade eder. Bu durumu tasavvur etmenin en iyi yolu onu mühendislik anlayışının kurumlaşmasıyla başlayan bilimsel ve teknik ilerleme hakkında kendine aşırı güven, üretim büyümesi, doğanın (ve bu arada insan doğasının da) hâkimiyet altına alınması ve toplumsal düzenin doğa yasalarının bilimsel kavranışına uygun, rasyonel olarak tasarlanmasının güçlü bir versiyonu olarak düşünmekten geçiyor. Sözü edilen bu üst modernist ideoloji esas olarak bilimin ve teknolojinin toplumsal alana uygulanmasının meşruluğu üzerinden kurgulandı. İnsana, topluma ve doğaya yönelik mühendislik planlamaları 'şüphe barındırmayan' mutlak bir kabulle bilimcilik adı altında geliştirildi. Toplum, mekanikçi-teknolojist rasyonel veriler üzerinden düzenlendikçe ideal ve gelişmiş toplum modellerinin ortaya çıkacağı vaaz edildi. Tabi modernist ideolojinin kendini gerçekleştirebilmesi ve bu ideal modeli geliştirebilmesi için bir takım araçlara ihtiyaç vardı. En 'makul' çözüm otoriter ve düzenleyici bir devlet aygıtıydı. Bu devlet tamamen 'akılcı' verilere dayanarak düzenleme sürecini ve toplum tasarımının engel tanımda, tek merkezden oluşturma gücünü elinde bulunduracaktı. Ulus devletin ortaya çıkışı da bir bakıma bu ihtiyacın bir sonucuydu. Otoriter bir aygıta ihtiyaç vardı çünkü düzenlenmesi-standartlaştırılması hedeflenen toplum aynı zamanda yeni araçlar ve kurallarla yönetilmesi gereken toplumdu, dolayısıyla geleneksel değerlerinden kopartılması karşı reflekslere yol açabilirdi, bu sebeple de 'mühendislik harikası' fikir ve düzenlemelerin toplumsal tepkiyle karşılaşma riskinin daha baştan bertaraf edilmesi gerekmekteydi. Ulus devlet bu görevi üstlenirken toplum mühendisleri de bu yeni ideolojiyle 'rasyonel toplum' oluşturma biçiminin, eskinin dinsel-gelenekçi akıldışılığından daha kutsal olduğu ve doğanın bilimsel olarak tahakküm altına alınmasının özgürleştirici olacağı konusunda toplumu ikna etme görevini üstlendiler. Ulus devletin dayandığı modernist ideoloji 'rasyoneldi' ve büyümek için bir katalizör işlevine sahip olduğu düşünülüyordu. Dahası, bu yeni ideoloji büyük ölçüde statü, iktidar ve zenginlik bakımından kazanacak çok şeyi olan sınıflara hitap ediyordu. Sonuçta bürokratlardan, ekonomistlerden, aydınlardan, teknokratlardan, sosyologlardan, planlamacılardan ve bilim uzmanlarından oluşan yeni bir tabaka (hatta yeni bir sınıf) ortaya çıktı. Bu sınıfın yeni adı toplum mühendisliğiydi ve devletle simbiyotik bir ilişki içindeydiler. Toplum mühendisliği pratiğinde bu sınıf ulus devletin gücünden yararlanırken, ulus-devlet de bu yeni sınıfı, sağladığı bilgi ve teknikle iktidarını güçlendirme ve toplumu homojenleştirme sürecinin aklı olarak kullanıyordu. Bu şekilde birbirini besleyen ilişki oluşturulmuştu. Bu iki gücün birleştiği konum yalnızca bir yönetim ya da ayrıcalık edinme konumu da değildi aslında. Ulus inşası ve toplumu dönüştürme (yeni ideoloji ekseninde)gibi bir eserin sorumluluğunu da paylaşıyorlardı. Toplum mühendisleri, teknik ve bilinç açısından geri kalmış saydıkları eğitimsiz nüfusu 'güçlü ve ileri' bir geleceğe taşımayı kendi görevleri olarak algıladıklarından toplum eğiticileri olarak kendilerine kader tayin edici bir kültürel rol biçerek toplumsal hiyerarşinin tepesine yerleştiler. Rol böyle büyük olarak belirlenince, toplumdan bu tasarlanma sürecinde azami fedakârlık yapmasını isteyen egemen bir aydın ve teknokrat tabakasının ortaya çıkması pek garip bir durum olamadı. Çünkü geçmiş bir engel, aşılması gereken bir tarihti. Bu gün ise daha iyi ve rasyonel bir geleceğe yönelik adımların atılacağı bir platformdu!Bu platformda etkin ve tasarlayıcı bir akla ihtiyaç olacaktı. Bu yeni ideolojinin ve mühendislik aklının cisimleşmiş hali olan ulus devletin topluma yaptığı açıklamaların hemen hepsinin, temel olarak bu günden bütünüyle farklı bir geleceğe doğru 'kahramanca' bir ilerleyişe dair imge ve sloganlardan oluşması da yukarıdaki durumla bağlantılıdır. Toplum, gerçekte belirsiz ve egemen olanın güç iddiasının gerçekleşmesinden başka bir nitelik taşımayan 'zenginlik, güvenlik, ilerleme, büyüme' gibi cezbedici sloganlar etrafında mühendislik projelerine uygun olarak mobilize edildi. Toplumsal özgürlük ve adalet kavramları ancak bu 'ulvi' amaca hizmet ettiği oranda kabul edilen önemsiz iki slogan haline geldi böylece. Toplum mühendisliğinin ulus-devlet üzerinden uygulamaya soktuğu akıl daha sonra faşizm olarak vücut buldu. Çünkü toplumu tasarlama ve iktidar paradigması etrafında disipline etmenin sınırı yoktu. Devletin kutsallığı ve düzene bağlılık söyleminin arkasında gizlenen şey itaat ve daha fazla itaat oldu. Bir kere toplum mühendisliği yeni ideolojinin yükselen değeri olarak kabul

edildikten sonra toplumun her açıdan simetrizasyona tabi tutulması bir problem teşkil etmiyordu. Zaten faşizmde sonuç itibariyle bir toplum mühendisliği projesiydi. Tek tipleştirme, ötekini yok etme, her şeyi devletin ve iktidarın güçlendirilmesine tahvil etme planı bu mühendisliğin aklıydı. Modernist ideolojinin ve modern çağın yöneticileri bu yeni düzeni idrak edip pratiklerini dayandırdıkları mühendislik aklıyla insanlık tarihinin arşivine olabildiğine kanlı ve vahşet dolu katkılar sunmaktan geri durmadılar. Gerici cehaletleri yüzünden bu mühendislik harikası tasarıma teslim olmayanların ya zorla eğitilip ehlileştirilmeleri yoluyla bu projelerin nesneleri haline getirilmeleri ya da yok edilmelerinden daha doğal ne olabilirdi ki? Güncel açıdan bu olguyu daha somut gözlemleyebileceğimiz yığınca örnek var aslında. Günümüzde her yerde mantar gibi biten strateji kuruluşları, bilim insanı, sosyolog, aydın ve danışmanlar eliti ile teknokratların devlet politikalarının belirlenmesinde ve toplumun cendereye alınmasında oynadıkları role ilişkin yığınca örnek belirlenebilir. Kaba bir gözlemle bile bunları fark etmek mümkündür. Devletin bizzat oluşturduğu eğitim kurumları, ekonomi, hukuk, kültür, bürokrasi, psikolojik harp, medya kuruluşlarını saymıyoruz bile. Bütün bunların toplamı, mühendislik aklıyla kendini katlayarak büyüyen iktidarın, Foucault Bentham'dan ödünç olarak kullandığı 'panopticon' kavramına denk düşen iktidar tasarımının geniş ölçekli olarak tüm topluma hakim kılınmasını ifade ediyor. Resmi tarih tezleri bu amaçla oluşturulur, algı yönlendirme operasyonları, toplumun sürekli olarak bu mühendislik projelerinin ürünü olan telkinlerin tazyiki altında tutularak şekillendirilmesi, açlıkla terbiye etme ve daha de sıralanabilecek pek çok uygulama yine devletle iç içe geçmiş toplum mühendisliği aklının ürünüdür.

Üniterlik

Üniterlik, toplum mühendisliğinin devlet otoritesiyle toplumu dizayn etme projesinin bir ürünü olarak yeni bir idari yapı olarak kurgulanırken amaçlanan şey, yerliliğe ve farklılığa düşman merkezi bir planlama ekseninde organize edilmesi arzusuydu. Bu kavram ekonomik ve siyasal alanı olduğu kadar insanı da kamulaştırmayı ifade etmektedir.Toplum mühendisleri toplumu devlet tarafından 'mükemmelleştirilmesi' gereken bir olgu gibi ele aldıklarından üniterlik projesini de bu ihtiyacın temini için ürettiler. Buna göre üniterlik belirleyiciydi ve kendi kurumsal ahlakını ileri teknik araçlarla ve tekçi siyasal yapısıyla uyumlu biçimde topluma dayatabilirdi. Bu yanıyla üniterlik, geleneksel ve tarihsel topluma değil 'bilinçli' 'rasyonel' 'bilimsel' ölçülere göre tasarlanmış yapay bir toplum yaratma projesi olarak ortaya çıktı. Üniterlik kavramının ve bu kavramın içerdiği tüm kurumsal ve imgesel oluşumların kendisini dayandırdığı aydınlanmacı bakış, doğrusal ilerleme, bilimsel teknik bilginin kutsallığı ve rasyonel toplum gerekliliğini hareket noktası olarak kabul ettiğinden toplumu tepeden tırnağa düzenlemeyi kutsal bir görev sayıyordu. Toplum mühendisliği bu kutsal görevi karşılayacağı düşünülen üniterliğe yönelik arzuyu temin ederken, modern devlet de bu arzuyu karşılayacak araçları ve kurumları üreterek kendisini kurumlaştırıyordu. Bu yolla aydınlanmacı bakış 'tarihsel zaferine' ulaşmış oluyordu.

Mühendislik aklıyla kendini katlayarak büyüyen iktidarın, Foucault Bentham'dan ödünç olarak kullandığı 'panopticon' kavramına denk düşen iktidar tasarımının geniş ölçekli olarak tüm topluma hakim kılınmasını ifade ediyor

Üniterlik projesi açısından Fransız ulus-devleti çarpıcı bir örnektir. Fransa örneği, mühendisliğin standartlaştırma sürecine hangi alanlardan başladığını ve nasıl homojen bir toplum yarattığını gösterir. Standartlaştırma, Fransız ulus-devletini yaratan temel politikaydı. Öncelikle bir yurttaşlık kavramı geliştirildi. Aydınlanmacılara göre sistemdeki, kurumlardaki, yasalardaki vergilendirme ve pazar düzenlemelerindeki karmaşıklık Fransızların tek halk haline gelmesini engelliyordu. Bu yüzden üniterleşmek, yani her yerde aynı yazılı kanunların, öcülerin, adaletin ve inançların egemen olacağı bir ulusal topluluk için gerekli merkezileştirici ve rasyonelleştirici düzenlemenin yapılması gerekiyordu.Yerellikkarışıklıktı ve yerleşim birimleri, biçimleri, dilleri, gelenekleri anlaşılmaz bulunuyordu. Bunu aşmak için herkesin aynı standartlara bağlandığı bir tek ulusal toplum düzeni oluşturulmalıydı. Yurttaşlık kavramı da esasen bu ulusal toplum yaratma projesinin ürünüydü. Yurttaş küçük yasal ayrıcalıklarla Fransız ulus-devletinin hukuksal düzenine bağlanarak süreç tamamlanmaya çalışıldı. Ama özünde 'hak' gibi görünen bu yeni ayrıcalıklar yurttaş açısından daha geniş bir bağımlılığın adı oldu. Çünkü 'hak' yanında devlete karşı yurttaşın yükümlülükleri ve görevleri de vardı artık. Üniterliğe bağlı kalma yükümlülüğüydü bu! Zaman içinde yurttaşlık yerini 'Fransız yurttaşlığına' bıraktı. Artık tek bir dil, tek bir yasal düzen, tek bir ekonomik sistem, tek bir millet ve tek bir devlet vardı... Aynı süreci bütün ulus-devlet sistemlerinde görmek mümkündür. Kimi yöntem farklılıkları olsa da süreç aşağı yukarı hepsinde benzer biçimde işlemiştir.

Bir Mühendislik Projesi Olarak Homojenleştirme

Toplum mühendisliği dayandığı temel itibariyle iler-

lemeciliği düstur edinmiştir. İlerlemeciliğin en tahripkâr sonucu ise gelişmenin neredeyse tüm öznelerini tek tipleştirmesi, insan ve toplum olgularını soyut bir gerçeklik olarak ele almasıdır. İnsan, ilerleme adına yapılan şeylerin atfedildiği bir değer değil, yapılan şeylere atfedilen bir nesne olarak görülmüştür. Bunu bir çeşit kobaylaştırma olarak okumak ta mümkün. Çünkü ilerlemeci akıl nicel teknolojileri ilerlemenin biricik ölçüsü olarak kabul ederken, insan ve toplumu bu nicel teknolojilerin basit bir aracı ve mühendislik projelerinin sınandığı bir zemin olarak görür. Bundan dolayı ilerlemeciliğin standartlaştırma politikası, standartlaştırmış bireyleri ihtiyaçları bakımından tek biçimli, hatta birbirleriyle değiştirilen nesneler haline getirdi. Bu 'nesne' liberalizmin 'ayrıcalıksız yurttaşlar' sloganıyla ifadeye kavuşan planlama hedefleri doğrultusunda yoğrulduğundan bir cinsiyete, beğeniye, tarihe, ahlaki politik değerlere, kanaatlere, özgür düşünceye sahip değildir. Yani ayırt edici bir kişiliği yoktu. Çünkü liberalizm genellikle eşitlikçi, özgürlükçü fikirler kisvesi adı altında kendini kurumlaştıran

Toplum mühendisliği homojenleştirme sürecinde pragmatizmi esas alır. Soyutlamacılık ve faydacılık kuralı buradan ileri gelir. Her duruma 'ne kazandırır' hesabıyla yaklaşır. Yeni bir gerçeklik inşa etmeye çalışırken 'doğru, işe yarayan şeydir'diyen pragmatizmi ilke edinir

devlet ve kapitalizme bağımlı bir sosyal zemin yaratmayı hedefler. 'Yasa karşısında eşitlik, herkese ekonomik refah, sağlık, eğitim, barınma hakkı' söylemi de işte bu hedefe ulaşmanın aracı olarak kullanılır. Homojenleştirme burada asıl amaçtır. 'Toplumsal yararlılık' dedikleri şey özünde 'toplumun devlete yararlılığıdır.' Bu yararlılık halini sağlamak için homojenleştirme olmazsa olmaz bir kuraldır.

Otoriter-şematik mühendislik politikaları homojenleştirici karakteri sebebiyle yerel ve farklı olana her koşulda karşı durur. Çünkü kendi rasyonelliğini mutlak doğru kabul eder ve geleneksel alanın reddini esas alır. Yerel olanda her zaman için somutlaşmış değerli ve tarihsel toplum bağlamından kopmamış bir bilgi sermayesi mevcuttur. Bu bilgi sermayesi tarihsel toplumun doğal ve kültürel evrimiyle oluşmuştur ve bu özelliğinden dolayı da mühendisliğin homojenleştirme politikalarına direnme potansiyeli taşır. Toplumun mühendisliği tüm bu bilgisel kültürel birikimi ret eder ve mutasyona uğratarak toplumun ve yerel kültürün hafızasını tahrip etme yoluyla söz konusu direnme potansiyelini yok etmeye çalışır. Bu tahrip etme sürecinde toplumu kendi ahlaki-politik değerlerinin dışındaki bir araca; devasa bir ulus-devlet makinasına bağlayarak gerçekleştirmeye yönelir. Sadece bu da değil, daha geniş bir düzlemde endüstriyel tarımdan tutalım, kapitalist Pazar sistemine, tüketim kültüründen tutalım meta-insan ilişkisine varıncaya denk toplamsal yaşamın her alanını olabildiğine tek biçimli merkezden planlanan politikalarla homojenleştirir. Bu yanıyla toplum mühendisliği temel olarak bir pazarlama faaliyetidir de denebilir. Toplumsal ekonomiyi fiyat ve Pazar yoluyla standartlaştırırken parayı tanrılaştırır ve bu yeni düzeni yeni kadrolarla pazarlar. 'Büyük buluşlar' 'teknolojik devrim' 'yeni düzen' 'fırsatlar dünyası' sloganlarıyla pazarlanan şey işte bu homojenleştirme politikasını kurumlaştırmaktan başka bir şey değildir. Homojenleştirme sürecinin belli başlı bazı yöntemleri vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

1-Toplum mühendisliği, toplumu titiz bir ölçüme ve hesaplamaya dayalı olarak tasnif eder. Toplumu bir kadavra gibi ele alarak en küçük parçalarına varıncaya denk birbirinden ayırarak yeniden düzenlemeyi esas alır. Ölçüm, hesaplama ve tasnif etme homojenleştirme aşamasında mühendisliğin üç kutsalı sayılabilir. Bunun devletteki karşılığı ise tek tek her 'vatandaşın' kayıt altına alınması ve tasnif edilerek çok yönlü politikalarla otoriteye bağlanmasıdır.

2-Toplum mühendisliği soyutlamacılık ve faydacılık prensibine göre hareket eder. Bu iki yöntemi homojenleştirme politikasının temeline oturtur. Zaten ulus devlet açısından da başarının ölçüsü, sınıflandırma ve kıyaslamalara dayalı sayısal sonuçlara bakılarak belirlenir. Faydacılık, devleti yeniden üretme ve çoğaltma kuralıyla işler. Aynı şekilde düzen içindeki bürokrasi, teknokrat ve diğer uzman elitlerin başarısının ölçüsünü de bu yeniden üretme, çoğaltma konusundaki yetenekleri belirler. Bu yüzden istatiksel bir akıldır. Her olguyu iktidarın çoğaltılması prensibine bağlı olarak istatiksel açıdan ele alır. İktidar büyüdükçe toplumun mühendislerine yeni alanlar açılır ve bu yeni alanlarda elde edilen her başarı iktidarı yeniden, yeniden çoğaltır. Bu süreç bir döngü biçiminde devam eder.

3-Toplum mühendisliği homojenleştirme sürecinde pragmatizmi esas alır. Soyutlamacılık ve faydacılık kuralı buradan ileri gelir. Her duruma 'ne kazandırır' hesabıyla yaklaşır. Yeni bir gerçeklik inşa etmeye çalışırken 'doğru, işe yarayan şeydir'diyen pragmatizmi ilke edinir. Her eylemi tasarlanan sonuca ulaşmada sağlayacağı fayda üzerinden kurgularken bunun topluma, doğaya, insana zarar verip vermeyeceğini önemsemez.

4-Toplum mühendisliği yapay topluluklar ve diller yaratma pratiğidir. Her topluluk ve dil tarihsel açıdan ortak bir eylemin sonucu olarak ortaya çıkar ancak bu durum mühendisliğin homojenleştirme projesi önünde engel teşkil ettiğinden formel kurallar ve düzenlemelerle bu ağın bozulmasına çalışılır. Asimilasyon en belirgin

yöntem olarak öne çıkar. Ulus devletin 'tek dil, tek millet' sloganı da bu politikanın billurlaşmış halidir.

5-Toplum mühendisliği tasarlama sürecinde kültürü homojenleştirmeyi diğer önemli görevlerinden biri sayar. Kültürel inançların ve tutumların toplum mühendisliği tarafından biçimlendirilmesi ve devletin 'yönetme', 'düzenleme' amacı doğrultusunda kullanılması modernleştirme amacıyla yakından bağlantılıdır. Kapitalist modernite de ideoloji daima mitolojiler (bu ve moderniteye özgü mitolojiler) ritüellerle el ele yürür. TV ve popüler kültür mitolojileri bu hegemonyacı ideolojiyi ritüel bir şekilde iletmede görev alır. Bu anlamıyla bizzat popüler kültürü üreten ve yine bizzat popüler kültürün kendisi tarafından üretilen endüstri, egemen ideolojinin çoğaltılması ve toplumu homojenleştirmeye yöneliktir. Bir yandan yerel, geleneksel, etnik kültürler bu geniş ölçekli homojenleştirme operasyonuyla yok edilirken diğer taraftan kendi köklerinden kültürel ve etnik topluluklara ait üretimler ulusal ve uluslararası mühendislik projeleriyle Pazar nesnesi haline getirilir. Yok edilen yerel ve etnik kültürün yerine mühendislik ürünü imgelerle donatılmış yeni ve homojen bir kültür ikame edilir. Bu yeni kültür tüketim, meta ve reklam üzerinden oluşturulur, toplum bunlarla disipline edilmeye çalışılır, topluma ve bireylere dayatılan ve yenilenen umutlar, tatminler, hayaller, vaat edilen popüler sunumlar vasıtasıyla bu süreç tamamlanır.

Kültürel homojenleştirme iddia edildiği gibi serbest Pazar ve özgür istekle kendiliğinden oluşan bir şey değildir. Aksine, neyin nerede, ne zaman, nasıl üretileceğine karar veren özel politikaların ve kamu politikalarının biçimlendirdiği bir süreçtir. Bu biçimlendirme süreci dolaylı ve dolaysız pazarlama yöntemiyle yapılmaktadır. Dolaylı pazarlama (yani kişinin doğrudan materyalle ilişkisi ve iletişiminin olmadığı durum) medya yoluyla yapılır. Dolaysız pazarlama ise bireyin, tüketim kültürünün içine çekilerek metayla birebir ilişkilendirildiği, ona bağımlı kılındığı, meta aracılığı ile algılarının ve duyularının belirlendiği bir yöntemdir. Her iki durumda da mühendisliğin ideolojisinin satışı yapılarak kültürel homojenleştirme sağlanır.

Toplum Mühendisliğinin Verimli Dönemi: Savaş

I. ve II. dünya savaşları, ulus devletlerin bizzat üstlendiği toplum mühendisliği pratiğinin doruğa çıktığı ve meşruluk kazandığı dönemler oldu. Aslında ulus-devletin kurulması ve takip eden süreçlerdeki tüm savaşlarda mühendislik pratiği uygulandı ancak I. ve II. dünya savaşları bu pratiğin daha sofistike yöntemlerle uygulandığı ve toplumun milliyetçilik üzerinden savaşlara kanalize edildiği dönemlerdir. Savaşlar ve ekonomik buhranların militarist yönetim anlayışının 'ulusu, ana vatanı savunma' sloganıyla rahatlıkla hakim kıldığı dönemler olması, devletin toplumu ele geçirmesinin imkanlarını güçlendirir. 20. Yüzyılın hegemonya savaşları toplumun ve ekonominin tümüyle bu amaca yönlendirilmesini zorunlu kılıyordu. İngiltere, Almanya, Fransa ve diğer ülkeler savaş seferberliği bağlamında doğrudan militarist yönetimin gücüne dayanarak geliştirdikleri planlamacılıkla yönetilen toplumlara dönüştüler. Yüzyılın başlarından itibaren dünyanın hemen her tarafında yaşanan derin kriz ve çatışma hali ulus-devletleri ekonomik ve siyasal krizleri hafifletmeye ve halk nezdinde otoritelerini korumaya dönük planlamalara ve mühendislik çalışmalarına ağırlık vermelerini getirmiştir. Bizzat kapitalist sistem ve ulus-devletlerin yarattığı kriz yine kapitalim ve ulus-devletler tarafından toplumların kontrol altına alınarak 'savaş toplumuna' dönüştürülmeleri yoluyla aşılmaya çalışılıyordu. Başta da belirtildiği gibi faşizmde bu tablo içerisinde toplum mühendisliğinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Otoriteyle birlik yaratma ve bu birliği ırkçı, tekçi faşist devlet anlayışına tahvil etme bunun bir sonucuydu. Almanya, İspanya, İtalya bu gelişmenin somutlaştığı örnekler olmakla birlikte aslında ulus-devletlerin hemen hemen hepsi 'büyük savaşa hazırlık' ve savaş sırasında toplumu kontrol altında tutmak için bu yöntemi kullandı. Almanya örneği başlı başına irdelenmesi gereken bir örnektir.

Birinci dünya savaşı sırasında adına 'Almanya seferberliği' denilen bir mühendislik projesiyle tüm toplum savaş ekonomisinin güçlendirilmesi için seferber edildi. Bu seferberliğin planını yapanların tümü de devlet bürokratları değil endüstri mühendisleriydi. Almanya adım, adım planlı bir ekonomi oluşturarak (endüstriyel üretim, mühimmat ve teçhizat tedariki, taşımacılık ve trafik kontrolü, fiyat kontrolü ve sivillerin ihtiyaçlarının karneye bağlanması vb. gibi) devleti güçlendirdi. Bununla da yetinmeyerek askeri seferberlik hali tüm topluma uygulanarak bu seferberlik kapsamında mühendislerce yürütülen ve tüm toplumu kapsayan 'kitle örgütleri' oluşturuldu. Bu sürece 'bedeni rasyonelleştirme' adı verildi. Daha Bismark döneminden başlayan toplumu askerileştirme politikası, birinci dünya savaşında 'Alman seferberliğine' ikinci dünya savaşı ve hemen öncesinde Hitler faşizmine dönüştü ve toplama kamplarının girişine 'çalışmak özgürleştirir' sloganları yazıldı. Kızıl ordu Berline girdiğinde Alman faşizmi bitmişti ama yüzyılın başından itibaren topluma hakim kılınan o mühendislik ruhu hala yerli yerinde duruyordu. Nitekim savaş dönemi planlamacılığı daha sonrada ekonomi ve toplumsal disiplin alanında sürdürüldü.

Daha yakın bir örnek olarak Türkiye örneği de incelenebilinir. Türkiye'de uygulanan toplum mühendisliği pratiğini çok geniş bir yelpazede yorumlamak birkaç sayfalık bir yazıya sığdırılamayacak kadar geniş bir ana-

lizi gerektirir, ancak yine de bazı özelliklerine vurgu yapılabilir. Alman ulus-devleti ile Türk modernleşmesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Tanzimat döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan toplum mühendisliği projelerinin ezici çoğunluğu Alman modeline dayanmaktadır. Eğitim sistemi, askeri örgütlenme tarzı ve bunun toplumsal yaşama sirayet etme biçimi, milliyetçilik fikriyatı ve daha pek çok alanda Alman modelinin izlerini görmek mümkündür. Seferberlik halleri ve darbe kültürü ittihatçılardan başlayarak bu güne uzanan ve ilk şekillenmesi tümüyle Alman mühendisliğine dayanan bir nitelik taşır. Bu gün hala geçerli olan 'asker millet' söyleminin altında bu yatmaktadır.

Bugüne geldiğimizde AKP ve Erdoğan'da Bismark'ın ruhunu görebiliriz. Günümüzde mühendislik operasyonları yeni bazı biçimler alsa da aynı mantık düzeneği üzerinden yürütülmektedir. Türkiye de belki de hiçbir dönem AKP iktidarı döneminde olduğu kadar stratejik araştırma kuruluşları, uzmanlar, devlet ve iktidar güdümlü düşünce kuruluşları hakim olmamıştır. İktidar her alanda toplumu biçimlendirmeye çalışırken, planlama, tasnif etme, belirleme, düzenleme ve algı yönlendirme yoluyla Türk-İslam sentezi etrafında toplumu homojenleştirmeye çalışıyor. Bu amaçla önce medya ağı üzerinde hâkimiyet oluşturmuş sonrada bunun tamamlayıcısı olan pek çok kurumlaşmaya gitmiştir. Tıpkı Fransız ulus-devletin de ve Alman faşizminde olduğu gibi 'tek dil, tek bayrak, tek devlet, tek millet' sloganı bu sürecin ruhunu oluşturuyor. Ek olarak bunlara 'tek din' sloganı da dahil edilmiştir. AKP'nin mühendislik pratiği, yükselttiği Türk-İslam sentezi milliyetçiliğine paralel olarak bir 'savaş toplumu' yaratma hedefi güdüyor. Tıpkı kendisinden öncekilerin yaptığı gibi 'terörle mücadele ve dış düşmanlar' demagojisiyle toplumu dizayn etmeye çalışılıyor. AKP'nin küresel güçlerin taşeronluğuna soyunarak bölgedeki kaostan kar elde etme stratejisi göz önüne alındığında 'savaş toplumu yaratma' planının nasıl geliştirildiğini daha rahat gözlemleme olanağı buluruz. Kemalizm nasıl toplumu ulus-devletprojesi etrafında mühendislik tekniklerini kullanarak ve zorla homojenleştirmeye çalışıyorsa, onun kötü bir kopyası olan mevcut iktidar ve onun liderliği de aynı yol ve yöntemleri kullanarak hegemonyasını kurumlaştırmaya çalışıyor. Bunun Kürt halkına yansıması da benzer şekilde oluyor. İttihatçı damardan beslenen Kemalist mühendislik Kürt inkarıyla ulus devleti güçlendirmeye çalışırken onun bugünkü versiyonu olan AKP iktidarı da 'devletin kültürünü' yaratmaya çalışarak aynı amacı gerçekleştirmeye çalışıyor. Bu amaçla proje üstüne proje geliştiriyorlar. Ekonomik, sosyal, kültürel içerikli projelerle Kürtler bu iktidarın mühendislik projesi bağlamında biçimlendirilmeye çalışılıyor. Ancak Kürt özgürlük hareketinin 40 yıllık mücadele deneyimi ve yarattığı toplumsal akıl söz konusu mühendislik projelerini büyük ölçüde sekteye uğratıyor, başarısız kılıyor.

Sonuç olarak tüm bu verilerden hareketle şunu söylemek mümkün; toplum mühendisliği, devlet ve onun dayandığı 'düzenleme' paradigması açısından karlı bir pratikmiş gibi görünse de aslında uzun vadede içinden çıkılması zor handikaplar yaratmıştır. Yarattığı tahribatlar bir yana, bu yöntemi kullananlar açısından da ciddi olumsuz sonuçlara vesile olmuştur. Çünkü homojenleştirme süreci toplumsal doğayla uyuşmayan bir süreçtir ve toplumsal muhalefet dinamiklerini güçlendiren sonuçlar yaratmıştır. Mühendisliğe dayalı toplum tasarımları, toplumsal doğaya sonradan üretilmiş ve yapay bir biçimlenmeyi dayattığından uyuşmazlık halini güçlendirmiştir. Faşizmin yüz yüze kaldığı son ve mühendislik tasarımı olan ulus-devlet modelinin bu gün pek çok kesim tarafından sorunların kaynağı olarak sorgulanıyor olması bu durumla ilgilidir. Tarihsel açıdan doğa bilimlerinin topluma uyarlanması nasıl temel bir sapmayı ifade ediyorsa bu zihniyetin ürünü olan ulus-devlet ve onun üzerinden geliştirilen tek tipleştirme, dizayn etme projeleri de toplumsal doğada içkin olan demokratik, ahlaki ve politik değerlere dayatılan bir sapmadır. Ancak kendi haline bırakıldığında kısa vadede aşılabilecek bir anlayışta değildir. Sadece kapitalist modernite açısından değil reel sosyalizm ve o gelenekten etkilenen pek çok harekete de sirayet etmiş bir anlayıştır. 'toplum mühendisliği anlayışına karşı ne yapılabilir?' sorusunun cevabı, hem basit hem de karmaşık gibi görünen bir başka soruda aranabilir. O da şu; 'toplum, üzerinde mühendislik çalışması yürütülecek bir olgu mudur?' bu sorunun yanıtı 'ne yapılabilir?' sorusunun da cevabını içeriyor. Yine de kaba hatlarıyla birkaç çözüm sıralamak mümkün. İlk olarak homojenleştirici ulus-devlet anlayışına karşı farklılıkların eşit ve demokratik birliğine dayanan demokratik ulus çözümü ve düşünsel anlamda toplum ve insan olgularının pozitivist algılanışının reddi bir çözüm olarak ele alınacak hususlardır. Toplum ve insan söz konusu olduğunda esnek, saçaklı bakış açısı en doğru yöntemdir. Toplumu belirleme ve üstten düzenleme anlayışıyla kurgulanan politika ve kurumlaşmalar yerine, özgür, demokratik ve özerk yapılanmalar; ahlaki politik toplum ilkesinin tüm sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılanma ve çalışmaların temeline oturtulması; yine, toplumu belirleyen, dizayn eden bürokratik devrimcilik anlayışı yerine, toplumun ahlaki politik gelişimini engelleyen unsurlarla ve anlayışlarla mücadele ederek bu engelleri ortadan kaldırmak yoluyla toplumun kendi kendisini yönettiği süreçlerin önünü açmayı görev bilen bir devrimcilik anlayışı… daha da çoğaltılabilecek bu çözüm seçenekleriyle söz konusu toplum mühendisliği anlayışını gerileterek tahribatlarını önemli ölçüde bertaraf etmek mümkündür.

Toplumun Adaleti mi Devletin Hukuku mu?

Naki Altınkol

** "Adalet, evrenin ruhudur."*
Ömer Hayyam

Adalet en kutsal toplumsal değeri ifade eder. Doğruluk, dürüstlük, tarafsızlık, hakkaniyet, vicdanlı yaklaşım ve doğru muamele biçiminde karşımıza çıkar. Bu çerçeve içinde adalet, bir bireyin, topluluğun ya da toplumun haklarıyla başka toplum, topluluk ya da bireylerin hakları arasında bir uyumu, dengeyi ve eşitliği işaret eder. Bireyin ve toplumun gerek doğa ile gerekse de baskı sistemlerine karşı geliştirdiği mücadele sonucu yarattığı değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin toplum zihninde ve yaşamında cisimleşmesi, somutlaşması ve pratikleşmesi demektir. Hukuki açıdan ise, tüm bu insani erdemlerin ve değerlerin sağlanmasını güvence altına alan anayasal ve yasal sistem adaletli olarak tanımlanabilir.

Hiyerarşik ve erkek egemenlikli devletçi uygarlığın boy vermesi ve topluma hâkim olmasıyla, adalet kavramı artık insani ve toplumsal bir erdem olmaktan çıkıp, güce göre şekillenen, ölçülerini egemenlerin belirlediği bir olguya dönüştürülmüştür

**"Adalet erdemlerin kraliçesidir."*
Latin Atasözü

Adalet kavramı, hem bireysel ve hem de toplumsal bir düzlemde ele alınabilir. Buna göre; birinci anlamda, bireylerin bir özelliği olarak adil olma veya adil davranmayı anlatır. Bu bağlamda adalet, insanların vicdanlarında yer etmiş bulunan ve ondan kaynaklanan insani bir değer ve erdemdir.

**"Adalet yasama organı üyeleri tarafından ve kanunlarla kurulamaz. Adalet insanın ruhnun içerisindedir."*
Walt Whitman

Kavramın bu içeriğine bakarak devletçi uygarlık tarihini değerlendirdiğimizde toplumların, özellikle ezilen, sömürülen emekçi kesimlerin, devletleşmeyi reddeden halkların ve yine kadının bu erdemden yararlandığını söyleyemeyiz. Hiyerarşik ve erkek egemenlikli devletçi uygarlığın boy vermesi ve topluma hâkim olmasıyla, adalet kavramı artık insani ve toplumsal bir erdem olmaktan çıkıp, güce göre şekillenen, ölçülerini egemenlerin belirlediği bir olguya dönüştürülmüştür. Devletçi uygarlığın başlangıcından günümüze kadar adaletin terazisini tutanlar her zaman egemenler olmuş, kararlar da her zaman tek yanlı ve egemenlerin çıkar hesaplarına göre verilmiştir.

**"Yazılı yasalar örümcek ağları gibidir; zayıfları yakalar, güçlüler deler geçer."*
Jonathan Swift

Adalet ilkesini Demokratik-Komünal Toplumun, dolayısıyla Doğal Toplumun temel özelliklerinden biri olarak ele alan ve Demokratik-Ekolojik ve Cinsiyet Özgürlükçü Toplumun da dayanması gereken temel özelliklerden biri olarak ortaya koyan Sayın Abdullah Öcalan;

"Klan, kabile ve aşiretlerden oluşan, dil, kültür benzerliği gösteren gruplar hiyerarşik ve devlet örtüsündeki savaşçı-iktidar oligarşisine karşı özgür yaşam düzenleridir. Yenilmemiş, direnişçi halk tarzını ifade etmektedirler. Çöl, dağ ve ormanlarda saldırılara karşı direniş halindeki her tür etnisite, oligarşiye dayanmayan dinsel, felsefi gruplar esas olarak bu toplumsal yaşam tarzını temsil ederler. Etnisitenin fiziki yanı ağır basan duygusal zekâlı direnişçi ya-

şamıyla, dinsel ve felsefi grupların analitik zekâ ağırlıklı direnişçi yaşamları, toplumsal özgürlük ve eşitlik mücadelesinin esas gücüdür. Tarihin özgürlüksel akışı, bu direnişçi yaşam tarzının sonucudur. Toplumda yaratıcı düşünce, onur, adalet, hümanizm, ahlakilik, güzellik, sevgi gibi önemli kavram ve olgular daha çok bu yaşam tarzıyla bağlantılıdır." demektedir. (1)

Doğal toplumda toplumsal ilişkileri belirleyen adalet ilkesiyken ve buna toplumsal ahlakla işlerlik kazandırılırken; hiyerarşik-devletçi toplum gerçeğinde belirleyici olan adalet değil, güç ilişkileridir ve bu da kendini hukuk üzerinden gerçekleştirir. Bu adalet konusunda ulaşacağımız en temel bilgilerden biridir. Bu anlamıyla ele alındığında "hukuk" son kertede adaletin değil, adaletsizliğin ispatıdır. Öyle ki "En demokratik" diye tabir edilen hukuk düzenlemeleri bile, sonuçta, güç ilişkilerinin varlığına işaret eder.

"Yasalar fakiri ezer ve zenginler ise yasaları yönetir."
Oliver Goldsmith

Bu anlamıyla adalet olgusunu, güç ve iktidar endeksli ataerkil toplumun devletçi zihniyetiyle ele alamayız. Yine tarihsel ve toplumsal değer yargılarından kopuk değerlendiremeyiz. Tanımı doğru yapmak ve kavramı yerli yerine oturtmak için öncelikle tarihe bakıştaki yanılgıları aşmak gerekir. Devletçi uygarlık sonrası sorunların çözümünde adalet değil güç ilkesi geçerli olmuş, askeri ve siyasi yöntemler hâkim hale gelmiştir. Sorunlar toplumsal ahlakta olduğu gibi haklı olana değil, güçlü olana göre çözüme götürülmüştür. Hakkı belirleyen, askeri gücü elinde tutan egemenler olmuştur. Açıktır ki silahı tutana göre belirlenen adalet, adalet olmayacaktır.

"Silahlı adalet, en kötü adaletsizliğe bedeldir."
Alain

Kadın etrafında şekillenen doğal toplum; güç ve iktidar ilişkisinin olmadığı, sorunların askeri zor ve şiddet ile elit bir kesimin çıkarına göre değil, topluluğun komünal değer yargılarını koruma temelinde, özgür ve eşitlikçi bir yaklaşımla ele alındığı bir düzendir. Bu açıdan, komünal değerlere dayalı Doğal Toplum, bugüne kadar yaşanan en adil düzendir. Adaleti, kadın etrafında şekillenen ve insanlığın en büyük gelişmesi olarak da bilinen Neolitik Toplumun komünal değerleri içerisinde tanımlamak en doğrusudur.

"Ahlakın olmadığı yerde kanun bir şey yapamaz."
Napoleon

Sayın Öcalan, savunmalarında oldukça önemli bir yer verdiği adalet olgusunu, insanın temel hakikati olan toplumsallıkla bağı içinde ele almaktadır. AİHM için geliştirdiği savunmalarında, Avrupa hukukunun temsil ettiği modern hukukun adaleti toplumsal gerçeklikten koparan, içini boşaltan ve adalet olmaktan çıkaran gerçeğini kapsamlı bir eleştiriye tabi tutmaktadır. Bu eleştiri düzeyini sistem çözümlemesine dönüştürerek köklü bir çözüm alternatifine ulaşmaktadır. Adalet ilkesini Özgürlük ve Eşitlik ilkeleriyle birlikte Demokratik-Ekolojik, Cins Özgürlükçü Toplum paradigmasının temel özelliklerinden biri olarak vurgulamakta ve geliştirdiği toplumbilim anlayışının da temel kavramlarından biri olarak ortaya koymaktadır.

Toplumsal ilişkileri belirleyen adalet ilkesiyken ve buna toplumsal ahlakla işlerlik kazandırılırken; hiyerarşik-devletçi toplum gerçeğinde belirleyici olan adalet değil, güç ilişkileridir ve bu da kendini hukuk üzerinden gerçekleştirir

"Kadın doğasında adalet, özgürlük ve eşitlik çok derinliğine yaşanan olgulardır. Daha doğrusu, kadın toplumsallığının özü adalete, özgürlüğe ve eşitliğe dayalıdır. Yine son derece barışçıldır. Anlamlı yaşamın ancak bu temel kavramlarla gelişebileceğinin tamamen farkındadır. Güzellik kavramında da duyarlı ve üstündür. Seçimlerinde savaşı, baskıyı, eşitsizliği dayatması yine doğasına, toplumsallaştırma tarzına terstir. Bütün bu hususların anlaşılabilmesi kadının özgür hareket imkânlarına bağlıdır. Ne kadar özgür hareket ederse, o denli güzel, adil, eşit tercihler geliştirebilecektir. Dolayısıyla toplumda güzellik, adalet, eşitlik kavramlarının yaşamsallaştırılması sıkı sıkıya kadının özgürleştirilmesinden geçmektedir." (2)

Devletçi uygarlık sistemi toplumun adalet ilkesine müdahale temelinde ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Adaleti sağlama işi toplumun elinden alınıp devlete bağlanmıştır. Devlet adaleti sağlama işini toplumun elinden almakla toplumun kendini savunma ve düzenleme yetkisini gasp etmekle kalmamış bununla toplum üzerindeki kontrol ve tahakkümünü pekiştirmiştir. Toplum karşısında suçlu ve yargılamalık konumda olan devlet, toplumu sürekli yargılayan konumuna yükselmiştir. Oysaki toplumun kendi sorunları üzerinde yoğunlaşarak sorunlarını çözmesi, kendini anlamlandırma, düzenleme ve savunma iradesini gösterebilmesi için, adaleti sağlama işinin toplum tarafından yerine getirilmesi gerekir. Adaleti sağlama işini devlete, devlet içinde de dar bir hâkimler ve yargıçlar elitine bırakmak, toplumun ahlaki politik doğasına terstir. Ahlaki-politik toplum anlayışına göre, top-

lum tüm işlerinde karar ve uygulama gücüdür. Adaleti sağlama ve koruma işi toplumun en hayati işlerinden biridir. Toplum olarak varlığını ve sağlıklı gelişimini koruyabilmesi için adaleti sağlama ve koruma işinin bizzat toplum tarafından gerçekleştirilmesi gerekir.

*"*Yargıçları kim yargılayacak?*"
Latin Atasözü

Hukuk denince...

Birçok kavramda olduğu gibi, hukuk konusunda da herkesin üzerinde uzlaştığı tek bir tanım yoktur, olması da mümkün değildir. Çünkü devletin, uluslararası güç odaklarının, toplumsal kesimlerin ve yine sınıfların her birinin kendi amaçlarına ve ideallerine özgü bir hukuk tanımı vardır. Hukuk deyimi Arapçadır, hak deyiminin çoğuludur. Adaletin gerektirdiği kuralları dile getirir. Ad olarak insan davranışlarını düzenlemek için devletçe konulan kurallar dizgesini dile getirir ve devletçe konulan yasaların tümü anlamındadır. Hukuk salt bir kavram olarak ele alındığında, çok genel bir tanımla, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen yasalar olarak bilinir. Toplumun kendi içindeki ve devletle bireyler arasındaki ilişki kurallarını belirleyen, yasalar ve anayasalarla izah edilen ve yaptırım gücüne kavuşturulan normların bütününü oluşturmaktadır. Ancak bu tanım yalnız başına hem yetersiz hem de eksik bir tanımdır. Hukukun yalnız başına fazla anlam ifade etmediğini vurgulamakta fayda vardır. Hukuk, özü itibariyle gücü işaret eder. Toplumdaki yönetim erki ve değişik güç odaklarının ellerinde bulundurdukları ve edindikleri güç sayesinde kendilerini korumak ve güvenliklerini sağlama almak için oluşturdukları yazılı-sözlü kurallardır.

*"*Doğruluk güçlünün işine gelendir.*"
Eflatun

Yazılı veya sözlü olan bu kuralların toplumda uygulanması güçle sağlanmaktadır. İster toplumsal örgütlenmeler, ister değişik sınıflar ve tabakalar, isterse farklı amaçlar için örgütlenmiş kurumlar olsun, her yapılanma ve organizasyon kendisinin belirlediği kurallarla tanınır. Bu oluşumlarda yer alan bireyler, gruplar ve topluluklar bu kurallara göre yaşamlarını düzenlerler. Farklı amaçlar için kurulmuş her türden oluşum –bu bir devlet ya da bir örgüt olabilir- bünyesinde yer alan insanların yaşamlarını belirlediği kurallar bütünü içerisinde sürdürmesini ve devam ettirmesini sağlayan kesinleşmiş hükümler getirir. Bunlar bu oluşumlarda yer alan herkes için bağlayıcı kurallardır. Bu hükümler bütününe hukuk denilmektedir. Yani hukuk, uzun vadeli kural ve kurumlara bağlanmış siyaset demektir. Bir siyasal sistemin toplumsal amaçları ve hedefleri neyi gerektiriyorsa, hukuk da bu amaç ve hedeflere göre düzenlenir.

*"*Bilinmelidir ki devletin kendisi çözüm olarak mevcut kötülükten daha kötüdür.*"
Henry David Thoreau

Hukukun siyasetten farklı yanı, yaşama ölçü koyması ve amaçları doğrultusunda sınırlandırmayı getirmesidir. Hukuk uzun vadeli düşünülmüş ve standart hale getirilmiş siyasi ölçülerdir. Hukuku siyasetten ayrı düşünemeyiz. Tersine, siyasetin hedeflediği amaçlara uyum sağlamak amacıyla bireylerin devletle olan ilişkilerini hukukla bağlayıcı ve zorunlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. İsteyerek ve gönüllü tabi olmadıkları devlet veya iktidar organlarının kendi siyasal ve ideolojik amaçlarına hukuk yoluyla güç kullanarak bireyi ya da toplumsal kesimleri tabi kılmayı hedeflemektedir. Hukuk kuralları belirlendikten sonra, bireyin çıkarlarını yansıtsın veya yansıtmasın, ona uyum zorunluluğu doğmaktadır. Uyum sağlanmadığı takdirde zor aygıtları (yargı organları-polis-ordu-zindanlar ve değişik yaptırımlar) devreye girmektedir.

*"*Adaletin hâkim olduğu yerde silahın yeri yoktur.*"
Amyot

Hukuk, devletçi uygarlığın doğuşundan itibaren toplumsal yaşamı yönlendiren ve düzenleyen kurallar olarak toplumsal ahlakın yerine ikame edilmiş ve esas olarak da devletin toplum üzerindeki baskısını ve sömürüsünü güvenceye alma ve meşrulaştırma aracı olarak rol oynamıştır. Hukuk yaptırım gücünü zora dayalı olmasından alır. Bu da onu zorun, egemenliğin tarihiyle zamandaş kılar. Egemenlikli tarihle başladığından onun toplum yaşamına getirileri son derece azdır. Daha çok devletin meşruiyetini sağlayan bir roldedir. Bu nedenle de hiç gözden kaçırılmaması gereken durum, hukuk ile devletin etle tırnak gibi iç içe geçtiğidir. Yani biri olmadan diğeri olamaz. Dolayısıyla birinin niteliği diğerinin de niteliğini belirler.

*"*Bir devletin yıkılışıyla birlikte yasaları da çoğalır.*"
Tacitus

Klan ve kabile formunun hâkim olduğu Doğal Toplum sürecinde hukuktan bahsedilemez. Bu süreçte ahlak dediğimiz ve doğal yasa olarak tanımlayabileceğimiz kurallara kendiliğinden uyulmaktadır. Ahlakla hukuk arasındaki fark, birisinin güçle yürütülmesi ve önceden bilinen bir müeyyideye tabi tutulması, diğerinin ise toplumsal yapıda yer alan her bireyin gönüllü kabulüne dayanmasıdır.

"Adalet bütün ahlaki görevlerin toplamıdır."
William Godwin

Yazılı hukukun Sümerlerdeki Urnamu, Babil'deki Hammurabi ve Levhalarından sonraki gelişimi Roma toplumunun M.Ö. 750'lerde kent devletine dönüşmesiyle başlamaktadır. Roma'da hukuk baştan itibaren kral iradesinden ziyade, toplum temsilcisi olarak seçilen konsüller tarafından oluşturulmaktadır. Kralın iradesi de hukuk doğurmaktadır ama baştan itibaren bir gereklilik olarak Roma yurttaşlarının kendiişlerini bizzat temsilcileri vasıtasıyla belirli ve müeyyidesi olan kurallarla yönetmeleri esastır. Doğu Roma İmparatoru Jüstinyen dönemine (M.S. 565) kadarki sürece damgasını vuran Roma hukukudur ve birçok evreden geçip günümüz hukukuna temel olmuştur. Ortaçağ'da hukuk Doğu toplumlarında ilahi kaynaklı konumunu sürdürürken, Batı toplumlarında kapitalistik unsurlar iradelerini krallık otoritelerine dayatmada ve kabul ettirmede yeni başlangıçlar gerçekleştirmişlerdir. 13. yüzyılda Magna Charta ile başlayan yeni hukuk metinleri bu yeni gelişen kesimlerin iradesini yansıtmasının örneklerini oluşturmuştur. Kapitalist modernitenin kurumsallaşması ve hâkim hale gelmesi devleti toplumsal yaşama daha müdahil kılarken, toplumsal ilişkileri de son derece karmaşık bir hale getirmiştir. Ulus devlet modeli gereği eski toplumsal yapılar çözülüp, eritilmiş; buna paralel olarak toplumsal yaşam yeni baştan dizayn edilmeye çalışılmıştır. Aşiret, kabile, tarikat gibi doğal toplumsal formlar yanında beylik, prenslik, eyalet, ümmet gibi devletçi siyasal ve toplumsal yapılanmalar ortadan kaldırılmıştır. Tek ulus, tek din, tek dil, tek bayrak, tek devlet esasına dayalı tekçi, farklılıkları dışlayan, merkeziyetçi ve bürokratik ulus devlet yapılanmaları kendilerinden önce toplumsal yaşamı düzenleyen ahlaki ve hukuki normları da ortadan kaldırmışlardır. Sayın Öcalan'ın "Olgunlaşmış kölelik süreci" olarak tanımladığı feodal uygarlık sürecinin monarşik hukuku da, varlığını sürdürmeyi başaran demokratik uygarlık güçlerinin ahlaka dayalı doğal yasaları da büyük bir baskı altına alınmıştır.

"Dünyanın en tehlikeli yaratığı sadece hukuk bilen hukukçudur"
Anonim

Ancak tarih içinde toplumun adalet arayışı da, hukukun gelişimi de düz bir çizgide ve devlete endeksli bir seyir izlememiştir. Toplumsal doğa bir yandan kendi adalet anlayışı ekseninde iç ilişkilerini düzenlerken devletle ilişkilerinde uymaya mecbur tutulduğu hukuk kurallarının adalet ve eşitlik ilkelerine göre biçimlenmesi için mücadele içinde olmuştur. Hukukun adil işleyebilmesi ve toplumsal ahlakla uyumlu olması temelinde büyük mücadeleler verilmiştir. Her ne kadar devletler hukuklarını kutsal metinler biçiminde sunsa ve ilahi bir güce dayandırsa da toplumsal güçler hukuki kuralların ve belgelerin değişebileceğini uzun ve zorlu mücadeleler pahasına kabul ettirmişlerdir. Nitekim merkezi uygarlık tarihi boyunca egemenlikçi sisteme karşı yürütülen mücadeleler sonucunda devletler, hukuklarında önemli değişimler yapmak zorunda kalmışlardır.

"Suçluları yaratan yasalarımız, onları cezalandıran yasalarımızın yanında ne kadar çok..."
Tucker

Günümüzde devlet dışı toplumsallığın devlete karşı yürüttüğü mücadelenin devletçi sistemi getirdiği nokta, güçler ayrılığına dayanan parlamenter sistemdir. Halk devrimleri olarak adlandırdığımız İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimlerinden sonra devletler egemenliklerinin kaynağını tanrıya değil, topluma dayandırmak ve kısmen de olsa buna uygun davranmak zorunda kalmışlardır. 'Tanrı kral' veya 'Tanrının yeryüzündeki temsilcisi kral' anlayışı yerini halkın, devlet yöneticilerini seçtiği cumhuriyet yönetimlerine bırakmış; devletin gücü yasama, yürütme ve yargı biçiminde üç erke dağıtılmıştır. Böylelikle kendisi hukuk kaynağı olan monarşik sistemlere son verilerek, egemenliğin hukukla sınırlandırıldığı devletçi sistemlere geçilmiştir. Tamamen halkların, toplumun yürüttüğü mücadelenin bir sonucu olan hukuki gelişim süreci, gelinen aşamada "Üç Kuşak İnsan Hakları" çerçevesinde evrensel bir düzey kazanmış durumdadır. Bu temelde hukuk literatüründe "Birinci kuşak insan hakları" diye yer edinen kişi hak ve özgürlüklerinden, reel sosyalist sistem tarafından gündemleştirilen ve literatüre "İkinci kuşak insan hakları" diye geçen ekonomik, sosyal ve kültürel haklara; oradan da daha çok küresel bir bakışla edinilen ve literatüre "Üçüncü kuşak insan hakları" diye geçen dayanışma haklarına kadar gelinmiştir. Bu durum, kuşkusuz toplum lehine bir sonuçtur ve devletleri önemli ölçüde sınırlamaktadır. Ancak devletlere kendilerini bununla maskeleyerek, ömürlerini uzatması avantajını da sunmaktadır. Bu nedenle de, toplumların kendilerini sadece devletle olan ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarıyla sınırlamayıp, devlet dışı ve

Adaleti, kadın etrafında şekillenen ve insanlığın en büyük gelişmesi olarak da bilinen Neolitik Toplumun komünal değerleri içerisinde tanımlamak en doğrusudur.

özünde ahlaka dayanan öz örgütlenmelerini geliştirmeleri; özgürlük, eşitlik ve gerçek adalet için olmazsa olmazdır.

"Uygarlık sürecine baktığımızda konu açısından yapılacak ilk tespit, ahlakın aleyhine sürekli devlet normlarının geçerli kılınmaya çalışıldığıdır. Sümer toplumunda, ilk Hammurabi stelinde (yazılı kaya dikitleri) hukuk kurallarının düzenlenmesi bu durumu gayet iyi açıklar. Belki ahlakın yetmediğinden, hukukun gerekli hale geldiğinden bahsedilecektir; ama böylesi bir yaklaşım yanlıştır. Sorun ahlakın yetmezliği değil, ahlaki toplumun aşındırılmasıdır. Ahlakın nasıl aşındırıldığını çokça belirledik. Toplum üzerine katmerli sermaye ve iktidar tekelleri kurulmaya başlanmıştır. Avrupa uygarlığında, diğer bir deyişle modernizmde toplum adeta hukukun istilasına uğrayacaktır. Bir nevi hukuk sömürgeciliği söz konusudur. Ahlakın alanı en ücra köşelere sıkıştırılırken, tüm başköşelere hukuk konuk edilecektir."(3)

Tarih içinde toplumsal yaşam hukukla değil ahlakla yürütülmüştür. Toplum olmayı sağlayan asıl olgu hukuk değil, ahlaktır. Ahlak, politika ile birlikte toplumsal doğayı oluşturan temel ikiliyi oluşturmaktadır. O nedenle de toplumun olduğu yerde, ister bir sistem olarak yaşayacak kadar güçlü olsun, ister kapitalist modernite koşullarında olduğu gibi en asgari sınıra çekilmiş olsun ahlak ve politika vardır. Zira ahlak ve politika toplumun özüdür. Ahlaksız ve politikasız bir toplumsal var oluş düşünülemez. Merkezi uygarlık sistemi, toplumsal doğadan bir sapma ve kopuş olduğundan; bu dönem toplumları, doğal toplumun aksine hem ahlakla hem de hukukla yaşamak zorunda kalmışlardır. Toplum kendi içinde işlerini ahlakla yürütür, yaşamını ahlakla düzenlerken, devletle olan ilişkilerini de hukukla düzenlemektedir.

"Adaletin olmadığı yerde ahlak da yoktur."
Montaigne

Bu çerçevede devlet+demokrasi formülü gereği, hukuk tamamen ortadan kaldırılmadığına göre toplumsal adaletin sağlanması, hukukun devlet lehine işleyişinin daraltılarak demokratikleştirilmesine bağlıdır. Bu da öncelikle anayasa ve yasaların çoğulcu ve katılımcı bir yöntemle yine demokratik ve özgürlükçü bir içerikte yapılması demektir. Kapitalist modernitede devlet en büyük tekel konumundadır. Anayasa ve yasalar tarafından korunan kapitalist unsurlar, toplumlar üzerinde tam bir sömürü sistemi oluşturmuşlardır. Bu yüzden toplumlar tam bir adaletsizliğe mahkûm edilmişlerdir. Toplumsallık karşıtı uygulama ve politikalar toplumun bütün gözeneklerini tıkamıştır. Bu anlamda demokratik bir hukuk sistemi toplumun tüm alanlarının ve ilişkilerinin adil bir biçimde düzenlenmesini esas almak bunun için de bizzat toplumun katılımına dayanmak durumundadır.

"Zayıf, daima adalet ve eşitlik ister, hâlbuki bunlar kuvvetlinin umurunda bile değildir."
Aristoteles

Yargı mekanizması dediğimiz mahkemeler hukuku devletin çıkarları temelinde uygulamakla görevlendirilmiş kurumlardır. "Hukukun üstünlüğü" ya da "Hukuk devleti" gibi kavramlar ise aldatmacadan ibaret olup, iktidar ve sermaye sahibi güçlerin amaçları ve çıkarları temelinde düzenlenmiş siyasal sistemlere hem meşruiyet sağlayan hem de onu perdeleyen kavramlardır. Devletin işlerlik kazandırdığı hukuk, devleti toplumdan önde tutan bir anlayışın ürünüdür. "Hukuk devleti" kavramı, devletin varlığını topluma dayattığı kurallar çerçevesinde yürüttüğünü göstermenin ötesinde hiçbir anlama sahip değildir. Özcesi devlet bir zor aracı olarak, bir iktidar ve hegemonya aracı olarak egemenlerin hizmetinde bir kurumdur. Bu zor aracının uyguladığı hukuk, ebetteki toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, kendisini korumayı öncelikli görev bilecektir. Mevcut hukuk sistemleri devlet eliyle uygulanan sistemler olduğuna göre, hukukun bağımsızlığından bahsetmek de mümkün değildir. İdeolojik ve siyasi amaçlar doğrultusunda oluşturulan hukuk kuralları ve onu işleten yargının bağımsız ve tarafsız olabileceği düşünülemez. Burada önemli olan, hukukun hangi güç kaynağına dayandığı ve neyi amaçladığıdır. Eğer hukuk, egemen bir devletin siyasi ve ideolojik amaçlarına dayanıyorsa, yani kanun veya yasa koyucu devlet gücü ise -ki bu genellikle yasama organlarınca (parlamento-meclis) yapılır- o zaman hukuk tümüyle devletin yaptırım gücüdür. Eğer hukukun kaynağı, yasa koyucu tek başına devlet değil, halk da bu sürece katılıyorsa, halkın ihtiyaçları olan demokratik talepleri yansıtıyorsa, bir toplumsal uzlaşma ile sağlanmış ise, o zaman hukukun dayanmış olduğu kaynak bir ölçüde halkın çıkarını da temsil ettiğinden, toplumsal adaleti, barışı, düzen ve istikrarı sağlamada önemli bir rol üstlenebilir. O zaman yargının kısmen de olsa bağımsızlığından, tarafsızlığından ve üstünlüğünden bahsetmek mümkün olabilir. Bu nedenle hukukun dayandığı kaynaklar ve temsil ettiği felsefe esastır. Yoksa kendi başına soyut bir hukuk söylemi bir anlam ifade etmez.

"Adaletsizliği işleyen, çekenden daha sefildir."
Eflatun

Hakların, yani bireyler ve toplulukların özgür irade beyanlarının yasalaştırılması, bütün hukuk sistemlerinde en temel sorunların başında gelmektedir. Toplumsal ra-

hatsızlıkları ve eylemleri çözümleyebilmenin temel yolu, bunların yasal ifadeye kavuşturulmalarını sağlamaktır. Bu yol, hukukun demokratikleştirilmesidir. Devletin yasal düzenlenmiş hukuk sistemi içinde yer almayan etnik, dini ve kültürel gruplar ile halklar ve uluslar inkâr ve imha sürecine alınmaktadır. Bu durumu gidermek için ve varlıklarını anayasal güvenceye kavuşturarak meşrulaştırmaya çalışan halkların mücadeleleri boydan boya 20.yy.ı kaplamıştır. Bu en doğal, en insani, en meşru mücadeledir. Ulus devletçiliğin inkâr ve imha sürecine aldığı halkların ve toplumsal kesimlerin, gerektiğinde zor yöntemlerini kullanarak kendilerini savunmaları evrensel bir hak olarak hukukta da yerini almıştır ve günümüzde evrensel hukukun temel normlarından biri haline gelmiştir.

"Dünyanın imarı ancak adaletle mümkündür."
Fazl B. İyaz

Ortadoğu devletlerinde ise durum biraz daha geriden seyretmektedir. Egemen sistemlerin hukuk kuralları, yasa ve anayasaları devletin güvenliği, birliği ve bütünlüğünü esas almaktadır. En gelişmiş sayılanlarında bile devletin birliği, bölünmezliği ve güvenliği önceliklidir. Totaliter, oligarşik ve monarşik karakterleri esas olup halk adına bir hukuk anlayışı ve uygulamasından bahsedilemez. Örneğin Türkiye kendisini demokratik, laik, sosyal hukuk devleti olarak tanımlasa da, uyguladığı hukuk kuralları darbe temelli olup ırkçı, faşizan ve soykırımcı özelliktedir. 1961, 1970 ve 1982 Anayasaları darbe rejimlerinden kalma anayasalardır; bunlar hukuk adına topluma giydirilen deli gömleğinden başka bir şey değildir ve bu yasaların toplumu nasıl nefes alamaz hale getirdiği, Türkiye'yi nasıl bir sürekli iç savaş halinde tuttuğu iyice ortaya çıkmıştır. Şoven milliyetçi ideoloji ekseninde yapılanan Türk ulus devletinin uyguladığı hukuk ölçülerinin bu kapsamda olması şaşırtıcı değildir. Teklik ilkesine göre örgütlenmiş devlet geleneğinde, baskıcı ve zora dayanan hukuk kuralları kaçınılmaz olarak var olacak ve ötekilerin inkârına dayanacaktır.

"Adaletin hedef ve gayesi eşitliği sağlamaktır."
İhering

Ancak salt bir ceza hukukuyla bir toplumu yönetmek ve sorunları çözmek mümkün değildir. Bu daha çok totaliterizm ve anti demokratizm demektir. Dolayısıyla da toplumsal çatışmayı getirecektir. Bu nedenle hukukun demokratikleştirilmesi ve ahlak ile yaşamsallaştırılması büyük önem taşımaktadır. Toplumsal yasaların esasını oluşturan ahlaki yasa ve ilkelerin yerine, özellikle sistemin toplumu zor ve baskı yoluyla bir arada tutma ve yönetme biçimi olan hukukun fazla ön plana çıkarılması, ahlaki yaklaşımın belirtilen özünü kavramamakla doğrudan bağlantılıdır. Bundan hukuk kurallarına ve hukuka en azından konjonktürel düzeyde de olsa karşı olmak gibi yorum çıkarılamaz. Toplumsallık elbette hukuk ve yasalarla da güçlendirilebilir, yürütülebilir. Bu anlamda topluma biçim de verilebilir. Ama toplumun var oluşunda belirleyici yasalar onun ahlak yasalarıdır. Bu ahlak yasalarını ortadan kaldırdıktan sonra pozitif hukuk ve onun yasalarıyla toplumu yürütmeye çalışmak, toplumsallığı ve toplumsal ilişkileri özünden uzak ele alarak ona yabancılaşmayı dayatmak anlamına gelir. Toplumsallığın özü olan Ahlaki İlkeye dayanması ve buna dayalı daha gelişkin bir düzeyin yaratılması hedefi doğru ve gerçekçi bir hedeftir.

Bu bağlamda ele alındığında en ahlaki yaklaşım, ideolojik olarak önümüze koyduğumuz toplumsal perspektifin amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesine dönük gerekliliklere sonuna kadar bağlılıktır. Önemli olan ideolojik olarak ahlak ve hukuk arasında bir ilişki kurmaya çalışırken, bu hukukun doğal toplumun demokratik komünal ahlaki değer yargılarıyla ne kadar uyuştuğu, ne kadar çeliştiğini doğru tartışabilmektir.

"Adalet ancak hakikatten, saadet ancak adaletten doğabilir."
Emile Zola

Yararlanılan Kaynaklar

(1)Abdullah Öcalan-Bir Halkı Savunmak
(2) Abdullah Öcalan-Age.
(3)Abdullah Öcalan-Kapitalist Uygarlık

Devletlerarası Komplo Yenilmiştir

Yılmaz Dağlum

Kavram olarak çok daha geniş kapsamı olmakla birlikte, sözlüklerde aslı Fransızca olan komplo sözcüğü, "bir kimseye, bir kuruluşa karşı toplu olarak alınan gizli karar, gizli düzen" biçiminde tanımlanmaktadır. Bu kısa ve dar tanım bile komplo gerçeğinin hiçbir insani, ahlaki, siyasi ve hukuki yanının olmadığını göstermek için yeterlidir. Savaşın bile bir ahlakı, yasaları vardır. Komplo ise tüm etik değerlerin inkarı anlamına gelir. Başta Kürt halkı, Türkiye halkları aleyhine geliştirilen komplonun Pentagon ve NATO'nun kozmik odalarında hazırlanan gizli plan, ortak karar ve uygulama gücü oluşturularak adım adım uygulanan bir toplumkırım komplosu olduğu açıktır.

Kavram olarak çok daha geniş kapsamı olmakla birlikte, sözlüklerde aslı Fransızca olan komplo sözcüğü, "bir kimseye, bir kuruluşa karşı toplu olarak alınan gizli karar, gizli düzen" biçiminde tanımlanmaktadır

Genelde tüm Türkiye halklarına, özelde Kürt halkına ve onun Özgürlük Hareketine karşı geliştirilen devletlerarası komplo, görünüşte bir kişiye, -Abdullah Öcalan'a-, karşı imiş gibi geliştirildi. Hâlbuki öyle değildi. O'nun şahsında bir halka karşı geliştirilen dünya tarihinin en kapsamlı, geniş katılımlı ve en büyük komplosu idi. Kürtler bu komployu "uluslararası komplo" olarak adlandırdılar. Öcalan ise 15 Ekim 1998 tarihinde MED-TV'de yaptığı açıklama ile komployu deşifre ediyordu. Kendisine karşı adeta bir sürek avı başlatıldığını belirterek, bu kovalamacayı "Amansız Takip, Büyük Takip" olarak adlandırıyordu. 9 Ekim 1998'de başlayan ve 15 Şubat 1999'da Kenya'da Türkiye Özel Harekât elemanlarına teslim edilinceye kadarki süreci izleyenler, bu sürecin gerçekten de amansız bir takip olduğunu anlamışlardır.

Kompolyu birden bire ortaya çıkan tekil, konjüktürel bir olay olarak değerlendirmek yanıltıcı olur. Bu komplonun derin tarihsel arka planı oldu gibi; 21.yy dünya sistemini, bu çerçevede Ortadoğu'yu yeniden düzenlemeyi tasarlayan merkezi hegemonik sermaye ve iktidar tekellerinin dönemsel stratejik hedefleri vardır. Bu çerçevede olayı devletlerarası bir komplo olarak ele almak daha aydınlatıcı olacaktır.

Komplonun tarihsel arka planını birçok yazar Haçlı Seferleri dönemine kadar götürmektedir. Selahattin Eyyubi,Hattin Savaşında Haçlıları bir daha bellerini doğrultamayacakları bir yenilgiye uğratır.Bu durum, İslam âlemi için Kürt asıllı Komutan ve Devlet Adamı Selahattin Eyyubi önderliğinde kazanılan büyük bir zaferdir. Batılılar için yaşadıkları bu büyük yenilgi: "Kutsal mekânların ele geçirilmesi" kisvesi altında Ortadoğu'nun zenginliklerinin ele geçirilmesi rüyalarının sona ermesi anlamına gelmektedir.

Olaya bu pencereden bakanlar için, Kürtler ve Ortadoğu halkları bu tarihsel olayı unutmuş ve güncel gelişmelere nasıl yansıdığını hesaplamıyor olabilirler. Ancak Batılıların da bu olayı unuttuklarını sanmak hata olur. Merkezi hegemonik iktidar tekellerinin Ortadoğu'ya yönelimlerinde küresel hegemonyanın tamamlanması zorunluluğunun yanı sıra, bilinçaltında bu olayın da önemli bir rol oynadığını söylemenin abartı olmayacağı dillendirilmektedir. Nitekim Afganistan ve Irak işgallerini başlatan oğul Bush'un, bu saldırıyı "Yeni Haçlı Savaşı" olarak tanımlaması süreci lisan olarak değerlendirilemez. Bu büyük devletlerarası komplo ile "aslında Hıristiyan Batı Selahattin Eyyubi'nin, atalarına tattırdıkları yenilginin intikamını Selahattin'in torunlarından almaktadır"demektedirler. Bu yorumları yapan

ve bu anlamda Abdullah Öcalan'ı "Çağdaş Selahattin" olarak değerlendirenler az değildir.

Yabana atılır bir değerlendirme olmamakla birlikte, komplonun tarihsel arka planı çok daha derinlere gitmektedir. Olayın temelinde Ortadoğu'nun, özelde de Mezopotamya'nın tarihsel toplumsal kültür gerçeği, toplumsal geleneğinin gücü yatmaktadır. Batı'nın merkezi hegemonik sermaye ve iktidar tekellerininbugüne kadarki tüm yönelimleri Ortadoğu'nun kültürel direnişi ile boşa çıkarılmıştır. Bunun iyi çözümlenmesi gerekmektedir. Bugün Batılı merkezi hegemonik iktidarların tüm saldırılarına karşı direnen, bölgenin ulus devlet karikatürü iktidarları ya da çeşitli örgüt, tarikat, cemaat vb. değil, kökleri toplumsallığın doğuş dönemine kadar uzanan tarihsel toplum kültürü, geleneğinin gücüdür. Özellikle de son iki yüz yıllık askeri saldırı ve katliamlara eşlik eden kültürel soykırımlara,kozmopolitik kültür ve modernist yaşam dayatmalarına karşı direnişinin belirleyici öğesi bölgenin kadim kültürü, geleneğinin gücüdür. Bu yönlü çözümlemeler son derece azdır. Bu gerçeğe işaret eden Öcalan şunları söylemektedir:

"Toplumsal gelenekle güncellik arasındaki ilişkinin doğru tanımlanması sosyal bilimlerde halen ciddi bir sorundur. Güncel yaşanan olguyu, olay ve süreçleri geleneğe bağlamadan ne kadar tanıyabiliriz? Gelenek güncellik üzerinde ne kadar etkilidir? Toplumun kendisi hangi ölçüler içinde gelenek ve güncelliği bir arada ve nasıl yaşayabilir? Bu sorulara yanıt vermeden, güncel durum ve olası gelişmeler hakkında gerçekçi değerlendirmeler yapmak güçtür. Bu durumda yapılanlar eksik ve yanlışlıklarla dolu olacaktır. Yöntem olarak sürekli tarih ve günceli birbirine bağlamaya çalışmamız bu nedenledir. Bir kez daha kanımı dile getirirsem, geleneğin büyük oranda şifreli de olsa güncelin içinde gömülü olduğudur. Güncel an ve koşullar sanıldığından çok az geleneksel veriyi değişime uğratmaktadır. Ama olgular dünyasında bunu anlamak için birkaç kodlu şifreleri çözmek gerekir. Yoğun tarihsel tanımlamalar yapmamın nedeni, bu güncel örtük şifreleri çözmek içindir."

Öcalan İmralı'da geliştirdiği tüm savunmalarında bu şifreleri çözerek değerlendirmelerini bu tarihsel-toplumsal temeller üzerinden geliştirmektedir. Ortadoğu halklarının doğal topluma daha yakın aşiretsel, kabilesel toplumsal yapısı, geniş aile ve komünal yaşam geleneğiyle, kapitalist modernist kültür ve bireyciliği azdıran yaşam tarzına karşı -ideolojik-politik önderlikten, çağdaş bir hedefler programından, alternatif paradigmadan yoksun olsa da- direnmektedir. PKK'nin çıkışında da ahlaki, politik ve demokratik toplum ile demokratik komünal yaşam değerleri baştır. Bu da sistemin boy hedefi olması için yeterli bir neden olmaktadır.

1989-1990 yılları SSCB şahsında Reel Sosyalizmin çözülmesi ardından, Warşova Paktında yer alan Doğu Avrupa ülkelerinin yeniden düzenlenmesi gerekmekteydi. Başta Yugoslavya ve Romanya'da bir hayli kanlı yaşanan bu yeniden düzenlenme süreci, büyük trajediler ardından NATO şemsiyesi altında yapılan müdahalelerle bu ülkelerin bir kısmının AB ve NATO'ya kabulünden sonra tamamlandı. Batılı merkezi hegemonik sermaye ve iktidar tekellerinin küresel egemenliklerini ilan etmeleri için Ortadoğu'nun da ele geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekliydi. "Yeni Dünya Düzeni" projesi de bu dönemde geliştirildi. Bu temelde Ortadoğu'yu yeniden dizayn etmek hedeflenmekteydi.

Küçük, etkisiz bir ideolojik grup iken oluşan komünal yaşam tarzı, demokratik halkçı kültürü ve ahlaki yapısı kapitalist hegemonik güçler için kabul edilemez bir durumdu

Bu hedefe ulaşmanın önünde önemli engeller bulunmaktaydı. Aslında bölge 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı sürecinde, başta Skoys-Picot,birçok anlaşmasıyla parçalanmış, önce manda rejimi, ardından geliştirilen ulus devletlerle kontrol altına alınmıştı. Sözünü ettiğimiz bu engellerin birincisi, merkezi iktidar ve sermaye tekellerinin ajan yapıları olarak oluşturulan ulus devletler bir statüko kazanmış, hem kendi halkları nezdinde birer despot olarak görülerek reddedilmeye, hem de petrol zengini bu iktidarlar küreselleşen sermayenin serbest dolaşımını kösteklemeye başlamışlardı. Radikal toplumsal devrimlere yol açmadan bu yapıların küresel sermayenin serbest dolaşımına uygun hale getirilmesi, restore edilmesi gerekmekteydi.

Bölgedeki ulusal kurtuluş hareketleri, -başta Filistin, FKÖ olmak üzere- uysallaştırılmış ve sistemiçine çekilmişlerdi. Sistem karşıtlıkları törpülenmiş, denetlenebilir bir düzeye getirilmişlerdi. Bu genel tabloyu bozan, sistemiççileşmemekte ısrar eden, sistem karşıtlığını her vesileyle açığa vuran, sistemin yapısallığını tehdit eden Kürt Özgürlük Hareketi bir çıbanbaşı olarak durmaktaydı. Ayrıca dünya genelinde "dönemi kapandı" denilen silahlı direnişve gerilla mücadelesi egemen devletlerin inkar-imha politikasında ısrar etmeleri nedeniyle meşru savunma temelinde varlığını korumaya devam etmişti. Bu yönüyle de halkların özgürlük ve demokrasi umudu olmayı sürdürmeyi başarmıştı. İkinci ve asıl önemli olan da bu engeldi. Ne pahasına olursa olsun bu engelin aşılması gerekmekteydi. Bu engel aşılmadan bölgeye yapılacak her müdahalenin aksi sonuçlar doğurması, hatta bölgesel bir devrime yol açması olasılığı hiç de az değildi.

Bu nedenle de Kürt Özgürlük Hareketinin sistem iççileştirilmesi; bu olmazsa tasfiye edilmesi küresel sistemin varlığı ve geleceği açısından yaşamsal önemdeydi. Tehdidin büyüklüğü birkaç bin kişilik gerilla gücünden gelmiyordu. Çünkü daha büyük gerilla ordulaşmasına sahip olan devrimler sisteme hizmet eder konuma getirilmişlerdi. Yine tehdidin büyüklüğü 40 milyonluk bir halkın yeni bir ulus-devlet kurma amacında olması da değildi. Çünkü diğer örneklerde de görüldüğügibi ulus-devlet bir sistem yaratımı olduğu ve sisteme hizmet ettiği için kabul edilebilirdi. Kürdistan'ın Güneyinde zaten bir devletçik oluşturulmaktaydı. Dolayısıyla tehlike daha derindeydi ve ona göre daha kapsamlı tedbir ve yönelimler gerekmekteydi.

Asıl tehdit ve tehlike Kürt Özgürlük Hareketinin felsefesi, bağımsız-demokratik siyasi karakteri ve yaşam tarzından kaynaklanmaktaydı. Daha küçük, etkisiz bir ideolojik grup iken oluşan komünal yaşam tarzı, demokratik halkçı kültürü ve ahlaki yapısı kapitalist hegemonik güçler için kabul edilemez bir durumdu.Bu küçük grubun, reel sosyalizmin etkisinde olsa da ortaya çıkışından başlayarak, kapitalist sisteme alternatif olduğunu iddia eden reel sosyalizme yönelik önemli eleştirileri vardı. Yani küresel sermaye ve iktidar tekellerinin merkezlerine olduğu kadar reel sosyalizmin "Kâbelerine" de mesafeliydi. Yine diğer Kürt Hareketleri gibi,ülkenin diğer parçaları üzerinde egemenlik sürdüren sömürgeci devletlerin hiçbirine dayanmıyordu. Tamamen ideolojik, siyasal bağımsızlığı, halkının özgücüne dayanmayı ve iradeli duruşu esas almaktaydı. Kolay yolundan saptırılabilir bir hareket değildi. Bu özelliği yaşam ve mücadele pratiği içinde defalarca kanıtlanmıştı.

Hareketin bu özelliklerinden kaynaklansa gerek, daha ilk emekleme adımlarını atar atmaz Türkiye Özel Savaş Rejiminin boy hedefi haline getirilmişti. İlk ciddi yönelim ise hareketin öncü kadrolarından Haki Karer'in18 Mayıs 1977'dekatliyle gerçekleşmişti. Gerek yurtiçinde, gerekse yurtdışındayken Sayın Öcalan'a karşı birçok başarısız suikast girişiminde bulunulmuştu. Yani daha yolun başındayken, Kürtler adına özgürlükçü ve demokratik hareket geliştirme çalışmalarının tehlikeleri fark edilmiş ve bertaraf edilmeye çalışılmıştı.

Hareketin Ortadoğu'ya açılmasıyla birlikte komplolar da peşi sıra gelmeye başlatılmıştı. İlk olarak 1985 yılında hareketin durumu NATO bünyesinde tartışılmış ve hareketi kriminalize etmek için ortak hareket edilmesi kararlaştırılmıştı. Bu çerçevede esas cepheden mücadele etme görevi ise, göçmen Türk ve Kürt nüfusun en yoğun olduğu, dolayısıyla Avrupa'daki en güçlü kitle tabanı durumunda olan Almanya'ya verilmişti. 2 Şubat 1986 günü İsveç'in Sosyal Demokrat Başbakanı Olof-Palme'nin katledilmesi ve bu cinayetin PKK'ye yüklenmeye çalışılmasıyla NATO'nun komploları devreye girmişti.

Almanya'da geliştirilen Duesseldorf Davası da NATO'nun Almanya'ya vermiş olduğu görevin pratik uygulaması olmaktaydı. OlofPalme Cinayetinin Kürtlere mal edilmesi, en ciddi komplolardan biridir. Bu komplo,genelde gerilla hareketine,özelde de 12 Eylül Askeri Faşist Diktatörlüğüne karşı geliştirilen tek ciddimuhalefet olması itibariyle Özgürlük Hareketi'nin Ortadoğu halkları ve dünya kamuoyunda yarattığı büyük sempatinin kırılması ve hareketin terörize edilmesi hedefine yönelikti. İlk olarak bu cinayetten sonra İsveç ve hemen ardından Almanya terör örgütleri listesine Kürt Özgürlük Hareket'ini de aldılar.

Gerilla direnişiyle birlikte kitleselleşen, serhildan dediğimiz halkın demokratik başkaldırısıyla devrime çok yaklaşan Özgürlük hareketinin tasfiye edilmesi amacıyla, yine bir NATO planlaması olarak TSK ile Kürdistan'ın güneyindeki işbirlikçi ilkel milliyetçi güçler harekete karşı ortak saldırıya geçirildiler. 1992 Güney Savaşı,Özgürlük mücadelesinin stratejik bir aşama yapmasını önlemesi bakımından önemli bir komploydu. Merkezi hegemonik sermaye ve iktidar tekellerinin vurucu gücü "Çekiç Güç"ün koruması altında 4 Ekim 1992 günü toplanan Güney Kürdistan Parlamentosu iki önemli karar almıştı. Bunlardan birincisi federasyon ilanı, ikincisi de Özgürlük Hareketinekarşı savaş ilanıydı. Saldırıya verilen isim Sandviç Operasyonuydu. Ama sergilenen direniş, saldırganların heveslerini kursaklarında bırakmıştı.

Türkiye Devriminin öncü kadroları Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilişlerinin yıldönümü, hem de aynı gün Suriye'de her yıl "SıtteEyyar" adıyla Şehitler Günü olarak anılmaktadır

Daha sonraları ABD, İngiltere ve bir bütün olarak Batı'nın himayesinde geliştirilen Washington Antlaşması, Londra ve Ankara planlamalarının hemen hepsi, Özgürlük mücadelesini önlemeye dönük ve Türkiye, PDK ve YNK'ninde rol aldığı devletlerarası komplolar olarak değerlendirilmektedir. Yine 1998'da sistemin sıkıştırmasıyla Sayın Öcalan'ın Suriye'den çıkartılmasına dönük komploya Suriye İstihbaratından bazı kesimlerin katıldıkları da tespit edilmiştir.

6 Mayıs 1996'da PKK'nınŞam'daki Parti Merkez Okulu önünde bomba yüklü arabanın patlatılmasıyla gerçekleştirilen saldırı ile Öcalan ve konferansta bulunan parti yönetiminin tasfiye edilmesi amaçlanmıştı. Bu komploda da NATO Gladiosunun bir kolu olarak

örgütlenen Türkiye Özel Harp Dairesi ile birlikte bazı Kürt işbirlikçilerinin de rol oynadıkları bilinmektedir. Ankara Gölbaşı'ndaki Özel Harekâtkarargâhında elektronik kontrol panellerinin başında bekleşenler, bombanın patlamasıyla sevinç naraları atmışlardı. Sayın Öcalan'ın da anlattığı gibi bombanın patlatıldığı sırada kendisiKürdistan'daki komutanlardan bazılarıyla telefon görüşmesi yapmaktadır. Patlamayla birlikte telefon konuşması kesildiğinden saldırıyı düzenleyenler Öcalan'ın öldüğünü sanarak olayı doğrulatma ihtiyacı bile duymadan, patlamadan yaklaşık yarım saat sonra Reuters'in ilişkide oldukları Londra'daki şeflerinden birini arayarak "Suriye'de, Şam'da gerçekleşen bombalı bir saldırıda Abdullah Öcalan öldürüldü" haberini vermekten bir beis duymamışlardır.Bunda haksız da sayılmazlar. Çünkü bombalı minibüsün önünde patlatıldığı ev yerle bir olmuş, ailenin 7 üyesi yaşamını yitirmiştir. Buna karşın, Ajansın muhabiri Ankara'dakiler kadar emin olmamış ya da haberi doğrulatmak görevi ona verilmiş olacak ki, dönemin PKK Avrupa temsilcilerini arayarak Ankara mahreçli haberi doğrulatmak istemiştir. Olay ilk olarak dünya kamuoyuna böyle duyurulmuştur.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı MadelineAlbgriht bu gerçeği "Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra herkes Kürtlerin tepki göstereceğini biliyordu

Komplonun zamanlaması kendi başına önemli mesajlar içermekteydi. 6 Mayıs tarihi hem Türkiye Devriminin öncü kadroları Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilişlerinin yıldönümü, hem de aynı gün Suriye'de her yıl "SıtteEyyar" adıyla Şehitler Günü olarak anılmaktadır. Bir taşla birden fazla kuş vurulmak istenmektedir. Hem Denizlerin şahadet yıldönümünde gerçekleştirilen bu büyük komplo ile Kürt Özgürlük Mücadelesi tasfiye edilecek, hem de Suriye Baas Rejimine bir tehdit mesajı verilmiş olacaktı. Aynı süreçte Şam'daki büyük garaj, postane ve kapalı çarşıda bombalar patlatılmıştı. 6 Mayıs'ta bombanın patlatıldığı yere yakın bir meydanda Hafız Esad halka hitap etmişti. Bu saldırı ile Türk Devleti Gladiosu eliyle Suriye'ye, "istediğimiz an sizi can evinizden vurabiliriz" mesajı vermiş oluyordu.Bu olay üzerinde bu denli durmamızın nedeni, 9 Ekim 1998'de başladığı ve direkt Öcalan'ı imha etmeyi amaçlayan komploların aslında çok önceden başlamış olduğunu ifade etmektir.

Diğer yandan 9 Ekim komplosunun hazırlıkları da yalnızca yurtdışında geliştirilen ittifaklar, işbirlikçilerin kullanıma hazır hale getirilmeleri, güç yığmalar vb. ile sınırlı değildi. İçeride de önemli hazırlıklar yapılmaktaydı. Direkt ve açıktan Sayın Öcalan'ı hedefleyen hamle başlatılmadan önce en azından serhildan kitlesinin daraltılması, gerillanın etkisizleştirilmesi ve örgüt içinde de "liberal!" eğilimlerin, yani tasfiyeciliğin geliştirilmesi gerekmekteydi. Bu konuda da azımsanmayacak mesafe aldıran çalışmalar yapılmıştı. 1993-'97 arasında on yedi bini aşkın faili meçhul-aslında belli- cinayet işlenmiş, dört bini aşkın köy yakılıp yıkılarak boşaltılmış, on binlerce yurtsever tutuklanmış, sürgün edilmişti. Böylece gerillanın etkinlik alanları insansızlaştırılmıştı. 14 Mayıs 1997 Güney operasyonu veaynı yılda Botan'a dönük büyük "uçar birlik" operasyonu ile 1998 Nisan'ında Amed'teki "Murat Operasyonu", gerillanın etkisizleştirilmesi için geliştirilen Türkiye tarihinin en büyük askeri operasyonlarıydı. Yılları ve büyük çalışmaları gerektiren bu hazırlıklar yapıldıktan sonradır ki direkt olarak Öcalan hedeflenebilmişti. Hatta tüm bu hazırlık çalışmaları yürütülürken, bir yandan da 1997'de bizzat Türkiye Genelkurmay Başkanlığı temsilcileri, Avrupa'da PKK temsilcileriyle görüşerek ateşkes ve sorunun diyalogla çözümü için zemin yaratma (?) girişimlerinde bulunuyorlardı. Bu görüşme ve karşılıklı mektup teatilerine dayanarak SayınÖcalan bir kez daha tek taraflı ateşkes ilan etmişti…

Türkiye Devleti ve Gladiosu taşeronluğunda geliştirilen komplo ve suikast girişimlerinin başarısız kalması üzerine büyük devletler direkt işe karışmak zorunluluğu duymuş olacaklar ki ABD koordinatörlüğünde hazırlanan yeni bir konseptle direkt NATO devreye giriyordu. Görünürde yine Türkiye Devleti ve TSK başroldeydi. İşi asıl yürütenler perde arkasında durmayı tercih ediyorlardı. İlk olarak 16 Eylül 1998'de Hatay'ın Reyhanlı ilçesindeki askeri birlikleri denetleyen Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş Suriye'yi tehdit eden açıklamalar yaptı. 1 Ekim'de TBMM'nin açılış konuşmasını yapan dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de Suriye'yi tehdit etti. Ardından Suriye sınırına tanklar, ağır silahlar ve asker kaydırıldı-ne kadar da bugünkü gelişmelere benziyor!-. NATO Doğu Akdeniz'de tatbikat adı altında TomaHawk ve Cruis füzeleriyle donatılmış ABD savaş gemileri İskenderun Limanına geldiler…

Bu arada Avrupa'daki yoldaşları da Öcalan'a alternatif bir yer aramaktaydı. Birçok Avrupa ülkesinin parlamenterleri, aydınları vb. Öcalan'ı kendi ülkelerine davet etmekteydiler. Bu gelişmeler içinde Sayın Öcalan,değişen dünya koşullarını da dikkate alarak Kürt Sorununun Demokratik Siyasi diyalog yoluyla çözümünü sağlamak ve sorunu yaratıcısı olan merkeze, Avrupa'ya taşırmak amacıyla Avrupa'ya çıkışı tercih etmişti. 9 Ekim 1998 günü Abdullah Öcalan, "Suriye'nin kendisi

yüzünden bir savaşa girmesini önlemek amacıyla" Suriye'den ayrıldı. Bu çıkıştan hareketle olay "9 Ekim Komplosu" olarak da anılmaktadır. Yunanistan, Rusya, Roma, tekrar Rusya, Tacikistan, Yunanistan ve Kenya'ya uzanan amansız takip'in ardından CİA ve Mossad ajanları tarafından 15 Şubat 1999 günü Nairobi havaalanında Türkiye Özel Harekât Kuvvetlerine teslim edilmesi ve SayınÖcalan'ın İmralı ölüm çukuruna konulmasıyla komplonun birinci aşaması tamamlandı.Komplonun birinci aşaması tamamlandı. Amaasıl önemli olan sonraki aşamaların neler olduğuna bakmaktır.

Birincisi, TürkiyeDevleti ve Özerkleşen Türk Gladiosu özellikle de Sovyetler Birliği'nden boşalan Türkî Cumhuriyetlere dönük özgün amaç ve planlamalara sahipti. Oysa ABD, İngiltere ve İsrail Türkiye'yi bu bölgede bir koçbaşı, bölgeyi denetim altına almak için taşeron olarak kullanmak istemekteydiler. Türkiye'nin bölgeye ilişkin özgün amaçlarıyla ABD'nin planlamaları çelişmekteydi. O nedenle komplo, bir yandan ABD, İngiltere ve İsrail'in planlamalarıyla çelişen Türkiye ve Gladiosunu yola getirmek için Kürt sopasını kullanmak; diğer yandan Kürt Özgürlük hareketini bastırmak ve eğer gerçekleştirebilirse "Öcalan'dan kurtararak" PKK'yi kullanılabilir paramiliter bir güç haline getirmek amacıyla tezgâhlanmıştı. Buna göre, Türkler APO'yu öldürecek ya da idam edecek, PKK ve Kürtler de intikam almak için kontrolsüz bir şiddete yönelecekti.Böylece her iki güç de zayıflayarak kendilerine muhtaç duruma geleceklerdi.Aynı zamanda Türkî Cumhuriyetler ile Ortadoğu'ya dönük özgün amaçlarında ısrar etmesi durumunda Türkiye'ye müdahale zemini yaratılmış olacaktı. Gelişecek kontrolsüz bir Türk-Kürt savaşı Ortadoğu'da bir yüzyıl daha kapitalist hegemonyanın devamını garanti altına almış olacaktı. Dolayısıyla bu komplo, Sayın Öcalan'ın da birçok kez dile getirdiği gibi Kürtlere karşı olduğu kadar Türklere karşı da geliştirilmiştir.

Komplo karşı tepki olarak yalnızca Kürdistan'ın kuzeyinde değil, dört parçasında ve yurtdışındaki Kürtler hiçbir yerden yönlendirilmeden topyekûn ayağa kalkmışlardı. Özellikle de Ecevit'in "Öcalan Türkiye'de" açıklamasının hemen ardından Türkiye'de "Güneşimizi Karartamazsınız!" sloganıyla zindanlarda başlayan kendini yakma eylemleri, fedai eylemleri, serhildanlar, yakıp yıkmalar çığ gibi yayılmaktaydı. En önemlisi de Kürdistan'ın doğusunda, hemen hiçbir siyasi örgütsel çalışması olmamasına karşın Kürt halkı orada Sayın Öcalan'ı görkemli serhildanlarla sahiplendi. Bu serhildanlar daİran rejimi yetmiş kadar kürdü katletti.Böylesi bir tepki ve sahiplenmeyi hiçbir güç beklemiyordu. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı MadelineAlbgriht bu gerçeği "Öcalan'ın yakalanmasından sonra herkes Kürtlerin tepki göstereceğini biliyordu. Ama bu düzeyde bir kalkışmayı hiçbirimiz beklemiyorduk" diyerek itiraf etmek zorunda kalmıştı.

Abdullah Öcalan esaret altında tutulduğu İmralı'da yüzyılın komplosunun gerçek amacını çözerek deşifre ettiği gibi, geliştirdiği barışçı politikayla ilk elde çıkması kaçınılmaz gibi görülen bir Türk-Kürt savaşını engelleyerek boşa çıkarmıştı.

Yenilen darbe ne denli büyük ve öldürücü olursa olsun, öldüremezse, doğru değerlendirilerek doğru dersler çıkarılması temelinde güçlendirir Abdullah Öcalan'a karşı geliştirilen devletlerarası komplo ile teslim edilmesi, Kürt Halkının özgürlük mücadelesi için gerçekten de öldürücü olacağı hesaplanarak vurulmuş bir darbeydi. Ancak, Sayın Öcalan'ın engin sağduyusu, halklarımıza karşı duyduğu büyük sorumluluk ve barış insanı kimliğiyle belki de yüz binlerce insanın ölümünü engellemekle kalmamış, komplocuların hedeflerinin aksine, Kürt halkı ve özgürlük mücadelesini Türkiye'nin tüm yapısal sorunlarının çözümünün öncüsü haline getirmiş ve bu büyük komplodan güçlenerek çıkmasını bilmiştir.

Pentagon ve NATO'nun kozmik odalarında hazırlanan halklarımızın idam fermanı Öcalan, Özgürlük hareketi ve Kürt Halkının büyük direnişiyle yırtılmış, komplo ve komplocular yenilgiye uğratılmıştır. Ancak hala da komplocuların tüm umutları tüketilemediğinden değişik versiyonlarla hala sonuç almaya çalışmaktadırlar. Başta Özgürlük Hareketi Kürt Halkı ve Türkiye devrimci demokratik güçleri olarak özgürlük davasından bir milim sapmadan komplocularla birlikte Türkiye'nin başına bela olan Yeşil Türkçü faşist iktidar ve savaş rantçısı kliğinin umutlarını kırmanın zamanıdır. Halklarımızın hakkı olan farklılıkları temelinde eşit, özgür ve gönüllü birlikte yaşamasının yolu bundan geçmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

1)Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak

Açıklık;

Ulaş Gündiken

Bütün veçheleri ve türevlerine bire bir yapışan ve onları örten, onları oyunun bütün yayılımında yalnız bırakmayan; kelimenin tarihsel inşasında hangi anlamı yüklenmişse, onları dolduran ve böylece olası bir açıklığı örten malzeme: komplo! Adeta bir 'komple' eşsesliğinde ve ona yankı olacak biçimde, sanki ona bir eş anlam katacakmışçasına komple olmanın bütün komşularını, bütün müttefiklerini dâhil ettiler. Ve bu kirli düzeneğin ittifak edenleri, düşkünleri, ellerini ovuşturarak, salyalar akıtarak belirdiler. Ki yüzleri kızarmış, alınları kara içinde ve avurtları çökük, yalnız davranamayacak denli ürkektiler.

Komplo, bir ısrarda, deyimin bütün açılımlarında, gözlerini kan bürüyerek, gözü dönmüşlükle dünyaya gözlerini karartanın kararlılığında göze görünür

Ama ve işte! Tarih kendi açıklığında, çıplaklığında ve açlığında; doyumsuzluğun dehşetiyle hınç duyarak ve hırsla atılım gösteren dik kafalılıkta ısrar etmiştir. Yazık diyemeyeceğimiz, kim bilir belki bütün kazanımlarını borçlu oldukları bu kötücül karakterler, uygarlığın zaten bu ayaklar üzerinde inşa edildiğine binlerce kez kanıt ve tanık getirenler neden masum(!) olmasın ki. Âdem'in günah işlemesine dayanan bir önermeyle başlamış bir yazgı ve bu yazgıdan kaçamayan aynı kandan evlatlar neden 'baba' ya ihanet etsinler ki. Doğa, her türlü eylemin kümesi ise şayet; dünya olarak kendi dünyalığından bir şey kaybetmeksizin ve bu dünya toplamına içerik olacak bütün olacaklar için, artık yabancılık çekilmeyecek, şaşılacak, şok geçirilecek yeni bir olay kalmayacaktır. Komplo, bir benzerini neden aratsın artık. Öyle ki birçok kez daha teşebbüsünde bulunan her komplo kötü ve ustaca bir taklit olsun ancak.

Komplo, bir ısrarda, deyimin bütün açılımlarında, gözlerini kan bürüyerek, gözü dönmüşlükle dünyaya gözlerini karartanın kararlılığında göze görünür. Tüm tezgâhların ve tezgâhın kurulduğu sahnede marifetlerin sergilendiği; (pazarda demek ki sadece ürünler sergilenmiyor; aynı zamanda pazarlanıyor da) ve ilişkilerin, kişiliklerin, değerlerin satılığa çıkarıldığı; akrobatlığın, oynaklığın ve dönekliğin teşhirinin yapıldığı, efendi ve kölenin temsilinin gerçekleştiği görkemli bir törendir bu. Her ne kadar ahşap bir yüzey olsa da bu sahne, Ortadoğu'nun tozlu ve sıkça at koşturulmuş yollarından olsa gerek, sahne yüzeyinin cilasına konmuş olan bu toz parçaları bilye etkisi yaratarak kaypak bir zeminin oluşumuna bir kültür katmıştır.

Komplonun adına ve ihtişamına yaraşır bir biçimde; bütün ve birlikte bir planın, tekniğin, tasarı becerilerin masaya yatırılması, -tüm güzergâhları nihayet bir labirente çevirmek, patikaları silmek, tünelleri dinamitlemek, gediklere taş koymak-, bütün bir ufku karartmak ve daraltmak, hile katmak ve entrikanın bin bir varyantını kibirle yüzeye getirmek. Bu belki son kez ve eşsiz yalınlıkta, bir bin yılın son kez görüleceği güneş tutulmasının hemen arifesinde, tutulmanın, uyuşmanın ve kasılmanın ete ve kemiğe gerinmesine zamanın mümkünlüğünün sınırlarında imkân verebildi.

Komplo nasıl bir odaklanmanın peydahladığıdır ki kendisine tekin olmayan bir açıklığı mekân tutar. Örümceğin ağını her yere kurmaması gibi, elverişli bir zaman ve şartların hükmünün sürmesini bekler. Gelmekte olana dair endişe veya geleceğinin yarattığı his, kendisini mekânın fiziki şartlarından muaf tutar. Karanlık bir kuytu ve karabasanın soluklandığı kuyu, bir dehliz, bir orman sessizliği veya karanlığın kendisinde

zaten her türlü sakladığı bütün işaretler yani görünen ön boyutunun ötesini göremediğimiz ve bir türlü perdeyi aralayamadığımız öte tehlikenin nasıl bir dehşet yaratacağından emin olamayış… endişenin kökenine kazıklama oturur.

Günün feryadı; komplonun kendisini çattığı gün

Bütün duvarlar surdan ve kapılar çelikten idi, muhafızlar yürekli ve kanlarında kaynayan bir davanın marş dizeleri çalkalanmakta iken; tedbir gök kubbeye perdelenmiş ve etrafta kol gezmekte idi, gece ayazının saydamlığında küresine sadık yıldızlar çakılı iken, açıklık kendisini gözlerin pürüzsüz kararlılığında hissettirdi. Komplo; hep öğütlendi ki su, ışık ve yağ süzülüp gelirken havayı sırt çantasındaki yükten daha fazla ağırlaştır. Yine de uykunun ölümcül yumuşaklığına kendisini bırakan savaşçının rüyasının kâbusa döndüğüne, zamanın gücü ve bir günü yetersizliğin kipinde olur dedi ve ne şans, ne fırsat, ne de aman verdi. Açıklığın gizil gücü, tüm yoldaşların hep kenetli belki de en kenetli oldukları bir vakit aralığında, muhafazanın, korunmanın ve sadakatin kapalılığında, kulaktan, burun ve ağızdan içeriye sızabilmeyi becerdi. Açıklık, bir açığın olduğunu, olması gerektiğini, olmazsa da satın alınabileceğini hissettirdi.

'Tüm kibirli fatihler yenildiler' varsayımının saflığı ve tarih iyimserliği açıklığın steplerinde göçebe olmaya mecbur kıldılar

Sağlam bir temele kurulu çarmıhın iskeleti, nemli/puslu bir havaya örülmüş ağ/şebeke, çıkar yolların haritasını çizen köstebekler/kalemler, komplo çatısının mimarları/mühendisleri hep birlikte şantiye arazisinde çivi çakmaktaydılar. Ve çatı hızla yükseltildi. Babil'den beridir yükseltilen, dilin çatısı, kültürün çatısı, pazarın çatısı burada da yükseltilecekti. Ancak merakın konusu şuydu: harç ne türden bir malzemedendi. Harç yumurtanın kayganlık hissi veren akından, bir sadakat ve ihanet süzgecinin (-bu süzgecin deliklerini çakıl taşları arasındaki boşluklar oluşturur, dolayısıyla süzülecek her ne ise bu çakıl taşları arasından damıtılarak gelir-) kilinden, içeni delirtecek şerbetin özsuyu olacak kökboyalarından ve baldırandan karılmıştı. Bu denli bir araya gelmeyeni, yabancıyı, düşmanı aynı pasta etrafındaki kutlamaya cezbeden harç.

Kenet düğümünün çözümü

Alabildiğine görülen bütün yüzeylerini açmış olan çöl, deniz ve platoların ketum açıklığı! Bir rakımdan, bu açıklıkla dahi alay edercesine kibirli ve ona gözlerini kısarak gülen kâşifin; hatta bir 'heron'* (balıkçıl) edasıyla kendisinden emin ve şimdiden galip ilan edilmesine kim engel olacakmış. 'Tüm kibirli fatihler yenildiler' varsayımının saflığı ve tarih iyimserliği açıklığın steplerinde göçebe olmaya mecbur kıldılar. Bu düpedüz açıklığın, ne denli çatlak ve engebe, ne denli çakal ve engerek beslediğini oradan kalma yaraların taşıyıcıları ve ölememiş olanlar nice anlatmış ise de o denli çok açık verildi. Bağlar, bağlantılar gevşedi, şifreler ve kodlar çözüldü, halkalar, çengeller koptu yerlerinden. Eklem yerleri, menteşeler, rakorlar söküldüler.

Palamarın dubasından salıverilmesi, ölümsüz bağlılıkta son kucaklaşma ve kopuş. Açıklığın kucağına emanet bir hicret, sınır ötesinin, bilinemezin, kestirilemezin bulanıklığındaki bir sefer. Komplo adım adım takipte bir hayalet, bir bin yıl kehaneti, her varış yerinde dostların maskeli silueti. Zılgıtın, çığlığın ve selamın kesildiği, tersin ve yüzün birlikte göründüğü bir yanılsama; elçinin, mesajın ve habercinin kırıldığı meskende ezeli bir sakindir komplo.

* Heron nicedir keskin gözleriyle iz sürücülüğü yapan o meşum aygıt. Adını aldığı hayvanın masumluğu her seferinde daldığı sudan gagası taşa çarpıp kanayarak yükseliyor. Bu çelikten yırtıcının çığlığı derin vadilerin ve çukurların el değmemiş tazeliğinde kesif bir yanık kokusu yayıyor.

Sırrı Süreyya Önder

Yeni Anayasanın Oluşturulması

Demokratik Modernite

Demokratik Modernite: Türkiye de, yeni anayasa tartışmaları gündemde Yeni bir anayasanın oluşum sürecini değerlendirebilir misiniz?

Sırrı Süreyya Önder: Yeni bir anayasa dendiğinde bunun yeni bir "toplum sözleşmesi" mi yoksa iktidarın toplum üzerindeki gözetim ve tasarruflarını maksimize etmek için ortaya koyduğu yeni bir stratejiyi mi kastettiğimizi sorarak başlamalı.

Türkiye tarihine bakın; anayasaların her biri temsili demokrasinin "el verdiği" standartlara dahi yanaşamayacak bir biçimde yapılmış. Toplumsal bir sözleşmeden söz etmek zor, keza toplumlardan söz etmek neredeyse imkânsız. Yukarıdan yönetimin yukarıdan hukuku söz konusu.

> **Ekolojist, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını yenen, sermayenin kulu kölesi olmayan bir anayasa yapmak, ücretsiz eğitim sağlık gibi hakları yücelterek vakıfların ve holdinglerin eline geçen kültür, sağlık ve eğitim endüstrilerini yeniden halka kazandıran bir sistem oluşturmak olmalı amaç**

Halka oylamayla anayasa sormak ve halkın kendi anayasasını yapış sürecini yine benzer antidemokratik yaklaşımlarla engellemek, meclisteki sayısal çoğunlukla bir şeyleri dikte etmek yeni anayasanın nasıl oluşturulamayacağının güzel örnekleri.

Bizim içinde bulunduğumuz komisyonların her biri aslında halk iradesine karşı meclisten de çok sorumluluk sahibi olan komisyonlardır; peki ya bunların kaçı yurttaş iradesine dayalı karar vermektedir? Bu bağlamda anayasanın oluşum sürecini değerlendirirken asli aktörlerin katılımını göz önünde bulundurmak zorundayız.

D.M: Türkiye, 1980'nin anayasasıyla yönetilmekte. Türkiye'nin demokrasi ve özgürlük sorunlarının ve toplumsal çatışmaların kaynağı olan bu anayasa karşısında, yeni anayasanın argümanları ve parametreleri neler olmalıdır?

S.S.Önder: 1980'in anayasası hukuki olarak bir balyoz anayasasıdır. Toplumun kapitalizme içkin olmayan tüm dinamiklerine en sert şekilde vuran bu anayasa niteliği taşımayan kurallar bütününe karşı oluşturulacak hassasiyet toplumsal bir "yeni" etrafında buluşmak olmalı.

Bu "yeniliğin" ne olduğunu iyi düşünmeliyiz. Ekolojist, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını yenen, sermayenin kulu kölesi olmayan bir anayasa yapmak, ücretsiz eğitim sağlık gibi hakları yücelterek vakıfların ve holdinglerin eline geçen kültür, sağlık ve eğitim endüstrilerini yeniden halka kazandıran bir sistem oluşturmak olmalı amaç.

Anadilde savunma gibi taleplere değinmekten ve bunların hala talep olarak kalmasından utanç duyuyorum, en demokratik hakkı bile bize reva görmeyenler için yeni anayasanın "halkı dilinde ve taleplerinde özgür bırakan" toplum içi şiddet dinamikleri yerine burjuvazinin yıkılışını besleyen bir anayasa olması gerektiğini düşünüyorum.

D.M: Toplumun farklı kesimleri, bir takım sivil toplum örgütleri tarafından anayasa çalışmaları yapılmaktadır. Hâlihazırda mecliste yürüyen aslında bir türlü yürüyemeyen anayasa çalışmaları ile alternatif çalışmalar ortak bir paydada buluşabilir mi?

S.S.Önder:Her biri farklı çıkar grupları tarafından

yürütülen bu çalışmalar elbette ziyadesiyle olumlu sonuçlar verir; ancak bana kalırsa anayasayı sokağa çıkanların "üzgün olmaktansa öfkeli olmayı yeğleyen" devrimci iradelerinin yapmasında büyük fayda var. Amed'de akşamları sokakları devralan o mücadeleci ruhun ortaya koyacağı anayasal talepler, Bursa'da fabrika işgal eden işçilerin ortaya koyacağı talepler gibi talepler tüm STK'lerin taleplerinden daha acil ve sahici olabilir; tüm partilerden olduğu üzere.

D.M: Anayasa yapım sürecini yürüten meclis anayasa komisyonunun, toplum taleplerini içerecek özgürlükçü ve demokratik bir anayasa geliştirme amacı ve nitelikleri var mıdır?

S.S.Önder: Çok kültürcülük gibi bir politikadan uzak durulmalı, öyle ki çok kültürcülük politikaları kolektif haklardan uzak duran, çoğunlukla ırkçılığı gizli biçimde besleyen politikalardır. Bunların yerine, gruplara toplumdaki farklı kolektif ve bireysel haklarını aynı anda sunan ve bu grupların "grup olma" haklarını ellerinden almayan, dili "özel" değil "özerk" bir yapıda ele alan ve hiçbir hakkı devletleştirmeyen bir anayasa olmalı.

D.M: Kürtler, azınlıklar, kadınlar, LGBT, muhalif güçler ve kısacası sistemin ötekileştirdiği kesimler bu anayasa da kendilerini bulabilecek mi?

S.S.Önder:"Sistemin ötekileştirdikleri" kavramını açık bir biçimde "ezilenler" olarak dile getirmekte fayda görüyorum. Çünkü ayrımcılık mekanizmaları ne yazık ki "ezilenler" arasında da işliyor. Bugün örneğin bir LGBT derneğinin bir sendikayla yahut siyasi partiyle birlikte çalışırken hala sorunlar yaşaması bunun en güzel örneği. Toplumsal gerçeğimizden uzaklaşıp ideal imajımıza "bizimmiş" ve "varmış" gibi yapmak bize bir şey kazandırmaz. Öncelikle bu "ötekileştirilen" kitlelerin toplumdaki algılanmasını değiştirmek için kitleleri "anayasal bir eşitlik" güvencesi ile sarmalamak gerekecek. Anayasada yer bulmak için bu kitlelerin anayasanın katılımına aktif katılımı şart. AKP'nin MHP'nin ve CHP'nin olduğu yerde sizin "öteki" olarak adlandırdığınız tüm bu grupların temsil edildiğini mi düşünüyorsunuz? Bu grupların doğrudan katılımları şart.

D.M:Bu yeni anayasanın cinsiyetçilikten arındırabileceğine inanıyor musunuz?

S.S.Önder: Cinsiyetçilik kapitalizme içkin biçimde ilerleyen ve tüm hanelerde, sokakta mikro iktidar biçimlerince yeniden üretilen bir durum. Anayasa bir toplumu değiştirmez, değişen bir toplum yeni bir anayasa yaratır. Anayasalara hukuki olanın dışında bir sosyal tasarım misyonu yüklemek fazlasıyla liberal ve afakî bir tavır. Toplumun değişimi arzulamadığı bir noktada bu hakları tanımak tek başına bir şey ifade etmez. Elbette hak ve özgürlüklerin tanınması için mücadele son güçle devam etmeli; ama asıl mücadele sokakta sürmeli.

D.M: Demokrasi güçleri açısından anayasa komisyonu istenilen düzeyde özgürlükçü bir anayasayı oluşturmaya muktedir mi? Bu komisyon tahayyülündeki anayasa toplumun isteklerini Karşılayabilecek nitelikte midir?

S.S.Önder: Hiçbir komisyon, hele ki böyle sınırlı bir seçim sistemi sonucunda, böyle bir iktidar sürecinde oluşturulduğu göz önüne alındığında hiçkimsenin taleplerini tam olarak temsil edemez. Demokrasi güçlerinin toplumsal baskıyı arttırması dışında bir şansımız yok. Komisyonlarda nasıl bir dünya istediğimizi anlatma fırsatı buluyoruz, muktedir ise bize "nasıl bir dünya reva gördüğünü" anlatıyor.

D.M:Anayasanın değiştirilemez denilen maddeleri değiştirilmeden yeni bir anayasa nasıl bir anlam taşır? Başka bir deyişle Türklüğü kutsayan bir anayasa ile bir arada yaşamak bu kadar kırılmadan sonra uygulanabilir mi?

S.S.Önder: Anayasanın "değiştirilemez maddeleri" ancak şu anlama gelebilir. Toplum dışı unsurların çizdiği çerçevede bu oyunu oynayacaksınız, yeni olan her şey yasaktır. Türk olmayan, sermayeye hizmet etmeyen, ayrımcılığa hizmet etmeyen her şey yasaktır.

Yeni bir anayasanın anlamı eskiye dair her şeyi silip yeniyi tanımlamak olmalı.

D.M:Siyasi partilerin anayasa konusundaki çalışmalarını yeterli ve samimi buluyor musunuz?

S.S.Önder: Sanıyorum bu soruyu cevaplamaya bile gerek yok. Toplumdaki 12 Eylül anayasasının değişimine dair talebi göğüslerinde yumuşatmak için orada olan üç partiden bahsediyoruz, o kadar.

D.M:Son olarak yeni bir toplumsal sözleşmeye gereksinim duyulan böylesi bir ortamda yeni anayasa ile bunu sağlamak mümkün olacak mı?

S.S.Önder: Sanıyorum bu sorunun cevabını diğer sorularda verdim. Toplum dinamiklerini sadece toplumun kendisi yaratabilir. Toplumda seçimlerle oluşturulmaya çalışılan bu temsilci temsil edilen ikileminde anayasa yapmak bile yeterince problemli. Mevcut halde ortaya çıkacak bir anayasanın niteliği hakkında olumlu konuşmak bu yüzden fazlasıyla zor.

Demokratik Anlayış ve Çözüm Temelinde Yeni Anayasa

Engin Kartaldereli

Türkiye'de yeni anayasa tartışmaları ve hazırlıkları bugün için savsaklanıyor şeklinde görünse de halen gündemin temel konusu olmaya devam ediyor. Çünkü yeni anayasa, sorunların çözümünde kaçınılmaz ve zorunlu bir çözüm aracı olarak gündeme girmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, önümüzdeki yasama dönemi boyunca da meclisin temel çalışma gündemi yeni anayasa olacaktır. Toplum, halklar, aydınlar, siyaset kesimi ve kısacası toplumsal sorunlarla ilgili bilinci olan herkes bu süreçte temel gündem olarak anayasaya odaklanacak, amaçlarını ve çıkarlarını yeni anayasada tanımlamak isteyeceklerdir.

Hiçbir kalıcı ve bağlayıcı hukuk belgesi nedensiz yazılamaz ve topluma dayatılamaz. Bu nedenle ilk önce anayasayı zorunlu kılan tarihsel arka planı görmek önemlidir

Bu nedenle eğer AKP ve devlet Yeni Anayasa konusunda bir oldu bitti peşindeyse büyük bir yanılgı içindedir. Türkiye'de bu yeni anayasa süreci bir öncekilere benzemiyor. Tarihsel, toplumsal ve güncel koşullar darbe anayasaların hazırlandığı koşullara benzememektedir. Ya demokratik çözüm anlayışı temelinde yeni bir anayasa ile sorunlar çözüm yoluna girecek yâ da Türkiye daha şiddetli çatışma ve bunalımlı sürece girecektir. Hangi zihniyet ve niyetin öne çıkacağı önümüzdeki kısa süreçte ortaya çıkacaktır.

Tarihsel ve güncel nedenleri ile birlikte yeni anayasa

Hiçbir kalıcı ve bağlayıcı hukuk belgesi nedensiz yazılamaz ve topluma dayatılamaz. Bu nedenle ilk önce anayasayı zorunlu kılan tarihsel arka planı görmek önemlidir. Çünkü, varolan sorunlar sadece bugünle ilgili değildir. Onlar geçmişten bugüne birikerek taşınmışlardır. Onun için yeni Anayasa; geçmişte çözümsüz ve sahipsiz bırakılan ya da bastırılarak üstü örtülmeye çalışılan toplumsal sorunların kökenlerine inip onları doğru tanımlayıp anlamlı kıldıkça sağlıklı çözümler üretebilir.

Türkiye cumhuriyetinin bugün yaşadığı sorunların kökenleri yakın tarihte, cumhuriyetin kuruluş yıllarına dayanmaktadır. Türkiye'de kurulan ulusal devlet cumhuriyet adını almasına rağmen, 1924 anayasasıyla birlikte cumhurla ilgisini tamamen kesmiştir. Çünkü o anayasa, cumhuriyetin asli kurucuı unsurlarını hak ve adalet katından dışlamıştır. Kürtler, samimi dindarlar, aleviler, komünistler, solcular, aydınlar ve değişik halk gurupları cumhuriyetin kurucu unsurları olmalarına ve içinde aktif rol almalarına rağmen sonraki yıllarda diktatörlüğe dönüşen cumhuriyet tarafından ezilmişlerdir. Ermeniler, Süryaniler, Rumlar, Yezidiler gibi dini ve etnik azınlıklar temizlenerek Türklük ve Suni İslam amaçlı eritme sürecine tabi tutulmuşlardır. Yani adına cumhuriyet denilerek kurulan yeni ulus- devlet, sahibine dönen bumerang misali kendi kurucu sahiplerine dönmüştür.

Türk İslam sentezci kesim, yeni kurulan ulus-devlete bağlılığından dolayı Kürtler ve diğer topluluklar kadar ezilmemiştir. Ne ironidir ki, bugün iktidarda bulunan AKP hükümeti bu mağduriyetin kökeninin bir sonucu olarak iktidarda bulunmasına rağmen Kürtlere, halklara ve demokratik haklara karşı tek şef diktatörlük döneminin gösterdiğini de aşan bir tutum içine girmektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca yirmi dokuz Kürt isyanın yapıldığı devlet yetkililerin resmi beyanlarında mevcuttur. Bugün yaşanan Kürt isyanının, bu isyanlar zincirinin en son, uzun süreli ve zorlu halkası olduğu resmi olarak vurgulanmaktadır. Kürt sorunu denilen ve anayasa kapsamında tartışılmak istenen sorunun yakın tarihi geçmişi ve

bugünü, Kürt toplumuna dayatılan son yüzyıllık inkarcılık ve soykırım politikasıdır.

Kendi koşullarında bir toplumsal mutabakat olarak kabul gören 1921 sözleşmesinin anlayış çerçevesi, 1924 anayasasıyla terk edilmiştir. Türklüğü resmi üstün etnik ırk sayan ve Türklük dışında hiçbir kimliğe yaşama ve kendini ifade etme hakkını tanımayan 1924 anayasası, toplumsal sorunların patlak verdikleri temel kaynaktır. Nitekim tepki ve rahatsızlıkların isyana dönüşmeleri 1924 anayasasının kabulünden sonra olmuştur. 1961 ve 1982 darbe anayasaları bu zihniyet ve uygulamaları perçinleyerek ayyuka çıkarmışlardır. Ortaya çıkan sonuç; başta Kürtler olmak üzere halkların ve ezilen kesimlerin başlattıklar isyan ve devrimci halk hareketleri, son otuz yıldır adına düşük ya da başka yoğunluklu densin Kürt esaslı bir savaş biçiminde devam etmektedir.

Cumhuriyet adına kurulan Türk ulus-devleti sadece Kürtleri ve azınlık kimlikleri inkar etmek ve ezmekle kalmadı. Toplumun demokratikleşme istemlerini de boğarak her türlü özgürlükçü eğilimi suç kapsamına aldı. Devletin resmi söylemi dışında her düşünceyi devlete karşı yapılmış bir kötülük ve art niyet olarak algıladı. Sosyalistleri, aydınları, solcuları, demokratları amansız bir takibat altına alarak nefessiz bıraktı. Devlet, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali gibi dünyaca ünlü şair ve edebiyatçıları vatan haini ilan etmekten çekinmedi. Yılmaz Güney, Ahmet Kaya gibi sanatçılar bir avuç vatan toprağına hasret sürgünlerde öldüler. Demokrasi toplum için gereksiz ve lüks giyilen bir gömlek sayıldı. Bu anlayış temelinde yapılan 12 Eylül darbesinin yaptığı tahribat, yıkım ve işlediği insanlık dışı suçlar henüz hafızalarda tazeliğini korumaktadır.

Ezilen ve sömürülen toplumsal kesimlerin ve emekçilerin hak, özgürlük ve örgütlenme talepleri dış güçlerin kışkırtmaları olarak algılandı ve yıllarca yasaklandı. Anayasanın önemli bir ilkesi olarak ilan edilen “sosyal devlet” belirlemesine rağmen toplumsal algıda geliştirilen “devlet baba” teziyle vatandaşlara, bireylere, mağdur ve muhtaçlara hiçbir sosyal güvence sağlanmadı. Vergi ve ücret köleliği adına sınırsız ve engelsiz sömürü düzeni kuruldu. Doğal kaynaklar en hoyrat bir şekilde tekellere peşkeş çekildiler. Toplumun olması gereken ormanlar, sular, petrol gibi tüm yer altı-yer üstü zenginlikleri talan edildi. Endüstriyalizm canavarının alabildiğine metalaştırarak katlettiği doğa ve kadın gerçeği neredeyse bu coğrafyanın esas resmi oldu. Bu şekilde erkek egemenlikli cinsiyetçi toplumsal modele resmiyet kazandıran bir hukuksal sistemle örgütsüz ve savunmasız bırakılan Türkiye halkları ve coğrafyası, finans kapitalin cenneti haline getirildi.

İşte yeni anayasa yapılırken böylesine tarihsel arka planı bulunan toplumsal sorunları dikkate almadan ve onlardan gerekli dersleri çıkarıp samimi bir özeleştiri ve itirafta bulunmadan yeni anayasanın demokratik olacağını sanmak boş bir beklentidir. Bu anlamda Türkiye'de önemli olan yeni bir anayasa yapmak değil, onun hangi amaç ve zihniyetle yapıldığı önemlidir. Cumhuriyet tarihi boyunca sil baştan olmasa bile kendi zamanında yeni diye tanımlanarak dört anayasa yapılmıştır. Bunlar sorunları çözen değil, bastıran ve inkar eden anayasalar olarak ortaya çıkmış olduklarından toplumsal sorunlar çözülmek bir yana bunalım ve kaos derinleşmiş, altından çıkılamaz hale gelmiştir.

Bugün, kapitalist küresel sistem kendisini yeni duruma göre yeniden yorumlayarak dünya çıkar dengelerine yeni bir biçim vermeye çalışıyor. Çünkü sosyalist bloğun dağılmasına bağlı olarak 20. yy.da oluşan başta bölge olmak üzere tüm dünyanın çıkar dengeleri aşılmıştır. Başta ulus-devlet sistemleri olmak üzere son iki yüz yıldır oluşan uluslararası kurumlar şiddetli sarsıntılar geçirmekte, anlamını yitirmekte ve yeniden yapılanma ihtiyacını dayatmaktadırlar. Klasik ve yeni sömürgecilik çağından post modern sömürgecilik çağına geçiş yaşanmaktadır. NATO yeniden yapılanmakta ve yeni stratejiler oluşturmaktadır. Bu nedenle sistem her açıdan derin bir kriz ve kaos sürecine doğru sürüklenmekten çıkmak için kendisini yeniden yapılandırma ihtiyacını duymaktadır. Onun için var olan ulus-devlet çitleri liberalize edilerek gevşetilmek isteniyor. Bu gelişmeye karşı duran ve eski statülerinde direnmek isteyen rejim ve liderler gerektiğinde askeri operasyonlar yoluyla da tasfiye edilmektedir. Suriye ve İran rejimlerini de benzer akıbetler beklemektedir.

Bugün ulus-devlet hapishanelerine kapatılan sivil toplum kuruluşları, azınlıklar, feminist hareketler, yerel kültürler, din ve inanç grupları ile özgün topluluklar önem kazanmakta, aktivite sınırları her geçen gün daha fazla genişlemektedir. Bu nedenle de temel insan -birey hakları ile kolektif topluluk hakları yükselen değerler olarak ön plana geçmektedir. Demokrasi ve özgürlük talepleri önem kazanmaktadır.

Türkiye'de devlet ve toplumsal alanın her kademesinde önemli dönüşümler yaşanıyor. Bu dönüşümün temelinde de, Kürtlerin demokrasi ve özgürlük talepleri uğruna yürüttüğü mücadele gelmektedir. Bu mücadelede siyasal bilinçleri ve örgütlülükleri gelişen Kürtler, toplumsal varlıklarını devlete ve tüm toplumsal kesimlere kabul ettirmişlerdir. Artık uygulanan hiçbir soykırım yöntemi ile tükenmeyecekleri açığa çıkmıştır. Bu nedenle de halk olarak toplumsal kimlikleri ve demokratik hakları anayasal güvenceye kavuşturulmadan mücadeleden asla vazgeçmeyeceklerdir.

Kürtlerin ve dünyanın bu gelişim seyrine bağlı olarak bir değişim geçiren Türkiye toplumu artık 1980'lerin-90'ların toplumu değildir. Özgürlük ve demokrasi istemi temelinde kabına sığmayan, dinamik ve arayış peşinde

koşan yeni bir toplum söz konusudur. Onun için yüzyıllık tabu ve prangalarından kurtulmak isteyen halk toplulukları, kendi özgür topluluk kimliklerini, dillerini, kültürlerini ve özerk yönetimlerini yaşama mücadelesi veriyor. Kadınlar erkek egemenlikli cinsiyetçi topluma karşı özgür kişilik ve kimliklerini istiyor. Emekçiler kendi emeklerinin hak ettiği şartlarda onurlu yaşamak ve toplumsal yaşama özgürce katılmak istiyor. Tüm topluluklar doğal ortamı korumak ve hak ettikleri ekolojik bir yaşamı paylaşmak istiyorlar. Bilinçli her birey, demokrasi ve insan haklarına saygılı, kendi kimliği, kültürü ve özgür tercihi ile demokratik Türkiye cumhuriyetinin onurlu bir vatandaşı olarak yaşamak istiyor. Kısacası devletin seksen yıllık ezber ve dogmalarına artık kimse kulak asmıyor. Bu da demokratik ve özgürlükçü yeni bir anayasayı zorunlu kılmaktadır.

Hiç kuşkusuz yeni anayasa toplumun tüm bu demokratik taleplerini ve özgürlük özlemlerini dikkate alır ve cevap olabilirse kalıcı olacak ve rolünü oynayacaktır. O zaman darbe anayasaları gibi sorunların nedeni ve kaynağı değil, sorun çözen demokratik ve özgürlükçü anayasa olarak tarihe geçecektir.

Yeni anayasa nasıl yapılmalı?

Yeni bir anayasa yapılırken izlenecek yöntem önemlidir. Yöntemi belirleyen en önemli husus ise amaçtır. Eğer amaç; toplumun temel taleplerine cevap verebilecek ve sorunları çözüme ulaştıracak demokratik ve özgürlükçü bir anayasa yapmaksa; yaratıcı-katılımcı yöntemler bulmak ve uygulamak zor değildir. Eğer amaç bazı egemen kesimlerin iktidar ve çıkarlarını güvenceye almak için toplumu aldatmak ve hileye başvurmak ise hiçbir biçim, yöntem ve çaba sonucu fazla değiştirmeyecektir. Ne yazık ki, son dönemlerde AKP hükümeti ve Gülen ekibinin gösterdiği tutum, ikinci olasılığı daha fazla öne çıkarmaktadır.

Yöntem belirlenirken öncelikle yapılması gerekenlerle gerekmeyenleri ayırt etmek büyük önem taşır. Kalıcı çözüm için temel hakları yerinde tespit etmek ve başa koymak esastır. Bazı düzenlemeler zorunludur ve mutlak yapılması gereken doğal, bireysel ve kolektif temel haklara dayanmaktadır. Bu haklar tespit edilip kararlaştırıldıktan sonra yöntem fazla sorun teşkil etmez. Örneğin BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin de teyit ettiği reddedilemez ve devredilemez temel İnsan hakları vardır. Özünde bu haklar oya sunulamaz. Referandum konusu yapılamaz. Mesela insan hakları bildirgesine göre "Bir topluluk ve birey kendi ana dilinde eğitim yapsın mı yapmasın mı" diye oylama yapılamaz. "Bir halkın varlığı ve kimliği tanınsın mı tanınmasın mı" şeklinde bir onaylama konusu olamaz. Bu hakları önce yıllarca yasaklamak, sonra da oylama konusu yapmak bile kendi başına insanlık suçudur.

Yöntem konusunda ikilem bağlantılı ve birbirlerini tamamlayıcı önemli iki husus; katılım ve müzakere ile uzlaşma ve onay konularıdır. Yeni anayasa hangi usul ile tartışılacak, yani tartışma yöntemi nasıl olacak, tartışmalara kimler katılacak, nasıl uzlaşılacak ve nihai karar olarak kimlerden onay alınacaktır. Toplumsal mutabakat denilen olgu yönteme ilişkin bu soruların doğru yanıtlanmasıyla ortaya çıkar. Buna göre;

1-Yeni anayasa yapılırken izlenecek en doğru ve sorun çözümleyici yaklaşım, öncelikle nedenleriyle birlikte temel ana sorunları samimi ve dürüstçe belirlemektir. Bunlardan birincisi; Kürt sorunudur. İkincisi; Cins özgürlüğü ve sosyal haklar sorunudur. Üçüncüsü, devlet organlarının rasyonel ve günün koşullarına göre demokratik standartlara uygun yeniden yapılandırma ihtiyacıdır. Daha doğrusu devletin küçültülmesi ve toplum hayatına müdahale eden konumdan çıkarılmasıdır. Dördüncüsü; demokratik özerklik ve yerel yönetimler sorunudur. Türkiye'nin anayasal çözüm bekleyen temel sorunlarını bu dört başlık altında özetlemek mümkündür. Bu sorunlar bileşik kaplar misali birbirine bağlı, birbirlerinin hem nedenleri hem de sonuçlarıdır. Biri çözülmeden diğeri çözülemez. Ya da biri varlığını sürdürdükçe diğerini de var kılar. Yine de her birini kendi mantığı ve amacı içinde anayasal ifadeye kavuşturarak çözmek önem taşımaktadır.

2-Yeni anayasayı yapmaya kimler katılmalıdır sorusuna, "mevcut TBMM kurucu meclis olarak rol oynamalı, anayasayı yapmalıdır" denilmektedir. Mevcut yapılanması dikkate alındığında TBMM'nin kendi başına bu işin üstesinden gelmesi çok kuşkuludur. Eğer meclis demokratik iradesini ortaya koyar, yeni bir anayasa ile bir çözümün yolunu aralarsa, Türkiye halklarına büyük ve tarihi önemde bir hizmet yapmış olur. Ne yazık ki bu zor görünmektedir.

3-Elbette toplumsal sorunlar ilgili-ilgisiz, dolaylı-dolaysız tüm toplumsal kesimleri ilgilendirir. Ama öncelikle bu sorunların nedenleri ve tarafları bellidir. Sorun hayati olarak kimi ilgilendiriyor, hangi taraf çözüm ileri sürüyor ve dile getiriyorsa muhatabı da odur. Yani her toplumsal sorunun sahipleri, mağdurları ve tarafları vardır.

Bu nedenle çözüm için izlenecek en etkili ve çözümleyici yöntem, temel sorunlarla ilgili ne kadar taraf ve muhatap varsa öncelikle bunlarla oturulup görüşülmelidir. Yani sorunların çözümünü isteyen ve bunlardan muzdarip olan mağdurlar ve muhataplarla samimi bir müzakere süreci başlatılmalıdır. Eğer anayasa için aynı zamanda da bir toplumsal sözleşmedir deniliyorsa, ancak bir müzakere süreci ile sözleşme adını almayı hak kazanabilir. Bunun için de, Kürt sorunuyla ilgili olarak Kürt tarafı ve muhataplarıyla, kadın sorunuyla ilgili olarak kadın hakları savunucuları ve kurumsal temsilcile-

riyle, kültürel guruplar ve azınlık hakları için azınlık temsilcileriyle, inanç ve cemaat önderleriyle, emekçiler için sendika ya da emekçilerin kendilerinin belirleyecekleri temsilcilerle, çevre sorunları için çevrecilerle, basın ve fikir özgürlüğü için basın mensuplarıyla ve aydınlarla oturulup konuşulmalı ve makul seçeneklerde uzlaşılmalıdır. Kısacası toplumsal kategorileri, sosyal sınıfları, kültürel toplulukları, ekonomik sosyal amaçlı bütün sivil toplum kuruluşlarını muhatap kabul etmek, onları tartışma ve müzakere sürecine katmak gerekir. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla tüm toplum dolaylı veya doğrudan bu tartışmalara katılma imkanını yakalayacaktır. Gerçek demokratik katılım ancak böyle sağlanarak etkili olur. Halkın anayasası olarak toplumsal sözleşme böyle ortaya çıkar.

4-Tartışma ve müzakerelerde esas amaç; özgürlüğe, demokrasiye ve hakkaniyete dayanan kalıcı çözümler bulmaktır. Sorunların nedenlerini karşılıklı ikna temelinde ortadan kaldıracak anayasal ifadeler kullanmaktır. Bu nedenle de tarafların vicdan ve onurlarını tatmin eden, herkese hak ettiğini verecek makul seçeneklerde uzlaşılmalıdır.

5-Müzakere ve tartışma süreci olgunlaşıp belli bir aşamaya ve amaca ulaştıktan sonra işin esas zor ve önemli kısmı bitmiş demektir. Geriye, yeni anayasayı resmiyete kavuşturmak için uygun şekilde ilan etmek ve yürürlüğe koymak kalıyor. Bu aşamadan sonra anayasaya resmi hüküm kazandırmak için meclisin onayından geçirmek veya doğrudan halkoyuna sunmak fazla sorun teşkil etmez. Esas belirleyici olan bu aşamaya gelmeden önce muhatapların onayını ve olurunu almaktır. Sonraki aşamalar daha çok işin resmiyet ve genel bağlayıcılık ilkeleri ile ilgilidir.

Gerçekten demokratik ve özgürlükçü bir anayasa yapılmak isteniyorsa izlenecek yol haritası için uygun demokratik yöntemi böyle tespit etmek mümkündür. İzlenecek yöntem küçümsenmemelidir. Yöntem, anayasayı yapanların niyetini ve niteliğinin ipuçlarını ele verir. Müzakereye dayanan katılımcı ve doğrudan demokratik yöntem, anayasanın demokratik ve özgürlükçü olmasını sağlar. Darbeci, devletçi, üstten buyrukçu, hileli ve elitçi yöntem, anayasanın devletçi, dar, sığ ve anti demokratik olmasını getirir.

Yeni anayasada nitelik

Yöntem belirlendikten sonra sıra anayasanın nitelik ve kapsamına gelir. Nitelikten kast edilen anayasanın özü, içeriği ve ruhudur. Amaç ve hedefidir. Hangi zihniyet, amaç ve toplumsal perspektifle bu anayasa hazırlanmaktadır? Anayasa konusunda temel ve belirleyici öz burasıdır. Müzakere ve tartışmaların ana odağını da bu konu oluşturur. Bu konuda çok çeşitli anlayış ve yaklaşımı dile getirmek mümkündür. Denilebilir ki her grup, sosyal çevre, topluluk, halk kümesi kendi inanç ve çıkar dünyasına göre bir anayasa talebinde bulunur. Ya da kendisine istediği gibi anayasada yer verilmesini ister. Doğal olarak da sağ, sol, dinci, milliyetçi, liberal, fanatik, muhafazakâr, feminist gibi pek çok düşünce ya da çıkar grubu anayasada etkili olmak ister.

Pek çok toplumsal eğilim kendini dayatmasına rağmen sonuçta iki ana eğilim damgasını vurmaya çalışır. Bunlardan birincisi, toplum karşısında devleti koruyan ve yücelten mantık ve anlayıştır. Yüce devlet, baba devlet, kutsal devlet, tanrı devlet sıfatlarını yükleyerek devletin bekasını esas alan ve toplumu tebaalaştıran, devletin topluma karşı her türlü müdahalesini meşru gören anlayıştır. Bu anlayışla yapılan anayasalar, despotik, faşist hükümran ve devletçi anayasalardır. 12 Eylül faşizmiyle zirveye ulaşan ve şimdiye kadar hala da yürürlükte olan anayasa bu mantığın bir ürünüdür. Bu zihniyetle yapılan anayasaların yol açtıkları sonuçlar bilinmektedir. Şimdi yapılmak istenen yeni anayasa ile toplum, bu mantık ve zihniyetle yapılan 12 Eylül anayasasından kurtulmak istiyor. Ne var ki, Türkiye' de yeni anayasa yapılırken hala da bu zihniyetle yaklaşan kesimler henüz az değildir. Başta MHP olmak üzere resmi devlet partilerinin temel mantıkları ağırlıklı olarak bu yönlü işlemektedir.

İkinci eğilim ise toplumu devlete karşı korumayı esas alan demokratik özgürlükçü eğilimdir. Gerçek anlamda çözümleyici ve demokratik olan ise bu anlayıştır. Buna göre yeni anayasa, devlet gücünün baskısına karşı toplumu korumak zorundadır. Gerçek demokratik anayasalar hiçbir düşüncenin tekelinde veya renginde olamazlar. Laiklik kavramı anayasanın toplum karşısındaki bu demokratik duruşuyla anlam kazanır. Demokratik Anayasaların dinleri, ideolojileri ve etnik ya da cins kimlikleri yoktur. O sadece topluma şemsiye rolü görür ve demokratik güvence oluşturur. Gerisi çeşitli topluluklardan oluşan topluma aittir. Demokratik anayasa toplumun siyasal, ekonomik, kültürel sosyal, felsefi faaliyetlerine fazla karışmaz. Onun esas işlevi, bu faaliyetlerin demokratik kriterlere ve genel esaslara bağlı olarak özgürce yürütülmesi için uygun ortam ve güvence sağlamaktır.

Bugün değişim rüzgarları Ortadoğu ve Türkiye de sert ve sancılı esmektedir. Türkiye bu yeniçağın şartlarında 12 Eylülün ruhundan izler ve çirkinlikler taşıyan bir anayasa ile yol alamaz. Onun için yeni anayasa özgürlükçü ruh, toplumsal amaçlar ve demokratik değerler üzerinde şekillenmek zorundadır. Bu konuda Sayın Abdullah Öcalan'ın tespit ve önerileri yol gösterici ve çözümleyicidir. Buna göre yeni anayasanın temel mantığı ve felsefesi, devleti sınırlanarak demokratik yapılanmanın önünde engel olmaktan çıkarılması ve toplumsal özgürlüklerin önünün açılması olmalıdır. Bunun yanında yapılacak anayasa, geçmişin baskıcı ve devleti yücelten

hukuk belgesi olmaktan çıkarılmalı. Orta doğu halklarına esin kaynağı olmak amacıyla, geleceğin demokratik ve özgürlükçü toplum vizyonunu ortaya koyabilen nitelikte olmalıdır.

Yeni anayasa demokratik cumhuriyet, demokratik ulus, ortak vatan zihniyeti temelinde kadının özgürlük ideallerine dayanan, eko-topluluklar ve özgür yurttaş esası üzerinde şekillenmelidir. Bunların güvencesi olan evrensel demokratik hakların esaslarına göre yapılırsa kalıcılığını ortaya koymalı. Ancak bu şekilde gerçek anlamda Orta doğu halklarına model ve esin kaynağı olabilir. Çünkü Orta doğu'da, "Demokratikleşme siyasi bir hareket olmasına rağmen, toplumsal bir konsensüsle oluşturulmuş bir anayasaya dayanmadan kalıcı ve sistematik bir yönetim rejimi haline gelemez. Devleti de sürekli problem oluşturan ve ağırlaştıran bir kurum olarak değil, uzmanlık ve tecrübe birikim alanı olarak çözüm sağlayıcı bir etken halinde tutmak için demokratik anayasa vazgeçilmez bir araçtır" Özünde, "Tüm toplumsal taraflar arasında Türkiye'nin demokratikleşmesine ilişkin zımni bir konsensüs oluşmuş bulunmaktadır. Olmayan şey, bu zımni ve tarihsel arzuyu açık, yaşayan bir iradeye dönüştürmektir. Demokratik anayasa bu gerçeğin hakikati, özlü ifadesi olmaktadır.

Öncelikle yeni anayasanın niteliği ve zihniyeti böyle anlaşılırsa anayasa çalışması gerçek amacına ulaşır ve Türkiye'yi aydınlık ufuklara taşıyabilir.

Anayasanın içeriği

Yeni anayasanın içeriğini özet olarak şöyle ifade etmek mümkündür.

1-Yeni anayasa kısa ve özlü olmalıdır. Anayasalar, devlet-toplum ilişkilerinde genel bağlayıcı çerçeveyi ve temel demokratik kriterleri ortaya koyan sade ve özlü metinlerdir. Her sorun ve konuyu uzun uzadıya yazmanın, toplumun ve vatandaşın yaşamlarıyla ilgili tüm konuları, yazılacak metnin içine bir torbaya doldurur gibi yazmanın anlamı yoktur. Demokratik Anayasa, vatandaş ve toplumun devlete nasıl itaat edeceğini değil, devletin neyi nasıl yapacağını görev ile yetki sınırlarını belirler. Bu nedenle de yeni anayasa esas olarak devletin, toplumsal demokrasiyle hukuksal düzeyini belirler. Devlet organlarını düzenler ve arasındaki iç işleyiş kurallarını tayin eder. 12 Eylül anayasası gibi bir disiplin yönetmeliği biçimine indirgenemez. 12 Eylül anayasası bir toplumsal sözleşme değil, kölelerin çalışma kamplarında çalışırken efendileri tarafından duvarlara asılarak ilan edilen disiplin yönetmeliğidir. Demokratik bir anayasanın vatandaşların çalışma, yeme, içme, barınma, oynama, eğitim, sağlık seyahat gibi yaşam faaliyetiyle fazla işi olamaz. Bir anayasa toplum ve vatandaş hayatıyla ilgili ne kadar fazla teferruat yazarsa o kadar faşist nitelik kazanır ve anti demokratik karaktere bürünür. Bu nedenle de belki İngilizler gibi hiç anayasanın olmaması daha hayırlıdır.

2-Yeni anayasayı yukarıda izah ettiğimiz temel amaç ve hedeflere göre beş ana bölüm veya başlık altından yazmak mümkündür.

Bunlar;

A-Genel amaçlar ve esaslar; (Kurucu Hükümler)

B-Evrensel İnsan Haklarına Bağlılık ve Saygı

C-Kadın Hakları ve Cins Özgürlüğü

D-Devlet Organlarının Kuruluşu ve İşleyiş Esasları

E-Demokratik Özerklik ve Yerel Yönetimler biçiminde sıralanabilir.

A-Genel Amaçlar ve Esaslar; (Kurucu Hükümler)

1-Anayasanın giriş (başlangıç) metni anayasanın ruhunu ve felsefesini yansıtmak açısından önemlidir. Giriş kısmı anayasanın hedef ve amacını ortaya koyar. Bu nedenledir ki, giriş ya hiç yazılmamalı ya da yazılırken yeni demokratik anayasanın ruhuna ve felsefesine göre kısa ve öz olarak yazılmalıdır. 12 Eylül anayasasının başlangıç metni gibi bir metin asla kabul edilemez. Baştan sona Türk ulus-devlet milliyetçiliğinin propaganda ve hezeyanlarıyla dolup taşan, Türklük vurgusundan başka bir şey tanımayan ve faşist bir karakter taşıyan böyle bir giriş baştan itibaren her türlü demokratik yapılanmayı boşa çıkarmaktadır. Bunun için eğer başlangıç metni yazılacaksa, demokratik toplumun ortak yaşam felsefesini, cumhuriyetin demokratik laik ve sosyal amaçlı nitelikleri ile kapsadığı tarihsel ve toplumsal değerleri ifade etmeli, ortak gelecek için halkların kalıcı barış içinde birlikte yaşama güvencesini arzulayan adil ve özgür toplumsal idealini ortaya koymalıdır.

2- Anayasanın ilk değişmez maddeleri olan genel esaslar bölümü yeni baştan elle alınmalıdır. Devletin biçimi cumhuriyet olarak tanımlanabilir. Ancak, cumhuriyetin nitelikleri veya cumhuriyetin hangi değerleri ifade ettiği demokratik toplumsal anlayışa göre yeniden tanımlanmalıdır. Bu içerik, "Türkiye Cumhuriyeti, evrensel insan haklarına bağlı ve saygılı, toplum ve birey özgürlüğünü esas alan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir" biçiminde tanımlanabilir.

3-Devletin birliği ve bütünlüğü konusunda bu kadar vurgu yapmanın bir anlamı yoktur. Bu sürekli bir korkuyu ve devlet karşıtı düşman üretmeyi ifade eder. Demokratik bir ortamda toplumun birlik güvencesi her zaman vardır. İnkar, baskı, zor ve haksızlık dayatılmadıkça toplumlar ayrılmak değil sürekli birleşmek ve genişlemek isterler. Kim ulusal devletlerin sınır engeli olmadan bütün dünyayı kendi vatanı gibi dolaşmak ve içinde yaşamak istemez ki! Oysa mevcut anayasa bölünme korkusuyla sürekli bölücülük fikrini aşılamakta, Türklük dışında diğer halk toplulukları ve inançları öte-

kileştirmektedir.

4- Devletin başkenti Ankara ve bayrağı olduğu gibi kalıp, resmi dili Türkçe olabilir. Ancak bunlar mutlak ve ebedi değişmez tabular değildir. 12 Eylül Anayasasının 4.maddesinde ifade edildiği gibi "bunları değiştirmek için anayasa teklifi dahi verilemez" gibi bir saçmalık olamaz.

Tarihte hangi başkent ezel ve ebedi olup değişmemiştir. Başkentler devlet ve toplumların yönetim merkezleridir. Ülkenin diğer kentlerinden hiçbir farkları ve ayrıcalıkları yoktur. Ne zaman ihtiyaç duyulursa o zaman değişebilirler. Aslında 12 Eylül anayasasının dördüncü maddesi faşizmin hasta ruh ve anlayış dünyasını sergileme açısından tipiktir.

5- Bayrak mevcut haliyle kalabilir. Bunun yanı sıra diğer topluluklar da değer atfettikleri veya sembol bildikleri bayrak ve flamalarını kullanabilmelidir.

6- Resmi dil Türkçe olabilir ancak bu ifade tek başına yetmemekte eksik kalmaktadır. Bu maddenin düzenleme mantığı başta Kürtçe olmak üzere diğer dillerin inkârını amaçlamaktadır. Bu ibareye, "Türkçenin yanı sıra Türkiye cumhuriyeti sınırları içinde yer alan halklar ve topluluklar, kendi dillerini kamusal alan dahil, hayatın her alanında konuşup geliştirme ve ana diliyle eğitim görme hakkına sahiptir. Devlet, bu hakkın yerine getirilmesi için ortam ve güvence sağlar. Bu nedenle Kamusal alanda Türkçe ve Kürtçe başta olmak üzere iki resmi dil geçerlidir" biçiminde bir ek yapılmalıdır.

7- Anayasada yer verilen bütün fiil ve icraatların arkasından ya da önünden"Türk milleti, yüce Türk milleti, büyük Türk milleti adına" şeklindeki vurgulara yer verilmemeli, bu kavramlar anayasanın bir kavramı olarak kullanılmamalıdır. Çünkü bu vurgu, diğer toplulukları inkar eden, Türklüğü resmi üstün ırk ve ayrıcalıklı etnik kesim olmayı varsayan bir kavramdır. Zaten yaşanan temel sorunların kaynağında bu ibarenin ifade ettiği zihniyet yatmaktadır. Türklerle beraber Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki diğer halk ve toplulukların ortak siyasal kimliğini ve toplumsal birliğini tanımlayan yeni kavram ve ifadeler geliştirilmeli ve kullanılmalıdır. Türkiyelilik üst kimliği kabul görürse bunlar; Türkiye toplumu, Türkiye halkı, Türkiye ulusu gibi daha esnek ve demokratik muhtevalı kavram ve tanımlar olmalıdır. Ayrıca Türkiye ulusunun kimlerden oluştuğu da açık bir ifadeye kavuşturulmalıdır. "Türkiye ulusu Türk, Kürt ve Türkiye de tüm toplumu oluşturan diğer halk ve toplulukların bileşiminden meydana gelmektedir" biçiminde tanımlanmalıdır. Türkiye kavramı; Türklerin yaşadığı yeri ve ülkeyi çağrıştırsa da birçok halkın ortak yaşadığı coğrafyayı da ifade etmektedir. Etnik bir topluluğun değil bir coğrafyanın adı gibi ele alınmalıdır. Anayasa sadece bir etnik yapıyı yücelterek ve üstün kılarak yazılamaz. Türklük dışında birçok halk ve topluluk Türkiye de yaşadığına, hepsi de eşit demokratik haklara sahip olmak istediklerine ve böyle tanımlanmak istediklerine göre yeni anayasada buna uygun demokratik anlam içeren kavram ve formüller geliştirilmelidir.

9-Mevcut anayasada, 6. Maddenin "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ibaresi anlamsız ve muğlâk bir tanımlamadır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında halife ve sultanlığa karşı söylenmiş bir şiar olarak belki anlamı olmuştur. Ancak günümüz koşullarında bu ibarenin siyasi ve sosyal hayat içinde pratik değeri ve karşılığı yoktur. Bunun yerine "Egemenlik toplumun demokratik iradesiyle belirlenir" demek daha gerçekçidir. Veya yerine hiçbir belirleme yapmadan tümden kaldırılabilir. Yine bu maddenin devamı olarak, "Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır" ibaresi yerine, "Türkiye halkları veya toplumu iradesini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır" ibaresi konulmalıdır. Ayrıca Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa ve halk iradesinden almayan bir devlet yetkisi kullanamaz" ibaresi eklenerek bu biçimiyle genel esaslar bölümü yeniden düzenlenmeli ve sadeleştirilmelidir.

B-Evrensel İnsan Haklarına Bağlılık ve Saygı

1-Mevcut anayasada Temel Haklar ve Ödevler başlığı altında dört bölümden oluşan hak ve ödevler sıralaması yapılmıştır. Bunlar; Genel Hükümler, Kişinin Hakları ve Ödevleri, Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler, Siyasi Haklar ve Ödevler biçiminde sıralanmışlardır. Burada önemli olan uzun uzadıya hak sıralaması yapmak değildir. Bu hakların içerikleri, nasıl korundukları, savunuldukları ile kullanılıp kullanılmadıklarıdır. Gerçek hayat içinde karşılıklarının ne olduğudur. Bu maddeler sıralamasına üstün körü bakılırsa Türkiye bir hak ve ödev cenneti sayılabilir. Lakin işin gerçeği ve yaşadığımız hakikat hiç de böyle değildir. Anayasada bu kadar hak sıralaması yapılmasına rağmen yine de en bariz haksızlıklar ve zorbalıklar toplumun yakasını bırakmamaktadır.

2- Temel hakların istismarı ve inkarı konusunda, daha çarpıcı anlaşılması bakımından bazı bariz örnekler vermek yerinde olacaktır. Kişinin Hakları ve Ödevleri başlığı altında ifade edilen, Özel hayatın gizliliği ve korunması, Madde 20- "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz" denilmektedir. Ama bu kaydın hemen akabinde, "Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesine bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça" şartı gelmektedir. Ama biz Türkiye'de "milli güvenlik" gerekçesiyle hakim kararının hiçbir zaman eksik olmadığını çok iyi bilmekteyiz. Özellikle Kürt halkının talepleri söz konusu olunca "milli güvenlik" gerekçesiyle

kişinin özel hayatının gizliliği ve korunmasının hiçbir anlamı kalmamaktadır.

3-Sosyal haklar ve Ödevler bölümünde de benzer sonuçlarla karşılaşıyoruz. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi konusunda, Madde- 42. "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" denildikten sonra, "Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.….hükmünü takiben, "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" denilmektedir.

Böylece, hiç "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" hükmü, kulağa son derece hoş gelmektedir. Herkese adil bir hak olarak sunulan, vatandaşın geleceği için konulduğu kabul gören bu hak hükmü, peşi sıra konulan şartlarla tam bir haksızlığa ve kültürel asimilasyona dönüştürülektedir. Çünkü sadece devletin öngördüğü tek tip Türk vatandaşı olmak isteyenler bu eğitim hakkından yararlanabilirler. Bunun artık bir hak olmaktan çıkıp, evrensel insan haklarını hiçe sayan bir insanlık suçu olduğu ortadadır. Böyle bir anayasa kararıyla alenen ırkçılık ve ayrımcılık yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, Madde- 26. "Eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır" dedikten sonra, bunun devamında, "Anne ve babalar, çocuklarına verilecek eğitimin türünü seçmek hakkına sahiptirler" demektedir. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesine göre vatandaş ve toplumsal guruplar, bu hakkını Türkçe mi, Kürtçe mi, İngilizce mi, Arapça mı yerine getirir onu tayin etmek kendisine aittir. Yoksa bu devletin ne işi, nede görevidir. Vatandaşlar olarak anne ve babalar bu hakkı kendince uygun buldukları dil, koşul ve imkânlara göre özgürce yerine getirme hakkına sahiptirler.

Aslında, "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" hükmü, yanlış ve haksızdır denilemez. Arkasından kayıt ve şartlar koşulmadan bu biçimiyle toplumun ihtiyaç ve amaçlarına göre serbest bırakılır, peşi sıra bu hakkın nasıl uygulanacağı devlet kendince şartlara bağlamazsa gerçekten bir hak hükmüdür. Hiçbir mahzuru yoktur. Ne var ki her hakkın arkasına sürekli tekleştirme esaslı şartlar getirilmektedir. Bu durum ve tüm hakları boşa çıkarmakta-güdükleştirmekte ve hak gaspına yol açmaktadır.

4- Siyasi Haklar ve Ödevler konusunda devletin niyeti ve hak gaspı daha açık olarak ortaya çıkar. Madde 66.- "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" denilerek vatandaşlık tanımı yapılmaktadır. Bunun faşist ve inkarcı bir tanımlamadır. Bir devletin vatandaşı olmak mutlak etnik bir kimliğe mahkum olmak demek değildir. Burada "bu devlet Türklerin devletidir. Sizin de bu devlete üye olmanız için Türk olmanız gerekir" denmektedir. Ki bu da Türkleştirme politikasının bir tarifidir. Bu tarif üzerinden gelinen sonuç da ortadır. Bu nedenledir ki, artık bu Türkleştirme planı yürümüyor. Bunun için yeni bir vatandaşlık tanımı gerekmektedir. Eski tanım yerine, anayasada tanımlanan hak ve görevlere haiz Türkiye cumhuriyetine uyruk herkes vatandaş sayılmalıdır. Vatandaşlık etnik bir aidiyet olmayıp siyasal üyelik anlamına gelmektedir.

5-Siyasi partilerle ilgili hükümlerde, Madde-68. "Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz" denilerek daha baştan itibaren demokratik siyasi faaliyetlerin önüne set çekilmiştir. Oysa devletin bu konuda yapabileceği tek bir müdahale görevi vardır. O da bu hakkın kullanılmasını engelleyen güçlere müdahale etmek ve güvenlikli ortamını sağlamaktır. Ne var ki, kendi şartlarını koymakla bu hakkı engelleyen bizzat devletin kendisi olmaktadır.

Bu aldatıcı sanal durum, Haberleşme hürriyeti, Din ve vicdan hürriyeti, Düşünce ve kanaat hürriyeti, Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, Bilim ve sanat hürriyeti, Basın hürriyeti, Dernek kurma hürriyeti, Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı gibi daha birçok hak ve hürriyet için de geçerlidir.

Temel haklar konusunda doğrusu şu olmalıdır: Anayasada, evrensel İnsan haklarına ilişkin genel tanımlar olduğu gibi korunur. Devlet bunun arkasına kendi şartlarını sıralamaz. Gerisi, yani uygulama biçimi topluma bırakılır. Örneğin, eğer eğitim hakkını yerine getirmek için yürütülen çalışmalarda nitelik ve demokratik amaçlarla ilgili sorun arz eden bazı yetersizlikler çıkarsa belki genel bazı ölçüler konulabilir. Bunlar ise ancak halk tarafından seçilmiş demokratik idarelerin günlük içtihatlarla yapabilecekleri düzeltmeler olur.

6-Demokratik anayasalarda Bireysel ve Kolektif Hak ve Özgürlüklerin Birlikteliği İlkesi birbirinden ayrılamaz hayati bir ilkedir. Demokratikleşme sorunlarının çözümünde hayati bir rol oynayan hak ve özgürlükler ilkesinin uygulanmasında bireysel ve kolektif ayrımına gitmek toplumların doğasına aykırıdır. İnsan toplumunda birey hiçbir zaman topluluksuz yaşamamıştır. Bireyin elde ettiği veya yaşadığı hak ve özgürlük, aidiyetini yaşadığı topluluklarla paylaşamadıkça hiçbir anlam ifade etmez. Toplumdan soyutlanmış birey ne kadar anlamsızsa, edindiği hak ve özgürlükler de o kadar anlamsızdır. Özcesi hak ve özgürlükler, birey ve toplum birlikteliği olmadan, paylaşılmadan yaşanacak değerler değildir. BM kararları da bu gerçeği teyit etmektedir. BM Genel Kurulunun 4 Aralık 1986 tarihli kararıyla yayınlanan BM Gelişme Hakkına dair Bildirinin 6. Maddesinin 2. Fık-

rasında, "Bütün insan hakları ve temel özgürlükler bölünmezdir ve birbirine bağımlıdır" denilmektedir.

Dolayısıyla Bireysel ve Kolektif Hak ve Özgürlüklerin Birlikteliği İlkesi birbirinden ayrılamaz hayati bir ilke olarak anayasada yer bulmalıdır. Başta BM ve AB insan kakları şartnameleri olmak üzere uluslararası tüm belgelerde temel hak ve özgürlükler birey ve topluluklar birbirlerinden soyutlanarak tanımlanmamıştır. Bireysel hak ve özgürlükler ile toplumsal hak ve özgürlüklerin kolektif birlikteliği etle tırnak gibi birbirlerini koşullandırmaktadır. En başında BM Ulusal Ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi, bu kolektif hakların birlikteliğini ifade etmektedir.

Kürt açılımının' "kilit kavramlarından biri olan "bireysel ve kültürel haklar" kavramı özünde Kürt sorununu çözme adı altında kolektif ve özgür Kürt kimliğini tasfiye planını ve uygulamalarını maskelemek için kullanılmaktadır. Bireyler kültürel-sosyal haklarını bireysel yaşayabilir ama toplulukça yaşamazlar hipotezi Türk ulus-devletçi zihniyetin, Kürtlerin kolektif toplumsal haklarını inkar etmek için başka kılıflar altında uydurdukları yeni bir icattır. Yani, her biriniz ayrı ayrı Kürtçe konuşabilirsiniz ama toplulukça ortak konuşamazsınız şeklindeki bir ucubedir. Bunun anayasada resmi bir görüş haline gelmesi inkârcılığın neden olduğu sorunların sürüp gitmesi demektir.

Türkiye Cumhuriyetinin yeni anayasası başta, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsanHakları Sözleşmesi, BM Ulusal Ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi, BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ce Cezalandırılması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gibi pek çoğunun altında Türkiye'nin de imzası bulunmaktadır. Ama gereklerini hakkıyla yerine getirmek yerine çarpıtmayı marifet saymaktadır. Ama artık hak ve özgürlükleri laf olarak değil esas olarak yerine getirmeyi ve saygı göstermeyi bilmelidir. Bunları yeni anayasanın demokratik harcı haline getirmelidir.

7-Yukarıdaki anlayış ve düzeltmeler temelinde Aleviler, Yezidiler, Hıristiyan topluluklar, Yahudiler, Cemaat ve tarikatlar gibi her inanç gurubuna eşit haklar getiren anayasal güvenceler sağlanmalıdır. Devletin resmi Sünni İslam mezhebini koruyup üstün ve ayrıcalıklı kılmayı amaç edinmiş Diyanet İşleri Başkanlığı ya lağvedilmeli veya tüm inanç guruplarının eşit olarak temsil edildikleri bir sivil toplum kuruluşu olarak yeniden düzenlenmelidir.

C-Kadın Hakları ve Cins Özgürlüğü

1-Anayasanın temel konularından birisi de cins özgürlüğüdür. Yani kadının özgürlük ve eşitlik sorunudur. Kadının özgürlük ve eşitlik talepleri pozitif hukukun ayrımcılık normlarıyla çözümlenmeyecek kadar ciddi ve hayati bir konudur. Çünkü kadının özgürlük sorunu demokratik toplumsal inşanın temel ayağını oluşturmaktadır. Bu nedenle de siyasal, ekonomik, ekolojik, kültürel vb. tüm toplumsal sorunlardan daha öncelik taşımaktadır. İddiası ne olursa olsun, kadını yaşamsal anlamda özgürlük dünyasına taşımayan ve toplumsal yaşamla bağını anlamlı kılamayan hiçbir demokratik özgürlükçü projenin hayat bulamayacağı ve amacına ulaşamayacağı bilinmelidir.

2-Yeni Anayasada, toplumsal yaşamın her alanında kadının toplumsal statüsünü eşit ve özgür düzeye getiren, erkek egemenliğine son veren tanım ve ifadeler getirilmelidir. Ayrıca kadına karşı her türlü baskı ve şiddeti yasaklayarak ceza konusu yapan ifadeler koymak kadar, egemen cinsiyetçiliğe karşı kadına pozitif olarak ekonomik, sosyal ve kültürel güvenceler sağlayan düzenlemeler yapılmalıdır. Yani moral ve etik düzeyde kadın savunulmalı ve yüceltilmelidir.

D-Devlet Organlarının Kuruluşu ve İşleyiş Esasları

1924, 1961 VE 1982 anayasalarında, birbirlerinin devamı niteliğinde devlet organlarının kuruluş ve işleyiş esasları konulmuştur. Genel şematik sistem Avrupa liberal devlet erkleri olan yasama, yürütme ve yargı organları taklit edilerek Türkiye koşullarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Özde ise bu tam batı tarzı liberal devlet modeli değildir. Doğu ile batının bir karışımı olup, ağırlık merkezi doğunun despotik yapısını esas alan bir modeldir. Bu özellik Türk ulus-devletinin tarihsel kuruluş koşullarıyla yakından bağlantılıdır.

Türkiye cumhuriyeti devleti, Osmanlı imparatorluğunun mirasına dayanarak kurulmuştur. Cumhuriyet, batının halk devrimleri gibi dipten gelen devrim dalgaları ve reform süreçleri ile kurulmamıştır. Miadını dolduran Osmanlı imparatorluğunun batı yayılmacılığı karşısında tutunamayarak yıkılması sonucu onun enkazı üzerinde vücut bulmuştur. Kuruluşuna öncülük eden güçler, ittihat terakkinin ocaklarında veya devlet içinde milliyetçi düşüncelerle yetişen asker ve sivil bürokrat kesimlerdir. İnisiyatif ordu içinde yetişen subaylardadır. M. Kemal ve yakın arkadaşları subay ekibidir. Osmanlı imparatorluğunu oluşturan tarihsel değerlerin ve hilafet sisteminin batı karşısında tutunamayacaklarının farkındadırlar. Dolayısıyla batının Osmanlı imparatorluğunu tam sömürgeleştirmek için giriştiği Anadolu'yu işgal girişimlerine karşı tutum alarak elde kalan coğrafya üzerinde devleti "cumhuriyet" olarak yeniden şekillendirmişlerdir. Cumhuriyetin kuruluşunda ordu başrolü oynamıştır. Dolayısıyla cumhuriyet tarihi boyunca ordu kendini cumhuriyetin asli kurucu ve kurtarıcı sahibi olarak görmüş, yönetiminde kendini biricik hak ve söz sahibi olarak bilmiştir. Her askeri darbe yapıldığında,

cumhuriyeti kollama ve koruma gerekçesine sığınılması bu sahiplik duygusunun ve hak iddiasının bir sonucudur. 1950'lere kadar tek parti ve tek şef diktatörlüğü ile yönetilen Türkiye Cumhuriyeti, 1950'lerden sonra Türkiye'nin NATO'ya girişi ve batıya entegre olmasıyla birlikte çok partili sisteme geçilmiştir. Türkiye' de kurulan cumhuriyet modeli, daha sonraları Arap Baas parti ve cumhuriyet modellerine emsal teşkil etmiştir.

Dolayısıyla devletin yasama, yürütme ve yargı erkleri şimdiye kadar asma yaprağı misali ordu vesayetini örten bir rol oynamıştır. Parlamento, yasama gücü olarak seçilmiş halk iradesini temsil ediyor denilmesine rağmen gerçek bir kurumsal temsili gerçekleştirememiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca parlamento sadece ordunun ve oligarşik ittifakın amaçlarına alet olmuştur. Türkiye' de ordu ve bürokrasi her zaman belirleyici iktidar gücüdür. İktidar kimin adına kurulursa kurulsun ordu sürekli kendini iktidarın ve devletin gerçek sahibi görmüş, tüm sivil otoritelere vesayetlik yapmış, perde arkasında veya önünde olsun devleti hep yönetmiştir.

Yeni demokratik anayasa bu anti demokratik yapılanmayı aşmak zorundadır. Öncelikle devletin karar gücünü demokratik sivil otoritenin ve kurumların denetimine koymak durumundadır. Devlet kendi başına toplumu ilgilendiren hayati sorunlar hakkında karar veremez. Devlet uygulama gücü olmaktan çok halkın ve parlamentonun aldığı kararların hayata geçirilmesinin koşullarını sağlamakla mükelleftir. Zaten küçülen devlet büyüyen toplum dengesi böyle sağlanacaktır.

1-Yeni anayasa bağlamında başkanlık, yarı başkanlık ya da mevcut yönetim biçimiyle kalınıp kalınmayacağı tartışılmaktadır. Bunlar şekilsel ve göstermelik tartışmalardır. Burada önemli olan devletin hangi biçimsel yöntemle yönetileceği değildir. Devletin demokrasinin amaç ve hak alanına saygılı olup olmayacağıdır. Toplumun demokratik iradesine saygı gösterip gösteremeyeceğidir. Bu konuda esas önemli sorun devletin bürokratik ve üsten buyrukçu mekanizması mı toplumu yönetecektir yoksa toplumun demokratik iradesi mi kendini yönetecektir cevabı önem taşımaktadır. Bu konuda en sağlıklı yapılanma devlet organlarının küçültülerek rasyonel çizgiye çekilmesidir.

2-Yeni anayasada toplum ve devlet yönetiminin temel inisiyatifi parlamento ve halk meclislerine verilmelidir. Toplumun ve devletin tüm stratejik temel işlerinde seçilen halk iradesi biricik söz ve karar gücü olmalıdır. Demokratik halk iradesi olan yasama, yürütme ve yargıyı layıkıyla denetlemeli ve yürütmelidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinde hiçbir kuvvet, yasama ve seçilmiş halk iradesine rağmen var olamaz. Bütün erk ve kuvvetler yasamanın denetimi ve inisiyatifi altında işlev görürler. Yargının bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü tekerrürü sadece ezberlenmiş içi boş ifadedir. Hiçbir bir hukuk ve yargı kurumu toplumun ihtiyaç ve amaçlarının üstünde olamaz. Halkın ihtiyaç ve amaçlarını belirleyen temel irade ise soyut hukuk ilkeleri ve birkaç yargıç değildir. Bunları belirleyen ve düzenleyen esas irade demokratik ve özgür seçilmiş veya oluşmuş halk iradesidir. Bu nedenle de üstün ve yüce olan soyut hukuk ilkeleri ve yargı kurumları değil, halkın demokratik ve özgür yaşama arzusudur. Hukuk ve yargı kurumları halkın bu arzu ve amaçlarına bağlı kalıp hizmet ettikçe anlam kazanırlar. Onun dışında hiçbir değerleri olmadığı gibi bilakis toplum karşıtı bir rol de oynarlar. Türk yargı kurumunun içine düştüğü durum ve hükümetle girdiği iktidar paylaşım kavgası bu gerçeği çok iyi özetlemektedir.

3-Yasama; iki meclisli organ biçiminde yeniden örgütlenmelidir. Bu organlardan birincisi Türkiye genelinde her ilin nüfus oranına göre seçilmiş bugün de varlığını sürdüren parlamentodur. İkincisi ise özerk bölgelere ve yerel topluluklara göre halk tarafından seçilmiş senato biçiminde oluşturulabilir. Bu organa, İller veya Bölgeler Senatosu denilebilir. Eskiden de illeri temsilen senato kurumu vardı. Ancak bu il senatörleri doğrudan devletin bürokratik mekanizmalarına bağlandıkları için gerçek anlamda demokratik bir kurum haline gelemediler. Bölgelere veya illere dayalı bu yeni demokratik yapılanma halkın iradesini temsil edecek gerçek demokratik kurum niteliğinde örgütlenmelidir. TBMM bu iki temsili organının bileşiminden teşekkül etmelidir. Bölge ve yerel farklılıkları dikkate almadan sadece genel oyla seçilmiş tek seçenekli parlamentonun sorunların çözümünde yeterli olmadığı ve halkın demokratik taleplerini hakkaniyet içinde yansıtmadığını hayat göstermektedir. Türkiye' deki parlamento usulü bunun somut kanıtıdır. Her toplumsal sorun parlamentonun genel geçer çoğunluk kararlarıyla çözülemez. Çoğunluk hakları kadar azınlığın temel ve devredilemez evrensel haklarını da koruyan bir demokratik mekanizmanın kurulması zorunludur. İkili temsile dayanan yasama sistemi sorunların demokratik bir yöntem ve hakkaniyet içinde müzakere edilmesini, kararlarda toplumsal uzlaşmanın ortaya çıkmasını sağlamak açısından hayatidir. Bu mekanizmanın kurulduğu ülkeler, demokratik işleyiş ve katılım açısından sorunları daha sağlıklı ve problemsiz çözebilmektedirler. Bir eyaleti ilgilendiren sorunlar öncelikle o eyaletin senatosuyla tartışılıp anlaşılarak karar haline gelmektedir. Bu ikili temsili mekanizma sistemi pek çok çağdaş yasama organlarında bulunmaktadır. Yerel alanların doğrudan doğruya parlamentoda temsil edilmelerinin önemi ve rolü bu ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Genellikle azınlık, yerel hakları ve çıkarları pek dikkate almayan, merkezin ezici üstünlüğünü dayatma eğilimini gösteren çoğunluğun yapabileceği haksız ve anti demokratik uygulama ve dayatmalara karşı, bölge veya il temsilcileri kendi alan ve bölge topluluklarının

haklarını savunma ve dengeleme imkanını bulabilecek-lerdir. Kaldı ki katılımcı demokratik sistem bölgesel ve yerel meclisin işlevsel kılınmasıyla mümkün hale gelebilir. Topluma ilişkin alınan kararlar iki organ içinde yeterince tartışılıp belli bir uzlaşma temelinde olgunlaştıktan sonra karar gücü haline geldiğinde ancak yeterince toplumsal desteği sağlayabilir.

4-Yürütme erki halkın ve TBMM'nin denetiminde olmalıdır. Savaş, barış, rejim değişikliği, anayasa yapımı, toplumsal ve siyasal reformlar gibi toplumu ilgilendiren tüm hayati konular hakkında toplumun onayı ve rızası olmadan yürütme erki veya herhangi bir kurum karar almaz. Yürütme icraatlarında şeffaf ve sürekli topluma hesap verebilir durumda olmalıdır. Toplumun veya ilgili kesimlerin icraatlarını benimsemedikleri veya şikâyette bulundukları kamu yöneticilerini geri çeken yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

5-Yargı Kurumu anayasanın veya demokratik halk iradesinin verdiği hak ve yetkiler çerçevesinde kendi icraatlarında bağımsız karar ve uygulama hakkına sahiptir. Hakim teminatı ve demokratik hukuk normları anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır. Ancak bu, yargının güç paylaşımı için var olduğu anlamına gelmez. Yargı toplumsal huzursuzlukları ve çelişkileri adalet içinde hakkaniyete uygun olarak çözmek için vardır. Topluma hizmet sunmak için vardır. Yoksa devlet erki olarak güç paylaşarak toplumun sırtında boza pişirmek ve rant devşirmek için kurulmamıştır. Diğer devlet ve toplum organları gibi bir hizmet kurumudur. Nasıl ki eğitim, sağlık, iletişim gibi toplumun ihtiyaçlarına göre teşekkül etmiş kurumlar varsa, yargı da benzer ihtiyacın sonucu olarak toplumsal adaleti sağlamak için kurulmuştur. Ne toplumun altında ne de üstündedir. Ne yüce ne de bayağıdır. Sadece topluma hizmet etmenin aracıdır.

6-Türkiye'deki yargı sorunları ve dünyadaki deneyimler göz önünde bulundurularak bu konuda da yeni bazı düzenlemelerin getirilmesi yararlı olacaktır. Her şeyden önce yargı kuru bir bürokratik aygıt olmaktan çıkarılarak demokratikleştirilmelidir. Yargı sadece mahkeme duvarıyla anılmamalıdır.

Yargıtay'ın yükünü hafifletmek ve işlerini sadeleştirmek için bir ara kademe olarak bölge mahkemeleri kurulabilir. Bu mahkemeler bölgenin yerel sorun ve uzlaşmazlıklarıyla ilgili davalara bakabilirler. Bölge ve illerde ana davalara bakan yargıçlar o yöre halkının seçimiyle ya da bir biçimde onayı ile işbaşına gelebilirler. Mahkeme kararlarına halkın vicdanı ve onayı bir biçimde yansıtılmalıdır. Bir Jüri veya halk heyeti kararların alınmasında yargıçla beraber söz sahibi olmalıdır. Ayrıca her dava ve sorun mahkemelere intikal etmek ve kırtasiye sırasına girmek zorunda değildir. Tarafların rıza göstermeleri halinde kendi aralarında tayin etikleri hakemlik kurumuyla ya da benimseyecekleri bir divan huzurunda sorunlarını çözebilmelidirler. Bu hak yasal ve resmi olarak tanınmalıdır. Başta İngiltere olmak üzere pek çok devlet ve toplum rejimlerinde bu sistem iş görebilmektedir.

7-Ceza infaz kurumları evrensel insan hakları ve demokratik adil amaçlar temelinde yeniden ıslah edilmelidir. Amaç bilerek veya bilmeyerek kötü amaçlar peşinde koşan insanlardan intikam almak amacıyla cezalandırmak değil, topluma yeniden kazandırmak olmalıdır. Bu kurumlarda adil insani standartlar hakim kılınmalıdır. Kimi cezalarda hapis yerine farklı yol ve yöntemler denenebilir. Yeni anayasanın kabulünden sonra hükümlü olanlara yeni bir başlangıç yaptırmak ve kabul gören yenilenmiş bir vatandaş olma seçeneğinin fırsatını sunmak için genel bir afla tüm cezaevleri boşaltılmalıdır.

D-Demokratik Özerklik ve Yerel Yönetimler

Genelde özerklik sorunu, özelde ise Demokratik özerklik kavramı Kürt sorunu ve KCK ile bağlantılı olarak bir zamandan beri tartışılmaktadır. Anlaşılan yeni anayasanın en zor konusunu ve zayıf karnını bu sorun teşkil ediyor.

Özerkliğin kavram olarak genel tanımı, kapsamı ve anlamı bilinmektedir. Özerklik, "Bir topluluğun, kuruluşun veya kesimin anayasa veya yasalarla belirlenen haklar dâhilinde kendini yönetme inisiyatifi" olarak tarif edilmektedir" diğer biçimiyle yerel-otonom idare veya yönetim sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Demokratik özerklik ise; "esas olarak birey ve toplulukların kendilerini öz iradeleriyle yönetmeleri anlamına gelir ki, buna demokratik yönetim veya otorite demek de mümkündür" Ayrıca Demokratik Özerkliği geniş ve dar anlamlarda da tanımlamak mümkündür. Dar anlamdaki tanımı siyasi boyutunu, yani yönetim biçimini ve devletle olan ilişki düzeyini ifade eder. Geniş anlamdaki tanımı ise, demokratik ulusu ve onun daha geniş yelpazeye ayrılmış olan kültürel, ekonomik, sosyal, hukuki, diplomatik ve öz savunma gibi boyutlarının toplumsal örgütsel sistemini ifade etmektedir.

Özerkliğin genel bir tanımı olmakla birlikte uygulama biçimleri ülkeden ülkeye değişik olabilir. Tarihsel, toplumsal, kültürel, hatta coğrafi durum ve koşullara göre özerkliğin kapsamı dar, geniş, dikey, yatay farklılıklar gösterebilir. Yine kültürel, ekonomik, siyasal, coğrafi statü biçimlerinde gündeme gelebilir. Federalizm, konfederalizm gibi Özerklik de bir siyasi ve hukuksal statüdür. Özerkliğin statüsünü, bu statünün kapsam ve niteliğini var olan toplumsal sorunlardan kaynaklanan çelişkiler belirler. Nasıl ki federalizm ve konfederalizm belli tarihsel ve toplumsal koşullarda bir çözüm ihtiyacı olarak ortaya çıkıyorsa, özerklik de benzer toplumsal ko-

şulların zorladığı bir çözüm ihtiyacı olarak ortaya çıkmaktadır. O halde bu ihtiyacı belirleyen toplumsal zorunluluklar nelerdir ona bakmak gerekir.

Bir ülkede toplumun tümü yekpare ve tek parça değildir. Toplumun tüm insanları aynı renk, biçim ve özelliklerde olamaz ve yaşayamazlar. Bu monolitik toplum biçimini isteyen ve özleyen ulus-devletçi zihniyet ya da faşizm mantığıdır. Toplum değişik insan grup ve kesimlerinden oluşmaktadır. Farklı dil, kültür ve sosyal özellikleri vardır. Her topluluk genel demokratik değerler içinde kendi zihinsel, toplumsal, kültürel, ekonomik, sosyal özelliklerine, özlem ve amaçlarına göre yaşamak ister. Demokratik ve özgürlükçü sistemin kendisi de toplumun kendini böyle özgürce ve zengince yaşaması anlamına gelmektedir. Demokratik olmayan toplumsal sistemler toplumu yekpare kabul edip tek tip insan yaratmayı dayattıklarından bunlara faşizm veya anti demokratik, despotik sistemler denilmektedir. Kuşkusuz Türkiye'deki 12 Eylül inkarcı anayasası da tek tip insan yaratmayı topluma zor gücüyle dayatmaktadır. Ancak bu vb. dayatmalar arkası kesilmeyen ayaklanma ve direnişlere yol açmaktadır.

Çağdaş demokratik sistemler, toplumsal adalet, barış, huzur, demokratik saygı ve birlik içinde yaşamak için ulusal, azınlıksal, bölgesel özerk yönetimleri ve örgütlenme biçimlerini geliştirmişlerdir. İspanya'da Bask, Katalonya ve Galiçya dahil 17 özerk bölge ile İngiltere'de Galler, İskoçya ve İrlanda sorunları bu temelde çözüme kavuşturulmuşlardır. Yine bir avuç kadar küçük bir ülke olan İsviçre de toplam 26 kanton, 2942 komün (belediye) bulunmaktadır. NATO'nun merkezi olan Belçika üç dili kullanmakta ve üç temel özerk bölgeden oluşmaktadır. Almanya bir ulus rengini ve aynı tondan toplumsal özellikleri taşımasına rağmen eyaletlerden oluşan federal sistemdir. ABD elli iki eyaletle yönetilmektedir. ABD Nüfus Sayımı Bürosu, Birleşik Devletlerde, ilçeler, belediyeler, kasabalar, okul bölgeleri ve özel bölgeleri de içeren en az 84.955 özerk yönetim birimi olduğunu belirlemiştir. Rusya pek çok özerk, federal ve yerel kültürel otonomdan oluşmaktadır. Hindistan'da 25 eyalet ve 7 birlik bölgesi bulunmakta ve onlarca kültürel topluluk özerk yaşamaktadır. Güney Afrika'da on bir resmi dil ve on bölgeden oluşan özerk bölgeler sistemi geçerlidir. Yanı başımızdaki komşu Irak federal yapıyla yönetilmektedir. Kuşkusuz bu örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte giderek bu yönlü özerk bölge ve yapılar ortaya çıkmakta ve her gün çoğalmaktadır. Bu model sadece ulusal, azınlık ve kültürel gruplar için değil, sosyal grup ve ekonomik kuruluşlar için de bir seçenek haline gelmektedir.

AB'nin, 15 Ekim 1985 tarihinde Strasbourg'da düzenlediği "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" belgesinde;

"Avrupa Konseyi üyesi Devletler,....

Yerel makamların her türlü demokratik rejimin temellerinden birisi olduğunu düşünerek,

Vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının Avrupa Konseyine üye Devletlerin tümünün paylaştığı demokratik ilkelerden biri olduğunu düşünerek,

Bu hakkın en doğrudan kullanım alanının yerel düzeyde olduğuna kani olarak, gerçek yetkilerle donatılmış yerel makamların varlığının hem etkili hem de vatandaşlara yakın bir yönetimi sağlayacağına kani olarak,

Değişik Avrupa ülkelerinde özerk yerel yönetimlerin korunması ve güçlendirilmesinin demokratik ilkelere ve idarede ademi merkeziyetçiliğe dayanan bir Avrupa oluşturulmasında önemli bir katkı sağlayacağını düşünerek,

Bunun demokratik bir şekilde oluşan karar organlarına ve sorumlulukları bakımından, bu sorumlulukların kullanılmasındaki olanak ve yöntemler bakımından ve bu sorumlulukların karşılanması için gerekli kaynaklar bakımından geniş bir özerkliğe sahip yerel makamların varlığını gerektirdiğini teyid ederek" denilerek amaç ve nedenler ortaya konulmaktadır.

3.madde de ise "Özerk Yerel Yönetim" kavramı şöyle tanımlamaktadır:

1- Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı anlamını taşır.

2- Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır….!

Türk hükümeti Avrupa ile üyelik müzakere sürecini yürütmesine rağmen yaşadığı Kürt sorunundan dolayı bu belgenin kimi maddelerine imza atmamış, çekince koymuştur. Ulus devletlerin ana yurdu ve ihracatçısı olan AB'nin yaşadığı uzun ve sancılı deneyimlerden sonra bu noktaya gelmesi olumlu ve önemli bir gelişmedir. "AB ülkelerinin üç yüz yılı aşan ulus -devlet deneyimlerinin sonunda vardığı aşama, ulus devletlerin, demokratik özerkliği, bölgesel ulusal ve azınlıksal sorunların çözümünde en iyi çözüm modeli olarak kabul etmeleridir. Kürt sorununun çözümünde de ayrılıkçılığa ve şiddete dayanmayan tutarlı ve anlamlı olan esas yol, demokratik özerkliğin kabul edilmesinden geçmektedir. Bu yolun dışındaki tüm yollar ya sorunları ertelemeye, böylece çıkmazı derinleştirmeye; ya da sert çatışmalara ve ayrışmaya götürür. Ulusal sorunlar tarihi bu yönlü örneklerle doludur. Ulusal çatışmaların yurdu olan AB ülkelerinin

son altmış yılını barış içinde zenginlik ve refahla geçirmeleri, demokratik özerkliğin kabulüyle onun bölgesel, ulusal ve azınlık sorunlarına esnek ve yaratıcı biçimde yaklaşım ve uygulamalarıyla mümkün olmuştur." Demek ki, Türkiye'nin de kendine katılmayı hedef seçtiği AB de, yerel yönetimlerin bir biçimi olan demokratik özerkliği kabul etmekte ve böylesi yapılanmaları benimsediği demokratik değerlerin temel bir unsuru olarak görmektedir.

Kaldı ki, Türkiye'nin geçmiş tarihi de özerkliğe kapalı ve yabancı değildir. Osmanlı idare sistemi geniş özerk idari yapıya dayanıyordu. Kürt beylikleri geniş otonomiye sahiptiler. Türkiye'nin en kritik dönemi olan kurtuluş savaşı yıllarında kabul edilen 1921 sözleşmesinin muhtevası bile özü itibariyle demokratik özerkliğe yakındır ve onunla örtüşmektedir. Bu anayasasının genel esasları ve kuruluş mantığı özerk yerel idarelere dayanmaktadır. Öyle ki, anayasanın toplam 23 maddesinden 14 maddesi mahalli idarelerin kuruluş ve işleyiş esaslarına ilişkindir. Keza, Kürdistan'ın muhtariyetine dair ve TBMM'nin de 10 Şubat 1922 tarihinde müzakere edilmiş olan kanun tasarısı, Kürt toplumuna geniş özerk bir statü tanımasına rağmen Kürt milletvekilleri tarafından yetersiz bulunarak şiddetli itirazlarıyla karşılanmıştır.

Bütün bu anlatılanlardan ve argümanlardan çıkan sonuç, demokratik özerk yaşamın sadece PKK ve KCK'nin bir icadı olmadığı, toplumsal zorunluluğun ortaya çıkardığı gelişmeler sonucu çağdaş demokrasinin bir normu olarak geniş kabul gördüğüdür. Felsefik olarak da doğada tüm varlıksal yapılar özerk konum içindedirler. Hiçbir varlıksal olgu ne mutlak bağımlı ne de mutlak soyut ve bağımsızdır. Her olgusal varlık evrenselin özeliklerine bağımlı spesifik bir konum ve ilişki içinde durmaktadır. Bu diyalektik kural toplumsal olgular için de geçerlidir.

Bu kanıt ve gerçekler açıkça göstermektedir ki, demokratik özerklik istemi "devlet içinde devlet", "devlete paralel devlet" kurma amaçlı değildir. AKP hükümeti ve ona bağlı akademik çevrelerin bu temeldeki iddiaları tümüyle dayanaktan yoksun, karalama amaçlı olup işi yokuşa sürme amaçlıdır.

Dolayısıyla, demokratik özerklik Müzakere ve çözüme açıktır. Bununla Türkiye'nin genel siyasal ve toplumsal sistemi içinde, Kürt toplumu için sistem veya statü öngörülmektedir. Yani bu taleple ne "devlet içinde devlet" ne de Türkiye'nin sosyal ve siyasal sınırları dışında bir yapılanma istenmektedir. Aksine bu taleple Türkiye'de oluşacak yeni demokratik anayasa kapsamında, AB ve BM'nin öngördüğü evrensel haklar temelinde Kürtlerin demokratik ulus içinde yer alma hakkı dile getirilmektedir.

Kürt toplumu Türkiye'de herhangi bir azınlık grup ve kesim değildir. Soyu tüketilmiş dört yüz, beş yüz kişilik bir azınlık topluluğu da değildir. Kaldı ki, çağdaş demokratik normlara göre bir kişi dahi kalsa bir insanın kendi toplumsallığını yaşama hakkı vardır. Kürtler, Türkiye nüfusunun en az üçte birini oluşturan bir toplumdur. Yaşadığı toplumsal trajediler, fiziki ve kültürel soy kırımlar bilinmektedir. Devletin en yetkili ağızları bile Dersim de bir çırpıda elli bin insanın katledildiğini itiraf etmektedir.

Şimdi bu inkarcılığın kalkacağı, Kürtlerin halk ve toplum olarak varlıklarının tanınacağı söylenmektedir. Yeni anayasanın esas gerekçesinin bu inkarcılığı aşmak olduğu dillendirilmektedir. Elbette, yeni anayasa bu temel sorunu da çözemiyorsa, gündeme getirmenin bir anlamı yoktur.

O halde bu sorun hangi hak ve statü ile çözülecektir? Kürtlere eskiye kıyasla inkarcılığı aşan ne verilecektir? Gerçek anlamda Kürt realitesi tanınıyorsa ve bu söylem eskiden Demirel'in demagojisine benzer aldatmaya dönük değilse, varlığı kabul edilen bu toplumun kendisi hakkında karar verme hakkı tanınacak mıdır? Eğer kendini yönetme ve toplumsal haklarını kullanma hakkı tanınmayacaksa inkarcılık nasıl aşılacaktır? Varlığı nasıl kabul görmektedir? Eskiyle farkı ne olacaktır? Şimdi anayasada yanıt bulması gereken bu soruların cevapları olacaktır.

Daha iyi anlaşılması için çözüm önerileri şöyle somutlaştırılabilir:

1-Türkiye, Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı'nı kabul etmeli ve anayasayı yaparken bu şartnamenin taahhütlerini göz önünde bulundurmalıdır. Bu bildirgenin öngördüğü yerel yönetim ve özerklik yapılanmasını hayata geçirecek yeni idari ve hukuki düzenlemeler geliştirmelidir.

2-Yukarıdaki düzenleme bağlamında Türkiye yirmi veya yirmi beş özerk idari bölgeye ayrılabilir. Bölge sayısı ve örgütlenmesi yeterince tartışılarak coğrafi, sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlar ve demokratik katılım dikkate alınarak düzenlemelidir.

3-Şayet bölge özerk örgütlenmesi Türkiye'nin koşul ve ihtiyacına uygun düşmüyor deniyorsa o taktir de mevcut iller temel alınarak yerel yönetim özerkliği geliştirilmelidir. İl yönetimleri kent konseyleri ve meclisleri ile yürütme kurulları biçiminde örgütlenerek özerk yerel yönetimler olarak yapılandırılmalıdır. Bu durumda valilik kurumu da seçimle işbaşına gelebilir.

4-İl ve ilçeler ile farklı topluluklar bir araya gelip haklı demokratik gerekçelerle bölgesel özerklik amacıyla yönetim ve kurumlaşma için irade beyan edip, başvuruda bulunduklarında bu talebin ve hakkın kullanım yolu anayasada açık tutulmalıdır. Ayrıca il, ilçe, belde ve köye kadar irili ufaklı tüm yerleşim birimlerinin her biri kendi çapında ve sınırları dahilin de demokratik yerel yönetim veya özerklik hakkına sahiptir. İsteyen her yerleşim birimi ve topluluk bu hakkını kullanabilmelidir.

5-Azınlıkların ve inanç guruplarının özerk yönetim haklarını tanıyarak eğitim ve kültürel yapıları desteklenmeli, anayasal güvence sağlanarak demokratik ortam güçlendirilmelidir.

6-Kürtlerin tarihsel ve demografik olarak yoğun ve bir arada yaşadıkları, resmi söylemde Doğu olarak tabir edilen Kürdistan, demokratik özerklik temelinde kendini yapılandırmalı, anayasada siyasi ve hukuki statüsü Demokratik Özerk Kürdistan Bölgesi olarak tanınmalıdır. Bu konuda gerekirse demokratik ve adil bir propaganda döneminden sonra iller bazında referandumla halkın onayına başvurulabilir. Halkı istekte bulunan yakın il ve yöreler bu özerk yapıya katılabilir. Bu yapı halk tarafından kabul gördüğünde, AB yerel yönetim ve özerklik şartnamesine göre demokratik seçimlerle işbaşına gelen özerk meclisini, yürütme kurulunu oluşturarak yönetimini ve idari yapısını oluşturmalıdır.

7-Demokratik Özerk Kürdistan Bölgesinin yerel meclisi, yürütme kurulu gibi siyasi idari yapısı yeni anayasanın öngördüğü kanunlar ve sınırlar dahilin de Türkiye siyasal ve toplumsal yapısının ayrılmaz bir parçası olacaktır. Aynı zamanda Özerk Kürdistan Bölgesi genel seçimler kanunlarıyla TBMM'ne temsilci göndermelidir.

8- Demokratik Özerk Kürdistan Bölgesinin hukuki ve siyasi statüsü belirlendikten sonra özgür ve serbest seçimlerle işbaşına gelen özerk bölgenin meclis ve yürütme kurulu, yetki sınırları dâhilinde yükleneceği hak ve görevler için anayasanın belirlediği sınırlar dâhilinde icraatlarda bulunmak için üzerine düşeni yapmalıdır. Özerk yerel yönetimin yetkileri dâhiline girebilen öz savunma, eğitim, vergilendirme, üretim, sağlık, gibi faaliyetler yine Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartnamesi dikkate alınarak ortak bir tartışma ve uzlaşı temelinde konsensüsle çözülmelidir.

9- Demokratik Özerk Kürdistan Bölgesinde Kürt dili ve kültürünün gelişmesinin önündeki engeller kaldırılarak gerekli tüm olanaklar sunulmalıdır. Kürtçe eğitim esas alınırken, okullarda Türkçe dili ve edebiyatı da okutulmalıdır. Kamusal alanda Kürtçe-Türkçe iki resmi dil geçerli olmalıdır. Ayrıca Kürdistan'daki diğer halkların da ana dil eğitim hakkı tanınmalı ve bunun için gerekli tüm olanakların yaratılması esas alınmalıdır.

10- Demokratik Özerk Kürdistan yapısı demokratik anayasanın öngördüğü bütün düşünce, parti, örgüt ve yapılara açık bir yapılanmadır. Türkiye genelinde geçerli ve anayasa bağlamına girebilen bütün yapılara ve örgütlenmelere açıktır. Zaten yönetim ve idari sistemi Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın öngördüğü kriterler temelinde olacaktır. Yönetimleri gizli oy açık sayım kuralarıyla seçilmiş demokratik yöntemlerle iş başına geleceklerdir. Nasıl ki İspanyanın Bask bölgesi veya İrlanda da serbest ve demokratik seçimler, örgütlenme ve ifade özgürlükleri varsa aynı sistem Demokratik Özerk Kürdistan bölgesinde de geçerli olacaktır. Nitekim KCK yürütme Konseyi Başkanı Murat Karayılan ANF haber ajansına verdiği 11 Kasım 2011 tarihli mülakatında bunu açıkça teyit etmektedir. "…kimse toprak ya da iktidar alanı istemiyor. Demokratik Özerklik ya da Özerk Demokratik Toplum'da her şey seçimle olur. Diyelim, bir bölgede seçim oldu ve AKP kazandı. O zaman o bölgenin özerk yönetimi AKP olur. Biz "bir yeri bize verin; burada biz olacağız' demiyoruz" demektedir.

11-Elbette bu yapılanma ve çözüm sürecinde KCK'nin varlığı, çözüm modeli, mücadelesi ve talepleri önem taşımaktadır. KCK, Türkiye Başbakanı R. T. Erdoğan'ın dediği gibi "terör örgütü Kürt kardeşlerimin temsilcisi olamaz" denilip bir köşeye atılacak cinsten değildir. İşler o kadar kolay ve ucuz olamaz. Öyle basit olsaydı hiç kuşkusuz en az Erdoğan kadar şerir ve inkarcı olan Çiller-Güreş ekibi gibi yöneticiler bu sorunu daha rahat çözebilirlerdi. Bu davanın gerçek sahibi ne Erdoğan ne de işbirlikçileridir. Sorunu ortaya çıkaranlar ve savaşanlar kimlerse onunla çözersin deyimi bilgece bir öğüttür ve yabana atılamaz. Kuşkusuz KCK kimseden hak dilemiyor sadece olması gereken hak ve özgürlüklerin savaşını vermektedir.

12-Kürt siyasi hareketi, geleneksel yaklaşımlardan farklıdır. Kürt sorununda ulusların kendi kaderini tahin hakkının devletçi olmayan demokratik yorumunu ifade etmektedir. Bu yaklaşım, ulusal sorunun çözümünde köklü bir dönüşüm olarak değerlendirilmelidir. Çözümü devletten pay almada görmemektedir. Kürtler için özerklik anlamında devlet peşinde değildir. Kürt siyasi hareketi, federe veya konfedere devleti hedeflemediği gibi kendi çözümü olarak da görmemektedir. Devletten beklenen temel talebi, Kürtlerin özgür iradeleriyle kendi kendini yönetme hakkını tanımasıdır. Demokratik ulusal toplum olmaya engel koymamasıdır. Bu amaçla devletle demokratik anayasa bağlamında uzlaşı aramaktadır.

13-Yeni demokratik anayasa bağlamında Kürt sorunu çözülürken PKK, KCK'nin durumu ile Sayın Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılma talepleri önemle ele alınıp çözülmesi gereken bir sorundur. A. Öcalan ile PKK, Kürt sorununun baş aktörleridir. Etle tırnak gibi Kürt sorununa bağlıdırlar. Birini çözmeden asla diğeri çözülemez. Bu nedenle Kürt sorunu yukarıda yapılan öneri ve görüşler temelinde çözülürken A. Öcalan'ın serbest bırakılması talepleri kesin değerlendirilmeli, bu temelde siyasi muhatap sorunu çözülerek sonuca gidilmelidir. Bu koşul, çözümün başında gelen olmazsa olmaz temel şartıdır. Bunun için gereken yasal düzenlemeler yapmalıdır.

Tarihsel Bağlamda Uluslararası Katılımcı Toplum Örgütü (IOPS)

Michael Albert ve Mark Evans tarafından hazırlanmıştır

Michael Albert, Z Magazine, ZNet ve South End Yayınları'nın kurucu ortaklarından ve Uluslararası Katılımcı Toplum Örgütü'nün (IOPS) kurucu üyelerinden biridir. Bu metin Mark Evans'la yaptıkları konuşmanın metnidir.
Kaynak: New Left Project – Yeni Sol Projesi

Uluslararası Katılımcı Toplum / Sosyalizm Örgütü, solun hem gerekli gördüğü hem de arzu ettiği tarzda bir değişimi getirebilecek bir devrimci örgütün kurulması için yeni bir girişim. IOPS'un nasıl bir örgüt olduğunu, temel yapısını ve programını bize kısaca anlatır mısınız?

IOPS henüz resmi bir örgüt değil, tam olarak kurumsallaşmaya yönelmiş bir ara dönem örgütüdür. IOPS'un web sitesi beş ay içinde yaklaşık 100 ülkeden 2.600'den fazla üyeye ulaşıldığını gösteriyor. Yine site gösteriyor ki IOPS, üyeler toplandığında ve örgütün tam bir tarifi ve programı oturduğunda resmi hale gelecek.

OPS şimdilik bir ara dönem örgütüdür, yani kararlarını asgari müştereklerde tutmaktadır ve buna rağmen bile sadece büyük bir çoğunluk için tartışmasız olan önerileri uygulamaya koymaktadır

Yapısal olarak, tam bir çözümsüz durumla karşı karşıya olduğumuzu hepimiz görebiliyoruz. IOPS özyönetimi amaçlar, "geleceğin tohumlarını bugüne ekmeye" inandığından dolayı da kendisi için, içsel olarak da özyönetimi amaçlar. Bu demektir ki IOPS ile ilgili kararlar, bu kararlardan etkilenenler tarafından, ne kadar etkilendiklerine göre oransal bir söz hakkına sahiptir. Ancak, yalnızca birkaç ayın sonunda ortaya çıkan IOPS üyelikleri bir yıl sonrakini temsil etmez, artışın devam edeceğini varsayarsak, başlangıçta alınan kararları daha sonra gerçekleştirecek olanların hepsini kesinlikle kapsamıyor.

IOPS'un programı mantıklı ve anlamlı; yapısı ve politikaları, bırakalım önümüzdeki birkaç yılda üye olacakları, şu anda üye olanlar için bile meşru olacaksa, daha farklı yerlerden, daha çeşitli geçmiş deneyimlere sahip daha fazla insana ihtiyacı olmasının nedeni de budur.

Dolayısıyla, özyönetime bağlılığı göz önünde bulundurulunca, IOPS şimdilik bir ara dönem örgütüdür, yani kararlarını asgari müştereklerde tutmaktadır ve buna rağmen bile sadece büyük bir çoğunluk için tartışmasız olan önerileri uygulamaya koymaktadır.

Dahası, IOPS'un mevcutta kurulu bir özyönetim yöntemi yokken alınması gereken az sayıdaki kararın üstesinden gelebilmesine yardımcı olması amacıyla, Noam Chomsky, Vandana Shiva ve John Pilger gibi bazıları epeyce tanınan, bazıları kendi yerellerinde ve projelerinde tanınan yaklaşık 50 kişiden oluşan bir Uluslararası Danışma Kurulu var.

IOPS'un gelecekte, her biri kendi bölgelerinde seçtikleri şekilde faaliyet gösterecek ulusal şubelerin –ki onlar da kentlerin ya da başkaca yerel bölgelerin federasyonları olacak– federasyonlarına dönüşmesi düşünülmektedir. IOPS'un her bir kademesini ve bütününü tanımlayacak olan şey, öngörüsü, örgütsel bağlılıkları ve programına dair öncelikleri konusunda bir dizi söylem olacaktır. Bütün bunlara IOPS'un web sitesi olan http://www.iopsociety.org adresinde kolaylıkla erişilebilir. Gelecekteki kararlar, bu kararlardan etkilenecek olan herkes tarafından, Uluslararası Danışma Kurulu'na ihtiyaç duyulmadan, herkesin kendi bölümü ve şubesi üzerinden alınacaktır.

IOPS'un bağlılık ve yükümlülüklerini özetlemem gerekirse, en ayırt edici olduklarını düşündüklerim şöyle:

(1) Kültür, politika, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve çevrebilim gibi birbiriyle bağlantılı konuları birbirinden bağımsız olarak ama aynı zamanda birbirleriyle olan ilişkileri içerisinde ve özellikle de herhangi birinin diğerine göre ayrıcalıklı olmadığını varsayarak ele alması,

(2) Bu ilgi alanlarının her birine dair baştaki bakışını sürekli olarak genişletmesi,

(3) Başlangıçtaki bakışının, IOPS'e özgü olan bütün alanlara, örneğin sınıfsızlık, siyasi özyönetim, kültürel çeşitlilik ve toplumsal cinsiyetin yeniden tanımlanması gibi konulara dair birçok yönden bir bakış olmasıdır.

Kısacası, IOPS'un politik bakış açısı katılım ve tüm etkilenenlere özyönetim söz hakkının uygun biçimde dağıtılmasına dairdir

Aynı biçimde, örgütsel ve programına dair bağlılık ve yükümlülükleri arasında, elbette IOPS'un hem toplumsal hem de içsel olarak özyönetime olan esaslı bağlılığını kişisel olarak beğeniyorum ve kendi içindeki görüşlerin çeşitliliğine dair vurgusunu da özellikle olumlu buluyorum. IOPS'un, kendisini tanımlayan şeylerin ve tüm üyelerinin üzerinde fikir birliğine vardığı konuların ötesinde, muhalif fikirlere gelişmeleri ve rekabet edebilmeleri için alan açmayı taahhüt etmesinden hoşlanıyorum. Ayrıca, IOPS'un sadece toplumdaki destek gruplarının değil kendi üyelerinin de yaşamlarını iyileştirmeye olan bağlılığı da dikkat çekici.

20. yüzyıl içinde, mevcut devrimci örgütlerin büyük ihtimalle hepsinin dersler çıkarmak zorunda olduğu özellikle iki belirgin olay gerçekleşti. Birincisi Rus Devrimi'ydi. İkincisi ise İspanya İç Savaşı. Öncelikli olarak, IOPS'i yönlendiren, Rus Devrimi'nden çıkarılan önemli dersler size göre nelerdir?

Rus Devrimi'nden çıkarılacak elbette birçok ders var, ama eğer IOPS'un bağlılıklarını tanımlamasına yardımcı olan birkaçından bahsetmem gerekirse, bir tarafta politika ve karar verme, diğer tarafta ekonomi ve sınıfın altını çizmeliyim.

Politika ve karar verme konusunda, IOPS'un yasama, hüküm verme ve kolektif uygulama konusunda esnek ve gelişen bir bakış açısı var ki Rus deneyimine daha aykırı olamaz, bu bakış açısı en azından kısmen bu deneyimin kusurlarını anlamak üzerinden geliştirilmiştir. Kısacası, IOPS'un politik bakış açısı katılım ve tüm etkilenenlere özyönetim söz hakkının uygun biçimde dağıtılmasına dairdir. Dolayısıyla IOPS, örneğin Stalinist diktatörlük dehşetini olduğu kadar örgütlenmede öncü anlayış ve karar vermede demokratik merkeziyetçi anlayış da dâhil olmak üzere, o dehşetin yetiştiği tohumları da reddeder.

Ekonomi ve sınıf konusunda, IOPS üretim araçlarının özel mülkiyetini reddeder ki bu da Rus deneyimiyle ortak yanıdır. Ancak, IOPS daha da ileriye giderek tam bir sınıfsızlığı gerçekleştirmeyi amaçlar, IOPS için bu sadece mülkiyete dayalı sınıf ayrımını değil aynı zamanda bazı ekonomik aktörlerin yetkin işlerde tekelleşip bazılarına sadece ezbere ve itaatkâr işlerin kalması üzerinden yapılan ayrımı da reddeder. IOPS birinci kısımdakilerin, ben koordinatör sınıfı demeyi yeğliyorum onlara, ikinci kısımdakiler ki onlara da işçi sınıfı diyorum, üzerinde yönetici sınıf olmasını reddeder.

Yukarıda koordinatörler ve aşağıda işçiler arasındaki bu sınıf ayrımı şimdilerde genellikle yirminci yüzyıl sosyalizmi (ben koordinatörizm demeyi yeğliyorum, yaklaşık %20'lik bir kesim olan baskın koordinatör sınıfın yetkin şartları ve görevleri tekelleştirmesi anlamında) denilen şeyi betimliyor. IOPS bu durumu sadece toplumsal olarak değil kendi içinde de reddeder.

Peki ya İspanya İç Savaşı? IOPS'un bu önemli tarihi olaydan öğrendiği önemli dersler nelerdir?

Benim tarih konusundaki sınırlı anlayışıma göre, İspanyol devriminden ders çıkarmak daha zor. Her şeyden önce, bu devrim nispeten kanla daha hızlı boğuldu. Bir diğer sebepse, bu tarihin belgelenmesinin ve tartışmasının daha az gelişkin olması.

Yine de, eğer çıkarılacak bir dersin altını çizmem gerekirse bu, sadece genel anlamda değil ama katılımın her bir aşamasında sınıfsızlık arzusuyla dolu en iyi niyetli çabaların bile her şeye rağmen bu değerli arzulara uymayacak kurumları kabul etme tuzağına düşebilmesi olur. Ayrıca aklımda kalan bir şey de İspanyol devriminin paylaşım konusunda piyasanın ötesine gitmekteki göreli aczidir.

> Ancak, tekrar edeyim, İspanyol anarşist eylemcilerin yaygın ve derin katılımının hareket halindeki insanların potansiyeline dair gösterdiklerinden güç ve ilham almak yerine, bu döneme, herhangi bir iddiaya kesin bir kanıtmışçasına vurgu yapmak istemem. Çünkü sonuçları etkileyen ya da etkilemeyen faktörleri ayırt etmeyi bir yana bırakalım, ne olduğunu bile bilmek çok zor.

Yani, Bolşevikler rekabetçi piyasalara bir alternatifi (gerçi koordinatörcü bir alternatifti) kavramsallaştırdılar ve başarıyla uygularlarken anarşist hareket paylaşım konusunda hem sınıfsız hem de verimli bir alternatif üretmekte başarısız oldu mu diyorsunuz? Öyleyse, yasaların uygulanması gibi konulara eğilen siyasal sistem bakımından da benzer sonuçlar çıkarılamaz mı?

Merkezi planlama ve devlet mülkiyetinin piyasalara ve özel mülkiyete alternatif olması, strikninin (kargabüken ağacından elde edilen zehirli madde) arseniğe alternatif olması gibi bir şey. Evet, özel mülk sahiplerinin ekonomik hegemonyasını ortadan kaldırdı, ama koordinatör sınıfın yükselerek kapitalistler yerine yönetici bir pozisyona geçmesiyle sınıf egemenliğini devam ettirdi. Bence çok sayıda Marksist ve Leninist'in böylesi bir arzusu ne o zamanlar vardı ne de şimdi var. Genel olarak gerçek özgürlüğün, katılımın ve sınıfsızlığın peşindeydiler, şimdi de öyleler. Ancak hareketlerinin tercih ettiği ve gerçekleştirdiği kurumlar bu arzularına uymadı.

Ekonominin değil yakınlık, ırk ve idare şeklinin de büyük önem taşıdığı ve öngörü eksikliğinin daha ileriye gitmek ve moral için ölümcül olduğu gibi fikirler ki bunlar, tekrar ederim hâlâ bende mevcuttur

Oysa anarşizm çok geniş ve derindir. İçinde pek çok farklı program barındırır. Bazı unsurları bir öngörü üzerine düşünmeye ve kurumsal hedeflere bile çok aykırıdır. Başka unsurları ise, sadece hissi olarak değil yatay ve hiyerarşi karşıtı taahhütleriyle de, gerçek sınıfsızlıkla uyumlu ve sınıfsızlık peşinde isteklere sahiptir. Yine de, geniş bir düşünce okulu olarak anarşizmin henüz kendi niyetleriyle uyumlu ekonomik yapılar etrafında harekete geçmediği konusunda hemfikir olabileceğimi sanıyorum.

Yasa uygulama, yasa yapma ve hüküm verme konularına ilişkin, anarşizm içerisinde pek çok farklı düşünce biçimi olduğunu düşünüyorum. Bazıları, herhangi bir tür siyasi yapısı olmayan toplumlarımız olabilirmiş gibi, ya da sanki her yeni gün her şeyi kendiliğinden yeniden tanımlayabilirmişiz gibi bunların tümünü reddediyor. Bazılarıysa, hem uzun mirası içinde hem de güncel olarak, içinde gerçek özyönetimin olduğu, halkın üzerinde bir devlet olmayan ama politik ilişkisizlik de olmayan yeni bir idare şekli –idaresizlik değil– istiyorlar.

60'larda ve 70'lerde aktiftiniz. Deneyimlerinizden çıkardığınız ve bugünkü politikalarınızı etkileyen, IOPS'de belirgin olarak görülebilecek dersler var mı?

Sanırım birçok insanın öncelikli ya da asli fikirlerinin büyük bir kısmını bütün olarak öğrendiği zamanları oluyor; bu benim için 60'lar diye anılan dönemde kesinlikle doğruydu, bu dönem benim temel değerlerimin ve bağlılıklarımın yoğrulmasında herhangi bir dönemden çok daha fazla etkiliydi.

Yine de kabul etmeliyim ki bazen, yaşamlarımızdaki en önemli zamanlarda vardığımız inançların sağlıksız bir sağlamlığı var. O zamanlar bu fikirlere sahiptim. O halde ya onları korumalıyım ya da yanlış düşündüğümü kabul etmeliyim. Hatayı kabul etmeyi reddediyorum. Asılı kalıyorum. Bu tür bir sağlamlık açık ki üretken değil.

Başka durumlarda, bizi şekillendiren zamanlarda edindiğimiz fikirler kalıcı olur çünkü etrafımızdaki kanıtlar o fikirleri doğrulamaya devam eder. Umarım, 60'larda öğrendiklerimle bir hayli uyumlu olan, gerçi daha da ötesine gelişmiş olan, fikirlerime hâlâ sahip olmamın nedeni budur.

Dolayısıyla, 1968'de bile, eski usul sol ideolojisi ve pratiğine dair pek çok eleştirim vardı ki, o zamandan bu yana epeyce arıtılmış olsa da, hâlâ bu eleştirilerimin mevcut olduğunu söylemek doğru olur sanırım.

Benzer biçimde, 60'larda pek çok olumlu fikir de öğrendim. Örneğin insanların kendi yaşamlarını kontrol etmeleri gerektiği, ekonominin sınıf ayrımındansa sınıfsızlığı üretmesi gerektiği, sadece ekonominin değil yakınlık, ırk ve idare şeklinin de büyük önem taşıdığı ve öngörü eksikliğinin daha ileriye gitmek ve moral için ölümcül olduğu gibi fikirler ki bunlar, tekrar ederim hâlâ bende mevcuttur.

Elbette, 60'lar ve 70'ler IOPS'un özünde yer alan bunun gibi fikirlere varılabilecek tek dönem değildi. Ama bu benim yetiştiğim ve daha önceki yanlış anlamalara ve önyargıların iç yüzünü anladığım dönemdi.

Bazı insanlar için IOPS tarihte yeni görünecektir, hatta belki de esas öğrenme noktaları, hatırlayacakları dönem olacaktır. Başka bazı insanlar için, IOPS'un kökleri 60'lar ve 70'lerden çok önceye dayanan konseyci ve anarşist eğilimlerdeymiş gibi görünecektir. Yine başka bazıları içinse sanırım 60'lara ya da belki de daha sonraki nükleer karşıtı hareketler dönemine ya da daha

sonraki şirketçi küreselleşme karşıtı hareketlere çok şey borçluymuş gibi görünecektir.

Benim içinse, sanırım, IOPS'un yurttaşlık hakları ve siyah gücü hareketlerinin, erken dönem kadın hareketlerinin, otorite karşıtı gençlik hareketlerinin, SDS (Demokratik Toplum için Öğrenciler) hareketinin ve en nihayetinde Çinhindi'ndeki savaşlara karşı, emperyalizme ve kapitalizme karşı yürütülen hareketlerin anlayışlarının cisimleşmesi olduğu şeklinde bir algı var. Bütün bu anlayışlar tarih boyunca süzülmüş ve bu yolculukta, yeni katılan insanların zihinlerinde ve eylemlerinde umuyorum ki çok daha kavrayışlı ve bilge bir hale gelmiştir.

Bir düşünce deneyi olarak, IOPS'un Rus Devrimi sırasında, İspanyol Devrimi'nde ve 60'larda mevcut olduğunu ve oldukça yaygın destek bulduğunu varsayın. Sizce bir şeyler bugün olduğundan farklı bir yönde gelişir miydi?

Bazıları bu soruya; "saçmalamayın, bu türden sorularla uğraşacak kadar şey bilmiyoruz, böyle varsayımsal durumlarla kendimizi uğraştırmayalım, bu bizi saçma ya da aptalca gösterir" diye cevap verebilir. Bazılarıysa; "saçmalamayın, maddi koşullar her ne olduysa onun olmasına izin verecek şekildeydi, daha fazlasına değil" diye cevap verebilir. Ben iki cevabın da yanlış yönde inat ettiğini ve sorunuzun üzerinde düşünmek için oldukça iyi olduğu kanaatindeyim.

Bence, eğer Bolşevikler IOPS'e benzeyen politikaları ve yapısal bağlılıkları olan bir örgüte sahip olsalardı, çok daha güçlü bir feminizme sahip olurlardı, kültürel konulardaki seyirleri çok daha akıllıca olurdu, halk inisiyatifleri tabanda yok olmazdı da çok daha fazlalaşırdı, Sovyetler parçalanmazdı da daha merkezi hale gelirdi, siyasi yapılar bu kadar korkunç biçimde hiyerarşik olmazdı da yerlerini katılımcı ve özyönetimci yeniliklere bırakırdı, işyerleri Taylorcu şekilde, özellikle de emeğin şirketlere göre ayrımı ve merkezi planlama ile "Fordist" halde kalmazdı ama bunun yerine şirket hiyerarşisini ortadan kaldırabilecek olan dengeli iş bileşimlerine ve özyönetimci karar vermeye ulaşabilmek için, özyönetimsel sınıfsızlıkla uyumlu bir bölüşümün gerçekleşebileceği türden bir katılımcı planlamaya sahip olabilmek için yeniden değerlendirilip yeniden yapılandırılırdı.

Ancak, aynı zamanda şu da doğru ki bütün bunlar olsaydı, Rus devrimi dünyadaki güç odakları için gerçekte olduğundan çok daha büyük bir tehdit olurdu. Dolayısıyla bu türden amaçlara yönelik bağlılıklar sadece Rusya'da yürürlükte olsaydı, korkarım o halde orada parçalanacak olan çok daha derin bir devrim olurdu, gerçi vereceği dersler ve ilham çok daha muazzam olurdu, on yıllar boyunca ilerlemeyi engelleyen korkunç derecede baskıcı bir sistem doğurmak yerine yeni kazanımları teşvik ederdi.

Yine de, eğer Bolşevikler o dönemler Uluslararası IOPS-benzeri bir yapının Rus kolu olsalardı, örgütün kalan kısmı da oldukça ileri olsaydı ve Rusya'ya dışarıdan müdahaleyi her şekilde engelleyebilecek durumda olsaydı, devrimcileşmiş Rus devriminin çarpıcı biçimde yayılarak başarılı olacağını, sonradan oluşacak dünyanın hepimiz için çok daha dikkat çekici olacağını düşünüyorum.

Oldukça benzer biçimde, eğer İspanyol devrimi de IOPS gibi bir örgüte ve benzer bağlılıklara sahip olsaydı, sanırım bu benim işçiler ve koordinatörler diye adlandırdığım sınıf ilişkilerine yönelik daha büyük hassasiyet, piyasanın sorunlarına dair daha fazla farkındalık, ırk ve toplumsal cinsiyet konularına daha fazla dikkat anlamına gelirdi ki bu, dünyadaki güç odakları bakımından gerçekte olduğundan daha da büyük bir tehdit olması demektir. Bu değişiklikler, bir yandan devrimin çok daha azimli bir destek görerek daha uzun süre dayanmasını sağlardı ve bu devrimin ortaya çıkardığı örnek daha iyi olurdu ama yine de kazanımları, devrimin yenildiğini farz edersek, günümüz dünyasını dönüştürmezdi. Ancak eğer Avrupa'nın başka ülkeleri ve ABD –Rusya bir kenara– İspanyol anarşistlerin de üye olduğu uluslararası örgütün bir parçası olacak güçlü IOPS hareketlerine sahip olsalardı, sadece İspanyollara yardım etmek için partizanlar göndermekle yetinmeselerdi ama dışarıdan müdahaleyi sınırlayabilecek durumda olsalardı, o durumda dünyanın sonraki haline etkisi muazzam olurdu ve biz katılımcı toplumlarda yaşıyor olurduk.

Çeviri: A. Mert Cankaya

Abonelik Formu

Ad:

Soyad:

Adres:

İş Adresi:

Derginin İstendiği Adres:

Ev Tel:

İş Tel:

Cep Tel:

E-Posta:

Abonelik Başlangıç Tarihi:

Yurtiçi Yıllık Abonelik Şartları

6 Sayı için: Taahhütlü/40 TL APS/60 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Sayı Kargo: 60 Euro